

სქესობრივი განათლება: მოსახლეობის ინფორმირებულობის, განწყობებისა და დამოკიდებულებების კვლევა

2020

სქესობრივი განათლება: მოსახლეობის
ინფორმირებულობის, განწყობებისა და
დამოკიდებულებების კვლევა

თვისებრივი კვლევის ანგარიში

პროექტი განხორციელდა საინფორმაციო სამედიცინო-ფსიქოლოგიური ცენტრის „თანადგომა“ დაკვეთით და შვედეთის სექსუალური განათლების ასოციაციის (RFSU) დაფინანსებით. პროექტის განმახორციელებელია საგანმანათლებლო პოლიტიკისა და კვლევების ასოციაციის (EPRA).

დიდი მადლობა სამოქალაქო განათლების მასწავლებელთა ფორუმს და ბიოლოგიის პედაგოგთა ასოციაცია „ბიოს“ მონაცემთა შეგროვების პროცესში გაწეული დახმარებისთვის.

შინაარსი

აკრონიმები.....	5
კვლევის შეჯამება	6
შესავალი	6
კვლევის დიზაინი	9
კვლევის მიგნებები და ძირითადი დასკვნები	11
ეროვნული სასწავლო გეგმა	12
„სქესობრივი განათლება“ სკოლაში	15
სასწავლო რესურსი და პედაგოგთა პროფესიული განვითარების მხარდაჭერა.....	18
მშობლების ინფორმირებულობა, განწყობები და ჩართულობა.....	19
ახალგაზრდები: ინფორმირებულობა და განწყობები.....	21
კომუნიკაცია.....	22
სქესობრივი განათლება ეთნიკური უმცირესობების პერსპექტივიდან	25
შემღუდული შესაძლებლობების მოსწავლეები და სქესობრივი განათლება.....	26
ეკლესიის წარმომადგენელთა დამოკიდებულება სქესობრივი განათლებისადმი	27
სქესობრივი განათლების ადვოკატირება და წინააღმდეგობები	28
1. სქესობრივი განათლება სკოლაში: საერთაშორისო გამოცდილების მიმოხილვა	31
სწავლა-სწავლების მიზნები.....	32
სქესობრივი განათლების ეფექტიანად დანერგვა სკოლაში	39
2. სექსუალური განათლება – ეროვნული სასწავლო გეგმის შინაარსის ანალიზი.....	43
შინაარსის ანალიზის მიზნები და მეთოდოლოგიური საკითხები	43
მეთოდოლოგიური საკითხები	44
3. სასწავლო გეგმის შინაარსის ანალიზი იუნესკოს ჩარჩოს თემების მიხედვით	46
ურთიერთობები.....	46
ღირებულებები, დამოკიდებულებები და უნარ-ჩვევები	53
გენდერის გააზრება	56
ძალადობა და უსაფრთხოება	57
ჯანმრთელობისა და კეთილდღეობის უნარ-ჩვევები	60
ადამიანის სხეული და განვითარება.....	61

სექსუალობა და სექსუალური ქცევა.....	66
სექსუალური და რეპროდუქციული ჯანმრთელობა.....	68
ძირითადი დასკვნები.....	68
4. ახალი ესგ: კურიკულუმის ექსპერტთა და პედაგოგთა შეფასებები	72
კურიკულუმის ექსპერტები: ახალი ეროვნული სასწავლო გეგმა.....	72
სახელმძღვანელოები და სხვა რესურსები.....	75
სქესობრივ განათლებასთან და გენდერულ იდენტობასთან დაკავშირებული ახალი თემები – განვითარების პერსპექტივა.....	77
ეროვნული სასწავლო გეგმის საშუალო საფეხური	79
5. მასწავლებლები: სასკოლო თემის დამოკიდებულებები და გამოწვევები.....	82
სასკოლო თემის დამოკიდებულება სქესობრივი განათლების სწავლებასთან დაკავშირებით ...	82
ეროვნული სასწავლო გეგმა: მიღწევები და გამოწვევები.....	87
სახელმძღვანელოები და სხვა დამხმარე რესურსები	88
მხარდაჭერის სისტემა.....	90
6. სკოლის დირექტორთა განწყობები და დამოკიდებულებები	91
7. ახალგაზრდების ინფორმირებულობა და განწყობები	97
8. მშობელთა ინფორმირებულობა, ჩართულობა და განწყობები.....	107
9. ეკლესიის წარმომადგენლები: სქესობრივი განათლებისადმი დამოკიდებულება	121
10. სქესობრივი განათლება ეთნიკურად აზერბაიჯანელი მოსახლეობის პერსპექტივიდან	139
11. სამოქალაქო სექტორი: ადვოკატირება და წინააღმდეგობები	144
გამოყენებული ლიტერატურა:.....	177
დანართი.....	180

აკრონიმები

ესგ – ეროვნული სასწავლო გეგმა

სგგდ – სქესობრივი გზით გადამდები დაავადებები

CSE – Comprehensive Sexuality Education

UNFPA – United Nations Population Fund

UNESCO – United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

SRH – Sexual and Reproductive Health

SRE – Sex and Relationship Education

WHO – World Health Organization

JAMA – Journal of the American Medical Association

კვლევის შეჯამება

შესავალი

ადამიანის სექსუალობის შესახებ კომპლექსური განათლების მიზნები

ადამიანის სექსუალობის შესახებ კომპლექსური განათლება (Comprehensive sexuality education - CSE) განიმარტება როგორც: „... სექსისა და ურთიერთობების შესახებ ასაკის შესაბამისი, კულტურულად რელევანტური სწავლების მიდგომა, რომელიც უზრუნველყოფს მეცნიერულად ზუსტი, რეალისტური და მიუკერძოებელი ინფორმაციის გადაცემას“ (UNESCO, 2016b). სქესობრივი განათლება სქესობრივი განვითარების პროცესის შესახებ ადამიანის სანდო ინფორმაციით აღჭურვას ემსახურება, რაც ჯანსაღი სექსუალური ცხოვრებისა და მთელი ცხოვრების მანძილზე სქესობრივი ურთიერთობების სფეროში გაცნობიერებული გადაწყვეტილებების მიღების წინაპირობაა. ახალგაზრდებისთვის მეცნიერულად ზუსტი, ავთენტური ინფორმაციის მიწოდება სქესობრივი განვითარების პროცესის ჯანმრთელი და უსაფრთხო მიმდინარეობის განმაპირობებელი ცენტრალური ფაქტორია, განსაკუთრებით ისეთ გარემოში, სადაც ინდივიდების კეთილდღეობას ჯერ კიდევ საფრთხეს უქმნის აივ ინფექციის, სქესობრივი გზით გადამდები დაავადებების, არასასურველი ფეხმძიმობის, გენდერული ნიშნით ძალადობისა და გენდერული უთანასწორობის შემთხვევები (United Nations Educational Scientific and Cultural Organization, 2018).

ოპერაციონალიზაცია

ადამიანის სექსუალობის შესახებ კომპლექსური განათლება მოიცავს ინფორმაციის, უნარებისა და ღირებულებების სრულ სპექტრს, რაც ახალგაზრდებს აძლევს საშუალებას, გამოიყენონ საკუთარი სექსუალური და რეპროდუქციული უფლებები და მიიღონ საკუთარ ჯანმრთელობასა და სექსუალობასთან დაკავშირებული გადაწყვეტილებები (UNESCO, 2016b).

CSE რვა ძირითადი ნაწილისგან შედგება, რომლებიც ერთმანეთთან თანაკვეთაშია და მოიცავს ურთიერთობებთან, ღირებულებებთან და უფლებებთან დაკავშირებულ შემდეგ საკითხებს – კულტურა და სექსუალობა, სქესის გაცნობიერება, ძალადობა და უსაფრთხოება, ჯანმრთელობისა და კეთილდღეობის უნარები, ადამიანის სხეული და განვითარება, სექსუალობა და სექსუალური ქცევა, და სექსუალური და რეპროდუქციული ჯანმრთელობა (Herat et al., 2018). სექსუალური ქცევა, ჩვეულებრივ, ოპერაციონალიზებულია შემდეგი ცვლადებით – სექსუალური ძალადობა, სექსიზმი, სექსუალობის მიმართ დამოკიდებულება, დოგმატური და შემწყნარებლური რელიგიურობა; ასევე, სოციალური, წყვილების და ოჯახის კონსტრუქტები.

იმისათვის, რომ ახალგაზრდებს თავიანთი სქესობრივი და რეპროდუქციული ჯანმრთელობის (SRH – Sexual and Reproductive Health) დაცვა შეეძლოთ, გლობალურმა საზოგადოებამ სქესობრივი განათლების პოლიტიკური ჩარჩოს შეიმუშავა. ბოლო წლებში საერთაშორისო

ორგანიზაციებმა, როგორებიცაა გაეროს მოსახლეობის ფონდი (UNFPA), გაერთიანებული ერების განათლების, მეცნიერებისა და კულტურის ორგანიზაცია (UNESCO), ასევე, მრავალმა მკვლევარმა და პრაქტიკოსმა ადამიანის სექსუალობის შესახებ კომპლექსური განათლების (CSE) მხარდაჭერის პროგრამებში სოციალურ კონტექსტს, განსაკუთრებით გენდერსა და უფლებებს გაუსვეს ხაზი. სქესობრივი განათლება ფოკუსირებულია გენდერულ თანასწორობასა და ახალგაზრდების, განსაკუთრებით კი ქალებისა და მარგინალიზებული ჯგუფების მხარდაჭერაზე, განიხილონ საკუთარი თავი და სხვები, როგორც ურთიერთობებში თანასწორი მხარეები, დაიცვან საკუთარი ჯანმრთელობა და გახდნენ საზოგადოების აქტიური წევრები (Haberland & Rogow, 2015).

ადამიანის სექსუალობის შესახებ კომპლექსური განათლების განმსაზღვრელი ყველა ელემენტის ცხადი დეფინიციის შემუშავების მიზნით CSE-ის ოპერაციულ სახელმძღვანელოში UNFPA კონკრეტულ მახასიათებლებს გამოყოფს (UNFPA, 2014), მათ შორისაა სრული და მეცნიერულად ზუსტი ინფორმაციის მიწოდება შემდეგ საკითხებზე: *ადამიანის უფლებები, გენდერული ნორმები და ურთიერთობები; სხეულის, მომწიფება და რეპროდუქცია; ურთიერთობები, კომუნიკაცია და გადაწყვეტილების მიღება; სექსუალური ჯანმრთელობა, გენდერული თანასწორობა*; CSE-ის საკვანძო კომპონენტია კულტურული შესაბამისობა და მოსახლეობის სხვადასხვა ჯგუფების საჭიროებებს მორგებული მიდგომები. ოპერაციულ სახელმძღვანელოში ყურადღება გამახვილებულია უსაფრთხო და ჯანსაღი სასწავლო გარემოს შექმნაზე, თანამონაწილეობითი ხასიათის ეფექტიანი სწავლების მიდგომების განვითარებაზე, რაც ეხმარება მოსწავლეს ინფორმაციის პერსონალიზაციაში და კომუნიკაციის, გადაწყვეტილების მიღებისა და კრიტიკული აზროვნების უნარების განვითარებაში.

სქესობრივი განათლება ადამიანის უფლებების ჭრილში

სქესობრივი განათლება ადამიანის განათლებისა და ჯანმრთელობის დაცვის უფლებების კონტექსტში განიხილება. სქესობრივი განათლება ხარისხიანი განათლების ნაწილია. იუნესკო (2018) ხელს უწყობს ადამიანის სექსუალობის შესახებ კომპლექსური განათლების თეორიულ და მეთოდოლოგიურ პოსტულატს, რადგან მისი საშუალებით მოსწავლეები აღრეული ასაკიდანვე იწყებენ პატივისცემისა და პასუხისმგებლობის ღირებულებების გაცნობიერებით საკუთარი სექსუალობის აღქმას. CSE დაფუძნებულია ადამიანის უფლებებზე და მიზნად ისახავს, მისცეს ადამიანებს ძალა, განთავისუფლდნენ სტიგმისგან, რომელიც თრგუნავდა და ცენზურას უწესებდა მათ სექსუალობას და დაჰყავდა ის სექსუალურ აქტამდე, ახვედნენ მათ მითებისა და შიშების გარემოცვაში, რომლებიც იშვიათად ან არასდროს ეფუძნებოდა ამ სფეროში მეცნიერების მიერ შეტანილ წვლილს.

მაღალი ხარისხის სექსუალური განათლება ეფუძნება საერთაშორისოდ აღიარებულ ადამიანის უფლებებს, კერძოდ, უფლებას, მოიპოვო ჯანმრთელობასთან დაკავშირებული შესაბამისი ინფორმაცია. ეს უფლება დაადასტურა *გაეროს ბავშვის უფლებების კომიტეტმა, ქალთა*

დისკრიმინაციის აღმოფხვრის კომიტეტმა, ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული უფლებების კომიტეტმა, გაერთიანებული ერების კონვენციამ შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირთა უფლებების შესახებ; ამასთან ერთად, სექსუალურ განათლებას მხარს უჭერს 1994 წლის მოსახლეობისა და განვითარების საერთაშორისო კონფერენციის სამოქმედო პროგრამა; მის მნიშვნელობას ხაზი გაუსვა გაეროს სპეციალურმა მომხსენებელმა განათლების უფლების შესახებ 2010 წელს თავის ანგარიშში გაერთიანებულ ერების გენერალურ ასამბლეაზე, რომელიც სპეციალურად ამ საკითხს ეძღვნებოდა; სექსუალურ განათლებას მხარი დაუჭირა ადამიანის უფლებების ევროპულმა სასამართლომ 2011 წელს.

გაეროს მოსახლეობის ფონდი ხაზს უსვამს ადამიანის სექსუალობის შესახებ კომპლექსური განათლების მნიშვნელობას 2030 წლისთვის გაეროს მდგრადი განვითარების მიზნების რეალიზაციის პროცესში¹.

სქესობრივი განათლება საქართველოში

ჯანსაღი ცხოვრების წესის შესახებ სწავლება, რომელიც ადამიანის სექსუალობის შესახებ კომპლექსური განათლების ნაწილს წარმოადგენს, საქართველოს განათლების სისტემაში რამდენიმე წელია წინააღმდეგობების ფონზე იწერება. ამ პროცესს თან სდევს მძაფრი დებატები – საზოგადოების გარკვეული ნაწილი რეზისტენტულია, ნაწილისთვის კი თემა სრულად ტაბუირებულია, რაც სექსუალური განათლების მიზნებისა და შინაარსის შესახებ საკითხებზე საზოგადოების დაბალი ინფორმირებულობის ერთ-ერთი შედეგია. გაეროს მოსახლეობის ფონდის (UNFPA) მხარდაჭერით სქესობრივი და რეპროდუქციული ჯანმრთელობის და უფლებების საკითხებზე ჩატარებულ ეროვნულ კვლევაში აღნიშნულია საქართველოში რეპროდუქციული და სქესობრივი ჯანმრთელობის და უფლებების დაცვის სფეროში არსებული სისტემური პრობლემები, რომლებიც, ძირითადად, სოციალურ ბარიერებს და ინფორმაციის ნაკლებობას უკავშირდება. როგორც კვლევაშია აღნიშნული, მოზარდებს არ აქვთ კომპლექსური განათლება, არ ფლობენ სრულყოფილ ინფორმაციას მათ სხეულსა და რეპროდუქციულ ჯანმრთელობაზე, რაც ზრდის საფრთხის შემცველი ქცევების ალბათობას და განაპირობებს არასრულწლოვანთა ქორწინების და აბორტის მაღალ მაჩვენებელს. ეს ვითარება განსაკუთრებული სიმწვავეთა აისახება ეთნიკური უმცირესობების, შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე, სოფლად მცხოვრები ქალებისა და გოგონების უფლებრივ მდგომარეობაზე. როგორც სახალხო დამცველის ანგარიშშია (2018) მითითებული, საქართველოში მწვავე პრობლემას წარმოადგენს ადრეულ ასაკში ქორწინება, მაღალია არასრულწლოვანი მშობლობის მაჩვენებელი, ადრეულ ასაკში ფაქტობრივი თანაცხოვრების, ქორწინების იძულების, მოტაცებისა და, ასევე, არასასურველი ორსულობისა და აბორტების

¹ იხ. <https://www.unfpa.org/pcm/node/16944>

რაოდენობა. ამ ფონზე სხვადასხვა საერთაშორისო ორგანიზაციის მხარდაჭერით განხორციელებული პროექტების, განათლების სამინისტროსა და არასამთავრობო ორგანიზაციების ძალისხმევის მიუხედავად, საქართველოში დღემდე გრძელდება დისკუსია სქესობრივი განათლების საჭიროების და შესაძლო უკუშედეგის შესახებ. ჩვენს საზოგადოებაში სექსუალური განათლების შესახებ უამრავი მითი თუ დამახინჯებული წარმოდგენა არსებობს. არაინფორმირებულობა და ცოდნის ნაკლებობა კარგ ნიადაგს ქმნის საზოგადოებაში სქესობრივი განათლების შესახებ უარყოფითი განწყობების ფორმირებისათვის. ამას ხელს უწყობს კულტურული გარემოც, რომელიც, ჩვეულებრივ, განსაზღვრავს აკრძალვას, ტაბუს და ნორმას საზოგადოებაში.

როგორც წინა კვლევები აჩვენებს, საქართველოში სქესობრივი განათლების მიმართ საზოგადოების დამოკიდებულება არაერთგვაროვანი, უფრო ზუსტად, პოლარიზებულია. საზოგადოების ფართო ფენებს გაცნობიერებული არ აქვთ, რომ სქესობრივი განათლება, ჯანდაცვის სერვისების ხელმისაწვდომობასთან ერთად, იძლევა პოზიტიურ და ხანგრძლივ ეფექტს ახალგაზრდების ჯანმრთელობასა და კეთილდღეობაზე.

კვლევის დიზაინი

კვლევის მიზანი

წინამდებარე კვლევის მიზანია სქესობრივი განათლების საკითხებში საქართველოს მოსახლეობის ინფორმირებულობისა და სქესობრივი განათლებისადმი დამოკიდებულების შესწავლა, იმ ფაქტორების იდენტიფიცირება, რომლებიც განსაზღვრავს სქესობრივი განათლებისადმი საზოგადოების დამოკიდებულებებსა და განწყობებს. ამ კვლევით გვსურდა, მიგვეღო განახლებული, კომპლექსური, სანდო და ვალიდური ინფორმაცია სქესობრივი განათლების საკითხებში მოსახლეობის ინფორმირებულობისა და აფექტურ-ქცევითი განზომილების (განწყობები, დამოკიდებულებები, ჩართულობა) და მასზე ზემოქმედი ფაქტორების შესახებ, რაც საშუალებას მისცემს სქესობრივი განათლების საკითხებზე მომუშავე ინსტიტუციებს, დასახონ ქმედითი სისტემური ღონისძიებები არსებული ვითარების გასაუმჯობესებლად.

კვლევის ფარგლებში შეფასდა საზოგადოების სხვადასხვა სეგმენტის ინფორმირებულობა, სექსუალური განათლების პროცესში ჩართულობა (ინფორმაციის მიღება/სწავლა და/ან ინფორმაციის გაცემა/სწავლება), სქესობრივი განათლებისადმი დამოკიდებულებები და განწყობები; სქესობრივი განათლების საკითხებზე კომუნიკაციის სტრატეგიები და კომუნიკაციის ბარიერები; თითოეული სეგმენტის თვითეფექტიანობა ისეთ საკითხებზე მსჯელობისას, როგორებიცაა სქესობრივი განვითარება, სქესთა შორის ურთიერთობები, რეპროდუქციული

ჯანმრთელობა და უსაფრთხოება (მაგალითად, სქესობრივი გზით გადამდები დაავადებები, არასასურველი ფეხმძიმობა, აბორტი) და სხვა.

კვლევაში ყურადღება გამახვილდა იმ მიკრო და მაკრო სოციალური გარემოს მახასიათებლების შესწავლაზე, რომელშიც ყალიბდება მოსწავლის (და მთლიანად საზოგადოების) ღირებულებები, დამოკიდებულებები და კომპეტენციები (ოჯახი, სკოლა, განათლების სისტემა...). შეგროვდა მრავალფეროვანი კონტექსტუალური მონაცემები სქესობრივი განათლების შესახებ, მოხდა იმ ფაქტორების იდენტიფიცირება, რომლებიც აყალიბებს სქესობრივი განათლებისადმი დამოკიდებულებას საზოგადოებაში.

სქესობრივი განათლებისადმი საზოგადოების განწყობებისა და კონტექსტუალური ფაქტორების ანალიზისთვის გამოყენებულია თვისებრივი მეთოდოლოგია, კერძოდ, ფოკუსჯგუფის და ინტერვიუს, ასევე, შინაარსის ანალიზის მეთოდი.

სამიზნე პოპულაცია

კვლევის საგნის მნიშვნელობიდან და კვლევის მიზნებიდან გამომდინარე, ის ჩვენი საზოგადოების ფართო სპექტრს მოიცავს. კვლევაში, ასევე, ჩართულია ის ინსტიტუციები, რომლებიც მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს სქესობრივი განათლებისადმი დამოკიდებულებებსა და მოსახლეობის ინფორმირებულობაზე. სქესობრივი განათლებისადმი საზოგადოების დამოკიდებულების ფორმირებაში მნიშვნელოვან როლს ოჯახი, მედია, სამოქალაქო სექტორი, რელიგიური და სხვა ინსტიტუტები თამაშობს. შესაბამისად, კვლევაში ჩართულები არიან მშობლები, რომლებიც საზოგადოებრივი განწყობების კარგ რეპრეზენტატორებად შეიძლება მივიჩნიოთ, ასევე, რელიგიური ინსტიტუციებისა და სამოქალაქო სექტორის წარმომადგენლები. მომოვალე თაობის ინფორმირებულობაში, მის მიერ საკუთარი უფლებებისა და პასუხისმგებლობების გაცნობიერებაში სასკოლო განათლების კრიტიკული მნიშვნელობის გამო, კვლევის სამიზნე სასკოლო განათლების მნიშვნელოვანი „აქტორები“ არიან: პედაგოგები, სკოლის დირექტორები, მოსწავლეები... კვლევის ერთ-ერთი საკვანძო ნაწილია ეროვნული სასწავლო გეგმის შინაარსის ანალიზი, რომლის ირგვლივაც მიმდინარეობს მოსწავლის ცოდნის კონსტრუირება. ეროვნული სასწავლო გეგმის შინაარსის ანალიზი წარმოდგენილია იუნესკოს ჩარჩოს თემების მიხედვით. სრული სურათის მისაღებად, კურიკულუმის ექსპერტებთან ინტერვიუებით მოპოვებული ინფორმაციის საფუძველზე, გაანალიზებულია მესამე თაობის ეროვნული სასწავლო გეგმა. სქესობრივი განათლების საკითხები შესწავლილია ეთნიკური უმცირესობების პერსპექტივიდანაც.

კვლევის ამგვარი დიზაინი მნიშვნელოვანია იმისთვის, რომ მან მოგვცეს სქესობრივი განათლებისადმი დამოკიდებულებებისა და მოსახლეობის ინფორმირებულობის შესახებ არა მხოლოდ აღწერითი, დესკრიპტული ინფორმაცია, არამედ ანალიზისა (გარემოს ეფექტების, გავლენების შეფასების) და შედეგების ინტერპრეტაციის საშუალებაც.

კვლევის ფარგლებში ჩატარდა 25 ინტერვიუ და 7 ფოკუს-ჯგუფი (ნაწილი პირისპირ, ნაწილი კი ზემის აპლიკაციის გამოყენებით):

- კურიკულუმის ექსპერტები: 2 ინტერვიუ
- მასწავლებლები: 3 ფოკუსჯგუფი (მათ შორის ერთი, ეთნიკური უმცირესობების წარმომადგენლებთან)
- სკოლის დირექტორები: 4 ინტერვიუ
- სტუდენტები: 1 ფოკუსჯგუფი
- მოსწავლეები: 1 ფოკუსჯგუფი (ეთნიკური უმცირესობების წარმომადგენლებთან);
- მშობლები: 1 ფოკუსჯგუფი, 9 ინტერვიუ (მათ შორის სამი, ეთნიკური უმცირესობების წარმომადგენლებთან)
- არასამთავრობო ორგანიზაციები: 1 ფოკუსჯგუფი, 3 ინტერვიუ
- ეკლესიის წარმომადგენლები: 3 ინტერვიუ მართლმადიდებლური ეკლესიის თეთრი სამღვდელოების წარმომადგენლებთან.

თითოეული სამიზნე ჯგუფის ანგარიში მოიცავს ინფორმირებულობის, განწყობების, გამოწვევებისა და რეკომენდაციების ნაწილს. ანგარიშში ცალკე თავად არის მოცემული ეთნიკური უმცირესობის წარმომადგენელთა მოსაზრებები (მასწავლებლები, მშობლები, ახალგაზრდები...). აქვე განვმარტავთ, რომ კვლევის ანგარიშში ადამიანის სექსუალობის შესახებ კომპლექსური განათლების ურთიერთჩამნაცვლებელ ტერმინებად გამოყენებულია საქართველოში უფრო დამკვიდრებული ტერმინი „სქესობრივი განათლება“ ან ლაკონურობისთვის – „სექსუალური განათლება“.

კვლევის მიგნებები და ძირითადი დასკვნები

თვისებრივი კვლევის მიგნებების განზოგადება ფართო პოპულაციაზე არ არის გამართლებული, თუმცა უნდა აღვნიშნოთ ის მკაფიო ტენდენციები, რომლებიც კვლევამ გამოავლინა. ძირითადი დაკვნები ასეთია:

პოზიტიური დინამიკის მიუხედავად, მოსახლეობის ინფორმირებულობის ხარისხი დაბალია; განწყობები პოლარიზებულია; საქართველოს სასკოლო განათლების სისტემაში ადამიანის სექსუალობის შესახებ კომპლექსური განათლების დანერგვა რთული გამოწვევების წინაშეა.

ეს დასკვნები ეყრდნობა სამიზნე ჯგუფებისგან მოპოვებულ კომპლექსურ ინფორმაციასა და ფორმალური განთლების მარეგულირებელი საკვანძო დოკუმენტის ანალიზს. ქვემოთ წარმოდგენილია კვლევის მიგნებები და ძირითადი ტენდენციები სამიზნე ჯგუფებისა და საკვანძო თემების მიხედვით.

ეროვნული სასწავლო გეგმა

კვლევის ფოკუსი ეროვნულ სასწავლო გეგმაზე იმითაა განპირობებული, რომ ის სქესობრივ განათლებასთან დაკავშირებული საკითხების სწავლების სპეციფიკის განმსაზღვრელ ძირითად მარეგულირებელ დოკუმენტს წარმოადგენს. ამ დოკუმენტით განისაზღვრება, როდის და რას ისწავლიან მოსწავლეები, ასევე, რა არის სწავლა-სწავლების პროცესის მისაღწევი ძირითადი შედეგები. ეროვნული სასწავლო გეგმის ანალიზისას ყურადღება გამახვილებულია იმ საგნებზე, რომლებშიც სქესობრივ განათლებასთან დაკავშირებული საკითხები ყველაზე მეტად არის კონცენტრირებული. ეროვნული სასწავლო გეგმის შინაარსის ანალიზის ჩარჩოდ გამოყენებულია იუნესკოს სახელმძღვანელო სქესობრივი განათლების შესახებ².

ეროვნული სასწავლო გეგმა: შინაარსის შესაბამისობა იუნესკოს ჩარჩოსთან

ეროვნული სასწავლო გეგმის შინაარსობრივი ანალიზი აჩვენებს, რომ დოკუმენტში მეტ-ნაკლები სიღრმით არის განხილული იუნესკოს ჩარჩოს ფარგლებში შემავალი თითქმის ყველა საკითხი, თუმცა არის მნიშვნელოვანი გამოწვევები, რომლებიც კურიკულუმის თანმხლები სახელმძღვანელოებისა და მასწავლებლების გადამზადების პროგრამებში უნდა იქნას გათვალისწინებული. სასწავლო გეგმის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან გამოწვევას წარმოადგენს ის, რომ მასში საერთოდ არ არის აღნიშნული რამდენიმე საკვანძო ცნება, რომელიც მნიშვნელოვანია სქესობრივი განათლების კუთხით საჭირო ცოდნის კონსტრუირებისათვის. ეს ცნებებია გენდერი, სქესობრივი ძალადობა, სექსუალური ქცევა, სტიგმა და ა.შ. ამასთან, კურიკულუმში ნაკლებად ჩანს ინტერდისციპლინური მიდგომა, ბმები საბუნებისმეტყველო საგნების ფარგლებში შესწავლილ ფიზიოლოგიურ პროცესებსა და სამოქალაქო განათლების ფარგლებში განხილულ ქცევით ასპექტებს შორის.

ეროვნული სასწავლო გეგმა: კონცეპტუალური შესაბამისობა იუნესკოს ჩარჩოსთან

კონცეპტუალური თვალსაზრისით, ეროვნული სასწავლო გეგმის რეფერენციულ ჩარჩოსთან შედარებისას ერთი ძალიან მნიშვნელოვანი განსხვავება იკვეთება. იუნესკოს ჩარჩოში, მოსწავლის ასაკის ზრდასთან ერთად, ფოკუსი თანდათანობით ზოგადი საკითხებიდან პიროვნული განვითარების ასპექტებზე გადაინაცვლებს. ამ ლოგიკის საპირისპიროდ, ეროვნულ სასწავლო გეგმაში მოსწავლის ასაკის ზრდასთან ერთად აქცენტი პიროვნული ასპექტებიდან უფრო ზოგად პროცესებზე - სახელმწიფოებრივი მოწყობის საკითხებსა და გლობალურ პროცესებზე გადაინაცვლებს. შედეგად, პიროვნული ასპექტის გაშლისას კურიკულუმში

² Women, U. N., & UNICEF. (2018). *International technical guidance on sexuality education: an evidence-informed approach*. UNESCO Publishing.

ერთგვარი წყვეტაა, რაც მოსწავლის ასაკის ზრდასთან ერთად (მაღალ კლასებში) პიროვნული განვითარების უფრო კომპლექსური საკითხების თანმიმდევრულად განხილვას აფერხებს. კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი კონცეპტუალური გამოწვევა, რომელიც იუნესკოს ჩარჩოს ეროვნულ სასწავლო გეგმასთან შედარებისას იკვეთება, არის ის, რომ ეროვნულ სასწავლო გეგმაში (ესგ) გენდერული და სქესობრივი ძალადობის, კონფლიქტების თემები, ძირითადად, ნორმატიულ ჭრილშია განხილული. ნაკლებად არის გამახვილებული ყურადღება ზოგადად ადამიანის ქცევის კავშირზე ფიზიოლოგიურ პროცესებთან. ნაკლებადაა ბმები სოციალურ და საბუნებისმეტყველო მეცნიერებებს შორის, რათა მოსწავლემ უკეთ შეძლოს მიუღებელი სოციალური ქცევის გამომწვევი ობიექტური (მათ შორის ფიზიოლოგიური და ფსიქოლოგიური) მიზეზების გააზრება. ეს მნიშვნელოვანია, რათა მოსწავლემ შეძლოს პრობლემების გააზრება და საკუთარი ქცევის მართვისა და კორექტირების სტრატეგიების უკეთესად დაგეგმვა.

ეროვნული სასწავლო გეგმა: სხვა გამოწვევები

სამოქალაქო განათლების შინაარსი იმგვარად არის სტრუქტურირებული, რომ პიროვნული განვითარებისა და მიკრო სოციალური ჯგუფების ინტერაქციის თემებს სახელმწიფოებრივი მოწყობისა და გლობალური პოლიტიკის საკითხები ჩაანაცვლებს. შესაბამისად, პიროვნული განვითარების ასპექტები დაწყებით საფეხურზე და VII კლასში უფრო მეტი სიღრმით არის განხილული, ვიდრე VIII-IX კლასებში. ამ მოცემულობის პირობებში სასწავლო გეგმაში ნაკლებად არის შესაძლებელი კონკრეტული ასაკობრივი ჯგუფებისათვის აქტუალური საკითხების აქცენტირება (მაგალითად, გარდატეხის ასაკი, მშობლობა, სექსუალური ქცევა მეცხრე კლასში).

სქესობრივ განათლებასთან დაკავშირებული საკითხების თანმიმდევრულად განხილვისთვის გარკვეულ სირთულეებს წარმოქმნის საგნის „ბიოლოგია“ სტრუქტურაც კლასების მიხედვით. ადამიანის ანატომიას და ფიზიოლოგიას მოსწავლეები, ძირითადად, მერვე კლასის ფარგლებში ეცნობიან, მეშვიდე კლასში პუბერტატზე საუბარი ამ საბაზო ცოდნის არარსებობის პირობებში მიმდინარეობს, ხოლო მეცხრე კლასის პროგრამა კონცენტრირებულია ციტოლოგიისა და გენეტიკის საკითხებზე, შესაბამისად ადამიანის ანატომიასა და ფიზიოლოგიას, ისევე, როგორც სექსუალური ქცევის ასპექტებსა და გარდატეხის ასაკის თავისებურებებს ნაკლები ყურადღება ეთმობა სწორედ იმ ასაკში, როდესაც ეს საკითხები განსაკუთრებით აქტუალურია მოსწავლეებისთვის. ამასთან, სამოქალაქო განათლების ფარგლებში, მერვე და მეცხრე კლასში სწავლების შინაარსი სახელმწიფოებრივი მოწყობისა და გლობალური პროცესების შესწავლაზე გადაინაცვლებს; იკვეთება ბიოლოგიასა და სამოქალაქო განათლებას შორის ინტერდისციპლინური ბმების და ასინქრონულობის პრობლემა.

სექსუალური ქცევის, სხეულის ხელშეუხებლობის, სხეულის პოზიტიური იმიჯის თემები ეროვნულ სასწავლო გეგმაში ყველაზე ნაკლებად განხილული საკითხების კატეგორიას მიეკუთვნება.

კურიკულუმის ექსპერტთა შეფასებები: ახალი ინიციატივები და კომპრომისები

მესამე თაობის ეროვნული სასწავლო გეგმის დანერგვა 2018 წლიდან დაიწყო. ახალი თაობის ეროვნული სასწავლო გეგმის საბოლოო რედაქცია დარგის ექსპერტებთან, აკადემიური წრეების, სკოლებისა და არასამთავრობო სექტორის წარმომადგენლებთან, ასევე, სხვა დაინტერესებულ პირებთან ხანგრძლივი კონსულტაციების შედეგად შემუშავდა. როგორც საერთაშორისო ორგანიზაციები (WHO, UNESCO, Joint United Nations Programme on HIV/AIDS, International Conference on Population and Development) აღნიშნავენ, სქესობრივი განათლება უნდა იყოს ფაქტებზე დაფუძნებული, არ უნდა იყოს მიკერძოებული, იდეოლოგიურად მოტივირებული ან ცენზურას დაქვემდებარებული (Center For Reproductive Rights, 2010). თუმცა ახალი თაობის ეროვნული სასწავლო გეგმაც არ არის ასეთი გავლენებისაგან თავისუფალი. შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ გამოწვევების ნაწილი, რომლებიც ეროვნულ სასწავლო გეგმაში გვხვდება (რომელთაც ზემოთ შევხეთ), საზოგადოების დაკვეთისა და სხვადასხვა დაინტერესებული ჯგუფების განწყობებთან კომპრომისის შედეგია; კომპრომისის შედეგია ის ფაქტიც, რომ გეგმაში საერთოდ არ აისახა ისეთი “მწვავე” და სენსიტიური თემები, როგორებიცაა გენდერული იდენტობა და სექსუალური განათლება. პედაგოგები აღნიშნავენ, რომ საზოგადოების რეზისტენტულობა ამ თემების მიმართ უარყოფით გავლენას ახდენს იმ ინსტიტუციებზე, რომლებიც, წესით, არსებული ტაბუების დარღვევას და არა მათ გამყარებას უნდა ემსახურობოდეს.

ახალ ეროვნულ სასწავლო გეგმაში საკითხები, რომლებიც სქესობრივ განათლებას ეხება, რეპროდუქციული ჯანმრთელობის, ნაადრევი ქორწინების და სქესობრივი გზით გადამდები დაავადებების თემებში არის ინტეგრირებული; ზოგადად, ეროვნულ სასწავლო გეგმაში სქესობრივი განათლების აქტუალური საკითხები ფრაგმენტულადაა ასახული. თუმცა ეს არ არის მხოლოდ ჩვენი სასკოლო განათლების პრობლემა. 2016 წლის გლობალური განათლების მონიტორინგის ანგარიშში დადგინდა, რომ მრავალ ქვეყანაში საბაზისო სასწავლო პროგრამები და განათლების სტანდარტები იშვიათად მოიცავს ჰოლისტურ სექსუალურ განათლებას (UNESCO, 2016a). კვლევების ანგარიშები მიუთითებს იმაზე, რომ სასწავლო პროგრამები, ძირითადად, ფოკუსირებულია რეპროდუქციულ ფიზიოლოგიაზე, ხაზს უსვამს თავშეკავებას ან სექსუალური ცხოვრების გადავადებას, ნაკლებად ან არაადეკვატურად იძლევა ინფორმაციას კონტრაცეფციისა და სექსუალური ჯანმრთელობის სხვა საკითხებზე (Lopez, L. M., Bernholc, A., Chen, M., & Tolley, E., 2016; UNESCO and UNFPA, 2012).

ერთი შეხედვით, ესგ-ის ახალი კონცეფცია, რომელიც სამიზნე ცნებების გარშემო მოიაზრებს სასწავლო თემების ორგანიზებას, მეტ თავისუფლებასა და ყველა იმ საკითხის სწავლების საშუალებას აძლევს მასწავლებელს, რომლებიც გენდერული იდენტობისა და სქესობრივი განათლების საკითხებს უკავშირდება. თუმცა საზოგადოებაში, მათ შორის, მშობლთა ნაწილში არსებული რეზისტენტული განწყობების გამო, პედაგოგები ნაკლებად იჩენენ ინიციატივას და ცდილობენ შესაძლო პრობლემებისა და დაპირისპირების პრევენციას. აღსანიშნავია, რომ

სახელმძღვანელოს ავტორებსაც ჰქონდათ თავისუფლება, შესაბამისი თემების ფარგლებში განეგრძოთ გენდერულ იდენტობასთან დაკავშირებული თემები, თუმცა ამის პრეცედენტი არცერთ სახელმძღვანელოში არ გამოვლენილა.

სამოქალაქო განათლების მიმართულება, წინა თაობის ეროვნულ სასწავლო გეგმასთან შედარებით, ყველაზე მეტად გაფართოვდა და განიცდო, თუმცა საზოგადოებრივი განწყობების გავლენით ვერ მოხერხდა ესგ-ში ჰომოფობიის თემის ინტეგრირებაც. ექსპერტთა შეფასებით, ეს შესაძლებელი გახდება, თუ ამ თემასთან დაკავშირებით დაინტერესებულ მხარეთა შეთანხმება მიიღწევა. ამასთან, ექსპერტები მიიჩნევენ, რომ უმნიშვნელოვანესია, რომ ესგ-ში საშუალო საფეხურზე გაჩნდეს სექსუალობასთან და სექსუალურ ქცევასთან დაკავშირებული თემატიკა. ეროვნულ სასწავლო გეგმაში სქესობრივი განათლების საკითხების უკეთ ასახვისათვის ექსპერტთა ჯგუფი რეალისტურად მიიჩნევს, შემდეგ ეტაპზე გარკვეული თემების დაწყებით საფეხურზე ინტეგრირების შესაძლებლობასაც. მსგავსი რეკომენდაცია UNESCO-ს დოკუმენტშიცაა აღიშნული, იმ დათქმით, რომ სწავლება მორგებული უნდა იყოს მოზარდის ასაკსა და განვითარების დონეზე. მაგალითად, 4-6 წლის მოზარდი სწავლობს ისეთ თემებს, როგორიცაა მეგობრობა, ემოციები ... მომდევნო საფეხურზე დამატებით თანდათანობით შემოდის ისეთი თემები, როგორიცაა სქესობრივი მომწიფება, ოჯახის დაგეგმვა და კონტრაცეფცია და სხვა. ბავშვებმა იციან და აღიარებენ ამ ურთიერთობებს გაცილებით ადრე, ვიდრე დაიწყებენ სექსუალურ ურთიერთობებს და ამიტომაც მათ ადრეული ასაკიდანვე სჭირდებათ უნარები, გააცნობიერონ საკუთარი სხეულებრივი ცვლილებები, შეგრძნებები, ურთიერთობები (UNESCO, 2009).

კვლევები აჩვენებს, რომ ადამიანის სექსუალობის შესახებ კომპლექსური განათლების მიზნების ლეგიტიმაცია ეროვნული სასწავლო გეგმით სქესობრივი განათლების უზრუნველყოფის მნიშვნელოვანი, მაგრამ არასაკმარისი კომპონენტია. როგორც ცალკეული კვლევები, ასევე, საერთაშორისო სარეკომენდაციო ჩარჩო დოკუმენტები ყურადღებას ამახვილებს კურიკულუმის დანერგვის კომპლექსური მიდგომის საჭიროებაზე, რომელიც მოიცავს მასწავლებლების გადამზადებას, სწავლების მიდგომების და სასწავლო რესურსების განვითარებას, სწავლის შედეგების მონიტორინგსა და შეფასებას და სკოლის დონეზე ხელმწიფობი პირობების შექმნას.³

„სქესობრივი განათლება“ სკოლაში

სკოლაში არსებული სოციალური ნორმები და კულტურული მოლოდინები მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს სქესობრივი განათლებისადმი დამოკიდებულებების ჩამოყალიბებასა და მისი მნიშვნელობის გაცნობიერებაზე, და პირიქით, საზოგადოებრივი განწყობები აისახება

³ International Sexuality and HIV Curriculum Working Group 2011; Haberland 2015; Haberland and Rogow 2015; UNESCO 2015

სქესობრივ განათლებასთან დაკავშირებულ სასკოლო სწავლა-სწავლების პროცესსა და პრაქტიკაზე. კვლევამ ცხადყო, რომ სკოლა საჭიროებს ინსტიტუციურ მხარდაჭერას. საზოგადოებაში არსებული ტაბუ და სტრეოტიპები მნიშვნელოვანი ბარიერია სკოლის დონეზე სქესობრივ განათლებასთან ასოცირებული სენსიტიური თემების სწავლებისას.

მოზარდებს ბევრი მითი აქვთ მოსმენილი მათი ფიზიკური განვითარების, სხეულის ცვლილებების, რეპროდუქციულ სისტემაზე ჰორმონალური ეფექტების, ქრონოლოგიური სიმწიფისა და მისი ფსიქოლოგიური გამოვლინებების შესახებ; სკოლამ ეს მითები უნდა ჩაანაცვლოს ასაკისთვის რელევანტური ინფორმაციითა და სამეცნიერო ცოდნით. მიუხედავად ოჯახის როლისა, უპირატესი პასუხისმგებლობა სასკოლო განათლების სისტემას აკისრია. საგანმანათლებლო ინსტიტუციებმა უნდა უხელმძღვანელონ და ჩამოაყალიბონ მოზარდებში სქესობრივ განათლებასთან დაკავშირებული სწორი დამოკიდებულებები, განავითარონ შესაბამისი უნარები და კომპეტენციები.

ახალგაზრდების შეფასებით, სკოლის როლი ახალგაზრდების ინფორმირებულობაში უმნიშვნელოა. სკოლა ვერ უზრუნველყოფს მოზარდებისთვის იმ მინიმალური ინფორმაციის მიწოდებას, რომელიც აუცილებელია მათი ჯანსაღი სქესობრივი განვითარებისთვის, საკუთარი უფლებებისა და პასუხისმგებლობების გაცნობიერებისათვის.

მოსწავლეთა და სტუდენტთა შეფასებები: სკოლაში სქესობრივი განათლების თემატიკაზე მიღებული ინფორმაციითა და ცოდნით კვლევაში ჩართული მოსწავლეებისა და სტუდენტების კმაყოფილების დონე უკიდურესად დაბალია. მონაწილეთა უმეტესობა ადასტურებს, რომ სკოლაში მასწავლებელმა სქესობრივ განათლებასთან დაკავშირებული საკითხები ან უბრალოდ გამოტოვა (აუხსნელი დატოვა), ან მხოლოდ ახსნა და მისი გამოკითხვა აღარ ჩათვალა საჭიროდ. ამასთან, ახალგაზრდები მიიჩნევენ, რომ კრიტიკულად მნიშვნელოვანია საშუალო განათლების საფეხურზე მოსწავლეების ინფორმირებულობის დონის ამაღლება და ამ პროცესში წამყვანი როლი სკოლას უნდა ჰქონდეს. იმისათვის, რომ არსებული ტექნოლოგიური პროგრესის და ციფრული განვითარების პირობებში მოზარდმა თავიდან აიცილოს სხვადასხვა წყაროებით მოპოვებული არასწორი და შეუსაბამო ინფორმაციის გავლენა, უკიდურესად მნიშვნელოვანია იცოდეს, რომ მისთვის საინტერესო თემებზე შეუძლია მიმართოს სკოლაში სათანადო კვალიფიკაციის მქონე პირს.

მშობელთა შეფასებები: სკოლის ცენტრალურ როლს მომავალი თაობის ინფორმირებაში აღიარებს კვლევაში ჩართულ მშობელთა დიდი ნაწილი. ისინი მიიჩნევენ, რომ სკოლა საკმარისს არ აკეთებს მათი შვილების ინფორმირებისთვის და საჭიროა სასწავლო პროცესებში მეტი სპეციალისტის, მათ შორის სკოლის ფსიქოლოგების ჩართვა იმისათვის, რომ მოსწავლეებმა შეძლონ მათთვის საინტერესო და მნიშვნელოვანი საკითხების სპეციალისტებთან უშუალო კომუნიკაციის პროცესში განხილვა.

მასწავლებელთა შეფასებები: პედაგოგების უმრავლესობა აღიარებს, რომ ბოლო სამი ათწლეულის განმავლობაში სქესობრივი განათლების საკითხების სწავლების მიმართულებით არსებითად არაფერი შეცვლილა. თუმცა გაიზარდა იმ მასწავლებლების რიცხვი, რომლებიც საკუთარი მოტივაციით და მონდომებით ახერხებს ამ თემების სწავლებას.

ინფორმირებულობის დაბალი ხარისხის და სქესობრივი განათლების საკითხებისადმი საზოგადოების, მშობლების ნაწილის აგრესიული დამოკიდებულება სასწავლო პროცესისათვის მნიშვნელოვანი ბარიერია. გენდერთან დაკავშირებული სტერეოტიპების აქტიური გამავრცელებლები ხშირად პედაგოგებიც არიან. როგორც კვლევაში ჩართული პედაგოგები აღნიშნავენ, ამ პროცესში ყველაზე მაღალი მიმდებლობა მოსწავლეებს აქვთ.

ინიციატივიანი მასწავლებელი, რომელიც იწყებს სექსუალურ განათლებასთან დაკავშირებული საკითხების სწავლებასა და იმ ტაბუირებული თემების განხილვას სკოლაში, რომლებიც მოსწავლეების ფიზიკური, მენტალური და ფსიქოლოგიური ჯანმრთელობისთვის აუცილებელია, უმეტესად მართო რჩება მოწინააღმდეგეების პირისპირ. პედაგოგები მიიჩნევენ, რომ მშობლებისა და კოლეგების კრიტიკის საპირწონედ, სკოლის ადმინისტრაციისგან მეტი მხარდაჭერაა საჭირო, განსაკუთრებით თემთან და მშობლებთან ურთიერთობისას.

სკოლის დირექტორთა შეფასებები: სკოლის დირექტორები აცნობიერებენ ამ სირთულეებს და თვლიან, რომ პედაგოგები საჭიროებენ „ინსტიტუციურად განმტკიცებულ დაცვას“, რათა სქესობრივი განათლების სწავლება ღიად და დაუბრკოლებლად გახდეს შესაძლებელი. მათი შეფასებით, სქესობრივი განათლების მხრივ ვითარების გაუმჯობესება პირდაპირაა დამოკიდებული ამ საკითხებისადმი საზოგადოებაში ზოგადად თუ სხვადასხვა ჯგუფებში არსებული რადიკალური დამოკიდებულებების შეცვლაზე. აუცილებელია სქესობრივი განათლების მიზნების, მისი მნიშვნელობის, აუცილებლობის შესახებ ცნობიერების ამაღლების ინტენსიური სამუშაოების, კომპლექსური კამპანიების ჩატარება. რიგ შემთხვევებში თვალსაჩინოა ინფორმაციის ნაკლებობა პედაგოგებშიც. დირექტორთა შეფასებით, რეალობა, როდესაც საკმაოდ გავლენიანი რელიგიური თუ საზოგადოებრივი ჯგუფები უკიდურესად აგრესიულ დამოკიდებულებას ავლენენ სკოლაში სქესობრივი განათლების სწავლებისადმი, სკოლისთვის პირველი ხელისშემშლელი ფაქტორია სწავლების რელევანტური ფორმატით წარსამართად. ხშირად ეს დამოკიდებულებები მნიშვნელოვან გავლენას ახდენს მშობლის პოზიციაზეც. დამოკიდებულებების შეცვლა კი მხოლოდ ხანგრძლივი, წლების განმავლობაში წარმოებული კომპლექსური, ინტენსიური ცნობიერების ამაღლების კამპანიებით, სწავლებით, ტრენინგებით არის შესაძლებელი, რასაც სახელმწიფოს, საზოგადოებრივი ორგანიზაციების, დონორების მეტი ჩართულობა და ძალისხმევა სჭირდება.

სასწავლო რესურსი და პედაგოგთა პროფესიული განვითარების მხარდაჭერა

ეროვნული სასწავლო გეგმის ეფექტიანი დანერგვისთვის

მასწავლებლების დამოკიდებულებების ცვლილება და, შესაბამისად, პრაქტიკის გაუმჯობესება ფრაგმენტული და არათანმიმდევრულია, თუმცა, როგორც კურიკულუმის ექსპერტები აღნიშნავენ, გარკვეული პროგრესი მაინც შესამჩნევია.

სქესობრივი განათლების ეფექტიანად დანერგვა დიდწილადაა დამოკიდებული მასწავლებლების კომპეტენციებზე. სარეკომენდაციო ჩარჩო დოკუმენტები მასწავლებლების პროფესიული განვითარების მხარდაჭერას, სწავლების ეფექტიანი მიდგომების გამოყენების ხელშეწყობასა და ხარისხიან სასწავლო რესურსებზე წვდომას განიხილავს სქესობრივი განათლების დანერგვის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს ფაქტორად. ამ თვალსაზრისით ჩვენი პედაგოგები სერიოზული გამოწვევების წინაშე არიან. არსებობს მოლოდინი, რომ იმ თემებს, რომლებიც პირდაპირ არ არის ასახული ეროვნულ სასწავლო გეგმაში (სქესობრივ განათლებასთან და სექსუალობასთან დაკავშირებული ზოგიერთი საკვანძო საკითხი), მასწავლებლები თავად განავრცობენ, მაშინ, როდესაც სქესობრივ განათლებასთან დაკავშირებული თემები გრიფირებულ სახელმძღვანელოებშიც არასაკმარისად არის ან საერთოდ არ არის განხილული. ასეთ პირობებში კრიტიკულად მნიშვნელოვანია პედაგოგების პროფესიული განვითარების მხარდაჭერა.

მასწავლებლები და დირექტორები სასწავლო რესურსების სიმწირესა და არასაკმარის პროფესიულ მხარდაჭერაზე საუბრისას ხაზგასმით აღნიშნავენ, რომ პედაგოგთა კვალიფიკაციის ამაღლება საჭიროა როგორც შინაარსის, ასევე მეთოდოლოგიურ ნაწილში.

მასწავლებელთა პროფესიულ განვითარებასთან ერთად, განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს ხარისხიანი დამატებითი სასწავლო რესურსების შექმნა და მათი ხელმისაწვდომობა. კრიტიკულად მნიშვნელოვანია შინაარსობრივად და კულტურულად რელევანტური სახელმძღვანელოების ხელმისაწვდომობა პედაგოგებისა და მოსწავლეებისათვის, ასევე, მასწავლებლების გადამზადების პროგრამებში, დამატებით სახელმძღვანელოებსა თუ ინსტრუქციებში ტაბუირებული საკითხების ხაზგასმა და მათი სწავლების სტრატეგიების ათვისების ხელშეწყობა შესაბამისი სასწავლო გარემოს შექმნისთვის საჭირო სახელმძღვანელო მითითებით (განსაკუთრებით ამ საკითხებზე მოსწავლეებთან კომუნიკაციისა და კონფიდენციალობის დაცვის შესახებ).

მასწავლებლების კომპეტენცია და მზაობა განსხვავებულია, ამიტომ ისინი უპირატესობას ანიჭებენ აპრობირებულ, შეჯერებულ, გამოცდილ რესურსებს, რომელთა გამოყენებაც პირდაპირ შეეძლებათ გაკვეთილზე. პედაგოგები მიიჩნევენ, რომ მათ სჭირდებათ უფრო გრძელვადიანი ტრენინგები, ასევე ფსიქოლოგებისა და სექსოლოგების კონსულტირება რათა დაძლიონ ამ თემაზე კომუნიკაციის ბარიერები. აქვე აღვნიშნავთ, რომ განსაკუთრებით

მნიშვნელოვანია მასწავლებლების ინტერპერსონალური უნარები, ღიაობა ნებისმიერ იმ კითხვაზე პასუხის გაცემისას, რომელიც შესაძლოა მოსწავლეებს გაუჩნდეთ. როგორც ამ სფეროს ექსპერტები აღნიშნავენ, ამ საკითხების სწავლების ეფექტიანობისთვის მნიშვნელოვანია ახალი ინფორმაციის მიღების სურვილი, შემოქმედებითობა, ემპათია და კარგი საკომუნიკაციო უნარები, მარტივი და გასაგები ენის გამოყენება (Alexander, Salas, 2017), ასევე, კულტურულად რელევანტური მიდგომები, რაც გათვალისწინებული უნდა იყოს პედაგოგთა პროფესიული მხარდაჭერის პროგრამებში.

ფსიქოლოგი სკოლაში

სასკოლო თემის ყველა წარმომადგენელი ერთხმად აღნიშნავს, რომ სქესობრივი და რეპროდუქციული ჯანმრთელობის სხვადასხვა შემთხვევის ეფექტიანი მართვისთვის მნიშვნელოვანია, სკოლა უზრუნველყოფილი იყოს სათანადო განათლებისა და კომპეტენციების მქონე პერსონალით, რომელიც კვალიფიციურ მხარდაჭერას გაუწევს მოსწავლეს. სტუდენტები, პედაგოგები, ეკლესიის წარმომადგენლებიც კი ხაზს უსვამენ ამ პროცესში ფსიქოლოგების, მედიკოსებისა და სექსოლოგების ჩართვის მნიშვნელობას, რაც, მათი აზრით, მნიშვნელოვნად გაზრდის მიწოდებული ინფორმაციის სანდოობასა და ვალიდურობას, შესაბამისად, მოსწავლის ნდობის ხარისხს სკოლის მიმართ.

ცხადია, სირთულეები, რომლებსაც პოლიტიკის განმსაზღვრელი ინსტიტუცია და სკოლა ეჯახება სქესობრივი განათლების დანერგვის პროცესში, ზღუდავს მოზარდების ხარისხიან სქესობრივ განათლებაზე ხელმისაწვდომობას. მესამე თაობის სასწავლო გეგმაში მნიშვნელოვანი ცვლილებების მიუხედავად, ეს სფერო კვლავ არსებითი გამოწვევების წინაშეა. საზოგადოებამ უნდა გააცნობიეროს, რომ სექსუალური განათლება, ჯანდაცვის სერვისების ხელმისაწვდომობასთან ერთად, ახდენს პოზიტიურ და ხანგრძლივ ეფექტს ახალგაზრდების ჯანმრთელობასა და მათ კეთილდღეობაზე. ამ საკითხს სერიოზული ადვოკატირება, ხოლო განათლების სისტემას სერიოზული მხარდაჭერა სჭირდება.

მშობლების ინფორმირებულობა, განწყობები და ჩართულობა

იმისათვის, რომ ახალგაზრდა თაობა დაბნეულობისგან, საეჭვო ტაბუებისგან და ცრურწმენებისგან იქნას დაცული, პასუხისმგებლობები სქესობრივ განათლებაზე უნდა გადანაწილდეს მშობლებსა და სკოლაზე. ახალგაზრდების სქესობრივი ჯანმრთელობა დიდად არის დამოკიდებული იმ მნიშვნელოვან როლზე, რომელსაც მშობლები უნდა თამაშობდნენ შვილების სექსუალური სოციალიზაციის საქმეში.

კვლევა ცხადყოფს, რომ მშობელთა ინფორმირებულობის ხარისხი დაბალია, ამ ფაქტისა და სქესობრივ საკითხებზე საუბრისას საკომუნიკაციო ბარიერების არსებობის გამო, დაბალია შვილის ინფორმირების პროცესში მათი ჩართულობაც.

კვლევის მონაწილე მშობელთა დიდი ნაწილი შვილების სქესობრივი განათლების პროცესზე ძირითად პასუხისმგებლობას სკოლას აკისრებს. პასუხისმგებლობისაგან „გაქცევის“ წინაპირობა უმეტეს შემთხვევაში მშობელთა დაბალი ინფორმირებულობაა - მათ არ იციან, როდის დაიწყონ ამ თემებზე საუბარი, რა ინფორმაცია მიაწოდონ სხვადასხვა ასაკის მოზარდებს და როგორ... ამ საკითხებზე კომუნიკაციის ადეკვატური გზების შერჩევა მათთვის დიდი გამოწვევაა. მშობელთა ნაწილს აშფოთებს დამახინჯებული ინფორმაციისა და არასანდო წყაროების გავლენა თავიანთ შვილებზე. ამიტომ ამჯობინებენ, სქესობრივი განათლების საკითხების შესახებ ინფორმაცია ბავშვებმა რეგულირებული და სისტემური სახით ფორმალური განათლების ფარგლებში მიიღონ. დაბალი ინფორმირებულობის შედეგია ხშირად მშობლის მიერ ამ საკითხებზე მსჯელობის გადავადებაც. ამ პერიოდში კი მოზარდები ინფორმაციას სხვა წყაროებიდან იღებენ... არაეფექტიანია იმის მოლოდინში ყოფნაც, თუ როდის წამოჭრიან შვილები ამ თემას.

მშობლები მნიშვნელოვნად მიიჩნევენ შვილების ინფორმირებულობას ორგანული სისტემების განვითარებაზე, სხეულის ცვლილებებზე, რეპროდუქციულ სისტემაზე ჰორმონალური ცვლილებების ეფექტებზე, ქრონოლოგიურ სიმწიფესა და მის ფსიქოლოგიურ გამოვლინებებზე, სქესობრივ ჯანმრთელობასთან ასოცირებულ სხვადასხვა საკითხზე, თუმცა დარწმუნებულები არ არიან, რომ თავად კვალიფიციურად შეასრულებენ შვილების ინფორმირების ფუნქციას. ამის მიზეზი, ცოდნის სიმწირესთან ერთად, შეიძლება სხვა ფაქტორებიც იყოს. ეს მიზეზები შეიძლება ვარიანტებს ინდივიდუალური ფაქტორებიდან, ოჯახურ, სამოგადოებრივ და სოციალურ ფაქტორებამდე.

კვლევა ცხადყოფს, რომ სქესობრივი განათლების მიმართ მშობელთა დამოკიდებულებები, ძირითადად, პოზიტიურია, თუმცა არსებობს მცირედი სხვაობები სექსუალური განათლების დანერგვის ამა თუ იმ ასპექტთან დაკავშირებით. რეგიონში მცხოვრები მშობლების შეხედულებებიც ერთმანეთისაგან განსხვავებულია, საერთო ჯამში, კი უფრო მკვეთრად თავშეკავებული. შეიმჩნევა დამოკიდებულებებში სხვაობები მშობლის განათლების საფეხურის მიხედვითაც.

კვლევაში ჩართული მოზარდები და სტუდენტები ხაზს უსვამენ მათთვის მშობელთან ღია და დროული კომუნიკაციის მნიშვნელობას. მშობელს გარკვეული კომპეტენციები სჭირდება იმისთვის, რომ ამ საკითხებზე მსჯელობისას შექმნას ერთმანეთის პირადი ურთიერთობებისადმი პატივისცემით გამსჭვალული, ღია ატმოსფერო, პირად ცხოვრებაში შეჭრისა და ზედმეტი პერსონალიზაციის გარეშე. ასეთი ბალანსის მიღწევა მშობლებისაგან კომუნიკაციაში მაღალ კომპეტენტურობას და თვითეფექტიანობის განცდას მოითხოვს.

არაფორმალური სქესობრივი აღზრდის მიმართულებით მშობლების მზაობა მაღალია და ამ პროცესში მათ სერიოზული მხარდაჭერა სჭირდებათ, თუნდაც ზრდასრულთა განათლების პროგრამების სახით.

კვლევა აჩვენებს, რომ მნიშვნელოვანია ინფორმირების დონის ამაღლებაზე მიმართული ღონისძიებების დაგეგმვა და იმპლემენტაცია ყველა სამიზნე ჯგუფისთვის. აუცილებელია როგორც სკოლის პერსონალის, ასევე მშობლების ინფორმირებაზე ზრუნვა. მშობლებისთვის განსაკუთრებით საჭიროა ცოდნა იმის თაობაზე, თუ როგორ მოიპოვონ შვილების ნდობა, როგორ მიიწოდონ მათ სქესობრივი განათლების თემატიკასთან დაკავშირებული ინფორმაცია ტრავმირებისა და სტრესის გარეშე, როდის და რა ფორმით დაიწყონ ამ თემაზე კომუნიკაცია.

ახალგაზრდები: ინფორმირებულობა და განწყობები

მომარდები სქესობრივი განათლების პირდაპირი სამიზნე ჯგუფია, მათთან ერთად კვლევაში სტუდენტებიც მონაწილეობდნენ. ახალგაზრდების დამოკიდებულება სქესობრივი განათლების დანერგვის მიმართ ცალსახად პოზიტიურია. მათი შეფასებით, მნიშვნელოვანია საშუალო განათლების საფეხურზე მოსწავლეების ინფორმირებულობის დონის ამაღლება და ამ პროცესში წამყვანი როლი სკოლას უნდა ჰქონდეს. იმისათვის, რომ არსებული ტექნოლოგიური პროგრესის და ციფრული განვითარების პირობებში მომარდმა თავიდან აიცილოს ინტერნეტით, ნაკლებად სანდო მედიასაშუალებებით არასწორი და შეუსაბამო ინფორმაციის გავლენა, უკიდურესად მნიშვნელოვანია იცოდეს, რომ მისთვის საინტერესო თემებზე შეუძლია მიმართოს სკოლაში სათანადო კვალიფიკაციის მქონე პირს. რეალობა კი ასეთია: სკოლაში სქესობრივი განათლების თემატიკაზე მიღებული ინფორმაციითა და ცოდნით კვლევაში ჩართული ახალგაზრდების კმაყოფილების დონე უკიდურესად დაბალია.

ახალგაზრდები წუხილს გამოთქვამენ საზოგადოებაში გენდერული სტერეოტიპებისა და გენდერულად უთანასწორო შეზღუდვების თაობაზე (მაგ., ბიჭებისთვის დაშვებული და მეტიც, წახალისებულია ადრეული ასაკიდან სექსუალური ურთიერთობები, ხოლო გოგონებისთვის - არა). ამის საფუძვლად ისინი ინფორმირებულობის დაბალ დონეს ასახელებენ. ასევე, ინფორმირებულობის დაბალი დონის მაჩვენებლად მიიჩნევენ ბიჭი მომარდების მხრიდან არასერიოზულ და მეტიც, დამცინავ რეაქციებს, გოგონების მიმართ ბულინგს გაკვეთილზე სქესობრივი განათლების თემატიკასთან დაკავშირებულ ისეთ საკითხებზე მსჯელობისას, როგორიცაა მაგალითად, რეპროდუქციული სისტემა.

ახალგაზრდები მშობლებთან კომუნიკაციის სირთულეებზე, უხერხულობასა და სხვა ბარიერებზე საუბრობენ, რის ერთ-ერთ მიზეზადაც მშობლების ფსიქოლოგიური მზაობის სიმცირეს ასახელებენ. თუმცა იდეალურ შემთხვევაში, მშობელს სქესობრივი განათლების გამტარ საკვანძო აგენტად მიიჩნევენ და ხაზს უსვამენ მშობელთან ღია და დროული კომუნიკაციის მნიშვნელობას.

კომუნიკაცია

ინფორმაციის წყაროები

მოსწავლეები სქესობრივი განათლების მიღების რამდენიმე წყაროს გამოყოფენ, ესენია: მეგობრები, ინტერნეტი, სოციალური მედია, მშობლები. ისინი არ უარყოფენ, რომ მეგობრების მიერ მოწოდებული ინფორმაცია შესაძლოა შორს იყოს რეალობისგან, თუმცა ყველაზე კომფორტულად ამ საკითხებზე კომუნიკაციისას თავს მათთან გრძნობენ. შემდეგი ყველაზე გავრცელებული წყარო ინტერნეტი და სოციალური მედიაა (სხვადასხვა თემატური ჯგუფები, საინფორმაციო ვებგვერდები). იმის გათვალისწინებით, რომ თანამედროვე, ციფრულ სამყაროში ტექნოლოგიებთან წვდომას მოზარდები ზედმეტი გამოწვევების გარეშე ახერხებენ, ციფრული მედია სქესობრივი განათლების ერთ-ერთი წამყვანი წყაროა. ახალგაზრდები აღნიშნავენ ამ საშუალებით ხელმისაწვდომი ინფორმაციის სიმრავლეს და მისი სათანადოდ გაფილტვრის აუცილებლობას, თუმცა ის, რაც ციფრული მედიის კომფორტულობას განაპირობებს, ინფორმაციის მიღებისას ანონიმურად დარჩენის შესაძლებლობაა. როგორც უკვე აღვნიშნეთ, მათი შეფასებით სკოლის როლი ახალგაზრდების ინფორმირებულობაში უმნიშვნელოა. მშობლები, მიმართვიანობის თვალსაზრისით, ფაქტობრივად, ბოლო ადგილზე არიან. მაშინ, როცა მშობლები სექსუალური განათლების საკითხებზე ინფორმირების წყაროებს შორის დომინანტურ ფუნქციას უნდა ასრულებდნენ.

კომუნიკაციის ბარიერები

სექსთან დაკავშირებული კომუნიკაციის პროცესზე გავლენას ახდენს გარკვეული ფაქტორები, მათ შორისაა მშობლისა და ბავშვის სქესი, განსახილველი საკითხების სპეციფიკურობა, უხერხულობა, მშობლების კომუნიკაციის სტილი და სხვა.

სქესი, სქესობრივი დინამიკა

კომუნიკაციის პროცესში ერთ-ერთ საკვანძო ფაქტორად მოზარდის სქესი გამოიკვეთა. როგორც ჩანს, გოგონები, ჩვეულებრივ, უფრო ხშირად ისმენენ სქესობრივ საკითხებთან დაკავშირებულ საუბარს დედების მხრიდან, ვიდრე ბიჭები. გოგონებთან დედები მეტად ახერხებენ საერთო ენის გამონახვას, გოგონებისთვისაც დედა უფრო „კომფორტული“ მოსაუბრეა.

კვლევაში ჩართულ მამებს არ აქვთ შვილებთან სქესობრივ განათლებასთან დაკავშირებულ საკითხებზე საუბრის გამოცდილება. გარდატეხის ასაკის საწყის ეტაპზე ბავშვები შეკითხვებით დედებს მიმართავდნენ. მოგვიანებით კი მათი „განმანათლებლები“ მეგობრები აღმოჩნდნენ. მიუხედავად ამისა, მამები მიიჩნევენ, რომ სქესობრივი განათლება იცავს ახალგაზრდას მატრავმირებელი გამოცდილებებისგან, რისკები კი არაკომპეტენტური წყაროებით ინფორმაციის მიღებისას ჩნდება. შეჯამების სახით, შეიძლება ითქვას, რომ ოჯახში სქესობრივ თემატიკაზე კომუნიკატორის წამყვანი როლი, ჩვეულებრივ, დედას აქვს, მამის ფუნქცია კი ამ

თვალსაზრისით მეტწილად ბუნდოვანია. ეს შედეგები სხვა კვლევითი მონაცემების კონსისტენტურია (Tobby, Hillman, Anagurthi, & Somers, 2011).

ინფორმირებულობა და კომუნიკაციის სტილი

მშობლებისა და შვილების კომუნიკაციაში მნიშვნელოვანი ბარიერი შეიძლება იყოს მშობლის დაბალი ინფორმირებულობა ან ამ საკითხებზე საუბრისას შეუსაბამო სტრატეგიისა და ტონის შერჩევა. რაც მთავარია, გავლენა, რომელსაც მშობლები შვილების სქესობრივ ქცევებზე ახდენენ, დიდწილად დამოკიდებულია არა მხოლოდ კომუნიკაციის სიხშირეზე, არამედ ამ კომუნიკაციის ხარისხზე – რამდენად ღიად საუბრობენ ისინი შვილებთან, რამდენად აწვდიან მათ რელევანტურ და საჭირო ინფორმაციას.

ახალგაზრდების შეფასებით, განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ის, რომ მშობელმა არ გადაავადოს ბავშვის შეკითხვებზე პასუხის გაცემა და ამასთან, თავს არ მოახვიოს მას ეს თემა მანამ, სანამ ბავშვისგან არ წამოვა ინტერესი.

კომუნიკაციის შინაარსი

კვლევა ცხადყოფს, რომ მშობლებისა და შვილების კომუნიკაციის შინაარსი, ძირითადად, ფოკუსირებულია არა შვილის ინფორმირებულობაზე, არამედ იმ საფრთხეების იდენტიფიცირებაზე რაც დაკავშირებულია მათ მომავალთან. მშობლები შვილებს ესაუბრებიან ნაადრევი სქესობრივი ცხოვრებისაგან თავშეკავებაზე, როგორც მათი მომავალი წარმატების მნიშვნელოვანი წინაპირობაზე. მშობლები ხშირად საკუთარი თუ სხვისი გამოცდილების გაზიარებით, ამ გამოცდილების დადებით, უფრო მეტად კი უარყოფით მხარეებზე ხაზგასმით ცდილობენ საკუთარი შვილების დაცვას წინდაუხედავი ნაბიჯებისაგან. ამგვარი შედეგები გვხვდება სხვა კვლევებშიც, რომლებიც ცხადყოფენ, რომ ოჯახებში სექსზე კომუნიკაციისას ხშირად ხაზგასმულია მომავლის გეგმები, სადაც პრიორიტეტული განათლებაა (McKee & Karasz, 2006); მშობლების მხრიდან, სექსუალური ქცევა განიხილება დაბრკოლებად ოცნების მიღწევის (განათლების, დასაქმების, წარმატების) გზაზე (Jaccard et al., 2003 Akers et al., 2010; Meschke & Peter, 2014; Murray et al., 2014).

ნაკლებ საგარაუდოა, რომ მშობლების მიერ ინფორმირებულობის მიზნებიდან აქცენტის გადატანა მხოლოდ შეგონებებზე ისეთივე ეფექტური იყოს, როგორც ასაკისთვის შესაბამისი, ავთენტური ინფორმაციის მიწოდება. როგორც არაერთი კვლევა აჩვენებს, ინფორმირებული მოზარდი უფრო მეტად არის დაცული სექსუალური ხასიათის ძალადობისა და სხვა მატრავმირებელი გამოცდილებისაგან. ინფორმაციის ნაკლებობა კი წარმოშობს ისეთ მწვავე პრობლემებს, როგორებიცაა ადრეული ქორწინება, ნაადრევი ორსულობა და სხვა.

უხერხულობა

სქესობრივი განათლების საკითხებზე კომუნიკაციის ერთ-ერთი ყველაზე გავრცელებული დამაბრკოლებელი ფაქტორი უხერხულობის განცდაა. ჩვენს საზოგადოებაში სქესობრივი საკითხები ერთგვარი ტაბუირებული თემაა, კვლევა ცხადყოფს, რომ მასზე მსჯელობა უხერხულობას ქმნის ყველა დონეზე.

თვალსაჩინოა მშობლების მხრიდან შვილთან ამ საკითხებზე საუბრის მიმართ ფრთხილი დამოკიდებულება. მშობლები არაკომფორტულად გრძნობენ თავს შვილთან ამ საკითხებზე საუბრისას, აქვთ უხერხულობის განცდა და ამიტომ ხშირად თავს არიდებენ პირდაპირ კომუნიკაციას. უხერხულობა ბარიერია არა მხოლოდ მშობლებისთვის. მათი შეფასებით, მასწავლებლებსაც უჭირთ დაძლიონ ეს უხერხულობა და ურჩევნიათ ნაკლებად ან საერთოდ არ ისაუბრონ სენსიტიურ თემებზე. უხერხულობის მანიფესტაციაა ისიც, რომ დედებისთვის უფრო მარტივია გოგონებთან საუბარი, ვიდრე ბიჭებთან. მშობელთა აზრით, სქესობრივი განვითარების საკითხებზე საუბარი უხერხულობას უქმნის ბავშვებსაც - ამ საკითხებზე საუბარი არაკომფორტულია ორივე მხარისათვის.

სქესობრივი განათლების საკითხებზე მსჯელობის თანამდევ უხერხულობაზე მიუთითებენ პედაგოგებიც. იმ პედაგოგებსაც კი, რომლებსაც აქვთ მოტივაცია, ღიად ისაუბრონ სქესობრივ განათლებასთან დაკავშირებულ საკითხებზე, არა აქვთ სრული მზაობა, უჭირთ უხერხულობის გარეშე საუბარი. მასწავლებლებს უჩნდებათ გარკვეული შიში, უხერხულობა ადამიანის სექსუალობის შესახებ საუბრისას, იმდენად, რამდენადაც ისინიც სოციალური კონსტრუქტების მატარებლები არიან, რომლებიც გაჯერებულია სექსუალობის თემასთან დაკავშირებული ცენზურით, შიშით და „სიჩუმით“. ეს კი ხელს უშლის მნიშვნელოვანი ინფორმაციის დროულად და სწორად მიწოდებას. სქესობრივი განათლების სწავლა-სწავლების პროცესში მსგავსი ტენდენციები აღწერილია სხვა კვლევებშიც (Aguilar, 2015; Bejarano and Mateos, 2016; Díaz and Anguita, 2017; Montero et al., 2017; Cordero and Dumrauf, 2017; Navarro et al., 2018; Manzano and Jerves, 2018).

ნაკლებად პრობლემურია თავად მოსწავლეებისათვის სქესობრივი და რეპროდუქციული განათლების საკითხებზე საუბარი გაკვეთილზე თუ არაფორმალურ ფორმატში. პედაგოგების შეფასებით, მიუხედავად კომუნიკაციის საწყის ეტაპზე არსებული ბუნებრივი უხერხულობებისა, რომელიც სწორი სტრატეგიის შერჩევისას მალევე ქრება, მოსწავლეები უშუალონი და გულწრფელები არიან. ისინი საგნის მნიშვნელობასაც სწორად აფასებენ და ინტერესსაც იჩენენ, რასაც ადასტურებს კვლევის ფარგლებში თავად მოსწავლეების შეფასებები, მათი მოტივაცია და ინტერესი.

სწორად დაგეგმილი სასწავლო პროცესი ამცირებს უხერხულობის განცდას. ამის მაგალითია ფონდ “თანადგომასთან” თანამშრომლობით ესგ-ის ბიოლოგიის ჯგუფის მიერ პუბერტატსა და გარდატეხის ასაკის შესახებ (მე-7 კლასისათვის) მომზადებული მზა გაკვეთილების სცენარები.

პილოტირებამ ცხადყო, რომ შესაბამისი მომზადების პირობებში არც მასწავლებლებს და არც მოსწავლეებს არ ჰქონდათ უხერხულობის განცდა გარდატეხის ასაკთან დაკავშირებული საკითხების სწავლებისას.

სქესობრივი განათლება ეთნიკური უმცირესობების პერსპექტივიდან

ეთნიკურ უმცირესობებთან იდენტიფიცირდება ყველა ის ტენდენცია, რომელიც ზემოთ აღვწერეთ. იმ განსხვავებით, რომ აქ პრობლემები გაცილებით უფრო მწვავედაა გამოვლენილი.

ეთნიკური, კულტურული თავისებურებები, რელიგიური ასპექტები თუ, ზოგადად, ტრადიციები დღეისათვის დაუძლეველი ბარიერია სქესობრივი განათლებისა და რეპროდუქციული ჯანმრთელობის სკოლებში თუ სხვა საინფორმაციო და საგანმანათლებლო ფორმატში სწავლების თვალსაზრისით. ეთნიკური აზერბაიჯანელებით კომპაქტურად დასახლებულ თემში ეს ბარიერი მეტ-ნაკლებად განსხვავებული რაკურსით, თუმცა თვალშისაცემად წარმოჩინდა მასწავლებლების, მშობლების და ახალგაზრდების დამოკიდებულებების კვლევისას. ოჯახებში არა მხოლოდ სქესობრივი განათლების, არამედ გარდაუვალ ფიზიოლოგიურ ცვლილებებზე საუბრის ტრადიციაც კი არ არსებობს. საზოგადოებაში, სკოლაში ამ საკითხებზე საუბარი თემის უმეტესობისათვის მიუღებელია. მიუხედავად ბოლო დროს ჩატარებული ცნობიერების ამაღლების სამუშაოებისა, რომლებიც უშუალოდ ნაადრევ ქორწინებას შეეხებოდა, ნაადრევი ქორწინებების სიხშირე მაინც მაღალია და ასეთი ფაქტები დღესაც ნორმად მიიჩნევა.

ტრადიციებისა და გავრცელებული დამოკიდებულებების ერთგვარ ტყვეობაში იმყოფებიან პედაგოგებიც – რესურსების ნაკლებობა აშკარა პრობლემაა, თუმცა მეორეხარისხოვანი - პედაგოგები საგნის სრული და საჭირო ფორმატით სწავლებას უკიდურესი სიფრთხილით ეკიდებიან, ხშირად მხოლოდ აუცილებელი განმარტებებით შემოიფარგლებიან. მიუხედავად იმისა, რომ საუბრობენ მხარდაჭერის, ტრენინგების, რესურსების არსებობის საჭიროებაზე, ცხადად ჩანს, რომ მთავარი პრობლემა ის გამეფებული დამოკიდებულებები და უხერხულობაა, რომელიც მათთვის პრაქტიკულად შეუძლებელს ხდის სასწავლო პროცესის წარმართვას.

საგნის სწავლება არსებულ ვითარებაში, თუნდაც გამოკვეთილად სენსიტიური თემების გარეშე, მხოლოდ გენდერული ნიშნით განცალკევებულ კლასებში იქნება შესაძლებელი – ამ აზრს ეთანხმება და ერთადერთ შესაძლებლობად მიიჩნევს კვლევის ყველა მონაწილე, რომელიც მომხრე ან ნაკლებად რადიკალურია სქესობრივი განათლების დანერგვის მიმართ.

მიღებული ინფორმაციის ანალიზის საფუძველზე შეიძლება ითქვას, რომ არსებული რადიკალურად თუ პასიურად ნეგატიური დამოკიდებულებების, ინფორმაციის მიღებისა და მიწოდების მიმართ რეზისტენტულობის დაძლევა, დიდი ალბათობით, თაობის ცვლილებასთან ერთად თუ იქნება შესაძლებელი. რაც შეეხება საინფორმაციო და ცნობიერების ამაღლების კამპანიებს, ასევე სქესობრივი განათლების ხელშეწყობას სკოლასა თუ მის გარეთ, ასეთი

ინიციატივების ფუნქცია და მნიშვნელობა სწორედ ზემოთ აღნიშნული ცვლილების ინტენსიფიკაცია შეიძლება იყოს.

სკოლაში სქესობრივი განათლების დანერგვის მხარდამჭერები, სავარაუდოდ, მოსწავლეები, ახალგაზრდები იქნებიან – ისინი გაცილებით პროგრესულად უდგებიან ამ საკითხის შეფასებას და სრულად აცნობიერებენ სქესობრივი, რეპროდუქციული განათლების, ჯანმრთელობის შესახებ კვალიფიციური ინფორმაციის მიღების საჭიროებას, მით უმეტეს არსებული რეალობის გათვალისწინებით (ტაბუდადებული თემები, ნაადრევი ქორწინებები, ინფორმაციული ვაკუუმი). ისინი საკმაოდ კრიტიკულად უდგებიან როგორც პედაგოგების დამოკიდებულებას, რომლებიც, მათ აზრით, პრაქტიკულად არ ასწავლიან ესგ-ით გათვალისწინებულ სქესობრივი განათლების საკითხებს და, პირიქით, გარკვეულწილად თემის მეტ ტაბუირებასაც კი ახდენენ, ასევე მშობლების, საზოგადოების მხრიდან საკითხების მიმართ არსებულ კატეგორიულად ნეგატიურ დამოკიდებულებას.

შემზადებული შესაძლებლობების მოსწავლეები და სქესობრივი განათლება

სამოქალაქო სექტორის წარმომადგენლებისა და სკოლის დირექტორთა მონათხრობიდან ჩანს, რომ მენტალური დარღვევებისა და სხვა შემზადებული შესაძლებლობების მოსწავლეები უფრო მეტ სირთულეს აწყდებიან თანატოლებთან შედარებით. კვლევებიც აჩვენებს, რომ ისინი 3-ჯერ უფრო მეტად ხდებიან სექსუალური ძალადობის მსხვერპლები. მკვლევრები აღიარებენ საზოგადოების ნაკლებ მზაობას, გადაჭრან მათი სქესობრივი ხასიათის პრობლემები, განსაკუთრებით მენტალური პრობლემების მქონე ახალგაზრდების შემთხვევაში „უფრო მეტიც, ისინი ხშირად განიცდიან სექსუალურ მიუღებლობას, ან ხდებიან ძალადობის მსხვერპლნი თავისი თანატოლების, ან მომვლელების მხრიდან“ (Elissa M. Howard-Barr, Barbara A. Rienzo, R. Morgan Pigg, Jr, Delores James; 2005). ამ სფეროში გამოწვევებისა და სირთულეების გათვალისწინებით, შესაბამისმა ინსტიტუციებმა ქმედითი ნაბიჯები უნდა გადადგან შშმ პირთა სექსუალური და რეპროდუქციული ჯანმრთელობისა და უფლებების ეფექტური დაცვის უზრუნველსაყოფად⁴. სქესობრივი განათლების საკითხებში ავთენტური ინფორმაციის ფლობა და სერვისები ხელმისაწვდომობა კრიტიკულად მნიშვნელოვანია, რომ თითოეულმა მათგანმა სრულფასოვანი, ღირსეული ცხოვრებით იცხოვროს.

⁴ იმისთვის, რომ საკანონმდებლო ბაზა და პროგრამები შესაბამისობაში მოვიდეს შშმ პირთა უფლებების კონვენციასთან, გაეროს მოსახლეობის ფონდის (UNFPA) საქართველოს ოფისმა 2020 წელს მოამზადა "შემზადებული შესაძლებლობის მქონე ქალების და გოგონების სექსუალური და რეპროდუქციული ჯანმრთელობისა და უფლებების საკანონმდებლო ანალიზი, სახელმწიფო პროგრამების მიმოხილვა და რეკომენდაციები გაეროს შემზადებული შესაძლებლობების მქონე პირთა უფლებების კონვენციასთან მიმართებაში" (<https://georgia.unfpa.org>).

ეკლესიის წარმომადგენელთა დამოკიდებულება სქესობრივი განათლებისადმი

სქესობრივი განათლება მჭიდრო კავშირშია კულტურულ ღირებულებებთან, სოციალურ კონტექსტსა და ეთიკის გაბატონებულ კოდექსთან, რომლის შემუშავებისას რელიგია დომინანტური ფაქტორია. სქესობრივ განათლებაზე რელიგიური და სოციალური ფასეულობების გავლენის შემცირებისა და სამეცნიერო ცოდნის მზარდი გავლენის მიუხედავად, ეკლესიის გავლენა სქესობრივი განათლებისადმი დამოკიდებულებების ფორმირებაზე დღესაც თვალსაჩინოა. ეს მკაფიოდ ჩანს საქართველოს მაგალითზეც. ბოლო პერიოდში სქესობრივი განათლების გარშემო არსებული დებატები და დისკუსიები უფრო და უფრო რიგიდული გახდა, რაც ბუნებრივია, რადგან სხვადასხვა რელიგიური შეხედულებები (მათ შორის ქრისტიანული და სეკულარული ტრადიციების ფარგლებში) სქესთან და გენდერთან დაკავშირებით ძალზე განსხვავებულია.

ეკლესია პატივს სცემს საერო სკოლას და აღიარებს საერო განათლების თავისუფლებას, თუმცა არცთუ უმნიშვნელო როლს თამაშობს სქესობრივ განათლებასთან დაკავშირებულ საგანმანათლებლო ნარატივში. რელიგიის წარმომადგენელთა ინტერესი სქესობრივი განათლების საკითხებისადმი ბუნებრივია, რადგან სექსუალური ქცევა დაკავშირებულია ადამიანის ცხოვრების არა მხოლოდ ბიოლოგიურ, ფსიქოლოგიურ, სოციალურ, ქცევით, არამედ რელიგიურ და მორალურ განზომილებებთან. კვლევაში ჩართულ ეკლესიის წარმომადგენლებს აწუხებთ აბორტების, განქორწინებების და სხვა საზიანო პრაქტიკის რაოდენობის ზრდა ახალგაზრდებში. ცოდნის ნაკლებობა მათ ამ პრობლემების მნიშვნელოვან წინაპირობად მიაჩნიათ. შესაბამისად, თვლიან, რომ ახალგაზრდებს უნდა ჰქონდეთ სამეცნიერო ცოდნა ადამიანის რეპროდუქციული სისტემის და ჯანმრთელობის საკითხების შესახებ. თუმცა უმრავლესობა ფორმალური განათლების ფარგლებში ამ საკითხებზე ღიად მსჯელობაში მეტ საფრთხეს ხედავს, ვიდრე სარგებელს. ერთ-ერთი ასეთი საფრთხე არაჯანსაღი ინტერესის გაღვივებაა, რაც შესაძლოა საზიანო იყოს ახალგაზრდებისთვის. კვლევაში ჩართული საეკლესიო პირები ბიბლიურ სწავლებაზე დაყრდნობით სწავლებას უჭერენ მხარს, სადაც აქცენტირებული იქნება სიყვარული, როგორც ღირებულება, ერთგულება, პასუხისმგებლობა, ნებელობა, თავშეკავება, სხვისი გრძნობების პატივისცემა. ფორმალურ საგანმანათლებლო სივრცეში სქესობრივი განათლების დანერგვის შესახებ არაერთგვაროვანი პოზიციები იჩენს თავს – ერთი თვალსაზრისის მიხედვით, სკოლის პრეროგატივა არ არის ბავშვის სქესობრივი აღზრდა (მშობელს ეკისრება პასუხისმგებლობა), მეორე თვალსაზრისის მიხედვით, ახალგაზრდების ინფორმირების პროცესი უფრო კონსულტირების ფორმატში უნდა წარიმართოს (ინდივიდუალური შეხვედრები, ინდივიდის კონტექსტიდან და საჭიროებებიდან გამომდინარე). ამასთან, გამოიკვეთა სკეპტიკური დამოკიდებულება სქესობრივი განათლების ადევკატურად დანერგვის შესაძლებლობასთან დაკავშირებით, პროფესიული კომპეტენციების დეფიციტის გამო. ეკლესიის წარმომადგენლები მიზანშეწონილად მიიჩნევენ, რომ სქესობრივი

განათლების საკითხების შინაარსსა და ფორმაზე (სახელმძღვანელოებსა თუ სხვა რესურსებზე, მასწავლებელთა მომზადებაზე, ფორმალურ თუ არაფორმალურ ფორმატზე და ა. შ.) იმუშავონ ბავშვზე ორიენტირებულმა, მაღალი მორალის და, ამასთანავე, მენტალურად ამისათვის მზაობის მქონე პროფესიონალებმა (ფსიქოლოგებმა, მედიკოსებმა, პედაგოგიკის სპეციალისტებმა...). მათი შეფასებით, არსებულ გამოწვევასთან გამკლავება შესაძლებელია პროფესიონალთა ჩართვით სქესობრივი განათლების დანერგვის პროცესში და ამ პროცესის გამჭვირვალობით.

სქესობრივი განათლების ადვოკატირება და წინააღმდეგობები

სამოქალაქო საზოგადოება კვლევითი საქმიანობით, ადვოკატირებით, ცნობიერების ამაღლებაზე მიმართული საქმიანობით, ტრენინგების ჩატარებით, მონიტორინგით ხელს უწყობს სქესობრივი განათლების დანერგვას საქართველოში. არასამთავრობო ორგანიზაციის მხარდაჭერით ჩატარდა ეს კვლევა, რომელიც ფოკუსირებულია ადამიანის სექსუალობის შესახებ კომპლექსური განათლების დანერგვის თვალსაზრისით არსებული პრობლემებისა და მათი გადაწყვეტის გზების იდენტიფიცირებაზე.

სქესობრივი განათლების საკითხებზე საზოგადოების დამოკიდებულებებისა და არსებული გამოწვევების შესახებ სრული სურათის მისაღებად, კვლევაში ჩართულნი იყვნენ როგორც სქესობრივი განათლების ადვოკატირების მიმართულებით მომუშავე ორგანიზაციები⁵, ასევე ე. წ. რელიგიურ-კონსერვატიული ჯგუფების წარმომადგენლები⁶. ისევე, როგორც მთელს საზოგადოებაში, სამოქალაქო საზოგადოების ამ ორ სეგმენტშიც განწყობები პოლარიზებულია.

საზოგადოებაში სქესობრივი განათლებისადმი ნეგატიური განწყობების ფორმირების მთავარ მიზეზად სამოქალაქო სექტორის წარმომადგენელთა უმრავლესობა საზოგადოების არაინფორმირებულობას და სტერეოტიპულ წარმოდგენებს ასახელებს. მათი შეფასებით, სქესობრივი განათლების მიმართ საზოგადოებაში არსებული არაერთგვაროვანი განწყობები ერთ-ერთი ძირითადი დაბრკოლებაა ფორმალურ საგანმანათლებლო სივრცეში მისი დანერგვის გზაზე. მნიშვნელოვანი ფაქტორია, ასევე, სანდო და ვალიდურ ინფორმაციაზე ხელმისაწვდომობა.

მიუხედავად იმისა, რომ ეკლესიის წარმომადგენლები აცნობიერებენ სქესობრივი განათლების საკითხებში მოსწავლეთა ინფორმირებულობის გაზრდის აუცილებლობას, ე. წ. რელიგიურ-კონსერვატიული ჯგუფების წარმომადგენლები უფრო რადიკალურ პოზიციას აფიქსირებენ და

⁵ UNFPA, GYDEA, GrizWave, RPRV, ჰერა XXI, სახალხო დამცველის აპარატი

⁶ საპატრიარქოს ფსიქოლოგიური დახმარების ცენტრი, „ქართული იდეა“

კატეგორიულად ეწინააღმდეგებიან სკოლაში სქესობრივი განათლების დანერგვას. მასში რელიგიური თუ ეროვნული ღირებულებების გაუფასურების სერიოზულ საფრთხეს ხედავენ.

უნდა აღინიშნოს, რომ სქესობრივი განათლების მიმართ დამოკიდებულებები განსხვავებულია (პოზიციის რადიკალურობის თვალსაზრისით) თავად იმ ორგანიზაციათა შორისაც, რომლებიც მისი ადვოკატირების მიმართულებით მუშაობენ.

სამოქალაქო სექტორის წარმომადგენელთა უმრავლესობა თანხმდება, რომ სქესობრივი ურთიერთობების, ჰიგიენის, რეპროდუქციული ჯანმრთელობისა და უსაფრთხოების და სქესობრივ განათლებასთან ასოცირებულ სხვა საკითხებზე ინფორმაციის ნაკლებობა იწვევს საშიშრო პრაქტიკების გამოყენების რიცხვის ინტენსიურ ზრდას ახალგაზრდებში. გამონაკლისს წარმოადგენს რამდენიმე ულტრამემარჯვენედ ორიენტირებული ორგანიზაცია (ე. წ. რელიგიურ კონსერვატიული ჯგუფი), რომელიც ახალგაზრდათა ინფორმირებულობის ზრდას მათ მიერ სქესობრივი ცხოვრების ნაადრევად დაწყების მაპროვოცირებელ და საშიშრო პრაქტიკების გახშირების განმაპირობებელ ფაქტორებად მიიჩნევენ. რეალურად, კვლევითი მონაცემები საპირისპიროს ადასტურებს: CSE მოსწავლეებში ზრდის ნდობას, თვითშეფასებას და თვითფექტიანობას. ახალგაზრდები, რომლებიც იღებენ ამგვარ განათლებას, როგორც წესი, თავს იკავებენ ადრეული სქესობრივი აქტისგან, თავს არიდებენ ადრეულ ორსულობას, ნებაყოფლობით გადიან ტესტირებას აივ ინფექციაზე, მიდრეკილნი არიან უსაფრთხო სექსუალური ქცევებისადმი და უჩნდებათ სურვილი, კრიტიკულად შეაფასონ საკუთარი გარემოცვა, რაც გენდერულ თანასწორობას უწყობს ხელს (UNESCO, 2015; Rojas et al., 2017).

როგორც სქესობრივი განათლების ადვოკატირებაზე მომუშავე, ასევე, ულტრამემარჯვენე ორიენტაციის ორგანიზაციების წარმომადგენლები უკმაყოფილებას გამოთქვამენ საზოგადოებაში არსებული პოლარიზებული განწყობების შემცირებაში სახელმწიფოს როლთან დაკავშირებით: ულტრამემარჯვენე ჯგუფების ძალადობრივი ქმედებების მიმართ სახელმწიფოს დამოკიდებულება – შიში და უმოქმედობა – შემამფოთებელია სქესობრივი განათლების ადვოკატირებაზე მომუშავე რესპონდენტებისთვის. ხოლო თავად ულტრამემარჯვენე ორიენტაციის ორგანიზაციები თავს „თამაშარე“ მდგომარეობაში ხედავენ და თვლიან, რომ სახელმწიფოზე ძლიერი გავლენა საერთაშორისო ორგანიზაციებს და მათთან ასოცირებულ ქართულ არასამთავრობო ორგანიზაციებს აქვთ, რომლებიც ლიბერალური იდეოლოგიის გატარებას აიძულებენ სახელმწიფოს.

მოსახლეობის ინფორმირებულობის დაბალი ხარისხი და სქესობრივი განათლებისადმი არსებული პოლარიზებული განწყობები მნიშვნელოვანი ბარიერია სქესობრივი განათლების დანერგვის პროცესში. კვლევაში ჩართული ყველა სამიზნე ჯგუფს ჰქონდა რეკომენდაციები სქესობრივი განათლების ამა თუ იმ ფორმით მხარდასაჭერად, რაც სქესობრივი განათლებისადმი დამოკიდებულებების თვალსაზრისით გარკვეულ პოზიტიურ დინამიკაზე მიუთითებს. რელიგიური და სეკულარული ტრადიციების ფარგლებში, სქესთან და გენდერთან,

სქესობრივ განათლებასთან დაკავშირებული შეხედულებები ძალზე განსხვავებულია არა მხოლოდ საქართველოში – ამ საკითხებზე დაპირისპირება არსებობს თითქმის მთელს მსოფლიოში. როგორც ექსპერტები აღნიშნავენ, პრობლემა არსებობს სეკულარულ თავისუფლებაშიც და რელიგიურ რეგულირებაშიც (Jakobsen, 2005). ამიტომ უნდა „დავუშვათ კონფლიქტების არსებობა ათასობით ინტერპრეტაციის გარშემო და ფართო გზა მივცეთ დებატებს — გამოსავალია შეკითხვების დასმა, ხმამაღლა და მკაფიოდ საუბარი“ (Butler, 2006: 289). საბოლოო ჯამში, ცნობიერების ამაღლებაზე ორიენტირებული ქმედითი პროგრამები და ღონისძიებები, სქესობრივი განათლების ეფექტურ სტრატეგიებზე მეცნიერული მონაცემების ციტირება და გავრცელება მოსახლეობის ინფორმირებულობის ზრდასა და საზოგადოებრივი განწყობების ცვლილებამდე მიგვიყვანს. ეს კი ადამიანის სექსუალობის შესახებ კომპლექსური განათლების ეფექტიანი დანერგვის მნიშვნელოვანი წინაპირობა იქნება.

1. სქესობრივი განათლება სკოლაში: საერთაშორისო გამოცდილების მიმოხილვა

სკოლაში სქესობრივი განათლების შემოღების თვალსაზრისით ევროპისა და ყოფილი საბჭოთა ქვეყნების საგანმანათლებლო სისტემებში მრავალფეროვანი სურათია. ევროპის ქვეყნების უდიდეს ნაწილში სქესობრივი განათლება სასკოლო და, რიგ შემთხვევებში, სკოლამდელი განათლების კურიკულუმის ნაწილია. თუმცა ქვეყნები განსხვავდებიან ეროვნული მარეგულირებელი ინსტრუმენტების მიხედვით. ჩრდილოეთ ევროპის ზოგიერთ ქვეყანაში სქესობრივი განათლება ფორმალური განათლების სავალდებულო ნაწილია. ამ თვალსაზრისით პიონერია შვედეთი, სადაც 1955 წლიდან შემოიღეს სავალდებულო სქესობრივი განათლება. ქვეყანაში მინიმალურ სტანდარტს, რომელიც ანატომიის, გენდერულ და ურთიერთობების მართვის სფეროებს მოიცავს, განათლების ეროვნული სააგენტო აწესებს. სქესობრივი განათლება ასევე სავალდებულოა ფინეთში, დანიაში, ესტონეთში, ჩეხეთის რესპუბლიკაში, საფრანგეთში, გერმანიაში, ისლანდიაში, ირლანდიაში, ლუქსემბურგში, ბელგიის ფლანდრიულ ნაწილში, პოლანდიაში, ნორვეგიაში, ალბანეთსა და უკრაინაში.

თუ ზოგიერთ ქვეყანაში სქესობრივი განათლება წინა საუკუნის 70-იანი წლებიდან ეტაპობრივად იკიდებდა ფეხს სასწავლო გეგმის სავალდებულო კომპონენტის სახით, სამხრეთ ევროპის ზოგიერთ ქვეყანაში, რელიგიური და, ასევე, სკოლების ან ტერიტორიული ერთეულების მაღალი დამოუკიდებლობის ხარისხი საყოველთაო სქესობრივი განათლების დანერგვის წინააღმდეგობად იქცა. მსგავსი ვითარებაა აშშ-სა და კანადაში. შესაბამისად, სქესობრივ განათლებაზე ხელმისაწვდომობა მნიშვნელოვნად განსხვავდება სკოლებსა და ტერიტორიულ ერთეულებს შორის. თუმცა ევროპის ქვეყნებში საზოგადოების პოზიცია და სახელმწიფოების პოზიცია სქესობრივი განათლების მხარეს იხრება. დღეისთვის სქესობრივი განათლება ფართოდ გავრცელდა სამხრეთ ევროპის ქვეყნებში (მაგალითად, ესპანეთი და პორტუგალია) და ირლანდიაშიც კი, სადაც რელიგიური ნიშნით წინააღმდეგობა ტრადიციულად ძლიერი იყო. ირლანდიაში 2003 წელს სქესობრივი განათლება სავალდებულო გახდა როგორც დაწყებით, ასევე საბაზო საფეხურზე.

ყოფილ საბჭოთა ქვეყნებს შორის, ესტონეთი იყო პირველი ქვეყანა, სადაც სავალდებულო სქესობრივი განათლება შემოიღეს, ხოლო კომუნისტურ ბლოკში – ჩეხეთის რესპუბლიკა. ევროპის ქვეყნებში საკანონმდებლო დონეზე რეგულაციების სისუსტეს, როგორც წესი, რელიგიურ საფუძველზე საზოგადოებაში კონსენსუსის ნაკლებობით ხსნიან (მაგ., იტალია, საბერძნეთი, კვიპროსი). ყოფილი საბჭოთა და კომუნისტური ქვეყნების დიდ ნაწილში სქესობრივი განათლება არასავალდებულო ხასიათს ატარებს (იხ. ცხრილი 1 დანართში).

სწავლა-სწავლების მიზნები

ქვეყნები ასევე განსხვავდებიან სქესობრივი განათლების მიზნების თვალსაზრისით. ზოგიერთ ქვეყანაში სქესობრივი განათლება მოიცავს როგორც ანატომიურ, ასევე გენდერსა და ურთიერთობასთან დაკავშირებულ საკითხებს (მაგალითად, შვედეთი, ფინეთი, ნორვეგია)⁷. მაგრამ რიგ ქვეყნებში სქესობრივი განათლება ბიოლოგიის გაკვეთილებში ჯანმრთელობასთან დაკავშირებული საკითხებით შემოიფარგლება (მაგალითად, იტალია, პორტუგალია, ლატვია, ინგლისი)⁸. საკითხი კიდევ უფრო მწვავედ დგას საშუალო და დაბალი შემოსავლის მქონე ქვეყნებში.⁹ ამიტომ სქესობრივი განათლების როლის აღიარების პარალელურად, დროთა განმავლობაში გაძლიერდა საერთაშორისო ორგანიზაციების როლი სქესობრივი განათლების მიზნების კონცეპტუალიზაციის მიმართულებით.

21-ე საუკუნის დასაწყისიდან საერთაშორისო ორგანიზაციები აქტიურად ჩაერთვნენ სქესობრივი განათლების განვითარების მხარდაჭერაში. 2006 წელს მსოფლიო ჯანდაცვის ორგანიზაციის ევროპის რეგიონალური ოფისისა და გერმანიის ჯანდაცვის განათლების ფედერალური ცენტრის თაოსნობით გაიმართა ახალგაზრდების სქესობრივი განათლების კონფერენცია, რასაც 2010 წელს მოჰყვა „სქესობრივი განათლების ევროპული სტანდარტების“ შემუშავება. პარალელურად, „დაგეგმილი მშობლობის საერთაშორისო ფონდმა (IPPF) 2005 წელს წარმოიწყო ამ მიმართულებით მუშაობა და 2010 წელს შეიქმნა კომპლექსური სქესობრივი განათლების ჩარჩო. 2009 წელს გაეროს განათლების, მეცნიერებისა და კულტურის ორგანიზაციამ გამოაქვეყნა სქესობრივი განათლების საერთაშორისო ტექნიკური სახელმძღვანელო: მტკიცებულებებზე დაფუძნებული მიდგომები სკოლებისა და მასწავლებლებისთვის. ეს დოკუმენტი მოიცავდა 5-18 წლის ასაკობრივი ჯგუფებისთვის კურიკულუმს.

გაეროს განათლების, მეცნიერებისა და კულტურის ორგანიზაციამ გამოაქვეყნა სქესობრივი განათლების საერთაშორისო ტექნიკური სახელმძღვანელო, სადაც სქესობრივი განათლების ამოცანებმა მოიცვა „მოზარდთა კეთილდღეობის ხელშეწყობა, გენდერული თანასწორობა, პასუხისმგებლიანი სექსუალური ქცევა, ადრეული არასასურველი ფეხმძიმობის არიდება, სექსუალური გზით გადამდები დაავადებები, სექსუალური ძალადობა, ინცესტი და ძალადობა.“¹⁰ 2018 წელს იუნესკომ კვლავ განაახლა ტექნიკური სახელმძღვანელო. განახლებული ვერსია სქესობრივი განათლების დროთა განმავლობაში დახვეწილ კონცეფციას ეფუძნება და ითვალისწინებს „ადამიანის უფლებებსა და ადამიანის უფლებების გაფართოებას, განსაკუთრებით ახალგაზრდა ადამიანების უფლებას, მიიღოს განათლება სხეულის, ურთიერთობის და სექსუალობის საკითხებთან დაკავშირებით“. „სქესობრივი განათლების საერთაშორისო ტექნიკური სახელმძღვანელო“ შემუშავდა „განათლების, ჯანდაცვისა და სხვა

⁷ Parker et al. 2009

⁸ Milburn 1995; Ogden & Harden 1999; Macdowall et al. 2006

⁹ Keogh et al, 2020

¹⁰ United Nations Population Fund, 2000.

რელევანტური მხარეებისთვის სქესობრივი განათლების სასკოლო და არაფორმალური პროგრამებისა და რესურსების განვითარების მხარდასაჭერად“ (UNESCO, 2018).

გაეროს სქესობრივი განათლების ტექნიკური სახელმძღვანელოს ეს პოლისტური კონცეფცია მოიცავს საკუთარი და სხვათა უფლებებისა და პერსონალური კეთილდღეობის სფეროებში ცოდნას, უნარებს, ღირებულებებსა და დამოკიდებულებებს. დოკუმენტის თანახმად, კომპლექსური სქესობრივი განათლება წარმოადგენს „სექსუალობის კოგნიტური, ემოციური, ფიზიკური და სოციალური ასპექტების შესახებ კურიკულუმზე დაფუძნებულ სწავლა-სწავლების პროცესს. მისი მიზანია ბავშვებისა და ახალგაზრდების შეიარაღება ისეთი ცოდნით, უნარებით, დამოკიდებულებებითა და ღირებულებებით, რომლებიც მათ საშუალებას მისცემს: დაიცვან საკუთარი ჯანმრთელობა, კეთილდღეობა და ღირსება; განავითარონ პატივისცემაზე დაფუძნებული სოციალური და სექსუალური ურთიერთობები; გაითვალისწინონ საკუთარი არჩევანის გავლენა საკუთარ და სხვათა კეთილდღეობაზე; და გაიაზრონ და დაიცვან საკუთარი უფლებები მთელი სიცოცხლის განმავლობაში.“ სქესობრივი განათლების ამ კონცეფციის გათვალისწინებით, სწავლა-სწავლების მიზნები ჩამოყალიბდა რვა ცნების სახით. ეს ცნებებია:

1. ურთიერთობები
2. ღირებულებები, უფლებები, კულტურა და სექსუალობა
3. გენდერის გააზრება
4. ძალადობა და უსაფრთხოება
5. ჯანმრთელობისა და კეთილდღეობის დაცვის უნარები
6. ადამიანის სხეული და მისი განვითარება
7. სექსუალობა და სექსუალური ქცევა
8. სქესობრივი და რეპროდუქციული ჯანმრთელობა

დოკუმენტში სქესობრივი განათლების ეს 8 სამიზნე ცნება ჩაშლილია **საკითხებად და მკვიდრ წარმოდგენებად**. მკვიდრი წარმოდგენები მოცემულია **ცოდნით, დამოკიდებულებითი და უნარების** სახით. სქესობრივი განათლების ამ კონცეფციაში ცოდნა წარმოადგენს სწავლის ფუნდამენტს, დამოკიდებულებები წარმოადგენს საკუთარი თავის, სექსუალობისა და გარემოს გააზრების საშუალებას. უნარებში მოიაზრება კომუნიკაცია, მოსმენა, უარყოფა, გადაწყვეტილების მიღება და მოლაპარაკება; ინტერპერსონალური უნარები; კრიტიკული აზროვნება; თვითშემეცნება; ემპათია; სანდო ინფორმაციისა და სერვისების მოპოვება; სტიგმისა და დისკრიმინაციის კრიტიკულად შეფასება; უფლებებისთვის ადვოკატირება და ქმედება. მაგალითად, ცნება „ურთიერთობები“ ერთ-ერთი თემაა. სწავლა-სწავლების **მიზნები ასაკობრივი ჯგუფის მიხედვითაა** დიფერენცირებული. ეს ასაკობრივი ჯგუფებია: 5-8 წელი, 9-12 წელი, 12-15 წელი, 15-18+ წელი (UNESCO, 2018).

ცხრილი 1: სამიზნე ცნებების, საკითხებისა და სწავლის მიზნების ანოტაცია

სამიზნე ცნება 1: ურთიერთობები	სამიზნე ცნება 2: ღირებულებები, უფლებები, კულტურა და სექსუალობა	სამიზნე ცნება 3: გენდერის გააზრება
საკითხები: 1.1 ოჯახები 1.2 მეგობრობა, სიყვარული და რომანტიკული ურთიერთობები 1.3 ტოლერანტობა, ინკლუზია და პატივისცემა 1.4 გრძელვადიანი ურთიერთობები და მშობლობა	საკითხები: 2.1 ღირებულებები და სექსუალობა 2.2 ადამიანთა უფლებები და სექსუალობა 2.3 კულტურა, სამოგადოება და სექსუალობა	საკითხები: 3.1 გენდერის სოციალურად კონსტრუირება და გენდერული ნორმები 3.2 გენდერული თანასწორობა, სტერეოტიპები და მიკერძოებები 3.3 გენდერული ძალადობა
სამიზნე ცნება 4: ძალადობა და უსაფრთხოება	სამიზნე ცნება 5: ჯანმრთელობისა და კეთილდღეობის დაცვის უნარები	სამიზნე ცნება 6: ადამიანის სხეული და მისი განვითარება
საკითხები: 4.1 ძალადობა 4.2 თანხმობა, პრივატულობა და სხეულის ხელშეუხებლობა 4.3 საინფორმაციო და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების უსაფრთხო გამოყენება	საკითხები: 5.1 ნორმები და თანატოლთა გავლენა სექსუალურ ქცევაზე 5.2 გადაწყვეტილების მიღება 5.3 კომუნიკაცია, უარყოფა და მოლაპარაკების უნარები 5.4 მედია წიგნიერება და სექსუალობა 5.5 დახმარებისა და მხარდაჭერის ძიება	საკითხები: 6.1 სქესობრივი და რეპროდუქციული ანატომია და ფიზიოლოგია 6.2 რეპროდუქცია 6.3 პუბერტატი 6.4 სხეულის ხატი
სამიზნე ცნება 7: სექსუალობა და სექსუალური ქცევა	სამიზნე ცნება 8: სქესობრივი და რეპროდუქციული ჯანმრთელობა	
საკითხები: 7.1. სქესი, სექსუალობა და სქესობრივი ცხოვრების ციკლი 7.2. სექსუალური ქცევა და პასუხი	საკითხები: 8.1 ორსულობა და ორსულობის პრევენცია 8.2 აივ / შიდსის სტიგმა, ზრუნვა, მკურნალობა, მხარდაჭრა 8.3 სქესობრივად გადამდები ინფექციების, მათ შორის, აივ-ის გააზრება, აღიარება და რისკის შემცირება	

წყარო: UNESCO, 2018

მაგალითად, 5-8 წლის ასაკში ცნების – „ურთიერთობები“ ერთ-ერთი საკითხია „ოჯახები“. ეს საკითხი ჩაშლილია ოთხ მკვიდრ წარმოდგენად:

1. მსოფლიოში სხვადასხვა სახის ოჯახი არსებობს;
2. ოჯახის წევრებს სხვადასხვა საჭიროება და როლი აქვთ;
3. გენდერული უთანასწორობა ხშირად გამოიხატება ოჯახის წევრების როლებსა და პასუხისმგებლობებში;
4. ოჯახის წევრებს მნიშვნელოვანი როლი აკისრიათ ბავშვების ღირებულებების ჩამოყალიბებაში.

თითოეული მკვიდრი წარმოდგენა ჩაშლილია კომპეტენციების კატეგორიებად. მაგალითად, მეოთხე მკვიდრი წარმოდგენის ჩამოყალიბება ითვალისწინებს, რომ ბავშვს შეუძლია ა) ახსნას, რა არის ღირებულება (ცოდნა); ბ) ჩამოთვალოს თავისთვის და თავისი ოჯახის წევრებისთვის მნიშვნელოვანი ღირებულებები (ცოდნა); გ) გააცნობიეროს, რომ ოჯახის წევრების ღირებულებები გავლენას ახდენს ბავშვის ღირებულებებზე (დამოკიდებულება); დ) გამოხატოს საკუთარი ღირებულება (უნარი).

სწავლა-სწავლების მიზნები ფართოვდება და ღრმავდება ასაკთან ერთად. მაგალითად, ოჯახის საკითხი, როგორც ქვემოთ მოცემულ ცხრილში ვაჩვენებთ, ეტაპობრივად ვითარდება ასაკობრივი ჯგუფების მიხედვით.

ცხრილი 2: ოჯახებზე მკვიდრი წარმოდგენები ასაკობრივი ჯგუფების მიხედვით

5-8 წლის	9-12 წლის	12-15 წლის	15-18+ წლის
მსოფლიოში სხვადასხვა სახის ოჯახი არსებობს; ოჯახის წევრებს სხვადასხვა საჭიროება და როლი აქვთ; გენდერული უთანასწორობა ხშირად გამოიხატება ოჯახის წევრების როლებსა და პასუხისმგებლობებში; ოჯახის წევრებს მნიშვნელოვანი როლი აკისრიათ ბავშვების ღირებულებების ჩამოყალიბებაში.	მშობლები/მეურვეები და ოჯახის სხვა წევრები ეხმარებიან ბავშვებს ღირებულებების ჩამოყალიბებაში და გადაწყვეტილებების მიღებაში; ოჯახებს, როლებისა და პასუხისმგებლობების განაწილებით შეუძლიათ გენდერული თანასწორობის ხელშეწყობა; ჯანმრთელობა და ავადმყოფობა გავლენას ახდენს ოჯახის სტრუქტურაზე, შესაძლებლობებსა და პასუხისმგებლობებზე.	ზრდასთან ერთად იზრდება საკუთარ თავზე და სხვაზე პასუხისმგებლობა; მშობლებს/მეურვეებსა და ბავშვებს შორის კონფლიქტი და გაუგებრობები გავრცელებული მოვლენაა, განსაკუთრებით, მოზარდობის პერიოდში და, ჩვეულებრივ, გადაჭრადია; სიყვარული, თანამშრომლობა, გენდერული თანასწორობა, ურთიერთზრუნვა და ურთიერთპატივისცემა მნიშვნელოვანია ჯანსაღი ოჯახის ფუნქციონირებისა და ურთიერთობებისთვის.	სქესობრივი ურთიერთობები და ჯანმრთელობის საკითხები გავლენას ახდენს ოჯახურ ურთიერთობებზე; სექსუალურ ურთიერთობებსა და ჯანმრთელობასთან დაკავშირებული პრობლემების შემთხვევაში, ახალგაზრდებსა და ოჯახის წევრებს შეუძლიათ მიმართონ არსებულ მხარდაჭერის სისტემებს.

გარდა გაეროს „სქესობრივი განათლების საერთაშორისო ტექნიკური სახელმძღვანელოსა“, სქესობრივ განათლებასთან დაკავშირებული კომპეტენციების ჩარჩო დოკუმენტი შეიქმნა მსოფლიო ჯანდაცვის ორგანიზაციის ევროპის რეგიონალური ოფისისა და გერმანიის ფედერალური მთავრობის ჯანდაცვის განათლების ფედერალური ცენტრის თაოსნობით.

სქესობრივი განათლების ევროპული სტანდარტიც, მსგავსად გაეროს დოკუმენტისა, დეტალურად და ვრცლად განიხილავს სქესობრივი განათლების სასწავლო მიზნებს. თუმცა, განსხვავებით გაეროს რეკომენდაციისგან, ევროპული სტანდარტი რეკომენდაციას უწევს სქესობრივი განათლების 4 წლამდე ასაკში დაწყებას. სტანდარტის თანახმად, ამ ასაკში ბავშვი უნდა დაეუფლოს ასაკისათვის შესაბამის ცოდნას, უნარებსა და დამოკიდებულებებს ისეთ საკითხებზე, როგორებიცაა ადამიანის სხეული და ადამიანის განვითარება, რეპროდუქცია, სექსუალობა, ემოციები, ურთიერთობები და ცხოვრების სტილი, ჯანმრთელობა და კეთილდღეობა, უფლებები და სხვა. მაგალითისთვის, რეპროდუქციასთან დაკავშირებით, ბავშვმა უნდა იცოდეს ფეხმძიმობის და ბავშვის გაჩენის, ასევე ადამიანის რეპროდუქციული სისტემის შესახებ („საიდან მოდიან ბავშვები“), უნდა იცოდეს, რომ ბავშვი ოჯახში შეიძლება გაჩნდეს შვილად აყვანის შედეგად და უნდა იცოდეს, რომ ზოგს ჰყავს ბავშვი და ზოგს – არა. რეპროდუქციის საკითხზე უნარების ქონა ნიშნავს, რომ ამ თემაზე საუბარი შეუძლია შესაბამისი სიტყვების გამოყენებით; დამოკიდებულების განვითარება კი ნიშნავს, რომ, მაგალითად, ბავშვისთვის მისაღებია, რომ ბავშვი ოჯახის წევრი სხვადასხვა გზით შეიძლება გახდეს.

ევროპის ქვეყნებში მესამე მნიშვნელოვანი სარეკომენდაციო ჩარჩო დოკუმენტი შექმნა „დაგეგმილი მშობლობის საერთაშორისო ფონდმა“. ¹¹ ეს ჩარჩო დოკუმენტი გამოყოფს სქესობრივი განათლების შვიდ ძირითად კომპონენტს. ესენია:

1. **გენდერი:** განსხვავება სქესსა და გენდერს შორის; გენდერული როლები და ატრიბუტები; მასკულიზაციისა და ფემინიზაციის პერცეფციების გააზრება ოჯახისა და ცხოვრების ციკლის პერსპექტივიდან; ნორმებისა და ღირებულებების ცვლილება საზოგადოებაში; გენდერული მიკერძოებულობის გამოხატულებები და შედეგები; სტერეოტიპები და უთანასწორობა.
2. **სქესობრივი და რეპროდუქციული ჯანმრთელობა და აივ-ი:** სექსუალობა და ცხოვრების ციკლი (პუბერტატი, მენოპაუზა...); ანატომია, რეპროდუქციული პროცესი, კონდომის გამოყენება; კონტრაცეფციის სხვა ფორმები, ფეხმძიმობა; ლეგალური, უსაფრთხო და საფრთხის შემცველი აბორტი; სქესობრივი გზით გადამდები ინფექციები და აივ-ი: სიმპტომები, პრევენცია, მკურნალობა, მხარდაჭერა და ზრუნვა; ანტირეტროვირალური თერაპია და აივ-ით ცხოვრება; დედისგან შვილზე გადადების პრევენცია; ვენერიული

¹¹ IPPF, 2010

ინექცია და აივ-ი; ქალწულობა, აბსტინენცია, ერთგულება; სექსუალური რეაგირება, სოციალური მოლოდინები; თვითშეფასება და თვითგანვითარება, სხეულის პათივისცემა; მითები და სტერეოტიპები.

3. **სექსუალური უფლებები და სექსუალური მოქალაქეობა:** ადამიანის სექსუალობასთან დაკავშირებული ადამიანთა უფლებების საერთაშორისო და ეროვნული პოლიტიკა, კანონმდებლობა და სტრუქტურები; სექსუალური და რეპროდუქციული ჯანმრთელობის უფლებითი მიდგომა; უფლებითი მიდგომის სოციალური, კულტურული და ეთიკური ბარიერები; სექსუალობისა და კულტურის მრავალფეროვნება და დინამიურობა; სერვისები და რესურსები და მათი ხელმისაწვდომობა; მონაწილეობა; პრაქტიკები და ნორმები; სხვადასხვა სექსუალური იდენტობა; ადვოკატირება; არჩევანი; დაცვა; მოლაპარაკების უნარები; თანხმობა და მზაობის უფლება; სექსუალობის გამოხატვისა და შესწავლის უფლება.
4. **სიამოვნება:** ახალგაზრდებში სექსუალობასთან პოზიტიური დამოკიდებულება; გააზრება იმისა, რომ სექსი უნდა იყოს სასიამოვნო და არ უნდა ჰქონდეს დაძალების ხასიათი, რომ ის უფრო მეტია, ვიდრე სექსუალური კონტაქტი და რომ ის ცხოვრების ნაწილია; სექსუალური რეაგირების ბიოლოგიური და ემოციური მექანიზმი; გენდერი და სიამოვნება; სექსუალური კეთილდღეობა; უსაფრთხო სექსი და სიამოვნება; მასტურბაცია; სიყვარული, ვნება და ურთიერთობები; ინტერპერსონალური კომუნიკაცია; სექსუალობის მრავალფეროვნება; პირველი სექსუალური გამოცდილება; თანხმობა; ალკოჰოლისა და ნარკოტიკული ნივთიერებების გამოყენების შესაძლო შედეგები; სიამოვნებასთან დაკავშირებული სტიგმა.
5. **ძალადობა:** კაცებისა და ქალების მიმართ ძალადობის სხვადასხვა ფორმა და მათი გენდერული ნიშნით მანიფესტაცია; სექსი თანხმობის გარეშე და მიუღებლობის გააზრება; უფლებები და კანონები; მხარდაჭერის მიღების შესაძლებლობები და დახმარების ძიება; საზოგადოებრივი ნორმები და მითები; პრევენცია; თავდაცვის ტექნიკები; მსხვერპლისა და მოძალადის დინამიკის გააზრება; მსხვერპლის მოძალადედ ქცევის პრევენცია.
6. **მრავალფეროვნება:** მრავალფეროვნების გააზრება (მაგ., რწმენა, კულტურა, ეთნოსი, სოციო-ეკონომიკური სტატუსი, შეზღუდული შესაძლებლობები, აივ სტატუსი და სექსუალური ორიენტაცია); მრავალფეროვნების მიმართ პოზიტიური დამოკიდებულების ჩამოყალიბება; დისკრიმინაცია, მისი ზიანი და მასთან გამკლავება; ტოლერანტობის განვითარება მრავალფეროვნების დაფასების მიმართულებით.
7. **ურთიერთობები:** სხვადასხვა სახის ურთიერთობები; ურთიერთობების ცვალებადობა; ემოცია და ინტიმურობა; უფლებები და პასუხისმგებლობები; ძალაუფლების დინამიკა; ჯანსაღი და არაჯანსაღი ურთიერთობების გარჩევა; კომუნიკაცია, ნდობა და

კეთილსინდისიერება ურთიერთობებში; თანატოლთა ზეწოლა და სოციალური ნორმა; სიყვარულის სექსისგან გარჩევა.

ამ ძირითადი ჩარჩო დოკუმენტების მიმოხილვა აჩვენებს, რომ:

- სკოლაში სქესობრივი განათლების მიზნები და შინაარსი უნდა სცდებოდეს სქესისა და რეპროდუქციის ანატომიურ ასპექტებს. თანამედროვე გაგებით, კომპლექსური სქესობრივი განათლება მოიცავს გენდერს, ურთიერთობებს, ჯანმრთელობის და უსაფრთხოების, ადამიანის უფლებების და პირადი თავისუფლებისა და არჩევანის თანამედროვე ღირებულებებსა და კეთილდღეობის ასპექტებს. გამომდინარე სქესობრივი განათლების მულტიდისციპლინარული ხასიათიდან, იგი უნდა წარმოადგენდეს რამდენიმე საგნის კურიკულუმის ნაწილს.
- კომპლექსური სქესობრივი განათლება მოიცავს როგორც ცოდნით, ასევე კომპეტენციის ღირებულებით და უნარების ასპექტებს.
- სქესობრივი განათლება ადრეული ასაკიდან უნდა იწყებოდეს ისე, რომ ბავშვს უვითარებდეს ცოდნას, უნარებსა და დამოკიდებულებებს სქესობრივი განათლების ყველა მიმართულებით, იქნება ეს სექსუალობა, ურთიერთობები თუ ადამიანის უფლებები. ბუნებრივია, სწავლის მიზნები და შინაარსი ყოველ საფეხურზე მორგებული უნდა იყოს ბავშვისა და მოზარდის ასაკობრივი განვითარების თავისებურებებსა და საჭიროებებზე.

ზემოთ განხილული ჩარჩო დოკუმენტები სასარგებლო რესურსს წარმოადგენს კომპლექსური სქესობრივი განათლების ეროვნული სასკოლო კურიკულუმის შემუშავებისთვის. ამასთან, კვლევებსა და სარეკომენდაციო დოკუმენტებში ხაზს უსვამენ შინაარსის კონტექსტუალიზაციის მნიშვნელობას. მაგალითად, გაეროს მიერ 2015 წელს გამოცემულ კვლევაში ვკითხულობთ: „სქესობრივი განათლების შინაარსი უნდა შეესაბამებოდეს ახალგაზრდების კონტექსტსა და საჭიროებებს. ასეთი ადაპტირება კულტურულად რელევანტური დაგეგმვის კრიტიკული ნაწილია და ითვალისწინებს იმ მესიჯების გააზრებას (პოზიტიური თუ ნეგატიური), რასაც კულტურა გვკარნახობს გენდერზე, სექსზე და სექსუალობაზე. ეს შეიძლება გულისხმობდეს შეთანხმებულად ფოკუსირებას ისეთ საკითხებზე, როგორებიცაა გენდერული დისკრიმინაცია, სექსუალური და გენდერული ნიშნით ძალადობა, აივი და შიდსი, ბავშვების ქორწინება და ზიანის მომტანი ტრადიციები.“¹²

ამასთანავე, ადაპტირების პროცესი არ უნდა გახდეს სქესობრივი განათლების მიღების ფუნდამენტური პრინციპების დარღვევის საბაბი. გაეროს „სქესობრივი განათლების საერთაშორისო ტექნიკური სახელმძღვანელოს“¹³ მიხედვით ეს პრინციპებია:

¹² UNESCO, 2015. გვ 20.

¹³ UNESCO, 2018. გვ 16-17

- **მეცნიერულ მტკიცებულებებზე დაფუძნებული:** სქესობრივი განათლების შინაარსი ეფუძნება სქესობრივ და რეპროდუქციულ ჯანმრთელობაზე, სექსუალობასა და ქცევაზე არსებულ ფაქტებსა და მტკიცებულებებს.
- **ასაკისა და განვითარების თავისებურებების შესაფერისი:** თემატიკის მისადაგება ასაკობრივ თავისებურებებზე; კოგნიტურ და ემოციურ განვითარებაში ჩამორჩენის თავისებურებების გათვალისწინება.
- **კურიკულუმზე დაფუძნებული:** გაწერილი კურიკულუმი, რომელიც სწავლების მიზნებს, სწავლის ამოცანების განვითარებას და ცნებებს წარმოადგენს მკაფიოდ და სტრუქტურირებულად.
- **კომპლექსური:** მოიცავს კომპლექსური სქესობრივი განათლების საკითხებსა და კომპეტენციებს.
- **ადამიანის უფლებებზე დაფუძნებული:** ადამიანის უნივერსალურ უფლებებზე და ადამიანის, მათ შორის, ბავშვებისა და ახალგაზრდების უფლებებზე, ჯანმრთელობაზე, განათლებაზე ინფორმაციული თანასწორობისა და არადისკრიმინაციის უფლებების გააზრებაზე ორიენტირებული.
- **გენდერულ თანასწორობაზე დაფუძნებული**
- **ტრანსფორმაციული:** ადამიანებისა და საზოგადოების გაძლიერებაზე, კრიტიკული აზროვნების უნარების და მოქალაქეობის განვითარებაზე ორიენტირებული.
- **ჯანსაღი არჩევანისთვის საჭირო ყოფითი უნარების განვითარების უზრუნველყოფი:** რეფლექსიისა და ინფორმირებული გადაწყვეტილების, კომუნიკაციისა და მოლაპარაკების, ასერტიულობის უნარების განვითარებაზე ორიენტირებული.

სქესობრივი განათლების ეფექტიანად დანერგვა სკოლაში

კვლევები აჩვენებს, რომ პოლისტური სქესობრივი განათლების მიზნების ლეგიტიმაცია და კურიკულუმის სავალდებულო კომპონენტად აღიარება სქესობრივი განათლების უზრუნველყოფის მნიშვნელოვანი, მაგრამ არასაკმარისი კომპონენტია. როგორც ცალკეული კვლევები, ასევე, საერთაშორისო სარეკომენდაციო ჩარჩო დოკუმენტები, ყურადღებას ამახვილებენ კურიკულუმის დანერგვის კომპლექსური მიდგომის საჭიროებაზე, რომელიც მოიცავს მასწავლებლების გადამზადებას, სწავლების მიდგომების და სასწავლო რესურსების განვითარებას, სწავლის შედეგების მონიტორინგსა და შეფასებას და სკოლის დონეზე

ხელმწიფოები პირობების შექმნას.¹⁴ განათლების სისტემაში სქესობრივი განათლების დანერგვის შეფასების ინსტრუმენტი (SERAT), რომელიც გაეროს განათლების, მეცნიერებისა და კულტურის ორგანიზაციამ შეიმუშავა, გარდა ზემოთ განხილული მიზნების ეროვნულ სასწავლო გეგმაში, სხვადასხვა ასაკობრივი ჯგუფებისა და სხვადასხვა საგანში ინტეგრირებისა, გვთავაზობს შემდეგ კრიტერიუმებს:

სწავლა-სწავლება

სქესობრივი განათლების სკოლებში დანერგვის ეს კრიტერიუმი ეხება სწავლების პრინციპებს, მეთოდებსა და სქესობრივი განათლების სწავლების მხარდამჭერ მექანიზმებს. როგორც კვლევებში, ასევე, საერთაშორისო ჩარჩო დოკუმენტებში ხაზს უსვამენ მონაწილეობითი და ინტერაქტიული სწავლების მეთოდების უპირატესობაზე¹⁵. კვლევები უშუალოდ სქესობრივი განათლების მეთოდოლოგიაზე ნაკლებად გვხვდება. მაგალითად, ფინეთში სასკოლო სქესობრივი განათლების ეფექტიანობაზე ჩატარებული კვლევა აჩვენებს, რომ მოსწავლეებში ცონდასა და დამოკიდებულებებზე პოზიტიური ეფექტი დიდწილად მასწავლებლის მოტივაციას, დამოკიდებულებებსა და უნარებს, ასევე მონაწილეობითი სწავლების მეთოდების გამოყენებას უკავშირდებოდა¹⁶. კირბი და კოლეგები, სქესობრივი განათლების რამდენიმე პროგრამის ეფექტიანობის შეფასების შედეგადაც ამავე დასკვნას აკეთებენ. გარდა ამისა, ზოგადად, ჯანდაცვის საკითხებზე ჩატარებული კვლევები მოსწავლეზე ორიენტირებული სწავლების მეთოდების ეფექტიანობაზე მიანიშნებს. ამიტომ ზემოთ განხილული სამივე ჩარჩო დოკუმენტი სქესობრივი განათლების სწავლებისას რეკომენდაციას უწევს თანამშრომლობითი და ინტერაქტიული სწავლების მიდგომების გამოყენებას. SERAT-ის თანახმად, სწავლა-სწავლების კრიტერიუმში შედის შემდეგი ასპექტები:

- *სწავლების ეფექტიანი მიდგომების გამოყენების ხელშეწყობა*. კერძოდ, სექსუალობის საგანმანათლებლო პროგრამა უნდა შეიცავდეს დეტალურ მითითებებს ისეთ პედაგოგიკურ პრინციპებზე, როგორებიცაა „თანასწორ პატივისცემასა და ადამიანის უფლებებზე დაფუძნებული სასწავლო გარემოს შექმნა; მოსწავლეების ჩართვის მიზნით, სტრატეგიების ფართო სპექტრის გამოყენება; თითოეული მოსწავლის უნიკალურობის (სოციალური, კულტურული, ემოციური და სექსუალური) გათვალისწინება, მოსწავლეზე ორიენტირებული სწავლების ტექნიკების გამოყენება (მონაწილეობითი საკლასო სწავლება, თანატოლთა განათლება, თვითსწავლის აქტივობები, კომპიუტერზე

¹⁴ Kirby 2007; UNESCO 2010; International Sexuality and HIV Curriculum Working Group 2011; Haberland 2015; Haberland and Rogow 2015; UNESCO 2015

¹⁵ Milburn 1995; Ogden and Harden 1999; Macdowall et al. 2006; UNESCO, 2018; IPPF, 2010.

¹⁶ Kontula, 2010

დაფუძნებული ან ონლაინ სწავლა); კოლეგებისა და სხვა მხარეების (მაგ., ჯანდაცვის პროვაიდერების) ჩართვა სწავლებაში.

- *მასწავლებლის უზრუნველყოფა სასწავლო რესურსებით.* მასწავლებელს სთავაზობენ სწავლის ამოცანებს თითოეული გაკვეთილისთვის, თითოეული გაკვეთილის მოსალოდნელ შედეგებს, გაკვეთილის განრიგს, შეფასების მეთოდებს, გაკვეთილის ჩასატარებლად საჭირო მასალებს და სხვა. სქესობრივი განათლების დანერგვის შეფასების ინსტრუმენტის თანახმად, მასწავლებლისთვის მომზადებული ასეთი რესურსები წინასწარ უნდა იყოს პილოტირებული და იძლეოდეს სპეციფიურ ლოკალურ კონტექსტზე ადაპტირების საშუალებას.
- *სასწავლო რესურსებით მოსწავლეების უზრუნველყოფა,* რაც გულისხმობს ყველა საკლასო აქტივობისთვის საგანმანათლებლო მასალების ხელმისაწვდომობას, საკლასო მასალების მარტივად და ეკონომიურად რეპროდუცირებას, სახელმძღვანელოების ხელმისაწვდომობას, სახელმძღვანელოების კულტურულ რელევანტურობას. სახელმძღვანელოები ასევე უნდა ასახავდეს ქვეყანის ახალგაზრდების მრავალფეროვნებას.
- *შესაბამისი სასწავლო გარემოს შექმნისთვის საჭირო სახელმძღვანელო მითითები, მოსწავლეების კონფიდენციალობის დაცვის ხერხებზე;* მოსწავლეების თავისუფალი მონაწილეობის უზრუნველყოფა დაუცველობისა და გარიყულობის გრძნობის არიდებით; მოსწავლეების მიერ სექსუალური ძალადობის გამოარებაზე რეაგირება.
- *შესაბამის სერვისებთან კავშირის უზრუნველყოფა,* რაც მოიცავს კონტრაცეპტივებზე წვდომას და სქესობრივი და რეპროდუქციული ჯანმრთელობის სერვისებზე ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფას სკოლის სამედიცინო პერსონალის საშუალებით.

მასწავლებლების მომზადება

სქესობრივი განათლების ეფექტიანად დანერგვა დიდწილადაა დამოკიდებული მასწავლებლების კომპეტენციებზე. თუმცა გაეროს შეფასების თანახმად, მასწავლებლებს ამ თვალსაზრისით ნაკლებ შესაძლებლობებს სთავაზობენ. როგორც წესი, სქესობრივი განათლების მიმართულებით მასწავლებლების მომზადება მხოლოდ პროფესიული განვითარების ფარგლებში ხდება. შესაბამისად, მასწავლებლები ხშირად არაკომფორტულად გრძნობენ თავს და თავს არიდებენ ისეთი სენსიტიური საკითხების განხილვას, როგორებიცაა სექსუალური ქცევა, სექსუალობა, კონტრაცეპტივებზე წვდომა¹⁷. სარეკომენდაციო ჩარჩო დოკუმენტები და, შესაბამისად, SERAT ინსტრუმენტი მასწავლებლების მომზადებასაც

¹⁷ UNESCO, 2015

განიხილავს სქესობრივი განათლების დანერგვის ერთ-ერთ კრიტერიუმად. კრიტერიუმი მოიცავს მასწავლებლის მოსამზადებელი და გადასამზადებელი პროგრამების კურიკულუმს და მასწავლებლების პროფესიულ განვითარებასა და მხარდაჭერას. აქ შედის ისეთი ინდიკატორები, როგორებიცაა პროგრამების ხელმისაწვდომობა, სქესობრივი განათლების საკითხების დაფარვა მასწავლებლების მომზადების პროგრამებში, სამინისტროს მიერ პროგრამების აღიარება, სქესობრივი განათლების სწავლების სპეციფიკის დაუფლების შესაძლებლობები და სხვა.

მონიტორინგი და შეფასება

როგორც „სქესობრივი განათლების ევროპული სტანდარტების“, ასევე ევროპის კომპლექსური სქესობრივი განათლების ჩარჩო და გაეროს განათლების, მეცნიერებისა და კულტურის ორგანიზაციის სქესობრივი განათლების საერთაშორისო ტექნიკური სახელმძღვანელო გამოყოფს მონიტორინგისა და შეფასების ეფექტიანი სისტემის საჭიროებას. შესაბამისად, მონიტორინგი და შეფასება SERAT-ის შეფასების სისტემაში შედის და მოიცავს ეროვნულ დონეზე ახალგაზრდებში სქესობრივი და რეპროდუქციული ჯანმრთელობის საჭიროებებს; შედის თუ არა სქესობრივი განათლების ელემენტები ინტეგრირებულ ეროვნულ საინფორმაციო სისტემებში (მაგ., განათლების მართვის ინფორმაციულ სისტემაში, დემოგრაფიული და ჯანმრთელობის ეროვნულ გამოკითხვებში, სკოლების შეფასების ინსტრუმენტებში და სხვა) ეროვნულ დონეზე მონაცემები სქესობრივ განათლებაში მონაწილეობაზე, მოსწავლეების დამოკიდებულებები სწავლის გამოცდილებასთან დაკავშირებით, სკოლებში ფიზიკურ უსაფრთხოებასთან, სტიგმასა და დისკრიმინაციასთან და სექსუალურ შევიწროებასა და ძალადობასთან დაკავშირებული რეგულაციების სტატისტიკა, სკოლებში მასწავლებლების კვალიფიკაციისა და პროფესიულ განვითარების სტატისტიკა და სხვა.

სქესობრივ განათლებას ხანგრძლივი ისტორია აქვს. ბოლო ორი ათწლეულის განმავლობაში საერთაშორისო ორგანიზაციების ინტერვენციებისა და თანამშრომლობის შედეგად, არსებითად გაფართოვდა სქესობრივი განათლების მიზნები და განისაზღვრა კომპლექსური განათლების ეროვნული მასშტაბით დანერგვის ეფექტიანი თანხმლები პირობები სწავლების მიდგომების გავრცელების, სწავლებისა და სწავლის რესურსების განვითარებისა და ხელმისაწვდომობის, დამატებით სერვისებზე წვდომის, მასწავლებლების კომპეტენციის გაზრდისა და სქესობრივი განათლების მონიტორინგისა და შეფასების სისტემის სახით. შექმნილი სახელმძღვანელო ჩარჩო დოკუმენტები და შეფასების ინსტრუმენტები სასარგებლო რესურსს წარმოადგენს ქვეყანაში სქესობრივი განათლების დანერგვის შეფასებისთვის.

2. სექსუალური განათლება – ეროვნული სასწავლო გეგმის შინაარსის ანალიზი

შინაარსის ანალიზის მიზნები და მეთოდოლოგიური საკითხები

ეროვნული სასწავლო გეგმის კონცეფცია და შინაარსის ანალიზის მიზნები

ეროვნული სასწავლო გეგმა სქესობრივ განათლებასთან დაკავშირებული საკითხების საქართველოს სკოლებში სწავლების სპეციფიკის განმსაზღვრელი ძირითადი მარეგულირებელი დოკუმენტია. ამ დოკუმენტით განისაზღვრება საფეხურების (დანწყებითი, საბაზო, საშუალო), ისევე როგორც კლასების დონეზე მისაღწევი ძირითადი შედეგები. სასწავლო გეგმაში, აგრეთვე, მოცემულია რეკომენდებული შინაარსი, რომლის ირგვლივაც მიმდინარეობს მოსწავლის ცოდნის კონსტრუირება.

თავის მხრივ, ეროვნული სასწავლო გეგმა ეფუძნება ზოგადი განათლების ეროვნული მიზნების დოკუმენტს, რომელიც განსაზღვრავს, თუ როგორი თაობების აღზრდას უნდა შეუწყოს ხელი საქართველოს ზოგადი განათლების სისტემამ.

მიუხედავად იმისა, რომ ეროვნულ სასწავლო გეგმაში მუდმივად შედის ცვლილებები, ამ ცვლილებების დინამიკაში სამი ძირითადი ფაზა შეიძლება გამოვყოთ. 2018-2024 წლის სასწავლო გეგმა ბოლო, მესამე ტალღის ცვლილებებს ასახავს და კურიკულუმის აგების თვისებრივად ახალ მიდგომაზეა დამყარებული.

სასწავლო გეგმის ამ ახალ ვერსიაში ცოდნის სტრუქტურის მთავარი შემადგენელი ელემენტებია ცნებები და ე.წ. მკვიდრი წარმოდგენები.

კონკრეტული მიმართულების ფარგლებში (მაგალითად, სექსუალური განათლება) ცნებათა სისტემის არსებობა გააზრებული ცოდნის საფუძველია. ცნების სწავლა-სწავლება მოიცავს სამ სტრუქტურულ ელემენტს: ტერმინს (ცნების აღმნიშვნელი სიტყვა), ცნების შინაარსს (ცნების განმსაზღვრელი, არსებითი ნიშან-თვისებები) და ცნების მოცულობას (მაგალითების / შემთხვევების სიმრავლე, რომლებსაც ეს ნიშან-თვისებები მიესადაგება);

მკვიდრი წარმოდგენები ზოგადი წარმოდგენებია, რომლებიც თემის შესწავლისას უნდა ჩამოყალიბდეს მოსწავლის ხანგრძლივ მეხსიერებაში მის წინარე წარმოდგენებზე დაყრდნობით. სასწავლო გეგმის თანახმად, მკვიდრი წარმოდგენები ამროვნების საყრდენია გაგების აქტების განსახორციელებლად.

ცნებები და მკვიდრი წარმოდგენები შესაძლებელია გამჭოლიც იყოს რამდენიმე საგნისათვის.

სწავლა-სწავლების პროცესის გაადვილებისთვის სასწავლო გეგმაში მოცემულია თემები და თემატური ბლოკები, ისევე როგორც თემატური საკვანძო შეკითხვები, რომლებიც თემებს ეროვნული სასწავლო გეგმით განსაზღვრულ მისაღწევ შედეგებთან აერთიანებს.

ისევე როგორც წინა თაობის სასწავლო გეგმებში, ახალ ვესიაშიც სწავლა-სწავლების პროცესის არსს წარმოადგენს ცოდნის სამი კატეგორიის (დეკლარატიულის, პროცედურულისა და პირობისულის) გაერთიანება – მოსწავლემ უნდა იცოდეს საკითხი და შეძლოს ამ ცოდნის გამოყენება პრაქტიკაში.

სასწავლო გეგმის შინაარსის ანალიზის ფარგლებში ძირითად კითხვას წარმოადგენდა ის, თუ როგორ არის გაშლილი სქესობრივი განათლების საკითხები ცნებების, საკვანძო კითხვების, კომპეტენციებისა და მკვიდრი წარმოდგენების სახით.

მეთოდოლოგიური საკითხები

მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ 2018-2024 წლის სასწავლო გეგმები მხოლოდ დაწყებითი და საბაზო საფეხურისათვის არსებობს. შესაბამისად, კურიკულუმის შინაარსის ანალიზიც ამ საფეხურებით შემოიფარგლება.

ეროვნული სასწავლო გეგმის შინაარსობრივი ანალიზისას საგნობრივი მიმართულებების შერჩევისას გამოყენებულია ე.წ. კრიტიკული ქეისების შერჩევის სტრატეგია – კერძოდ, ყურადღება გამახვილებულია იმ საგნებზე, სადაც სექსუალურ განათლებასთან დაკავშირებული საკითხები ყველაზე მეტად არის კონცენტრირებული. ეს საგნებია სამოქალაქო განათლება და ბიოლოგია.

სამოქალაქო განათლება დაწყებით საფეხურებზე სხვა საზოგადოებრივ მეცნიერებებთან ინტეგრირებულად ისწავლება. მესამე და მეოთხე კლასში იგი წარმოდგენილია საგანში „მე და საზოგადოება“, ხოლო მეხუთე და მეექვსე კლასში – საგანში „ჩემი საქართველო“. საბაზო საფეხურზე სამოქალაქო განათლება ისწავლება ცალკე, როგორც საგანი „მოქალაქეობა“.

შინაარსის ანალიზისათვის, აგრეთვე, შეირჩა ბუნებისმეტყველება დაწყებით საფეხურზე და ბიოლოგია – საბაზო საფეხურზე (მეშვიდე, მერვე და მეცხრე კლასებში).

შინაარსის ანალიზის ჩარჩოდ გამოყენებულია იუნესკოს სახელმძღვანელო სქესობრივი განათლების შესახებ¹⁸. არჩევანი ამ ჩარჩოს სასარგებლოდ იმიტომ გაკეთდა, რომ იგი ავლენს

¹⁸ Women, U. N., & UNICEF. (2018). *International technical guidance on sexuality education: an evidence-informed approach*. UNESCO Publishing.

გარკვეულ მსგავსებას ცოდნის სტრუქტურის მოდელთან, რომელიც ახალ ეროვნულ სასწავლო გეგმაში არის გამოყენებული.

კერძოდ, იუნესკოს ჩარჩოში სექსუალური განათლების ფარგლებში რეკომენდებული შინაარსი გაშლილია თემებად, ხოლო თემების ფარგლებში მოცემული საკვანძო იდეები, ფორმულირების თვალსაზრისით, მოგვაგონებს ეროვნული სასწავლო გეგმის საკვანძო კითხვებსა და მკვიდრ წარმოდგენებს.

იუნესკოს ჩარჩოში საკვანძო იდეები და ქვესაკითხები ჩაშლილია ოთხ ასაკობრივ კატეგორიაში: 5-8 წელი, 9-12 წელი, 12-15 წელი და 15-18+ წელი, რაც ასაკობრივი თავისებურებების გათვალისწინებით თემების დამუშავების დინამიკას გვიჩვენებს. იუნესკოს ჩარჩოს ამგვარი სტრუქტურა აადვილებს შედარებას ეროვნულ სასწავლო გეგმასთან, რადგან კონკრეტული საფეხურებისთვის განკუთვნილი სტანდარტის ჩარჩოს კონკრეტულ ასაკობრივ განზომილებასთან შედარების შესაძლებლობას ქმნის.

მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ ახალი ეროვნული სასწავლო გეგმის დანერგვა პილოტირების პროცესშია. გეგმის შემუშავების პარალელურად მიმდინარეობს მასწავლებელთა გადამზადების პროგრამები და მათთან თანამშრომლობით უფრო დეტალური გზამკვლელების შემუშავება. შესაბამისად, მოცემული ანალიზი ვერ ასახავს იმ ქვესაკითხებს და დამატებით განმარტებებს, რომელთა შეტანა გათვალისწინებულია დამატებით გზამკვლევებში.

ამასთანავე, ახალი სასწავლო გეგმის კონცეფცია სწავლების შინაარსის და სტრატეგიების განსაზღვრაში მასწავლებლის აქტიურ ჩართულობას გულისხმობს. სასწავლო გეგმის ექსპერტებთან და მასწავლებლებთან ინტერვიუს შედეგები ადასტურებს ჩვენს ვარაუდს, რომ სასწავლო გეგმაში გარკვეული საკითხები უფრო ზოგადი ფორმით სწორედ იმიტომაა წარმოდგენილი, რომ უფრო მოქნილი მოდელი შესთავაზოს მასწავლებელს კურიკულუმის კონკრეტულ სასკოლო კონტექსტსა და მოსწავლეების სპეციფიურ საჭიროებებზე მოსარგებად.

სასწავლო გეგმის ამ დამატებით მასალებთან ერთად კომპლექსურად განხილვის შეუძლებლობა კვლევის ერთ-ერთ შეზღუდვას წარმოადგენს, თუმცა, კვლევის შედეგად გამოტანილი ძირითადი მიგნებები საერთო წარმოდგენას გვიქმნის იმ განზომილებებზე, რომლებიც ამ დამატებით მასალებში უფრო დეტალურ განმარტებას ან დაზუსტებას საჭიროებს.

შინაარსობრივი ანალიზის ანგარიშის პირველი ნაწილი დეტალურად მიმოიხილავს ეროვნულ სასწავლო გეგმას იუნესკოს ჩარჩოს რვა მთავარი თემის მიხედვით. ეს თემებია: (1) ურთიერთობები, (2) ღირებულებები, დამოკიდებულებები და უნარ-ჩვევები, (3) გენდერის გააზრება, (4) ძალადობა და უსაფრთხოება, (5) ჯანმრთელობისა და კეთილდღეობის უნარ-ჩვევები, (6) ადამიანის სხეული და განვითარება, (7) სექსუალობა და სექსუალური ქცევა, (8) სექსუალური და რეპროდუქციული ჯანმრთელობა.

მეორე ნაწილში შეჯამებულია კურიკულუმის შინაარსის ანალიზის ძირითადი დასკვნები.

3. სასწავლო გეგმის შინაარსის ანალიზი იუნესკოს ჩარჩოს თემების მიხედვით

1. ურთიერთობები

ურთიერთობების თემა იუნესკოს ჩარჩოში პირველი თემაა და ოთხ ქვესაკითხს აერთიანებს. ეს ქვესაკითხებია: (1.1) ოჯახი, (1.2) მეგობრობა, სიყვარული და რომანტიული ურთიერთობები, (1.3) მიმღებლობა, ინკლუზია და პატივისცემა, (1.4) გრძელვადიანი ურთიერთობა და მშობლობა.

ოჯახი

თემა „ოჯახი“ საკმაოდ ფართოდ არის გაშლილი სამოქალაქო განათლების სასწავლო გეგმაში. ეროვნული სასწავლო გეგმით ამ საგნისთვის რეკომენდებული შინაარსი მოიცავს იუნესკო-ს ტექნიკური სახელმძღვანელოს ჩარჩოთი შესაბამისი ასაკობრივი ჯგუფებისთვის გათვალისწინებულ თითქმის ყველა ქვესაკითხსა და საილუსტრაციო მიზანს:

ცხრილი 3

ძირითადი კონცეფცია 1: ურთიერთობები		მე და საზოგადოება (III-IV კლასი)	ჩემი საქართველო (V-VI კლასი)	მოქალაქეობა (VII კლასი)	მოქალაქეობა (VIII კლასი)	მოქალაქეობა (IX კლასი)
1.1. ოჯახი		5-8 წელი	9-12 წელი	9-12 წელი	12-15 წელი	12-15 წელი
ძირითადი იდეები						
5-8 წელი	ოჯახის ბევრი განსხვავებული ფორმა არსებობს ოჯახის წევრებს აქვთ განსხვავებული საჭიროებები და როლები გენდერული უთანასწორობა ხშირად ასახვას პპოვნებს ოჯახის წევრების როლებსა და პასუხისმგებლობებში ოჯახის წევრები მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ ბავშვების ღირებულებების ჩამოყალიბებაში	***				
9-12 წელი	მშობლები/მეურვეები და ოჯახის სხვა წევრები ეხმარებიან ბავშვებს ღირებულებების ფორმირებაში და მხარს უჭერენ გადაწყვეტილების მიღებისას.		***	***	*	*

9-12 წელი	ოჯახის შეუძლია გენდერული თანასწორობის იდეის პოპულარიზაცია როლებისა და პასუხისმგებლობების განაწილებით.	**	**	*	*
	ჯანმრთელობა და ავადმყოფობა გავლენას ახდენს ოჯახის სტრუქტურაზე, შესაძლებლობებსა და პასუხისმგებლობების განაწილებაზე.	***	***	*	*
12-15 წელი	ასაკის მატება ნიშნავს პასუხისმგებლობის აღებას საკუთარ თავსა და სხვებზე	***	***	*	*
	ოჯახში ჩვეულებრივი მოვლენაა უთანხმოება და კონფლიქტი მშობლებს/აღმზრდელებსა და ბავშვებს შორის, განსაკუთრებით უფროს ასაკში, უთანხმოება და კონფლიქტი მოგვარებადია.	**	**	*	*
	სიყვარული, თანამშრომლობა, გენდერული თანასწორობა, ურთიერთზრუნვა და ურთიერთპატივისცემა მნიშვნელოვანია ოჯახის ფუნქციონირებისა და ურთიერთობებისათვის.	***	***	*	*
15-18+ წელი	სექსუალურმა ურთიერთობებმა და ჯანმრთელობის საკითხებმა შესაძლოა გავლენა მოახდინოს ურთიერთობებზე ოჯახში.			*	*
	არსებობს სპეციალური დახმარების სისტემები, რომლებსაც ახალგაზრდებმა და ოჯახის სხვა წევრებმა შეიძლება მიმართონ სექსუალურ ურთიერთობებთან დაკავშირებული ინფორმაციის გაზიარებასთან ან გამოაშკარავებასთან დაკავშირებული სირთულეებისას			*	*

*** საკითხი სასწავლო გეგმაში მკაფიოდ არის აღნიშნული, ** საკითხი სასწავლო გეგმაში ნაკლებად მკაფიოდ არის აღნიშნული, * საკითხი სასწავლო გეგმაში არ არის მკაფიოდ აღნიშნული.

კურიკულუმში გაშლილია ოჯახში როლებისა და პასუხისმგებლობების განაწილების, ურთიერთთანამშრომლობისა და ურთიერთმხარდაჭერის, ისევე როგორც ღია კომუნიკაციის მნიშვნელობა. ასევე, ოჯახის წევრების როლი ბავშვების ღირებულებათა სისტემის ფორმირებაში.

ერთადერთ გამონაკლისს წარმოადგენს ქვესაკითხი „ოჯახის მრავალფეროვანი ფორმები“. იუნესკოს რეფერენციული ჩარჩოს თანახმად, ამ ქვესაკითხზე მუშაობა ყველაზე დაბალ ასაკობრივ ჯგუფში (5-8 წელი) უნდა დაიწყოს – მოსწავლეს ამ ასაკშიც კი უნდა შეეძლოს: (1) სხვადასხვა ტიპის ოჯახის აღწერა (მაგ.; ორი მშობელი; ერთი მშობელი; მეურვე, როგორც

ოჯახის უფროსი; ბავშვი, როგორც ოჯახის უფროსი; გაფართოებული, ნუკლეარული არატრადიციული) (ცოდნა); (2) განსხვავებული ტიპის ოჯახებისადმი პატივისცემის გამოხატვა (დამოკიდებულებები, უნარ-ჩვევები); ეროვნულ სასწავლო გეგმაში მოცემულ სტანდარტსა და რეკომენდებული შინაარსის ჩამონათვალში ეს ქვესაკითხი საერთოდ არ არის ნახსენები არც დაწყებით და არც საბაზო საფეხურზე.

შინაარსისა და ქვეთემების დაფარვის სიღრმის კუთხით ეროვნულ სასწავლო გეგმაში ორი საინტერესო ტენდენცია გამოჩნდა:

- სამოქალაქო განათლების სტანდარტსა და კონკრეტული კლასებისათვის განკუთვნილ გეგმებში საერთოდ არ არის გამოყენებული ტერმინი „გენდერი“. კურიკულუმში მხოლოდ ზოგადად არის ნახსენები ოჯახში თანასწორუფლებიანობის საკითხი. შესაბამისად, გენდერული უთანასწორობის ასპექტი ცხადად და მკაფიოდ არ არის გაშლილი სამოქალაქო განათლების სასწავლო გეგმაში. ის ფაქტი, რომ კურიკულუმში არსად არის ნახსენები გენდერი, როგორც სოციალური კონსტრუქტი, ართულებს გენდერული უთანასწორობის საკითხის სიღრმისეულ გააზრებას.
- ოჯახზე საუბრისას მეტად არის აქცენტირებული ოჯახის წევრებს შორის ურთიერთობის დადებითი ასპექტები – მხარდაჭერა, ურთიერთპატივისცემა, თანამშრომლობა და ნაკლებად არის განხილული შესაძლო კონფლიქტების, უთანხმოების და მათი გადაჭრის საკითხები. ინტერპერსონალური კონფლიქტების საკითხი კურიკულუმში მხოლოდ მაშინ ჩნდება, როდესაც თემას „ოჯახი“, თანატოლებისა და სკოლის საკითხები ჩაანაცვლებს.

კონცეპტუალური თვალსაზრისით, ეროვნული სასწავლო გეგმის რეფერენციულ ჩარჩოსთან შედარებისას ერთი ძალიან მნიშვნელოვანი განსხვავება იკვეთება. იუნესკოს ჩარჩოში, მოსწავლის ასაკის ზრდასთან ერთად ფოკუსი თანდათანობით გარედან შიგნით, ანუ ზოგადი საკითხებიდან პიროვნული განვითარების ასპექტებზე გადაინაცვლებს – თუკი თავდაპირველად მოსწავლე აღიქვამს მოვლენებისა და პროცესების ზოგად მრავალფეროვნებას, მაღალ კლასებში ის უფრო მეტად უღრმავდება ამ პროცესების დინამიკას და მათ საკუთარ პიროვნებას უკავშირებს – აანალიზებს საკუთარ როლს ამ პროცესებში. ამ ლოგიკის საპირისპიროდ, ეროვნულ სასწავლო გეგმაში მოსწავლის ასაკის ზრდასთან ერთად აქცენტი შიგნიდან გარეთ, ანუ პიროვნული ასპექტებიდან უფრო ზოგად პროცესებზე გადაინაცვლებს:

- სამოქალაქო განათლების შინაარსი იმგვარად არის სტრუქტურირებული, რომ თითოეული საფეხურის ფარგლებში (დაწყებითი, საბაზო) პიროვნული განვითარებისა და მიკრო სოციალური ჯგუფების ინტერაქციის თემებს სახელმწიფოებრივი მოწყობისა და გლობალური პოლიტიკის საკითხები ჩაანაცვლებს. შესაბამისად, ოჯახის თემაც დაწყებით საფეხურზე უფრო მეტი სიღრმით არის განხილული III-IV და არა V-VI კლასებში, ხოლო საბაზო საფეხურზე – მეტად არის გაშლილი VII კლასში, VIII-IX კლასებთან შედარებით.

- მაღალ კლასებში სამოქალაქო განათლების შინაარსი ძირითადად სახელმწიფოებრივი მოწყობის საკითხებსა და გლობალურ პროცესებს ეხება. შესაბამისად, ოჯახის წევრებს შორის ურთიერთობების პროცესში პიროვნული ასპექტის გაშლისას კურიკულუმში ერთგვარი წყვეტაა, რაც მოსწავლის ასაკის ზრდასთან ერთად (მაღალ კლასებში) პიროვნული განვითარების უფრო კომპლექსური საკითხების თანმიმდევრულად განხილვას აფერხებს.

მეგობრობა, სიყვარული და რომანტიული ურთიერთობები

რეფერენციული ჩარჩოს მიხედვით, ურთიერთობების ბლოკში მეორე ქვეთემას წარმოადგენს „მეგობრობა, სიყვარული და რომანტიული ურთიერთობები“. როგორც სათაური მიგვანიშნებს, ამ ქვეთემის მთავარი მიზანია, მოსწავლემ შეძლოს ურთიერთობების სხვადასხვა ფორმას შორის განსხვავებების იდენტიფიცირება და ურთიერთობების დინამიკის ამ განსხვავებული ფორმების ჭრილში ანალიზი.

ქვესაკითხის ფარგლებში მოცემული ძირითადი იდეები სამ მსხვილ კატეგორიად შეიძლება გავაერთიანოთ. პირველი კატეგორია ურთიერთობების ფორმების ტიპოლოგიას ეხება, მეორე – ამ ურთიერთობების ღირებულებით ასპექტებს, ხოლო მესამე – ურთიერთობების გავლენას ადამიანზე.

ცხრილი 4

ძირითადი კონცეფცია 1: ურთიერთობები		საგანი: მე და სამოგადოება (III-IV კლასი)	საგანი: ჩემი საქართველო (V-VI კლასი)	მოქალაქეობა (VII კლასი)	მოქალაქეობა (VIII კლასი)	მოქალაქეობა (IX კლასი)
1.2. მეგობრობა, სიყვარული და რომანტიული ურთიერთობები		5-8 წელი	9-12 წელი	9-12 წელი	12-15 წელი	12-15 წელი
ძირითადი იდეები						
5-8 წელი	არსებობს მეგობრობის სხვადასხვა სახე მეგობრობა ემყარება ნდობას, გაზიარებას, ურთიერთპატივისცემას, თანადგომას და სოლიდარობას ურთიერთობა სიყვარულის სხვადასხვა სახეს მოიცავს (მაგ. სიყვარული მეგობრებს შორის, სიყვარული მშობლებს შორის, სიყვარული რომანტიულ პარტნიორებს შორის და ა.შ.) არსებობს ჯანსაღი და არაჯანსაღი ურთიერთობები	***	***			
		***	***	***	*	*

9-12 წელი	მეგობრობა და სიყვარული ეხმარება ადამიანებს თავი პოზიტიურად იგრძნონ	***	***	***	*	*
	ბავშვის ზრდასრულ ადამიანად ჩამოყალიბებასთან ერთად, მეგობრობა და სიყვარული შეიძლება სხვადასხვაგვარად გამოიხატოს					
	ურთიერთობაში უთანასწორობა ნეგატიურ ზეგავლენას ახდენს პირად ურთიერთობებზე	***	***	***	*	*
12-15 წელი	მეგობრებს შეიძლება ჰქონდეთ როგორც პოზიტიური, ასევე - ნეგატიური ურთიერთგავლენა			***		
	არსებობს ურთიერთობის სხვადასხვა სახე			**		
	უთანასწორობამ და განსხვავებებმა ძალაუფლების განაწილებაში (მაგ. გენდერის, ასაკის, ეკონომიკური, სოციალური ან ჯანმრთელობის მდგომარეობის ნიშნით) შეიძლება მნიშვნელოვანი ზეგავლენა იქონიოს რომანტიულ ურთიერთობებზე			*		
15-18+ წელი	არსებობს ჯანსაღი და არაჯანსაღი სექსუალური ურთიერთობები					
	მომწიფებასთან და ზრდასთან ერთად, სიყვარული და მიჯაჭვულობა შეიძლება სხვადასხვაგვარად გამოიხატოს					

*** საკითხი სასწავლო გეგმაში მკაფიოდ არის აღნიშნული, ** საკითხი სასწავლო გეგმაში ნაკლებად მკაფიოდ არის აღნიშნული, * საკითხი სასწავლო გეგმაში არ არის მკაფიოდ აღნიშნული.

სამოქალაქო განათლების სასწავლო გეგმის ფარგლებში თანატოლებს შორის ურთიერთობის საკითხს შინაარსის მნიშვნელოვანი ნაწილი ეთმობა, თუმცა აღსანიშნავია, რომ საქართველოს ვერსიაში საერთოდ არ არის გაშლილი პირველი კატეგორია – ურთიერთობების ტიპოლოგია. კურიკულუმში ცალკე კატეგორიად არ არის გამოყოფილი რომანტიული ურთიერთობები, შესაბამისად, ურთიერთობების დინამიკაზე მსჯელობისას ეს განზომილება თითქოს ყურადღების მიღმა რჩება.

მაგალითად, სამოქალაქო განათლების სასწავლო გეგმაში გათვალისწინებულია თანატოლებთან ურთიერთობების შედეგებზე, ისევე როგორც თანატოლებს შორის კონფლიქტების გადაჭრისა და მედიაციის შესაძლებლობებზე მსჯელობის წამახალისებელი სტრატეგიები. თუმცა, რადგან რომანტიული ურთიერთობები, როგორც ურთიერთობების ქვეკატეგორია, სასწავლო გეგმაში მკაფიოდ და ცხადად არ არის დიფერენცირებული, კურიკულუმი ნაკლებად უწყობს ხელს ურთიერთობების მართვის განხილვას რომანტიული ურთიერთობების კონტექსტში.

ტოლერანტობა, ინკლუზია და პატივისცემა

ურთიერთობების ბლოკში მესამე მნიშვნელოვანი თემა მიმოიხილავს ტოლერანტობის, ინკლუზიისა და პატივისცემის საკითხებს. ამ თემის ფარგლებში მნიშვნელოვანი ასპექტებია სტიგმა, მისი გამომწვევი მიზეზები და შედეგები. ეროვნულ სასწავლო გეგმაში ეს საკითხები კარგად არის გაშლილი. ერთადერთ განმასხვავებელ ნიშანს წარმოადგენს ის, რომ კურიკულუმში (სტანდარტსა და რეკომენდებულ შინაარსში) არ არის აღნიშნული ტერმინი „სტიგმა“. სასწავლო გეგმაში ზოგადად არის საუბარი სხვადასხვა ნიშნით ჩაგვრის, უთანასწორობის თემებზე, სოლიდარობის, ურთიერთდახმარების, ურთიერთთანამშრომლობის მნიშვნელობაზე.

III-IV კლასში საგანში „მე და საზოგადოება“ ეს საკითხები მიმოიხილულია ოჯახის, თანატოლთა ჯგუფების, სკოლის, თემისა და სახელმწიფოს კონტექსტში. იგივე საკითხები მეორდება VII, VIII და IX კლასის საგანში „მოქალაქეობა“.

ცხრილი 5

ძირითადი კონცეფცია 1: ურთიერთობები		საგანი: მე და საზოგადოება (III-IV კლასი)	საგანი: ჩემი საქართველო (V-VI კლასი)	მოქალაქეობა (VII კლასი)	მოქალაქეობა (VIII კლასი)	მოქალაქეობა (IX კლასი)
1.3. ტოლერანტობა ინკლუზია და პატივისცემა						
ძირითადი იდეები						
5-8 წელი	ყველა ადამიანი უნიკალური არსებაა, შეუძლია წვლილი შეიტანოს საზოგადოების განვითარებაში და იმსახუროს პატივისცემას	***				
9-12 წელი	სტიგმა და დისკრიმინაცია ზიანის მომტანია		***	***		
	ნებისმიერი ადამიანის დამცირება (ბულინგი) და შევიწროვება მისი სოციალური, ეკონომიკური ან ჯანმრთელობის მდგომარეობის, ეთნიკურობის, რასის, წარმომავლობის, სექსუალური ორიენტაციის, გენდერული იდენტობის ან სხვა ნიშნით, უპატივისცემლობის გამოხატულებაა და საზიანოა		***	***		
12-15 წელი	სტიგმა და დისკრიმინაცია, რომელიც ემყარება განსხვავებულობას რაიმე ნიშნით (მაგ. აივ, ორსულობა ან ჯანმრთელობის მდგომარეობა, ეკონომიკური სტატუსი, ეთნიკურობა, რასა, გენდერი, სექსუალური ორიენტაცია, გენდერული იდენტობა ან სხვა განსხვავებულობა) გამოხატავს უპატივისცემლობას, ზიანის მომტანია კეთილდღეობისთვის და არღვევს ადამიანის უფლებებს.				***	***
15-18+ წელი	მნიშვნელოვანია წინააღმდეგობა გავუწიოთ სტიგმას და დისკრიმინაციას და ხელი შევუწყოთ ინკლუზიას, არა-დისკრიმინაციას და მრავალფეროვნებას				***	***

*** საკითხი სასწავლო გეგმაში მკაფიოდ არის აღნიშნული, ** საკითხი სასწავლო გეგმაში ნაკლებად მკაფიოდ არის აღნიშნული, * საკითხი სასწავლო გეგმაში არ არის მკაფიოდ აღნიშნული.

გრძელვადიანი ურთიერთობა და მშობლობა

ურთიერთობების ბლოკში შემავალი სხვა თემებისაგან განსხვავებით, გრძელვადიანი ურთიერთობებისა და მშობლობის საკითხები ეროვნულ სასწავლო გეგმაში ნაკლები სიღრმით არის დაფარული.

დაწყებითი კლასების, ისევე როგორც მაღალი კლასების სამოქალაქო განათლების სასწავლო გეგმაში ყურადღება არ არის გამახვილებული ოჯახისა და ქორწინების განსხვავებულ კონცეპტებზე.

ამ თემაში შემავალი საკითხებიდან ეროვნულ სასწავლო გეგმაში შედარებით მკაფიოდ არის აღნიშნული ნაადრევი ქორწინების თემა. VII კლასის საგანში „მოქალაქეობა“, მიმართულების „ჯანსაღი ცხოვრების წესი“ ფარგლებში, განიხილება ნაადრევი ქორწინების გავლენა ჯანმრთელობაზე. ეს საკითხი, ასევე, გვხვდება IX კლასის საგანში „მოქალაქეობა“.

თუმცა, იუნესკოს რეფერენციული ჩარჩოსაგან განსხვავებით, ეროვნულ სასწავლო გეგმაში არ არის გაშლილი გრძელვადიანი ურთიერთობებისა და მშობლობის თანმდევი პასუხისმგებლობა, ასევე, კანონმდებლობის, კულტურის, რელიგიისა და საზოგადოების გავლენა გრძელვადიანი ურთიერთობების, მშობლობისა და ქორწინების ფორმებზე.

ცხრილი 6

ძირითადი კონცეფცია 1: ურთიერთობები		საგანი: მე და საზოგადოება (III-IV კლასი)	საგანი: ჩემი საქართველო (V-VI კლასი)	მოქალაქეობა (VII კლასი)	მოქალაქეობა (VIII კლასი)	მოქალაქეობა (IX კლასი)	ბუნებისმეტყველება (I-VI)	ბიოლოგია VII	ბიოლოგია VIII	ბიოლოგია IX
1.4. გრძელვადიანი ურთიერთობა და მშობლობა										
ძირითადი იდეები										
5-8 წელი	ოჯახის და ქორწინების სხვადასხვა კონცეფტი და სტრუქტურა არსებობს									
9-12 წელი	ბავშვის ქორწინება, ნაადრევი და იძულებითი ქორწინება (CEFM) საშიანოა და ქვეყნების უმრავლესობაში უკანონოაა მიჩნეული		***	***	*	*				
	გრძელვადიანი ურთიერთობების, ქორწინების და მშობლობის ფორმები განსხვავდება და საზოგადოების, რელიგიის, კულტურის და კანონმდებლობის ზეგავლენით ფორმირდება		**	**	*	*				
	კულტურა და გენდერული როლები ზეგავლენას ახდენს მშობლობაზე		*	*						

12-15 წელი	გრძელვადიანი ურთიერთობებს და ქორწინებას ბევრი პასუხისმგებლობა მოყვება		
	ადამიანები სხვადასხვა გზით ხდებიან მშობლები და მშობლობა ბევრ სხვადასხვა პასუხისმგებლობას მოიპოვებს		* *
	ბავშვმა, ნაადრევმა და იძულებითმა ქორწინებამ (CEFM) და განუზრახავმა მშობლობამ შეიძლება გამოიწვიოს ნეგატიური სოციალური შედეგები და ჯანმრთელობის დაზიანება	***	***
15-18+ წელი	გრძელვადიანი ურთიერთობები და ქორწინება შეიძლება დამატებით მომტანი იყოს და ბევრი სირთულის მომტანიც		
15-18+ წელი	ადამიანების გადაწყვეტილებაზე, იყოლიონ თუ არა, როდის და რატომ იყოლიონ შვილები ბევრი ფაქტორი ახდენს გეგავლენას		

*** საკითხი სასწავლო გეგმაში მკაფიოდ არის აღნიშნული, ** საკითხი სასწავლო გეგმაში ნაკლებად მკაფიოდ არის აღნიშნული, * საკითხი სასწავლო გეგმაში არ არის მკაფიოდ აღნიშნული

2. ღირებულებები, დამოკიდებულებები და უნარ-ჩვევები

იუნესკოს ჩარჩოს კიდევ ერთ თემას წარმოადგენს სექსუალობასთან დაკავშირებული ღირებულებები, დამოკიდებულებები და უნარ-ჩვევები. ამ თემის ფარგლებში ჩარჩო სამ ქვეთემას განიხილავს: (2.1) ღირებულებები და სექსუალობა, (2.2) ადამიანის უფლებები და სექსუალობა, (2.3) კულტურა, საზოგადოება და სექსუალობა.

ღირებულებები და სექსუალობა

რეფერენციული ჩარჩოს ეს თემა საკმაოდ ფართოდ არის გაშლილი ეროვნულ სასწავლო გეგმაში. კერძოდ, ღირებულებების ასპექტი აღნიშნულია ყველა კლასის სამოქალაქო განათლების სასწავლო გეგმაში. კურიკულუმში მიმოხილულია ღირებულებების მნიშვნელობა, აქცენტი კეთდება თანამშრომლობის, ურთიერთმხარდაჭერის, თანასწორობის, სამართლიანობის, ინკლუზიის თემებზე.

ღირებულებებზე საუბარი ძალიან ადრე, სამოქალაქო განათლების კომპონენტის შემოტანასთან ერთად, მესამე კლასში იწყება. ეს საკითხები გაშლილია ოჯახთან, თანატოლებთან, სკოლასთან, თემთან ურთიერთობის ჭრილში. ასევე, ღირებულებების ასპექტი ჩანს იმ კლასების კურიკულუმშიც, რომლებიც სახელმწიფოებრივი მოწყობის საკითხებს ეხება („მე და საქართველო“ – V-VI კლასი, მოქალაქეობა - VIII და IX კლასები).

თუმცა, სასწავლო გეგმაში ღირებულებით ასპექტებზე ასეთი აქცენტის ფონზე, თვალსაჩინოა ორი მნიშვნელოვანი განსხვავება იუნესკოს რეფერენციულ ჩარჩოსთან.

- (1) კურიკულუმში არ ხდება ყურადღების გამახვილება ღირებულებების ფორმირების პროცესზე – სოციალური ინსტიტუტების და სოციალური ინტერაქციის როლზე მათ ფორმირებაში.
- (2) კურიკულუმში საერთოდ არ არის ნახსენები ტერმინი „სექსუალობა“, შესაბამისად, რთულდება ღირებულებათა სისტემისა და სექსუალობის ურთიერთმიმართების ანალიზი.

ცხრილი 7

ძირითადი კონცეფცია 2: ღირებულებები, დამოკიდებულებები და უნარ-ჩვევები		საგანი: მე და საზოგადოება (III-IV კლასი)	საგანი: ჩემი საქართველო (V-VI კლასი)	მოქალაქეობა (VII კლასი)	მოქალაქეობა (VIII კლასი)	მოქალაქეობა (IX კლასი)
2.1. ღირებულებები და სექსუალობა						
ძირითადი იდეები:						
5-8 წელი	ღირებულებები, ეს არის მნიშვნელოვანი საკითხების შესახებ ინდივიდებში, ოჯახებსა და საზოგადოებაში დამკვიდრებული ძლიერი რწმენები და შეხედულებები	**				
9-12 წელი	ღირებულებები და დამოკიდებულებები, რომლებიც ოჯახისა და საზოგადოებისგან გადმოგვცემს, სქესისა და სექსუალობის შესახებ ინფორმაციის მიღებისა და შემეცნების წყაროს წარმოადგენს და ჩვენს ქცევასა და გადაწყვეტილებებზე ახდენს ზეგავლენას		**	**	**	**
12-15 წელი	მნიშვნელოვანია, ვიცნობდეთ პიროვნების ღირებულებებს, რწმენებს და დამოკიდებულებებს, გაცნობიერებდეთ, როგორ ზეგავლენას ახდენენ ისინი სხვათა უფლებებზე და როგორ დავიცვათ ეს უფლებები		**	***	***	***
15-18+ წელი	მნიშვნელოვანია, ვიცნობდეთ პიროვნების ღირებულებებს, რწმენებს და დამოკიდებულებებს, რათა სექსუალური ქცევა მათთან თავსებადი გავხადოთ					
	ბავშვი, ზრდასრულ ადამიანად ჩამოყალიბების პროცესში შეიმუშავებს საკუთარ ღირებულებებს, რომლებიც შეიძლება გასხვავდებოდეს მისი მშობლების/მეურვეების ღირებულებებისგან			**	**	**

*** საკითხი სასწავლო გეგმაში მკაფიოდ არის აღნიშნული, ** საკითხი სასწავლო გეგმაში ნაკლებად მკაფიოდ არის აღნიშნული, * საკითხი სასწავლო გეგმაში არ არის მკაფიოდ აღნიშნული

ადამიანის უფლებები და სექსუალობა; კულტურა, საზოგადოება და სექსუალობა

იუნესკოს ჩარჩოს მეორე კონცეპტუალურ ბლოკში – ღირებულებები, დამოკიდებულებები და უნარ-ჩვევები – „სექსუალობის“ საკითხი კიდევ ორ მნიშვნელოვან თემას – ადამიანის უფლებებსა და სოციო-კულტურულ კონტექსტს უკავშირდება.

როგორც წინა თავში აღინიშნა, ეროვნულ სასწავლო გეგმაში საერთოდ არ არის ნახსენები ტერმინები „სექსუალობა“, „სექსუალური ქცევა“. შესაბამისად, მიუხედავად იმისა, რომ ადამიანის უფლებების თემა, ისევე როგორც სოციო-კულტურული კონტექსტის მნიშვნელობა ფართოდ არის გაშლილი სასწავლო გეგმაში, მათი დაკავშირება სექსუალობის საკითხთან ძირითადად მასწავლებლისა და მოსწავლის ინიციატივაზეა დამოკიდებული.

ცხრილი 8

ძირითადი კონცეფცია 2: ღირებულებები, დამოკიდებულებები და უნარ-ჩვევები		საგანი: მე და საზოგადოება (III-IV კლასი)	საგანი: ჩემი საქართველო (V-VI კლასი)	მოქალაქეობა (VII კლასი)	მოქალაქეობა (VIII კლასი)	მოქალაქეობა (IX კლასი)
2.2. ადამიანის უფლებები და სექსუალობა						
ძირითადი იდეები:						
5-8 წელი	ადამიანის უფლებები ყველას საკუთრებაა	***	***	***	***	***
9-12 წელი	მნიშვნელოვანია, ვიცნობდეთ საკუთარ უფლებებს და გვახსოვდეს, რომ ადამიანის უფლებები დაცულია ეროვნული კანონდებლობითა და საერთაშორისო შეთანხმებებით		***	**	**	**
12-15 წელი	ადამიანის საყოველთაო უფლებები მოიცავს უფლებებს, რომელიც სექსუალურ და რეპროდუქციულ ჯანმრთელობაზე ახდენს გეგავლენას					
15-18+ წელი	არსებობს ადამიანის იმ უფლებების დაცვაზე მიმართული ადგილობრივი ან/და ეროვნული კანონდებლობა და საერთაშორისო შეთანხმებები, რომელიც გეგავლენას ახდენს სექსუალურ და რეპროდუქციულ ჯანმრთელობაზე მნიშვნელოვანია ვიცნობდეთ და მხარს ვუჭერდეთ ადამიანის იმ უფლებების რეალიზაციას, რომელიც გეგავლენას ახდენს სექსუალურ და რეპროდუქციულ ჯანმრთელობაზე					

*** საკითხი სასწავლო გეგმაში მკაფიოდ არის აღნიშნული, ** საკითხი სასწავლო გეგმაში ნაკლებად მკაფიოდ არის აღნიშნული, * საკითხი სასწავლო გეგმაში არ არის მკაფიოდ აღნიშნული

ცხრილი 9

ძირითადი კონცეფცია 2: ღირებულებები, დამოკიდებულებები და უნარ-ჩვევები		საგანი: მე და საზოგადოება (III-IV კლასი)	საგანი: ჩემი საქართველო (V-VI კლასი)	მოქალაქეობა (VII კლასი)	მოქალაქეობა (VIII კლასი)	მოქალაქეობა (IX კლასი)
2.3. კულტურა, საზოგადოება და სექსუალობა						
ძირითადი იდეები:						
5-8 წელი	არსებობს ინფორმაციის არაერთი წყარო, რომელიც გვცხადებს საკუთარი თავის, გრძნობების და სხეულის შემეცნებაში			*	*	*
9-12 წელი	კულტურა, რელიგია და საზოგადოება საკუთარი სექსუალობის შემეცნებაზე მნიშვნელოვან ზეგავლენას ახდენს					
12-15 წელი	სოციალური, კულტურული და რელიგიური ფაქტორები განსაზღვრავს საზოგადოებაში მისაღებ და მიუღებელ სექსუალურ ქცევას და ეს ფაქტორები დროთა განმავლობაში იცვლება / ვითარდება					
15-18+ წელი	საკუთარი ამრის და შეხედულების ჩამოყალიბების პროცესში მნიშვნელოვანია ვაცნობიერებდეთ, როგორ ახდენს ზეგავლენას სხვადასხვა კულტურული ნრომა სექსუალურ ქცევაზე					

*** საკითხი სასწავლო გეგმაში მკაფიოდ არის აღნიშნული, ** საკითხი სასწავლო გეგმაში ნაკლებად მკაფიოდ არის აღნიშნული, ** საკითხი სასწავლო გეგმაში არ არის მკაფიოდ აღნიშნული.

3. გენდერის გააზრება

იუნესკოს ჩარჩოს სექცია გენდერის შესახებ სამი ძირითადი საკითხის გარშემოა აგებული: (3.1) გენდერისა და გენდერული ნორმების სოციალური კონსტრუქცია, (3.2) გენდერული თანასწორობა, სტერეოტიპები და აღქმის შეზღუდვები (მიკერძოებები) და (3.3) გენდერული ძალადობა.

თემაში გაერთიანებული საკითხების ერთობლიობა მკაფიოდ აჩვენებს საკითხის სწავლების რეკომენდებულ ლოგიკას – მოსწავლემ კომპლექსურად უნდა გაიაზროს გენდერის, როგორც სოციალური კონსტრუქტის მნიშვნელობა, კრიტიკულად შეაფასოს საკუთარი და სხვათა აღქმები, წარმოდგენები და გენდერული სტერეოტიპები და შეძლოს გააანალიზოს ამ წარმოდგენების გავლენა ქცევაზე.

გენდერული უთანასწორობის მიმართ უარყოფითი დამოკიდებულების ფორმირების გარდა რეფერენციულ ჩარჩოში, სასწავლო შედეგის სახით, მკაფიოდ არის ხაზგასმული გენდერული წარმოდგენების ფორმირების პროცესის გააზრების მნიშვნელობა.

იუნესკოს ჩარჩოსგან განსხვავებით ეროვნულ სასწავლო გეგმაში ეს ლოგიკა დარღვეულია.

მიუხედავად იმისა, რომ ეროვნულ სასწავლო გეგმაში სქესთა შორის თანასწორობის საკითხებზე საუბარი სამოქალაქო განათლების ელემენტების შემოღებისთანავე, მესამე კლასში იწყება, ტერმინი „გენდერი“ კურიკულუმში არსად არის ნახსენები. დოკუმენტის შინაარსის ანალიზისას ჩანს, რომ ამ ტერმინის ნაცვლად გამოყენებულია სიტყვები „გოგონები და ბიჭები“. ეს ტენდენცია შენარჩუნებულია მაღალ კლასებშიც.

შესაბამისად, სასწავლო გეგმაში არსად არის საუბარი გენდერზე, როგორც სოციალურ კონსტრუქტზე, ასევე, არ არის გამახვილებული ყურადღება განსხვავებებზე ბიოლოგიურ სქესსა და გენდერს შორის.

ამ მკვიდრი წარმოდგენის გააზრების გარეშე, მოსწავლისთვის რთულია ისეთი საკითხების ანალიზი, როგორიცაა სოციალური და კულტურული ნორმებისა და რელიგიური რწმენების გავლენა გენდერულ როლებზე, საკუთარი და სხვათა გენდერული რწმენებისა და სტერეოტიპების კრიტიკული შეფასება.

საგულისხმოა, რომ სამოქალაქო განათლების სასწავლო გეგმაში ვრცლად არის მიმოხილული ინკლუზიურობისა და ტოლერანტობის იდეები, თუმცა გენდერული იდენტობის მრავალფეროვნება არსადაა მითითებული, როგორც სოციუმში არსებული მრავალფეროვნების მაგალითი.

ზოგადად, სასწავლო გეგმის გაუმჯობესების კუთხით ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი გამოწვევაა იმ იდეის წინ წამოწევა, რომ ადამიანთა წარმოდგენები სოციალური კონსტრუირების შედეგია. ეროვნულ სასწავლო გეგმაში მკაფიოდ იკითხება მიზანი – სტერეოტიპების, საზოგადოებაში არსებული უთანასწორობის შესახებ მოსწავლეებში უარყოფითი დამოკიდებულებების ფორმირება, თუმცა ამ მიზნის მიღწევა რთულია სტერეოტიპების ფორმირების პროცესის სიდრმისეული გააზრების გარეშე.

4. ძალადობა და უსაფრთხოება

ძალადობისა და უსაფრთხოების თემა იუნესკოს ჩარჩოში სამ ქვესაკითხს მოიცავს: (4.1) ძალადობა, (4.2) თანხმობა, კონფიდენციალურობა და სხეულის ხელშეუხებლობა, (4.3) საინფორმაციო და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების უსაფრთხო გამოყენება.

ძალადობა

ძალადობის თემის გაშლისას ეროვნულ სასწავლო გეგმაში იგივე სპეციფიკას ვხედავთ, რასაც სხვა თემების ანალიზისას ვაკვირდებოდით. კერძოდ, სამოქალაქო განათლების ფარგლებში ძალადობის თემა ფართოდ არის განხილული, თუმცა კურიკულუმში მკაფიოდ არ იკითხება ინფორმაცია გენდერული და სქესობრივი ნიშნით ძალადობის შესახებ.

მაგალითად, ძალადობის, ბულინგის საკითხების განხილვა სამოქალაქო განათლების ფარგლებში დაწყებითი საფეხურიდან იწყება. რეკომენდებული თემები გულისხმობს მოსწავლის მსჯელობის წახალისებას ბულინგის და ძალადობის ფორმებსა და გამოვლინებაზე სხვადასხვა კონტექსტში (თანატოლებს შორის ურთიერთობა, სკოლა, თემი). საინტერესოა, რომ დაწყებითი კლასების კურიკულუმში ერთ-ერთ ქვესაკითხად აღნიშნულია „ძალადობა რელიგიის სახელით“.

ძალადობისა და ბულინგის თემები მეორდება საბაზო საფეხურზეც. მეშვიდე კლასში, საგნის „მოქალაქეობა“ ფარგლებში მოსწავლე განიხილავს ბულინგისა და ძალადობის პრობლემებს მათი გადაჭრის კუთხით და სწავლობს სხვებთან თანამშრომლობას ამ პრობლემების მოსაგვარებლად.

მერვე და მეცხრე კლასებში სამოქალაქო განათლების სასწავლო გეგმა არაძალადობრივ ქმედებას დემოკრატიისა და მდგრადი განვითარების ერთ-ერთ პრინციპად განიხილავს (თანასწორობასთან, კანონის უზენაესობასთან, გამჭვირვალობასთან, პასუხისმგებლობასა და ინკლუზიურობასთან ერთად). გეგმის თანახმად, მოსწავლეებმა უნდა შეძლონ ამ პრინციპების გამოყენება: ა) პირადი და სათემო აქტივობების დაგეგმვისა და განხორციელებისას; ბ) ეკოლოგიური, გარემოსდაცვითი, კულტურულ მემკვიდრეობასთან დაკავშირებული პრობლემების ანალიზისას; გ) სამშვიდობო და პოლიტიკური პროცესების შეფასებისას.

მიუხედავად იმისა, რომ ძალადობის საკითხი ფართოდ და თანმიმდევრულად არის გაშლილი სასწავლო გეგმაში, საკითხის გაშლას გარკვეულწილად აკლია სიღრმე.

ერთ-ერთ საინტერესო დაკვირვებას წარმოადგენს ის, რომ, ზოგადად, კურიკულუმში ნაკლებად არის აქცენტირებული ქცევის განმაპირობებელი ფაქტორები. ნაკლები ყურადღება ექცევა ქცევის განმაპირობებელი მიზეზების ანალიზს. სუსტია კავშირები ბიოლოგიის ფარგლებში ფიზიოლოგიის სწავლებასა და ქცევის თავისებურებებს შორის. მოსწავლე ვერ უკავშირებს ერთმანეთს ორგანიზმში მიმდინარე ჰორმონალურ ცვლილებებს და შესაბამის ცვლილებებს ქცევაში. ამ კუთხით მკაფიო ბმების არარსებობისა და კურიკულუმში ქცევის ანალიზზე ნაკლები აქცენტის პირობებში მოსწავლეს, საგარეოდ, ნაკლები ცოდნა ექნება საკუთარი ქცევის კრიტიკული ანალიზისა და კორექტირებისთვის.

ცხრილი 10

ძირითადი კონცეფცია 4 : ძალადობა და უსაფრთხოება		საგანი: მე და სამზრგადობა (III-IV)	საგანი: ჩემი საქართველო	მოქალაქეობა (VII)	მოქალაქეობა (VIII)	მოქალაქეობა (IX)
ძირითადი იდეები						
5-8 წელი	მნიშვნელოვანია შეძლო ბულინგისა და ძალადობის ამოცნობა და იმის გააზრება, რომ ეს არასწორია	***	***	***	***	***
	მნიშვნელოვანია შეძლო ბავშვზე ძალადობის ამოცნობა და იმის გაგება, რომ ეს არასწორია	**	**	**	**	**
	მნიშვნელოვანია გვესმოდეს, რომ მშობლებსა და რომანტიკულ პარტნიორებს შორის ძალადობა არასწორია	**	**	**	**	**
9-12 წელი	სექსუალური ძალადობა, სექსუალური შევიწროება და ბულინგი (მათ შორის კიბერბულინგი) საშიშროა და მსგავსი გამოცდილებისას, მნიშვნელოვანია მხარდაჭერის ძიება და მიღება.	*	*	*	*	*
	ინტიმური პარტნიორის მხრიდან ძალადობა არასწორია და მსგავსი გამოცდილებისას, მნიშვნელოვანია მხარდაჭერის ძიება და მიღება.	*	*	*	*	*
12-15 წელი	სექსუალური ძალადობა, სექსუალური თავდასხმა, ინტიმური პარტნიორის მხრიდან ძალადობა და ბულინგი წარმოადგენს ადამიანის უფლებების დარღვევას	*	*	*	*	*
15-18+ წელი	ყველას აქვს პასუხისმგებლობა ხელი შეუწყოს ადამიანების ჯანმრთელობას და ძალადობისგან თავისუფალ კეთილდღეობას	***	***	***	***	***

*** საკითხი სასწავლო გეგმაში მკაფიოდ არის აღნიშნული, ** საკითხი სასწავლო გეგმაში ნაკლებად მკაფიოდ არის აღნიშნული, * საკითხი სასწავლო გეგმაში არ არის მკაფიოდ აღნიშნული.

თანხმობა, კონფიდენციალურობა და სხეულის ხელშეუხებლობა

ეს საკითხები ეროვნულ სასწავლო გეგმაში საერთოდ არ არის გაშლილი, მაშინ როდესაც რეფერენციულ ჩარჩოში სხეულის ხელშეუხებლობის საკითხების სწავლება დაწყებითი საფეხურიდან იწყება.

კერძოდ, დაწყებითი კლასის მოსწავლეს უკვე უნდა ესმოდეს, რა არის ე.წ. „ცუდი და კარგი შეხება“. შეეძლოს, საჭიროების შემთხვევაში, წინააღმდეგობა გაუწიოს მოძალადეს, სწორად მოახდინოს საფრთხის იდენტიფიცირება და დახმარებისთვის მიმართოს უფროსებს.

იუნესკოს ჩარჩოში ჩამოთვლილი საკითხებიდან ეროვნულ სასწავლო გეგმაში არ არის აღნიშნული შემდეგი თემები:

- ყველას აქვს უფლება გადაწყვიტოს, ვის, სად და რა გზით შეუძლია შეეხოს მის სხეულს (დანყვითი საფეხური)
- მნიშვნელოვანია ვიცოდეთ, რა არის არასასურველი სექსუალური ყურადღება და რას გულისხმობს პირადი სივრცის საჭიროება (საბაზო საფეხური)
- ყველას აქვს პირადი ცხოვრების და სხეულის ხელშეუხებლობის უფლება (საბაზო საფეხური)
- მნიშვნელოვანია ვიცოდეთ, რა არის არასასურველი სექსუალური ყურადღება და რას გულისხმობს პირადი სივრცის საჭიროება (საშუალო საფეხური)
- ყველას აქვს უფლება თავად აკონტროლოს, რომელი სექსუალური ქცევის განხორციელება სურს ან არ სურს, აუხსნას და მიიღოს შესაბამისი თანხმობა პარტნიორებისგან (საშუალო საფეხური).

საინფორმაციო და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების უსაფრთხო გამოყენება

საინფორმაციო და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების სწავლება სამოქალაქო განათლების ფარგლებში დაწყებითი საფეხურიდან იწყება. მოსწავლეები სწავლობენ, თუ რატომ შეიძლება გახდეს შეუმოწმებელი ინფორმაცია კონფლიქტის მიზეზი, რა ინფორმაციის მიღება შეიძლება საინფორმაციო საშუალებებიდან, როგორ გამოიყენონ საინფორმაციო და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიები არა მხოლოდ ინფორმაციის მიღებისთვის, არამედ გავრცელებისთვის. თუმცა, როგორც ყველა სხვა შემთხვევაში, სასწავლო გეგმაში არ ჩანს მკაფიო მინიშნება თემის კავშირზე სქესობრივ განათლებასთან. ამ შემთხვევაშიც, საკითხის ამ რაკურსით განხილვა მასწავლებლებსა და მოსწავლეებზე არის დამოკიდებული.

5. ჯანმრთელობისა და კეთილდღეობის უნარ-ჩვევები

რეფერენციული ჩარჩოს ამ ქვეთავში საუბარია ხუთ საკითხზე: (5.1) ნორმები და თანატოლთა ზეგავლენა სექსუალურ ქცევაზე; (5.2) გადაწყვეტილების მიღება, (5.3) კომუნიკაცია, უარყოფა და მოლაპარაკების უნარ-ჩვევები, (5.4) მედია წიგნიერება და სექსუალობა, (5.5) დახმარებისა და მხარდაჭერის ძიება.

როგორც სხვა კომპონენტების შინაარსის ანალიზისას გამოჩნდა (იხ. ზემოთ), ეს საკითხები სამოქალაქო განათლების კურიკულუმში საკმაოდ კარგად არის დაფარული. დაწყებითი საფეხურიდანვე მოსწავლე სწავლობს ეფექტური კომუნიკაციის მნიშვნელობას. მსჯელობს იმაზე, თუ როგორ შეიძლება მოიძიოს დახმარება საფრთხის შემთხვევაში. სამოქალაქო განათლების სასწავლო გეგმის შინაარსში დაწყებით საფეხურზევე მკაფიოდ არის აღნიშნული, რომ თანატოლთა გავლენა შეიძლება იყოს როგორც დადებითი, ისე უარყოფითი. მოსწავლე სწავლობს მოლაპარაკებების წარმოებისა და მედიაციის ტექნიკებს და იყენებს მათ სხვადასხვა პროექტში.

საბაზო საფეხურზე უფრო მეტი ყურადღება ექცევა გადაწყვეტილების მიღებისა და თანამშრომლობის პროცესებს. კურიკულუმში აღნიშნულია, რომ მოსწავლემ უნდა შეძლოს „სკოლის, თემის, სახელმწიფოს დონეზე მნიშვნელოვანი პრობლემატიკის ამოცნობა და ანალიზი და მათ გადაჭრაზე ზრუნვა დემოკრატიისა და მდგრადი განვითარების პრინციპებზე დაყრდნობით (თანასწორობა, კანონის უზენაესობა, გამჭვირვალობა, პასუხისმგებლობა, არაძალადობრივი ქცევა და ინკლუზია)“.

საგულისხმოა, რომ სამოქალაქო განათლების სასწავლო გეგმაში, სხვადასხვა კლასში გამჭოლი მიმართულების სახით არის წარმოდგენილი მოქალაქეობა და უსაფრთხოება, ჯანსაღი ცხოვრების წესი.

სამოქალაქო განათლების სასწავლო გეგმა რეფერენციული ჩარჩოს ამ ბლოკის ფართო და სიღრმისეული დაფარვის შესაძლებლობას ქმნის, თუმცა ამ შემთხვევაშიც საკითხების განხილვის კონკრეტული ფოკუსის შერჩევაში მნიშვნელოვანი როლი თავად მოსწავლეებსა და მოსწავლეებს ენიჭებათ.

6. ადამიანის სხეული და განვითარება

იუნესკოს რეფერენციული ჩარჩოს მეექვსე თემა „ადამიანის სხეული და განვითარება“ აერთიანებს ოთხ ქვეთემას: (6.1) სექსუალური და რეპროდუქციული ანატომია და ფიზიოლოგია, (6.2) რეპროდუქცია, (6.3) პუბერტატი, (6.4) სხეულის ხატი.

სექსუალური და რეპროდუქციული ანატომია და ფიზიოლოგია, რეპროდუქცია

სექსუალური და რეპროდუქციული ანატომიისა და ფიზიოლოგიის საკითხები იუნესკოს რეფერენციულ ჩარჩოში სამი მიმართულებით არის გაშლილი. პირველ რიგში, მოსწავლე უნდა ფლობდეს სექსუალურ ჯანმრთელობასა და რეპროდუქციასთან დაკავშირებულ ცოდნას ანატომიის სფეროში. მეორე მნიშვნელოვანი ამოცანაა, რომ მოსწავლეს შეეძლოს ფიზიოლოგიური პროცესების დაკავშირება სექსუალურ ქცევასთან. ამასთანავე, მოსწავლეს უნდა შეეძლოს სქესის, გენდერისა და სექსუალური ქცევის სოციო-კულტურული გავლენების ტრილში გააზრება.

ეროვნულ სასწავლო გეგმაში ანატომიისა და ფიზიოლოგიის საკითხები ვრცლად არის გაშლილი. ადამიანის ანატომიის გაცნობას მოსწავლეები დაწყებით საფეხურზევე იწყებენ. ცოდნის შემდგომი გაღრმავება გათვალისწინებულია საგანში „ბიოლოგია“.

მეშვიდე კლასის ფარგლებში, სასიცოცხლო ციკლის ზოგადი კანონზომიერების შესწავლისას, მოსწავლეები ეცნობიან ორგანიზმის განვითარების სტადიების მონაცვლეობას, გარდატეხის ასაკისათვის დამახასიათებელ ცვლილებებს და ამ ცვლილებებთან დაკავშირებულ შესაძლო რისკებს.

მერვე კლასის ფარგლებში მოსწავლეები უფრო დეტალურად ეცნობიან ადამიანის ნერვული, ენდოკრინული და რეპროდუქციული სისტემების ანატომიასა და ფიზიოლოგიას.

მერვე კლასის სასწავლო გეგმის თანახმად, მოსწავლემ, აგრეთვე, უნდა შეძლოს ადამიანის რეპროდუქციული სისტემის შესახებ მიღებული ცოდნის დაკავშირება „ჯანმრთელობის დაცვის, უშვილობის დაძლევის, დაავადებების პრევენციის, ხელოვნური განაყოფიერების, იმუნოლოგიის საკითხებთან“.

მეცხრე კლასი ეთმობა უჯრედის დონეზე მიმდინარე პროცესების დეტალურ შესწავლასა და გენეტიკას. მოსწავლეები სწავლობენ მითოზისა და მეიოზის პროცესებს, შეჯვარების გენეტიკური სქემის შედგენას. სასწავლო გეგმის თანახმად, მათ, ასევე, უნდა შეეძლოთ ციტოლოგიისა და გენეტიკის შესახებ მიღებული ცოდნის დაკავშირება ჯანმრთელობის დაცვის საკითხებთან.

საერთო ჯამში სექსუალური და რეპროდუქციული ანატომიისა და ფიზიოლოგიის საკითხები საბუნებისმეტყველო მეცნიერებების სასწავლო გეგმაში კარგად არის გაშლილი, თუმცა უფრო მეტ გამოწვევებს გხვდავთ ეროვნული სასწავლო გეგმის იუნესკოს რეფერენციული ჩარჩოს ორ სხვა განზომილებასთან შედარებისას. კერძოდ:

მიუხედავად იმისა, რომ მოსწავლე სიღრმისეულად სწავლობს ადამიანის ფიზიოლოგიას, სასწავლო გეგმაში ნაკლებად გვხვდება ისეთი კითხვები, რომლებიც წაახალისებდა მოსწავლის ფიქრს ფიზიოლოგიური პროცესების სექსუალურ ქცევასთან და, ზოგადად, ქცევასთან დაკავშირების მიმართულებით.

ზოგადად, კურიკულუმში ნაკლებად ჩანს ბმები საბუნებისმეტყველო საგნების ფარგლებში შესწავლილ ფიზიოლოგიურ პროცესებსა და სამოქალაქო განათლების ფარგლებში განხილულ ქცევით ასპექტებს შორის. როგორც უკვე აღინიშნა, ამგვარი ინტერდისციპლინარული მიდგომა მნიშვნელოვნად გაუმარტივებდა მოსწავლეს საკუთარი ქცევის კრიტიკულად გააზრებასა და კორექციას.

ასევე, როგორც უკვე აღინიშნა, კურიკულუმში ნაკლები ყურადღება ექცევა გენდერულ წარმოდგენებზე კულტურის ზეგავლენის სიღრმისეულ ანალიზს.

კიდევ ერთი საგულისხმო გამოწვევა, რომელიც ეროვნული სასწავლო გეგმის იუნესკოს რეფერენციულ ჩარჩოსთან შედარებისას ჩანს, არის ის, რომ ეროვნულ კურიკულუმში საერთოდ არ არის აქცენტირებული, რომ მომწიფებასთან, ისევე როგორც რეპროდუქციასთან და სქესთა შორის ურთიერთობებთან დაკავშირებული ანატომიური და ფიზიოლოგიური პროცესებისადმი ინტერესი ბავშვებში სრულიად ბუნებრივია და მათ არ უნდა ერიდებოდეთ ამ საკითხებზე კითხვების დასმა და ღიად საუბარი.

ცხრილი 11

ძირითადი კონცეფცია 6: ადამიანის სხეული და განვითარება		მე და საზოგადოება (III-IV)	ჩემი საერთოველი (V-VI)	მოქალაქეობა (VII)	მოქალაქეობა (VIII)	მოქალაქეობა (IX)	ბუნებისმეტყველება (I-VI)	ბიოლოგია VII	ბიოლოგია VIII	ბიოლოგია IX
ძირითადი იდეები										
5-8 წელი	მნიშვნელოვანია ვიცნობდეთ საკუთარი სხეულის ნაწილების დასახელებასა და ფუნქციებს. საკუთარი სხეულის ნაწილების, მათ შორის სექსუალური და რეპროდუქციული ორგანოების მიმართ ცნობისმოყვარეობა ბუნებრივია.						*			
	ყველას, მათ შორის შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირებს, აქვს უნიკალური სხეული, რომელიც პატივისცემას იმსახურებს	***	***	***	***	***				
9-12 წელი	ყველას სხეულს აქვს ნაწილები, რომლებიც მონაწილეობენ ადამიანის სექსუალურ ჯანმრთელობასა და გამრავლებაში და მათ შესახებ, ბავშვებს ხშირად შევითხვები უჩნდებათ							***	***	***
	მენსტრუალური ციკლის დროს, ქალის სხეულს შეუძლია კვერცხუჯრედების გამოთავისუფლება, ხოლო მამაკაცის სხეული წარმოქმნის და ათავისუფლებს სპერმატოციტებს, გამრავლებისთვის საჭიროა ორივე							***	***	***
12-15 წელი	სქესობრივი მომწიფების და ორსულობის პერიოდში ჰორმონები გავლენას ახდენს მომწიფებასთან და გამრავლებასთან დაკავშირებულ მრავალ პროცესზე							***	*	*
	სქესის, გენდერის და რეპროდუქციის გააზრებისათვის ყველა კულტურას განსხვავებული მიდგომა აქვს. ასევე, განსხვავდება შეხედულებები იმის შესახებ, თუ როდის არის მიზანშეწონილი სექსუალური აქტივობის დაწყება	*	*	*	*	*				
15-18+ წელი	მამაკაცთა და ქაღალთა სხეულები, მათ შორის, მათი რეპროდუქციული და სექსუალური შესაძლებლობები და ფუნქციები, დროთა განმავლობაში იცვლება							***	**	**

*** საკითხი სასწავლო გეგმაში მკაფიოდ არის აღნიშნული, ** საკითხი სასწავლო გეგმაში ნაკლებად მკაფიოდ არის აღნიშნული, * საკითხი სასწავლო გეგმაში არ არის მკაფიოდ აღნიშნული.

პუბერტატი

პუბერტატის თემა განხილულია საბუნებისმეტყველო მეცნიერებების მეშვიდე კლასის პროგრამის ფარგლებში. სასწავლო გეგმის თანახმად, „მოსწავლეს უნდა შეეძლოს კვლევის (გამოკითხვა, ან ინტერვიუ ფსიქოლოგთან) საფუძველზე გარდატეხის ასაკისათვის დამახასიათებელ ცვლილებებსა და შესაძლო რისკებზე მსჯელობა“.

სასწავლო გეგმაში მეტ-ნაკლები სიღრმით დაფარულია ყველა ის საკითხი, რომელიც გარდატეხის ასაკს ეხება.

თუმცა, ისევე როგორც ბევრი სხვა საკითხის შემთხვევაში, პუბერტატის თემის კლასების მიხედვით გაშლის მიმართულებით ერთგვარ წყვეტას ვხედავთ, რასაც საგნის „ბიოლოგია“ შინაარსის სწავლების ზოგადი სპეციფიკა განაპირობებს.

როგორც უკვე აღინიშნა, ადამიანის ანატომიას და ფიზიოლოგიას მოსწავლეები, ძირითადად, მერვე კლასის ფარგლებში ეცნობიან, მეშვიდე კლასში პუბერტატზე საუბარი ამ საბაზო ცოდნის არარსებობის პირობებში მიმდინარეობს, ხოლო მეცხრე კლასის პროგრამა კონცენტრირებულია ციტოლოგიისა და გენეტიკის საკითხებზე. შესაბამისად, ადამიანის ანატომიასა და ფიზიოლოგიას, ისევე როგორც სექსუალური ქცევის ასპექტებსა და გარდატეხის ასაკის თავისებურებებს ნაკლები ყურადღება ეთმობა სწორედ იმ ასაკში, როდესაც ეს საკითხები განსაკუთრებით აქტუალურია მოსწავლეებისთვის (მეცხრე კლასი). ამ თემებზე მსჯელობის წახალისება, აგრეთვე, რთულია სამოქალაქო განათლების ფარგლებში, რადგან მერვე და მეცხრე კლასში სწავლების შინაარსი სახელმწიფოებრივი მოწყობისა და გლობალური პროცესების შესწავლაზე გადაინაცვლებს. მიუხედავად იმისა, რომ მერვე და მეცხრე კლასების სამოქალაქო განათლების პროგრამა შეიცავს პიროვნულ განზომილებას და არ ზღუდავს მასწავლებლებს პირადი განზომილების აქტუალიზაციის მიმართულებით, ის თუ რა სიღრმით მიმოიხილავს მასწავლებელი ამ ასაკობრივი ჯგუფისათვის აქტუალურ საკითხებს გარდატეხის ასაკთან და სექსუალურ ქცევასთან დაკავშირებით, ძირითადად, თავად მასწავლებლის არჩევანზეა დამოკიდებული.

ცხრილი 12

ძირითადი კონცეფცია 6: ადამიანის სხეული და განვითარება		მე და საზოგადოება (III-IV)	ჩემი საქართველო (V-VI)	მოქალაქეობა (VII)	მოქალაქეობა (VIII)	მოქალაქეობა (IX)	ბუნებისმეტყველება (I-VI)	ბიოლოგია VII	ბიოლოგია VIII	ბიოლოგია IX
6.3. პუბერტატი										
ძირითადი იდეები										
5-8 წელი	პუბერტატი არის ფიზიკური და ემოციური ცვლილებების პერიოდი, რომელიც ბავშვების ზრდასთან და მომწიფებასთან ერთად მიმდინარეობს							***	***	*
9-12 წელი	სქესობრივი მომწიფება ნიშნავს ცვლილებებს ადამიანის რეპროდუქციულ შესაძლებლობებში							***	***	*
	სქესობრივი მომწიფების პერიოდში აუცილებელია ჰიგიენის დაცვა, რომ სექსუალური და რეპროდუქციული ანატომია სუფთა და ჯანსაღი იყოს							***	***	*
	მენსტრუაცია არის გოგონების ფიზიკური განვითარების ნორმალური და ბუნებრივი ნაწილი და არ უნდა გასაიდუმლოებული ან სტიგმატიზებული.							**	**	
	სქესობრივი მომწიფების პერიოდში მოზარდებმა შეიძლება განიცადონ სხვადასხვა სახის ფიზიკური რეაქცია (მაგალითად, ერექცია და სველი სიმშრები)							**	**	
12-15 წელი	სქესობრივი მომწიფება არის სქესობრივი მომწიფების პერიოდი, რომელიც იწვევს მნიშვნელოვან ფიზიკურ, ემოციურ, სოციალურ და კოგნიტურ ცვლილებებს, რაც მოზარდობის პროცესში შეიძლება როგორც საინტერესო, ასევე სტრესულიც იყოს							***	**	
15-18+ წელი	მთელი ცხოვრების განმავლობაში, ადამიანის ემოციურ და ფიზიკურ ცვლილებებში ჰორმონები ძალიან დიდ როლს ასრულებენ							***	***	*

*** საკითხი სასწავლო გეგმაში მკაფიოდ არის აღნიშნული, ** საკითხი სასწავლო გეგმაში ნაკლებად მკაფიოდ არის აღნიშნული, ** საკითხი სასწავლო გეგმაში არ არის მკაფიოდ აღნიშნული

სხეულის ხატი

სხეულის პოზიტიური ხატის თემა ეროვნულ სასწავლო გეგმაში ერთ-ერთი ყველაზე ნაკლებად აქცენტირებული საკითხების კატეგორიას მიეკუთვნება. მიუხედავად იმისა, რომ სასწავლო გეგმაში ძალიან მკაფიოდ არის ხაზგასმული ბულინგის, ადამიანების რაიმე ნიშნით ჩაგვრის ან დაცინვის უარყოფითი მხარეები, კურიკულუმში არ არის საუბარი (ან ირიბად იგულისხმება) რეფერენციული ჩარჩოს შემდეგ მნიშვნელოვან საკითხებზე:

- ყველა სხეული განსაკუთრებული და უნიკალურია. ადამიანებმა თავიანთ სხეულში თავი კარგად უნდა იგრძნონ (დანწყებითი საფეხური);
- ადამიანის ფიზიკური გარეგნობა არ განსაზღვრავს მისი, როგორც ადამიანის ღირსებას (საბაზო საფეხური);
- როდესაც ადამიანის ფიზიკურ იერსახესა და გარეგნობაზე ვსაურობთ, ადამიანების შეხედულებები იმის შესახებ, თუ რა არის ან არ არის მიმზიდველი, უამრავ სხვადასხვა ვარიაციას მოიცავს (საბაზო საფეხური);
- საკუთარი სხეულის მიმართ დამოკიდებულების შედეგად წარმოქმნილმა განცდებმა შეიძლება მნიშვნელოვანი ზეგავლენა მოახდინოს პიროვნების ჯანმრთელობაზე, თვითაღქმასა და ქცევაზე (საშუალო საფეხური);
- სხეულისა და გარეგნობის შესახებ არარეალური სტანდარტები შეიძლება შეცვალოთ და წინააღმდეგობა გაუწიოთ (საშუალო საფეხური).

7. სექსუალობა და სექსუალური ქცევა

იუნესკოს რეფერენციული ჩარჩოს ეს ბლოკი ორი თემისგან შედგება: (7.1) სექსი, სექსუალობა და სექსუალური სქესობრივი ცხოვრების ციკლი; (7.2) სექსუალური ქცევა და პასუხი.

ეროვნულ სასწავლო გეგმაში რეფერენციული ჩარჩოს ეს ბლოკი ყველაზე ნაკლებად არის ასახული. როგორც უკვე აღინიშნა, ტერმინები „სექსუალობა“ და „სექსუალური ქცევა“ ეროვნულ სასწავლო გეგმაში საერთოდ არ გვხვდება. შესაბამისად, კურიკულუმში არ არის აღიშნული ის თემები, რომლებიც ამ კონცეპტებზე დაყრდნობით მოსწავლის რეფლექსიას წაახალისებს.

კერძოდ, ეროვნულ სასწავლო გეგმაში არ ვხვდებით რეფერენციული ჩარჩოს შემდეგ თემებს:

- ადამიანისთვის ბუნებრივია, სიამოვნება მიიღოს საკუთარი სხეულით და ახლოს იყოს სხვებთან მთელი ცხოვრების განმავლობაში (დანწყებითი საფეხური);
- ადამიანები იბადებიან ცხოვრების განმავლობაში თავიანთი სექსუალურობით სიამოვნების მიღების შესაძლებლობით (საბაზო საფეხური);

- ბუნებრივია დაინტერესებული იყოთ სექსუალობით და მნიშვნელოვანია დაუსვით თქვენთვის საინტერესო შეკითხვები უფროსებს, რომლებსაც ენდობით (საბაზო საფეხური);
- სექსუალური გრძნობები, ფანტაზიები და სურვილები ბუნებრივია და გვხვდება მთელი ცხოვრების განმავლობაში, თუმცა ადამიანები ყოველთვის არ ირჩევენ მოქმედებას (საბაზო საფეხური);
- სექსუალობა მოიცავს ბიოლოგიურ, სოციალურ, ფსიქოლოგიურ, სულიერ, ეთიკურ და კულტურულ განზომილებებს, რომლებიც მთელი ცხოვრების განმავლობაში ვითარდება (საშუალო საფეხური).

ეროვნული სასწავლო გეგმა, ასევე, არ განიხილავს სექსუალურ ქცევასთან დაკავშირებულ საკითხებს. იუნესკოს ჩარჩოს ამ თემაში გაერთიანებული საკითხები, პირობითად სამ ჯგუფში შეიძლება გავაერთიანოთ. არცერთი ეს ჯგუფი ეროვნულ სასწავლო გეგმაში არ არის აღნიშნული.

პირველი ჯგუფი აერთიანებს საკითხებს სექსუალური რეაგირების ციკლისა და, ზოგადად, სექსუალური ქცევის თავისებურებების შესახებ. მოსწავლე დაწყებით საფეხურზევე სწავლობს, რომ: ადამიანებს შეუძლიათ გამოხატონ სიყვარული სხვა ადამიანებისადმი შეხებით და ინტიმური ურთიერთობით და არსებობს მისაღები და მიუღებელი შეხება. შემდგომ საფეხურებზე მოსწავლეები ეცნობიან სექსუალური რეაგირების ციკლს და აცნობიერებენ, რომ სქესობრივმა სტიმულაციამ (ფიზიკურმა ან ფსიქიკურმა) შეიძლება გამოიწვიოს ფიზიკური პასუხი.

საკითხების მეორე ჯგუფი ეხება სექსუალური ქცევის მართვის საკითხებს. რეფერენციული ჩარჩოს თანახმად, მოსწავლეს უნდა შეეძლოს ინფორმირებული გადაწყვეტილების მიღება სექსუალური ქცევის შესახებ (მაგალითად როდის გადაავადოს, ან პირიქით, გამოიჩინოს სექსუალური აქტიურობა). მას უნდა ესმოდეს, რომ სექსუალურმა ქცევამ შეიძლება უარყოფითად იმოქმედოს ადამიანის ჯანმრთელობასა და კეთილდღეობაზე. არსებობს სექსუალური ქცევით გამოწვეული რისკების თავიდან აცილების ან შემცირების გზები. სექსუალური გადაწყვეტილებების მიღება მოითხოვს რისკის შემცირების ამ სტრატეგიების ცოდნას არასასურველი ორსულობისა და სექსუალური გზით გადამდები დაავადებების, მათ შორის აივ ინფექციის თავიდან ასაცილებლად.

საკითხების მესამე ჯგუფი ეხება სექსუალურ ქცევაზე სოციალური გავლენების ანალიზს. მოსწავლეს უნდა ესმოდეს, რომ ყველა საზოგადოებას, კულტურას და თაობას აქვს საკუთარი წარმოდგენები სექსუალური ქცევის შესახებ და მნიშვნელოვანია, რომ მოსწავლეს შეეძლოს ინფორმაციის მენეჯმენტი, მითებისა და ფაქტების ერთმანეთისგან გარჩევა.

8. სექსუალური და რეპროდუქციული ჯანმრთელობა

ეს ბლოგი იუნესკოს რეფერენციულ ჩარჩოში ერთ-ერთ ყველაზე მსხვილ კატეგორიას წარმოადგენს. იგი სამი ძირითადი თემისგან შედგება. პირველი თემა მიმოიხილავს ორსულობისა და ორსულობის პრევენციის საკითხებს. მეორე და მესამე თემები კი შიდსისა და აივ ინფექციის, ისევე როგორც სქესობრივი გზით გადამდები სხვადასხვა დაავადების ამოცნობას, პრევენციასა და მართვას ეხება.

როგორც უკვე აღინიშნა, ეროვნულ სასწავლო გეგმაში განხილულია ორსულობასთან, მშობლობასთან დაკავშირებული საკითხები ფიზიოლოგიის და ანატომიის ბლოკებში (საბუნებისმეტყველო საგნების ფარგლებში). ასევე, ამ საკითხებს ეძღვნება ცალკე მიმართულება – ჯანსაღი ცხოვრების წესი სამოქალაქო განათლების სასწავლო გეგმის ფარგლებში. თუმცა, სასწავლო გეგმაში (რეფერენციულ ჩარჩოსთან შედარებით) ნაკლები დეტალიზაციით არის განხილული კონტრაცეფციის საშუალებების გამოყენების ასპექტები. კერძოდ ის, რომ კონტრაცეფციის სხვადასხვა ფორმას აქვს სხვადასხვა ეფექტურობის მაჩვენებელი, ეფექტიანობა, სარგებელი და გვერდითი მოვლენები. ასევე, კურიკულუმში ნაკლებად არის გაშლილი შესაბამის მომსახურებებსა და დაცვის საშუალებებთან წვდომის საკითხები.

ეროვნულ სასწავლო გეგმაში აღნიშნულია შიდსისა და აივ ინფექციის, ისევე როგორც სქესობრივი გზით გადამდები დაავადებების საკითხები. თუმცა, ყურადღება ძირითადად გამახვილებულია პრევენციის და არა მკურნალობისა და მართვის საკითხებზე. ეს თავისებურება ეროვნული სასწავლო გეგმის რეფერენციულ ჩარჩოსთან მთავარი განმასხვავებელი ნიშანია.

ძირითადი დასკვნები

ეროვნული სასწავლო გეგმის შინაარსობრივი ანალიზი აჩვენებს, რომ დოკუმენტში მეტ-ნაკლები სიღრმით არის დაფარული თითქმის ყველა საკითხი და ქვესაკითხი, რომელიც იუნესკოს ჩარჩოს ფარგლებში არის მოაზრებული.

თუმცა, ანალიზის შედეგად იკვეთება რამდენიმე ასპექტი, რომლებიც კურიკულუმის თანხლები სახელმძღვანელოებისა და მასწავლებლების გადამზადების სტრატეგიებში უნდა იქნას გათვალისწინებული. კერძოდ:

- სასწავლო გეგმის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან გამოწვევას წარმოადგენს ის, რომ მასში საერთოდ არ არის აღნიშნული რამდენიმე საკვანძო ცნება, რომელიც მნიშვნელოვანია სქესობრივი განათლების კუთხით საჭირო ცოდნის კონსტრუირებისათვის. ერთ-ერთ ასეთ საკვანძო ცნებას წარმოადგენს გენდერი. თავად ტერმინის და ცნების „გენდერი“ განმსაზღვრელი საკვანძო ნიშნების განმარტების არცოდნის პირობებში მოსწავლეს ვერ უყალიბდება მკვიდრი წარმოდგენა იმის შესახებ, რომ გენდერი

სოციალური კონსტრუქტია. შესაბამისად, მას უჭირს, გენდერული სტეროტიპების წარმოქმნის დინამიკის გააზრება და საკუთარი გენდერული წარმოდგენების კრიტიკული გააზრება და კორექცია. სასწავლო გეგმაში, ასევე, არ არის აღნიშნული ისეთი ცნებები, როგორებიცაა სქესობრივი ძალადობა, სექსუალური ქცევა, სტიგმა და ა.შ.

- სასწავლო გეგმაში სტრატეგიული მნიშვნელობის მქონე ცნებების არარსებობა, ასევე, წარმოქმნის პრობლემებს სექსუალური განათლების კუთხით სხვა მნიშვნელოვანი თემების ამ ცნებებთან დაკავშირების კუთხითაც. მაგალითად, მოსწავლე ეცნობა ბულინგისა და ძალადობის საკითხებს, თუმცა ცალკე კატეგორიად ვერ გამოყოფობს ძალადობის ფორმებს, რომლებიც გენდერს, სქესს ან სტიგმას უკავშირდება.
- ზოგადად, კურიკულუმში ნაკლებად ჩანს ბმები საბუნებისმეტყველო საგნების ფარგლებში შესწავლილ ფიზიოლოგიურ პროცესებსა და სამოქალაქო განათლების ფარგლებში განხილულ ქცევით ასპექტებს შორის. მიუხედავად იმისა, რომ მოსწავლე სიღრმისეულად სწავლობს ადამიანის ფიზიოლოგიას, სასწავლო გეგმაში ნაკლებად გვხვდება ისეთი კითხვები, რომლებიც წაახალისებდა მოსწავლის ფიქრს ფიზიოლოგიური პროცესების სექსუალურ ქცევასთან და, ზოგადად, ქცევასთან დაკავშირების მიმართულებით. როგორც უკვე აღინიშნა, ამგვარი ინტერდისციპლინარული მიდგომა მნიშვნელოვნად გაუმარტივებდა მოსწავლეს საკუთარი ქცევის კრიტიკულად გააზრებასა და კორექციას.
- კონცეპტუალური თვალსაზრისით, ეროვნული სასწავლო გეგმის რეფერენციულ ჩარჩოსთან შედარებისას ერთი ძალიან მნიშვნელოვანი განსხვავება იკვეთება. იუნესკოს ჩარჩოში, მოსწავლის ასაკის ზრდასთან ერთად ფოკუსი თანდათანობით გარედან შიგნით, ანუ ზოგადი საკითხებიდან პიროვნული განვითარების ასპექტებზე გადაინაცვლებს – თუკი თავდაპირველად მოსწავლე აღიქვამს მოვლენებისა და პროცესების ზოგად მრავალფეროვნებას, მაღალ კლასებში ის უფრო მეტად უღრმავდება ამ პროცესების დინამიკას და მათ საკუთარ პიროვნებას უკავშირებს, აანალიზებს საკუთარ როლს ამ პროცესებში. ამ ლოგიკის საპირისპიროდ, ეროვნულ სასწავლო გეგმაში მოსწავლის ასაკის ზრდასთან ერთად აქცენტი შიგნიდან გარეთ, ანუ პიროვნული ასპექტებიდან უფრო ზოგად პროცესებზე – სახელმწიფოებრივი მოწყობის საკითხებსა და გლობალურ პროცესებზე გადაინაცვლებს. შედეგად, პიროვნული ასპექტის გაშლისას კურიკულუმში ერთგვარი წყვეტაა, რაც მოსწავლის ასაკის ზრდასთან ერთად (მაღალ კლასებში) პიროვნული განვითარების უფრო კომპლექსური საკითხების თანმიმდევრულად განხილვას აფერხებს.
- სამოქალაქო განათლების შინაარსი იმგვარად არის სტრუქტურირებული, რომ თითოეული საფეხურის ფარგლებში (დანწყებითი, საბაზო) პიროვნული განვითარებისა

და მიკრო სოციალური ჯგუფების ინტერაქციის თემებს სახელმწიფოებრივი მოწყობისა და გლობალური პოლიტიკის საკითხები ჩაანაცვლებს. შესაბამისად, პიროვნული განვითარების ასპექტები დაწყებით საფეხურზე უფრო მეტი სიღრმით არის განხილული III-IV და არა V-VI კლასებში, ხოლო საბაზო საფეხურზე – მეტად არის გაშლილი VII კლასში, VIII-IX კლასებთან შედარებით. ამ მოცემულობის პირობებში სასწავლო გეგმაში ნაკლებად არის შესაძლებელი კონკრეტული ასაკობრივი ჯგუფებისათვის აქტუალური საკითხების აქცენტირება (მაგალითად, გარდატეხის ასაკი, მშობლობა, სექსუალური ქცევა მეცხრე კლასში).

- სქესობრივ განათლებასთან დაკავშირებული საკითხების თანმიმდევრულად განხილვისთვის გარკვეულ სირთულეებს წარმოქმნის საგნის „ბიოლოგია“ გადმოცემის სტრუქტურაც კლასების მიხედვით. ადამიანის ანატომიას და ფიზიოლოგიას მოსწავლეები, ძირითადად, მერვე კლასის ფარგლებში ეცნობიან, მეშვიდე კლასში პუბერტატზე საუბარი ამ საბაზო ცოდნის არარსებობის პირობებში მიმდინარეობს, ხოლო მეცხრე კლასის პროგრამა კონცენტრირებულია ციტოლოგიისა და გენეტიკის საკითხებზე, შესაბამისად ადამიანის ანატომიასა და ფიზიოლოგიას, ისევე როგორც სექსუალური ქცევის ასპექტებსა და გარდატეხის ასაკის თავისებურებებს ნაკლები ყურადღება ეთმობა სწორედ იმ ასაკში, როდესაც ეს საკითხები განსაკუთრებით აქტუალურია მოსწავლეებისთვის (მეცხრე კლასი). ამ თემებზე მსჯელობის წახალისება, აგრეთვე, რთულია სამოქალაქო განათლების ფარგლებში, რადგან მერვე და მეცხრე კლასში სწავლების შინაარსი სახელმწიფოებრივი მოწყობისა და გლობალური პროცესების შესწავლაზე გადაინაცვლებს. ამ სტრუქტურული შეზღუდვის პირობებში ძალიან მნიშვნელოვანია ბიოლოგიასა და სამოქალაქო განათლებას შორის ინტერდისციპლინარული ბმების გაძლიერება.
- ეროვნულ სასწავლო გეგმაში საერთოდ არ არის საუბარი იმაზე, რომ მომწიფებასთან, ისევე როგორც რეპროდუქციასთან და სქესთა შორის ურთიერთობებთან დაკავშირებული ანატომიური და ფიზიოლოგიური პროცესებისადმი ინტერესი ბავშვებში სრულიად ბუნებრივია და მათ არ უნდა ერიდებოდეთ ამ საკითხებზე კითხვების დასმა და ღიად საუბარი.
- სექსუალური ქცევის, სხეულის ხელშეუხებლობის, სხეულის პოზიტიური იმიჯის თემები ეროვნულ სასწავლო გეგმაში ყველაზე ნაკლებად გაშლილი საკითხების კატეგორიას მიეკუთვნება. იგულისხმება, რომ ამ საკითხების გაშლაში წვლილს შეიტანს მასწავლებელი, რომელიც, სასწავლო გეგმის მოქნილობის პირობებში, უკეთესად შეარჩევს მიდგომას საკუთარი მოსწავლეებისთვის. ამ მოცემულობის გათვალისწინებით ძალიან მნიშვნელოვანია მასწავლებლების გადამზადების პროგრამებში და დამატებით სახელმძღვანელოებსა და ინსტრუქციებში ტაბუირებული

საკითხების ხაზგასმა და მათი სწავლების სტრატეგიების ათვისებაში მასწავლებლებისათვის დახმარების გაწევა.

- კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი კონცეპტუალური გამოწვევა, რომელიც იუნესკოს ჩარჩოს ეროვნულ სასწავლო გეგმასთან შედარებისას იკვეთება არის ის, რომ გენდერული და სქესობრივი ძალადობის, კონფლიქტების თემები ძირითადად ნორმატიულ ჭრილშია განხილული. მოსწავლე ითვისებს, რომ ძალადობა „მიუღებელია საზოგადოებისათვის“, თუმცა კურიკულუმში ნაკლებად არის გამახვილებული ყურადღება აგრესიული ქცევის, ისევე როგორც ზოგადად ადამიანის ქცევის კავშირზე ფიზიოლოგიურ პროცესებთან. მნიშვნელოვანია, გაძლიერდეს ბმები სოციალურ და საბუნებისმეტყველო მეცნიერებებს შორის, რათა მოსწავლემ უკეთ შეძლოს მიუღებელი სოციალური ქცევის გამომწვევი ობიექტური (მათ შორის ფიზიოლოგიური და ფსიქოლოგიური) მიზეზების გააზრება. ასევე, მნიშვნელოვანია, რომ მოსწავლემ უფრო სიღრმისეულად გაიაზროს საზოგადოების, სოციალური ჯგუფების როლი ნორმების, შეხედულებების ფორმირებაში. ეს წინაპირობები ძალიან მნიშვნელოვანია იმისათვის, რომ მოსწავლეს დანაშაულის განცდის ნაცვლად ჩამოუყალიბდეს კონსტრუქტიული მიდგომა – შეძლოს პრობლემების გააზრება და საკუთარი ქცევის მართვისა და კორექტირების სტრატეგიების უკეთესად დაგეგმვა.

4. ახალი ეროვნული სასწავლო გეგმა: კურიკულუმის ექსპერტთა და პედაგოგთა შეფასებები

სექსუალური განათლების ძირითადი მიზანი, როგორც ეს აღწერილია პოლიტიკისა და სტრატეგიის დოკუმენტში, როგორც საერთაშორისო, ასევე ნაციონალურ დონეზე, გაფართოვდა და უფრო მკაფიოდ მოიცავს ადამიანის უფლებებს, ცხოვრებისეულ უნარებს და მათ გაძლიერებას (UNESCO, UNFPA, 2012; UNFPA, 2014). ამ დოკუმენტში ხაზგასმულია ისეთი სასწავლო გეგმის შემუშავების აუცილებლობა, რომელიც არა მხოლოდ გაზრდის ახალგაზრდებში სიღრმისეულ ცოდნას, არამედ გამოუმუშავებს მათ დამცავ ქცევებს (UNESCO and UNFPA, 2012); სასწავლო გეგმა ხელს უნდა უწყობდეს ახალგაზრდებს, რათა მათ საკუთარი თავი და სხვები აღიქვან თანაბარ წევრებად ურთიერთობებში, დაიცვან საკუთარი ჯანმრთელობა და იყვნენ აქტიური მონაწილეები საზოგადოებრივ ცხოვრებაში (Haberland, N. & Rogow, 2015, pS16).

მიუხედავად სექსუალურ განათლებაში „უფლებებისა და შესაძლებლობების გაფართოების მიდგომისა“, კვლევები ადასტურებს, რომ სექსუალური განათლების გაძლიერება ფართო მასშტაბით ნაკლებად ხორციელდება. 2016 წლის გლობალური განათლების მონიტორინგის ანგარიშში დადგინდა, რომ მრავალ ქვეყანაში საბაზისო სასწავლო პროგრამები და განათლების სტანდარტები იშვიათად მოიცავს ყოვლისმომცველ სექსობრივ განათლებას (UNESCO, 2016a). Haberland and Rogow (2015)-ს მიერ ჩატარებულმა კვლევის ანგარიშმა, სადაც მიმოხილული იყო არაერთი ქვეყნის მაგალითი სექსობრივი განათლების დანერგვასთან დაკავშირებით, ცხადყო, რომ სექსუალური განათლების ეროვნული პოლიტიკისა და სტრატეგიების, ან მაღალი ხარისხის მასშტაბური პროგრამების შემუშავებაში, პროგრესი არცთუ ისე თვალსაჩინოა (UNFPA, 2016).

ამჯერად, განვიხილავთ კურიკულუმის ექსპერტებისა და პედაგოგების მოსაზრებებს საქართველოში მესამე თაობის ეროვნულ სასწავლო გეგმასა და მის დანერგვასთან დაკავშირებულ მიღწევებსა და გამოწვევებზე. ცხადია, დისკუსიის თემა ახალი თაობის კურიკულუმში სექსობრივი განათლების კომპონენტია.

კურიკულუმის ექსპერტები: ახალი ეროვნული სასწავლო გეგმა

მესამე თაობის ეროვნულ სასწავლო გეგმაში, წინა ვერსიებისგან განსხვავებით, არსებითი ცვლილებები აისახა. გარდა იმისა, რომ შეიცვალა სასწავლო მასალის მიწოდებისა და სწავლების ორგანიზების სისტემა, დაწყებითი საფეხურიდან დაიწყო საზოგადოებრივი მეცნიერებების საფუძვლების სწავლება ახალი საგნის – „მე და საზოგადოების“ სახით.

აღნიშნული საგანი ისტორიისა და გეოგრაფიის საფუძვლებთან ერთად სამოქალაქო განათლების საკითხებსაც მოიცავს. შესაბამისად, ამ საგნის ფარგლებში განსაზღვრული მიზნების მისაღწევად გადაწყდა, ძირითადი თემატური ერთეულები ყოფილიყო სოციალიზაციის აგენტები. შესაბამისად, სწორედ ამ საგნის ფარგლებში იყო გათვალისწინებული იმ თემების განხილვაც, რაც გენდერული თანასწორობისა და იდენტობის საკითხებს უკავშირდება.

„მოგესხნებათ, სოციალიზაციის აგენტები არის ის ფენომენები, რომლებიც განაპირობებს ადამიანის საზოგადოების წევრად ჩამოყალიბებას. ეს არის ოჯახი, ეს არის სკოლა, ემო, ქუჩა და ა.შ. ამას დაგეყრდენით ძირითადად, როდესაც ვმუშაობდით ამ საგნის თემატიკაზე.“ (ესგ ჯგუფის სამოქალაქო განათლების ექსპერტი).

აღნიშნული საგნის ეროვნულ სასწავლო გეგმაში დამატებას საზოგადოების ნაწილის არაერთგვაროვანი რეაქცია მოჰყვა. ეროვნული სასწავლო გეგმის საბოლოო რედაქციის შემუშავებასა და დამტკიცებამდე დარგის ექსპერტებთან, აკადემიური წრეების, სკოლებისა და არასამთავრობო სექტორის წარმომადგენლებთან, ასევე სხვა დაინტერესებულ პირებთან ხანგრძლივი მოლაპარაკებისა და განსჯის შედეგად ეროვნული სასწავლო გეგმის პირველად ვერსიაში გარკვეული ცვლილებები აისახა.

კურიკულუმის ექსპერტების შეფასებით, ახალი საგნის შემოღებას ძირითადად საზოგადოების ერთი, რადიკალურად განწყობილი ჯგუფი ეწინააღმდეგებოდა. როგორც ექსპერტები აღნიშნავენ, ეს პროტესტი არ იყო მიმართული რამე კონკრეტული თემის ამოღებისკენ, თუმცა, კურიკულუმის ჯგუფს გარკვეულ კომპრომისზე წასვლა მაინც დასჭირდა, მაგალითად რელიგიური მრავალფეროვნების თემის ეროვნულ სასწავლო გეგმაში ასახვასთან დაკავშირებით. საქართველოს საპატრიარქო და მართლმადიდებლურ ეკლესიასთან ასოცირებული პირები/ექსპერტები (ფსიქოლოგები, იურისტები) მიიჩნევდნენ, რომ ამ თემის სწავლება საეკლესიო დოგმატიკის მიმართულებით უნდა განხორციელებულიყო, კურიკულუმის ჯგუფის მცდელობა კი სწორედ რელიგიური მრავალფეროვნებისა და ტოლერანტობის თემის ასახვა იყო.

რამდენადაც აღნიშნულ საკითხზე შეთანხმება ვერ მოხერხდა, ეს თემა ეროვნულ სასწავლო გეგმაში საერთოდ არ აისახა. მსგავსად, განხილვის შედეგად გადაწყდა, რომ ეროვნულ სასწავლო გეგმაში არ ყოფილიყო გამოყენებული ტერმინი გენდერი. ამ ტიპის შეუთანხმებლობების ფონზე გასაკვირი არ არის, რომ ეროვნულ სასწავლო გეგმაში უფრო „მწვავე“ და სენსიტიური თემები, რაც ეხება გენდერულ იდენტობას და სექსუალურ განათლებას, ნახსენები არ არის. თუმცა, როგორც დარგის ექსპერტი აღნიშნავს, ეროვნული სასწავლო გეგმის მთავარი მიზანი იყო, რომ ამ ასაკის მოსწავლეებს გაეაზრებინათ, რომ ბიჭი და გოგო, არიან თანასწორები სკოლაში, ოჯახში, საზოგადოებაში. ამიტომ სიტყვა გენდერი შეიცვალა ეკვივალენტური სიტყვებით – ბიჭი და გოგო, ქალი და კაცი – რითაც ესგ მიერ დასახული მიზნის მიღწევა ვერ შეფერხდებოდა.

„ესგ არის საზოგადოებრივი შეთანხმება რაღაც მნიშვნელოვან საკითხებზე: რა უნდა ვასწავლოთ, როგორ უნდა ვასწავლოთ. ბოლო ორი თაობის ესგ ნამდვილად აცხადებს პრეტენზიას იმაზე, რომ წარმოადგენს საზოგადოებრივ შეთანხმებას. გამომდინარე იქიდან, რომ ცხოვრება სწრაფად იცვლება და ხდება ცვლილებები, ბევრი, სხვადასხვა დაინტერესებული მხარე ერთვება ესგ შემუშავების პროცესში. შესაბამისად მხოლოდ ასეთი ხანგრძლივი და საფუძვლიანი მსჯელობის შემდეგ ჩამოყალიბდა ეს ტექსტი.“ (ესგ ჯგუფის სამოქალაქო განათლების ექსპერტი).

კურიკულუმის ექსპერტები მიიჩნევენ, რომ ესგ ახალი კონცეფცია, რომელიც სამიზნე ცნებების გარშემო მოიაზრებს სასწავლო თემების ორგანიზებას, ყველა იმ საკითხის სწავლების საშუალებას აძლევს მასწავლებელს, რაც გენდერული იდენტობისა და სქესობრივი განათლების საკითხებს უკავშირდება. კერძოდ, სამოქალაქო განათლების ფარგლებში გამოყოფილია 5 სამიზნე ცნება: დემოკრატია, მდგრადი განვითარება, სოციალიზაცია, ინიციატივა და მეწარმეობა, სამოქალაქო მონაწილეობა. ეს ცნებები იშლება ქვეცნებებად, სადაც, მაგალითად, დემოკრატიის ქვეშ ერთიანდება თანასწორობა და პლურალიზმი, მიუხედავად იმისა, რომ ეს თემები ასე დეტალურად არ არის ჩაშლილი ესგ-ში. შესაბამისად, მასწავლებლებისა და სახელმძღვანელოების ავტორების გადასაწყვეტია, რა საკითხებს შეარჩევს იმისთვის, რომ საბოლოო ჯამში მთავარ საფეხურებრივ მიზნებზე და ამ შემთხვევაში დემოკრატიის ცნების გააზრებამდე გავიდეს მოსწავლე. სწორედ ამ მიზნით ეროვნული სასწავლო გეგმის ბოლო ვერსიაში არ არის მოცემული ტერმინების ჩამონათვალი.

ეროვნული სასწავლო გეგმისგან განსხვავებით, ქვეცნებების სწავლებასთან დაკავშირებული ტერმინები შეიძლება აისახოს ეროვნული სასწავლო გეგმის გზამკვლევაში, რომელიც არ წარმოადგენს სამართლებრივ დოკუმენტს და რომელსაც მასწავლებლები თავად განავითარებენ და განავრცობენ. გარდა გზამკვლევისა, თემატური დეტალიზება უნდა მოხდეს სასკოლო სასწავლო გეგმაში, რამდენადაც ახალი სკოლის მოდელის კონცეფცია სწორედ ის არის, რომ სკოლებმა ესგ-ზე დაფუძნებით შეიმუშაონ საკუთარი კურიკულუმი და ამისთვის მთავარი დამხმარე დოკუმენტი სწორედ გზამკვლევაა.

გარდა სამოქალაქო განათლებასთან დაკავშირებული თემებისა, ახალ ეროვნულ სასწავლო გეგმაში, ცვლილებები ბიოლოგიის სწავლების მიმართულებითაც აისახა. ის საკითხები, რაც სქესობრივ განათლებას ეხება, რეპროდუქციული ჯანმრთელობის, ნაადრევი ქორწინების და სქესობრივი გზით გადამდები დაავადებების თემებში არის ინტეგრირებული. როგორც ბიოლოგიის ექსპერტი აღნიშნავს, კურიკულუმის ჯგუფი ეროვნულ სასწავლო გეგმაში ყოველი ახალი ვერსიის შემუშავებისას ეტაპობრივად ამატებდა ახალ თემებს. ბიოლოგიის სასწავლო გეგმას ჯერ შიდსის თემა დაემატა, შემდეგ – ნაადრევი ქორწინება, ხოლო საბოლოოდ – სქესობრივი გზით გადამდები სხვა დაავადებები. კურიკულუმის ექსპერტის შეფასებით, ასეთმა ეტაპობრივმა მიდგომამ გამოიწვია ის, რომ ახალი სასწავლო გეგმის ფარგლებში განხორციელებულ ცვლილებებს დიდი წინააღმდეგობა არ შეხვედრია. მეტიც, საქართველოს

საპატრიარქოდან მათ ის რეკომენდაციაც კი მიიღეს, რომ ტერმინი „ნაადრევი ქორწინება“ ქართული საზოგადოებისათვის ხშირ და მწვავე პრობლემას არ წარმოადგენდა, მხოლოდ ეთნიკური უმცირესობების ჯგუფში იყო პრობლემური, ამიტომ სჭობდა „ნაადრევი ქორწინება“ ჩანაცვლებულიყო ფრაზით „ნაადრევი სქესობრივი კავშირი“ (შენიშვნა: ესგ-ში მაინც გამოიყენება ტერმინი „ნაადრევი ქორწინება“).

ახალი ეროვნული სასწავლო გეგმის კონცეფცია ეფუძნებოდა პრინციპს, რომ საბაზო განათლება ყოფილიყო ათწლიანი. შესაბამისად, თავდაპირველი ინიციატივის მიხედვით, რეპროდუქციული ჯანმრთელობა უნდა განხილულიყო მე-8 კლასში, რაც იქნებოდა ლოგიკური, რადგან მე-8 კლასში ძირითადად 13 წლის მოსწავლეები არიან და პუბერტატის საკითხებზე სწორედ ამ ასაკშია სასურველი ინფორმაციის მიღება. თუმცა, რადგანაც ესგ შეთავაზებულ კონცეფციას კანონის სახე არ მიეცა, რეპროდუქციულ ჯანმრთელობასთან ერთად, აივ და სქესობრივი გზით გადამდები სხვა დაავადებების შესახებ საკითხებმა მე-9 კლასში გადაინაცვლა.

როგორც ბიოლოგიის ჯგუფის კურიკულუმის ექსპერტი აღნიშნავს, ისინი ფონდ „თანადგომასთან“ მრავალი წელია თანამშრომლობდნენ, რომ რეპროდუქციასა და სქესობრივ განათლებასთან დაკავშირებული საკითხები ჯეროვნად ყოფილიყო წარმოჩენილი ეროვნულ სასწავლო გეგმაში. ბიოლოგიის კურიკულუმში წარმოდგენილია ადამიანის ორგანიზმის ყველა სისტემა და ყველა სისტემის ფიგურა. მიუხედავად ამისა, ეროვნულ სასწავლო გეგმაში საერთოდ არ არის ასახული ქცევასთან, კერძოდ სექსუალურ ქცევასთან დაკავშირებული შინაარსი. შესაბამისად, ესგ-ს არსებული ვერსია საერთოდ არ ახსენებს ტერმინებს „სექსუალური“ ან „სექსუალობა“.

სახელმძღვანელოები და სხვა რესურსები

სამოქალაქო განათლება

საგანში „მე და საზოგადოება“ დაწყებით საფეხურზე მხოლოდ ერთი სახელმძღვანელოა გრიფირებული. სამი გრიფირებული სახელმძღვანელოა მე-7 კლასში, ხოლო 2 სახელმძღვანელო – მე-8 კლასში.

მე-9 კლასის სახელმძღვანელოს შესამუშავებლად გამოცხადებულია კონკურსი და 2021 წლის ზაფხულში იქნება დასრულებული წიგნი. მნიშვნელოვანია, რომ სახელმძღვანელოს პოტენციურმა ავტორებმა სამუშაო შეხვედრები გამართონ როგორც ესგ კურიკულუმის ჯგუფის ექსპერტებთან, ასევე სხვა დაინტერესებულ პირებთან, მათ შორის „თანადგომის“ წარმომადგენლებთან.

როგორც სამოქალაქო განათლების ექსპერტი აღნიშნავს, მიუხედავად იმისა, რომ სახელმძღვანელოს ავტორებს მეტი თავისუფლება ჰქონდათ, შესაბამისი თემების ფარგლებში

განეგრცოთ გენდერულ იდენტობასთან დაკავშირებული თემები, ამის პრეცედენტი არცერთ სახელმძღვანელოში არ გამოვლენილა. ექსპერტის ვარაუდით, ეს გამოწვეულია შეზღუდული საათობრივი დატვირთვითაც (სამოქალაქო განათლებას მე-7 კლასში კვირაში 2 საათი, ხოლო მე-8 კლასში მხოლოდ 1 საათი ეთმობა), რის გამოც ვერ ხერხდება ყველა საკითხის დაფარვა და ფოკუსირება ხდება შედარებით არსებით თემებზე.

იმ მიზეზის გამო, რომ სქესობრივ განათლებასთან დაკავშირებული თემები არ არის საკმარისად განხილული გრიფირებულ სახელმძღვანელოებში, კიდევ უფრო დიდ მნიშვნელობას იძენს ის დამატებითი სასწავლო რესურსები, რომლებიც ამ საგნის მასწავლებლებს კონკრეტული თემების სწავლებაში დაეხმარება. სამოქალაქო განათლების მიმართულებით გენდერულ თანასწორობაზე სასწავლო რესურსები (კომპლექსური დავალებების სახით) პორტალ el.ge-ზეც არის განთავსებული.

რაც შეეხება გენდერულ უმცირესობებთან დაკავშირებულ თემატიკას, ეს საკითხები ევროსაბჭოს მიერ შემუშავებულ სახელმძღვანელოებში (კომპასი და კომპასიტო) არის ასახული. ექსპერტის შეფასებით, აღნიშნულ პუბლიკაციებში აკადემიურად და სწორი პედაგოგიური მიდგომების გამოყენებითაა ახსნილი, თუ როგორ უნდა მოხდეს ამ თემების სწავლება. გარდა ამისა, ეს წიგნები ცნობილი რესურსია სამოქალაქო განათლების პედაგოგთა წრეებში და მარტივად ხელმისაწვდომია თითოეული პედაგოგისთვის.

დამატებით, გარკვეული ტიპის რესურსები შემუშავებულია PH International-ის მიერ და ხელმისაწვდომია პორტალზე Civics.ge.

ბიოლოგია

ბიოლოგიის მიმართულებით მე-8 კლასში სახელმძღვანელო მოამზადა ორმა ჯგუფმა. ერთ-ერთმა უფრო თამამად გაშალა გარკვეული თემები (მაგ., პრეზერვატივის გამოყენების აუცილებლობაზე, სქესობრივი გზით გადამდებ დაავადებებზე), მეორე წიგნში მსგავსი თემების შესახებ საუბარი უფრო შეზღუდულია.

მნიშვნელოვანია, რომ ფონდ „თანადგომასთან“ თანამშრომლობით ესგ-ს ბიოლოგიის ჯგუფმა მასწავლებლების რესურსებით აღჭურვის მიზნით, პუბერტატსა და გარდატეხის ასაკზე (მე-7 კლასისათვის), ასევე რამდენიმე თემაზე მოამზადა მზა გაკვეთილების სცენარები. აღნიშნული გაკვეთილების პილოტირება განხორციელდა ჯერ სამ, ხოლო მოგვიანებით ათ სკოლაში, როგორც თბილისში, ასევე რეგიონის სკოლებში. პილოტირებამ ცხადყო, რომ შესაბამისი მომზადების პირობებში არც მასწავლებლებს და არც მოსწავლეებს არ ჰქონდათ უხერხულობის განცდა გარდატეხის ასაკთან დაკავშირებული საკითხების სწავლებისას.

„მასწავლებლები კიდევ უფრო მყარად არიან. რასაც დავაკვირდით, ის მასწავლებლები, რომლებიც თავდაჯერებულად და უხერხულობის გარეშე ხსნიან ამ თემებს, უფრო ახერხებენ მოსწავლეებშიც უხერხულობის განმუხტვას ნებისმიერ კლასში (მე-7 და მე-8 კლასები). მე-8 კლასში უკვე ემატება თემები: სქესობრივი გზით

გადამდები დაავადებები, ნაადრევი ქორწინება. ამ თემებზე იყო სცენარებიც, მოსწავლეები ჩართულები იყვნენ ძალიან.“ (ესგ ბიოლოგიის ექსპერტი).

მნიშვნელოვანია, რომ აღნიშნული მზა საგაკვეთილო სცენარების მასალაზე დაყრდნობით შესაბამისად მომზადდა 24 ტრენერი, რომლებიც 365 სკოლის ბიოლოგიის მოსწავლეებთან მუშაობენ და მათ ეხმარებიან ახალი სასწავლო გეგმის დანერგვაში. გარდა ამისა, მნიშვნელოვანია ისიც, რომ აღნიშნული სცენარები ესგ ექსპერტებმა „თანადგომის“ წარმომადგენლებთან ერთად გააცნეს მე-9 კლასის სახელმძღვანელოების პოტენციურ ავტორებსაც იმ რეკომენდაციით, რომ შესაბამისი თემები სახელმძღვანელოშიც აისახოს.

სქესობრივ განათლებასთან და გენდერულ იდენტობასთან დაკავშირებული ახალი თემები – განვითარების პერსპექტივა

ეროვნულ სასწავლო გეგმაში სქესობრივი განათლების საკითხების უკეთ ასახვისათვის ბიოლოგიის ჯგუფი რეალისტურად მიიჩნევს, შემდეგ ეტაპზე გარკვეული თემების დაწყებით საფეხურზე ინტეგრირების შესაძლებლობასაც. ამასთან, უმნიშვნელოვანესია, რომ ესგ-ში საშუალო საფეხურზე გაჩნდეს სექსუალობასთან და სექსუალურ ქცევასთან დაკავშირებული თემატიკა.

ექსპერტის შეფასებით, სასურველია სქესობრივი განათლების საკითხების პერსპექტივაში დაწყებით საფეხურზე ინტეგრირებაც. მაგალითად, დაწყებით საფეხურზე ისწავლება, როგორ წარმოიშვება ნაყოფი და როგორ ხდება გამრავლება მცენარეებში. შესაძლებელია, პარალელი გაკეთდეს, თუ როგორ წარმოიშვება ჩანასახი მცენარეებში, ცხოველებში და ადამიანში და მოსწავლისთვის გასაგებად და დელიკატურად რეპროდუქციის თემის მიმოხილვა.

სამოქალაქო განათლების ექსპერტის შეფასებით, შემდეგ ეტაპზე, საშუალო საფეხურზე რეალისტურია დისკრიმინაციის თემის, მაგალითად, ჰომოფობიის თემის ესგ-ში ინტეგრირებაც იმ შემთხვევაში, თუ ამ თემასთან დაკავშირებით მიიღწევა დაინტერესებულ მხარეთა შეთანხმება. დარგის ექსპერტის შეფასებით, რთულია ინიციატივის გამოჩენა და ისეთი თემების ესგ-ში ასახვა, რაზეც ფართო საზოგადოებას უარყოფითი დამოკიდებულება გაუჩნდება. სამოქალაქო განათლების მიმართულება, წინა თაობის ეროვნულ სასწავლო გეგმასთან შედარებით ყველაზე მეტად გაფართოვდა და განიცდო. მანამდე მხოლოდ მე-9 კლასში ისწავლებოდა სავალდებულო საგნის სახით, ხოლო საშუალო საფეხურზე – არჩევითი საგნის სახით. ახლა მე-3 კლასიდან იწყება სამოქალაქო განათლებისა და საზოგადოებრივი მეცნიერებების საფუძვლების სწავლება. ამ მეცნიერებების სწავლება მნიშვნელოვანწილად გაძლიერდა მე-5 და მე-6 კლასებში – ამ საფეხურებზეა გაშლილია ღირებულებებისა და თანასწორობის იდეები და ადამიანის უფლებები. მე-7 კლასიდან არის დამოუკიდებელი საგანი „მოქალაქეობა“. საგნის მასშტაბის ასეთი გაზრდა საკითხების დივერსიფიცირების საშუალებასაც იძლევა და თუ ყველა თემის ასახვა ვერ მოხერხდა ეროვნული სასწავლო გეგმის დამტკიცებულ ვერსიაში, შესაძლებელია ამ თემების გზამკვლევებში დეტალიზება.

ესგ ექსპერტებთან UNESCO-ს სექსუალური განათლების სწავლების ჩარჩოში მოცემული ცოდნისა და კომპეტენციების განხილვის შემდეგ აღვწერეთ, აღნიშნული ჩარჩოს რა ნაწილია ასახული დღევანდელ ეროვნულ სასწავლო გეგმაში.

ცხრილი 13. სამოქალაქო განათლება

მთავარი კონცეფცია	თემები	რამდენადაა ასახული ესგ-ში მოცემული თემები
1 ურთიერთობები	- ოჯახები - მეგობრობა, სიყვარული და რომანტიკული ურთიერთობები - ტოლერანტობა, ინკლუზია და პატივისცემა - გრძელვადიანი ურთიერთობები და მშობლობა	ყველა საკითხია განხილული, გარდა არატრადიციული ოჯახებისა. დიდი ყურადღება ეთმობა ოჯახში თანასწორობის, მათ შორის გენდერული თანასწორობის საკითხს. ნაადრევი ორსულობის შემთხვევაში ოჯახის დახმარებით პრობლემის გადაჭრის, ადრეული სექსუალური ურთიერთობების ოჯახის წევრებთან განხილვის საჭიროებებზე ესგ-ში ან დამხმარე რესურსებში საუბარი არაა.
2 ღირებულებები, უფლებები, კულტურა და სექსუალობა	- ღირებულებები და სექსუალობა - ადამიანთა უფლებები და სექსუალობა - კულტურა, საზოგადოება და სექსუალობა	- სექსუალობა არ არის განხილული არც სამოქალაქო განათლებისა და არც ბიოლოგიის ესგ-ში. მიუხედავად ამისა, სექსუალური ქცევის მართვა შესაძლოა განიხილოს მასწავლებლებმა ძირითადად მე-7 კლასში, ჯანსაღი ცხოვრების თემის ფარგლებში. - სექსუალური შევიწროებისგან თავის არიდება ან საჭირო დახმარების მოძიება. ამ თემაზე არსებობს ერთერთი არასამთავრობო ორგანიზაციის მიერ მომზადებული დამხმარე რესურსი.
3 გენდერის გააზრება	- გენდერის სოციალურად კონსტრუირება და გენდერული ნორმები - გენდერული თანასწორობა, სტერეოტიპები და მიკერძოებები - გენდერული ძალადობა	მასწავლებლები განიხილავენ სოციალურ, სამსახურებრივ, ეთნიკურ სტიგმებს. შესაძლოა, განიხილოს გენდერულ იდენტობასთან დაკავშირებული საკითხები და სტიგმაც, თუმცა, ეს ესგ-ში ასახული არ არის.
4 ძალადობა და უსაფრთხოება	- ძალადობა - თანხმობა, პრივატულობა და საკუთარი სხეულის მართვა - ინფორმაციისა და საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების უსაფრთხოდ გამოყენება	ამ თემებთან დაკავშირებით შესაძლოა, მასწავლებელმა შეიმუშაოს გარკვეული აქტივობები (მაგ. ვიბერბულინგის თავიდან აცილება), თუმცა, ესგ-ში ცალსახად ასახული არაა
5 უნარები ჯანმრთელობისა და კეთილდღეობისათვის	- ნორმები და თანატოლთა გავლენა სექსუალურ ქცევაზე - გადაწყვეტილების მიღება - კომუნიკაციის, უარის თქმისა და მოლაპარაკების უნარები - მედია წიგნიერება და სექსუალობა - დახმარებისა და მხარდაჭერის პოვნა	ეს თემა ნაკლებადაა წარმოდგენილი როგორც ესგ, ასევე სასწავლო რესურსებში

ცხრილი 14. ბიოლოგია

მთავარი კონცეფცია	თემები	რამდენადაა ასახული ესგ-ში მოცემული თემები
6 ადამიანის სხეული და მისი განვითარება	• სექსუალური და რეპროდუქციული ანატომია და ფიზიოლოგია • რეპროდუქცია • სქესობრივი მომწიფება • სხეულის იმიჯი	ეს საკითხები განიხილება მხოლოდ რეპროდუქციული ჯანმრთელობის კონტექსტში, თუმცა, ხშირად მასწავლებლები თავს არიდებენ ამ თემებზე საუბარს და მოსწავლეს ავალდებენ სახლში გაეცნონ საკითხავ მასალას. სექსუალური ქცევა, დამოკიდებულებები და დამოკიდებულებების კორექციის ნაწილი საერთოდ არ არის განხილული. დაწყებით საფეხურზე ამ თემებთან დაკავშირებით არავითარი აქტივობა არ ტარდება.
7 სექსუალობა და სექსუალური ქცევა	• სქესი, სექსუალობა და სქესობრივი ცხოვრების ციკლი • სექსუალური ქცევა და სექსუალური რეაგირება	სექსუალობა და სექსუალური ქცევა ესგ-ში წარმოდგენილი საერთოდ არ არის. თუმცა, შესაძლებლობაა, რომ არაფორმალური განათლების ფარგლებში (მაგ. დამრიგებლის საათი) ან სკოლის ფსიქოლოგთან კონსულტაციის ფარგლებში მოხდეს აღნიშნული თემების მოსწავლეებთან განხილვა
8 სექსუალური და რეპროდუქციული ჯანმრთელობა	• ფეხმძიმობა და ფეხმძიმობის პრევენცია • აივ და შიდსის სტიგმა, მრუნვა, მკურნალობა, მხარდაჭრა • სქესობრივად გადამდები ინფექციების, მათ შორის, აივ-ის გააზრება, აღიარება და რისკის შემცირება	არსებული საკითხები ესგ-ში ყველაზე სრულადაა წარმოდგენილი. თუმცა, რიც შემთხვევაში, მასწავლებლის გარკვეული ნაწილი ან არ ასწავლის აღნიშნულ მასალას, ან დავალების სახით აძლევს მოსწავლეებს, არ პასუხობს შეკითხვებს და არ ესაუბრება დაკავშირებულ თემებზე. ხშირია შემთხვევები, როდესაც გოგონებსა და ვაჟებს ცალ-ცალკე უტარდებათ გაკვეთილი რეპროდუქციასთან დაკავშირებით.

ეროვნული სასწავლო გეგმის საშუალო საფეხური

ახალი ეროვნული სასწავლო გეგმა საშუალო საფეხურისათვის ჯერ არ არის საბოლოოდ შემუშავებული. როგორც ადრე ვახსენეთ, თავდაპირველად ახალი ეროვნული სასწავლო გეგმა ითვალისწინებდა ათწლიანი საბაზო საფეხურის შემოღებას. შესაბამისად, მე-11 და მე-12 კლასებში შესაძლებელი იქნებოდა სასწავლო კურსების, მათ შორის არჩევითი და მოკლევადიანი კურსების შემოღებაც. როგორც ესგ-ს ექსპერტები აღნიშნავენ, ამ ეტაპზე არაა გადაწყვეტილი, როგორი იქნება კურიკულუმის სტრუქტურა საშუალო საფეხურისთვის.

„ეროვნული სასწავლო გეგმის მისიას რაც ეხება, ბიოლოგიასთან კავშირში ორი მთავარი მიზანია ასახული: ჯანსაღი ცხოვრების წესი და გარემოს დაცვა. სულ არ არის აუცილებელი, ბავშვს ახსოვდეს უჯრედში რიბოსომა არსებობს თუ არ არსებობს, მაგრამ მან ისე უნდა დაამთავროს სკოლა, რომ კარგად იცოდეს ყველა ის თემა, რომელიც ამ ორ მიზანს ეხება. ამიტომ საშუალო საფეხურზე, მე ვფიქრობ, ამ მიმართულებებით გავაგრძელებთ მუშაობას.“ (ესგ ბიოლოგიის ექსპერტი)

ბიოლოგიის მსგავსად, სამოქალაქო განათლების მიმართულებითაც არ არის საბოლოოდ გარკვეული, როგორი იქნება საშუალო საფეხურის ეროვნული სასწავლო გეგმის შინაარსი. თუმცა, კურიკულუმის ექსპერტის თქმით, მზად არიან ყველა აქტუალური და რელევანტური თემა, მათ შორის სექსუალურ განათლებასთან, გენდერულ იდენტობასთან და ჰომოფობიასთან დაკავშირებული თემები აისახოს კურიკულუმში, თუ იქნება მზაობა აკადემიური წრეებიდან და დაინტერესებული ორგანიზაციებიდან.

მასწავლებელთა მზაობა, კომპეტენცია და სწავლების პრაქტიკა

ეროვნული სასწავლო გეგმის ექსპერტები სქესობრივი განათლების საკითხების სწავლების ასპექტებზე საუბრისას აღნიშნავენ, რომ მასწავლებლების დამოკიდებულებების ცვლილება და შესაბამისად პრაქტიკის გაუმჯობესება ფრაგმენტული და არათანმიმდევრულია, თუმცა, გარკვეული პროგრესი მაინც შესამჩნევია.

„არანაირი კვლევა არ ჩამიტარებია და მუსტად არ ვიცი, როგორ შეიცვალა მასწავლებლების მენტალიტეტი და მიდგომები ამ საკითხებთან დაკავშირებით, მაგრამ დაკვირვებით ვხედავ, რომ წლიდან წლამდე მასწავლებლები უკეთ უყურებენ ამ საკითხებს. რამდენიმე წლის წინ, მაგალითად, მთიან აჭარაში ამ თემაზე [აქ:რეპროდუქციული ჯანმრთელობა] ძალიან აგრესიული რეაქცია ჰქონდათ მასწავლებლებს. დღეს მასწავლებლები ამბობენ, რომ, რა თქმა უნდა, უნდა იცოდნენ მოსწავლეებმა ყველაფერი.“ (ესგ ბიოლოგიის ექსპერტი)

„ესეც გარკვეული ევოლუციაა: [რეპროდუქციული ჯანმრთელობის საკითხების სწავლებისას] ჯერ აკეთებდნენ ასე: გადაფურცლავდნენ საერთოდ, გამოტოვებდნენ, არც ბავშვებს აძლევდნენ დაგალებად და არც თვითონ უხსნიდნენ, პირდაპირ გადადიოდნენ შემდეგ თემაზე. შემდეგი ნაბიჯი იყო ასეთი: მასწავლებლები აძლევდნენ ამ თემას, წაიკითხეთ სახლში, და გაეცანით – არანაირი კითხვები. მესამე ნაბიჯი იყო: თუ რამე კითხვები გექნათ, დამიწერეთ, მომიტანეთ და წერილობით გაცემთ პასუხს და ახლა გაცილებით მეტი მასწავლებელი ატარებს გაკვეთილს ვიდრე ეს იყო ცოტა ხნის წინ.“ (ესგ ბიოლოგიის ექსპერტი)

მსგავსად, სამოქალაქო განათლების მიმართულებით, კურიკულუმის ექსპერტი აღნიშნავს, რომ იმ თემებს, რომლებიც პირდაპირ არ არის ასახული ეროვნულ სასწავლო გეგმაში (მათ შორის სქესობრივი განათლებასთან და სექსუალობასთან დაკავშირებულ საკითხებს) მასწავლებლები თავად განავრცობენ.

ცხადია, სირთულებები, რომლებსაც პოლიტიკის განმსაზღვრელი ინსტიტუცია ეჯახება სქესობრივი განათლების დანერგვის პროცესში, მღუდავს მოზარდების ხარისხიან სქესობრივ განათლებაზე ხელმისაწვდომობას. მესამე თაობის სასწავლო გეგმაში მნიშვნელოვანი ცვლილებების მიუხედავად, ეს სფერო კვლავ არსებითი გამოწვევების წინაშეა. საზოგადოებამ

უნდა გააცნობიეროს, რომ სქესობრივი განათლება ჯანდაცვის სერვისების ხელმისაწვდომობასთან ერთად, იძლევა პოზიტიურ და ხანგრძლივ ეფექტს ახალგაზრდების ჯანმრთელობასა და მათ კეთილდღეობაზე. ამ საკითხს სერიოზული ადვოკატირება და განათლების სისტემას კი სერიოზული მხარდაჭერა სჭირდება.

5. მასწავლებლები: სასკოლო თემის დამოკიდებულებები და გამონგვევები

მასწავლებლების საჭიროებების, მოტივაციისა და მზაობის შეფასების მიზნით კვლევის ფარგლებში ჩატარდა ორი ფოკუს-ჯგუფი ბიოლოგიისა და სამოქალაქო განათლების პედაგოგებთან როგორც თბილისის, ასევე რეგიონების სკოლებიდან. თითოეულ ფოკუს-ჯგუფში მონაწილეობას იღებდა 10 პედაგოგი. მნიშვნელოვანია, რომ ფოკუს-ჯგუფებში მონაწილე პედაგოგების ნაწილი მუშაობს ახალი სკოლის დანერგვის საპილოტე პროგრამაში ჩართულ სკოლებში, შესაბამისად, კარგად იცნობს ახალ ეროვნულ სასწავლო გეგმას და მის დანერგვასთან დაკავშირებულ გამონგვევებს.

იმის უზრუნველსაყოფად, რომ დისკუსიაში ჩართულ პედაგოგებს ჰქონოდათ მაღალი კომპეტენცია, საგნისა და ეროვნული სასწავლო გეგმის სიღრმისეული ცოდნა, საკითხზე რეფლექციის მაღალი მოტივაცია და გაცნობიერებული ჰქონოდათ პროფესიული პასუხისმგებლობის გააზრების მნიშვნელობა, ფოკუს-ჯგუფში მონაწილე მასწავლებლების მოწვევა მოხდა პროფესიული ასოციაციების – ბიოლოგიის პედაგოგთა ასოციაცია “ბიოს” და სამოქალაქო განათლების მასწავლებელთა ფორუმის დახმარებით.

სასკოლო თემის დამოკიდებულება სქესობრივი განათლების სწავლებასთან დაკავშირებით

სამოქალაქო განათლება

სამოქალაქო განათლების მასწავლებლების უმრავლესობა აღნიშნავს, რომ სქესობრივ განათლებასთან დაკავშირებული თემების სწავლებისას მთავარი დაბრკოლება მშობლების დაბალი განათლების დონე და დამოკიდებულებებია. ეს შეხედულება კოლეგების მხრიდან კრიტიკის მიზეზიც ხდება. მშობლებს და სამწუხაროდ, სხვა საგნების მასწავლებლების დიდ ნაწილს სქესობრივ განათლებასთან და გენდერულ იდენტობასთან დაკავშირებული საკითხების სწავლება მიუღებლად მიაჩნიათ. სამოქალაქო განათლების მასწავლებლები მიიჩნევენ, რომ პედაგოგები გენდერთან დაკავშირებული სტერეოტიპების ყველაზე აქტიური გამავრცელებლები არიან, უფრო მეტიც, მათი შეფასებით სავალალოა, რომ სწორედ ქალი მასწავლებლები, ვინც ზოგად განათლებაში უმრავლესობას წარმოადგენს, უფრო მეტად უწყობენ ხელს ასეთი სტერეოტიპების ფორმირებას: „*ხშირად გამიგია კოლეგის მინიშნება, რომ პროფესიულ სფეროში მისი კომპეტენცია მხოლოდ იმიტომ დაიწუნეს, რომ ქალია. მაგრამ სხვა კონტექსტში, მსჯელობისას, თავად იწუნებს სხვას სქესის გამო.*“ დამატებით, მასწავლებლების ნაწილი ხშირად მოუწოდებს ბიჭებს ისწავლონ, რათა წარმატებულ პროფესიულ კარიერას

მიადწიონ, თუმცა, გოგოებისათვის იგივე მიზანს არ სახავენ, მათთვის სწავლა არაა აუცილებელი პირობა, რადგან ქალისათვის საუკეთესო მომავალი კარგი ოჯახის შექმნაა.

როგორც პედაგოგები აღნიშნავენ, ამ პროცესში ყველაზე მაღალი მიმღებლობა მოსწავლეებს აქვთ. გენდერთან და სექსუალობასთან დაკავშირებით ყველა მოსწავლე ერთნაირად თავისუფლად ვერ მსჯელობს, თუმცა ამ საკითხების სწორად, დელიკატურად მიწოდების შემთხვევაში პირველადი შფოთვა საკლასო გარემოში მალე ქრება. რიგ შემთხვევაში მოსწავლეების უხერხულობა ოჯახში ჩამოყალიბებული სტერეოტიპებითაა გამყარებული. ამასთან, დროთა განმავლობაში მოსწავლეებს უფრო ნაკლებად უჭირთ მსგავს თემებზე დისკუსიებში ჩართვა.

„სექსუალობასთან დაკავშირებით ძირითადად [მოსწავლეობებს უჭირთ მსჯელობა]. გენდერი ნაკლებად, რადგან უფრო სოციალური ტერმინია და მეტნაკლებად ლაღად განიხილავენ, მაგრამ სექსუალობასთან, უფრო ფიზიოლოგიასთან და პიროვნულ სფეროსთან დაკავშირებული თემები არ რის შესაბამისად გააზრებული. ერთი ორჯერ-ცვადე ეს ტერმინი შემომეტანა და შევამჩნიე უკიდურესი დისკომფორტი, მიუხედავად იმისა, რომ არც ინტონაცია შემიცვლია და ჩვეულებრივი თემის სახით განვიხილე“.
[სამოქალაქო განათლების პედაგოგი, მამაკაცი].

პედაგოგები ასევე აღნიშნავენ, რომ სოციალური მოწყობის ცვლილებებმა და იმ ფაქტმა, რომ მოსწავლის მამაც და დედაც ეკონომიკურ საქმიანობაში არიან ჩართულები, სკოლას უფრო მეტად გადააბარა აღმზრდელობითი ფუნქცია. შესაბამისად, გაიზარდა კლასის დამრიგებლის როლი. თუმცა, შესაბამისი კომპეტენციის არარსებობის გამო, გარკვეულ თემებთან დაკავშირებით დამრიგებელს, შესაძლოა, არც ცოდნა ჰქონდეს და ვერც ინფორმაციის მიწოდების სწორი ფორმა მოძებნოს. ამ დროს მნიშვნელოვანია სკოლის ფსიქოლოგის როლი, რომელსაც შეუძლია შეესაბამისი რჩევაც მისცეს მოსწავლეს და კეთილსაიმედო გარემოც შეუქმნას გულწრფელი საუბრისათვის. დისკუსიაში მონაწილე ერთ-ერთი პედაგოგი სკოლის ფსიქოლოგიცაა და აღნიშნავს:

„არაფორმალური შეხვედრებიც თუ მაქვს, ვამჩნევ, რომ თუ ამ საკითხების განხილვაზე ჯგუფში როცა ვმუშაობ, რაღაცნაირად უკან გადადგმული ნაბიჯია, რადგან ამ საკითხების განხილვა ჯგუფში ძალიან უჭირთ. ასაკთან დაკავშირებული ცვლილებები... გადაჭარბებულ ყურადღებას უთმობენ თავის გარეგნობას, ვიზუალურ მესთან შეგუება ხდება – ეს ყველაფერი ერთმანეთთან კავშირშია. ჩემმა პრაქტიკამ აჩვენა, რომ მოსწავლეები მზად არიან ინდივიდუალურად ყველაფერი განიხილონ, კითხვები აქვთ, დამაბუხტებელ შეკითხვებსაც ბევრს სვამენ, მაგრამ ურჩევნიათ ეს ინდივიდუალურად გააკეთონ. რატომ? რადგან თანატოლებს აქვთ იგივე შეკითხვები, ერიდებოდ, მშობლებთან ტაბუირებულია ამაზე საუბარი, ინტერნეტში მღვა ინფორმაციაა და ვერ ახარისხებს, რა არის სანდო და რა არა. და მას სჭირდება ისეთი ადამიანი და ასევე

გარემო, სადაც მშვიდად, შფოთვის გარეშე დასვამს ამ შეკითხვებს.” [სამოქალაქო განათლების პედაგოგი/სკოლის ფსიქოლოგი].

რეგიონის სკოლის ერთერთი მასწავლებელიც ადასტურებს, რომ არასამთავრობო ორგანიზაციასთან თანამშრომლობის მაგალითზე, სადაც მისი სადამრიგებლო კლასის მე-8 კლასელ მოსწავლეებს პროფესიონალი ფსიქოლოგები ესაუბრებოდნენ სექსობრივ განათლებაზე, გაცილებით გაუადვილდათ რეპროდუქციასთან დაკავშირებული თემების სწავლაც და ამ თემების ბიოლოგიის გაკვეთილზე თავისუფლად განხილვაც.

ზოგადად, სამოქალაქო განათლების მასწავლებლები მეტად არიან მზად პირადი ინიციატივით დაიწყონ სექსუალურ განათლებასთან დაკავშირებული საკითხების სწავლება, მიუხედავად არა მარტო მშობლებისა და ფართო საზოგადოების, არამედ კოლეგების მიუღებლობისა. ისინი აცნობიერებენ, რომ ასეთი ინიციატივების გარეშე შეუძლებელი იქნება იმ ტაბუირებული თემების განხილვა სკოლაში, რაც მოსწავლეებისთვის, მათი ჰარმონიული ფიზიკური, მენტალური და ფსიქოლოგიური ჯანმრთელობისთვის აუცილებელია, მით უფრო, როდესაც მოსწავლეებისგან დიდი ინტერესი იგრძნობა ამ თემებთან დაკავშირებით.

თუმცა, პედაგოგები აქვე აღნიშნავენ, რამდენად მნიშვნელოვანია მასწავლებლების მხარდაჭერა სისტემის მხრიდან და არსებობდეს სახელმწიფო ნება, რომ ეს საკითხები იყოს ჯეროვნად გაშლილი და განხილული.

„ყველას გვახსოვს, რა წინააღმდეგობა იყო საგანი „მე და საზოგადოების“ შემოღების დროს, სკოლებშიც პრობლემა იყო, მაგრამ ნელა გადავლახეთ და მივედით იქამდე და ვასწავლით. “რესურსები არაა, ეს ძალიან პრობლემურია. აქ ადამიანურ რესურსებსაც ვგულისხმობ. სამოქალაქო განათლება ღირებულებებითი სწავლებაა და ძალიან დიდი მნიშვნელობა აქვს, ვინ ასწავლის ამ საგანს და სექსუალურ განათლებასაც ვინ შეეხება. ამ მიმართულებით ბევრი მასწავლებელი მზად არაა. მაგრამ მუშაობა უნდა დავიწყოთ, არასამთავრობოების, არაფორმალური განათლების დახმარებით, საბოლოო ჯამში ნება თუ იქნება, რესურსიც შეიქმნება და მასწავლებლებიც მოემზადებიან. ეს საკითხი სწორად უნდა იყოს ინტეგრირებული სხვადასხვა საგნებში. როცა რეპროდუქციულ ჯანმრთელობას მასწავლებელი არ ასწავლის მოსწავლეებს და კლასში ამას ვერ განიხილავს, რთულია ამ რეალობაში სექსუალობის სწავლებაზე ვიფიქროთ.“ [სამოქალაქო განათლების მასწავლებელი].

მნიშვნელოვანია, რომ მშობლებისა და კოლეგების კრიტიკის საპირწონედ მასწავლებლებს მხარს სკოლის ხელმძღვანელობა მაინც უწევდეს, თუმცა, რიგ შემთხვევებში ამ მიმართულებითაც არ არის მაღალი მზაობა:

„გენდერთან დაკავშირებით ტრენინგებს ვატარებდი სკოლის დირექტორებთან და საგულისხმოა, რომ ბავშვებთან უფრო ადვილი იყო ამ საკითხებზე საუბარი, ვიდრე დირექტორებთან.“ [სამოქალაქო განათლების მასწავლებელი/ტრენერი]

„სკოლებში არის ტაბუები, მე ვფიქრობ უნდა გავთავაზოთ და ეს ტაბუები მოვხსნათ. წინააღმდეგ შემთხვევაში სულ გვექნება რეალობა, რომ იქნებიან მოსწავლეები, ვისაც აქვს უამრავი კითხვა და მასწავლებლები, რომლებიც თავს ვარიდებთ ამ კითხვებს და მათ განხილვას.“ [სამოქალაქო განათლების მასწავლებელი].

„ზოგადად, სექსუალურობა, ეს ტერმინი იწვევს უკვე უხერხულობას. ეს სიტყვა ერთადერთხელ გვხვდება მე-10 კლასში, როდესაც გავდივართ ტრეფიკინგს. და აქ რომ წერია, რომ ტრეფიკინგის მიზანი ექსპლოატაციაა და ჩამონათვალიცაა, იძულებითი შრომა, ორგანოებით ვაჭრობა და სექსუალური ექსპლოატაცია, მოსწავლეები ამ ჩამონათვალში ამ უკანასკნელს ყოველთვის ტოვებდნენ. რაც შემოვიდა ეს საგანი, არასდროს, არცერთი მოსწავლე არ ახსენებდა. წელს იყო პირველი შემთხვევა, როდესაც ერთმა მოსწავლემ ამ ჩამონათვალიდან ყველა ახსენა.“ [სამოქალაქო განათლების მასწავლებელი].

ბიოლოგია

ბიოლოგიის მასწავლებლებთან საუბრისას გაირკვა, რომ მშობლებისა და კოლეგების ზეწოლა მათზე კიდევ უფრო დიდია.

„როდესაც მომიწია რეპროდუქციული სისტემების ახსნა, დამრიგებელმა მომაკითხა და მკითხა, რამდენად გამართლებულია და რამდენად სწორია, რომ მე ამ საკითხებს ვეხები. რათქმუნდა, დავინტერესდი, საიდან წამოვიდა ეს ყველაფერი და აღმოჩნდა, რომ მშობლების ბარი იყო დამრიგებელთან. ანუ ბავშვებიდან ეს ინფორმაცია წავიდა, მოხდა ისე, რომ გარკვეულ სიტყვებს ბავშვები ერთმანეთში იყენებდნენ, მშობლების ყურამდე მივიდა, დამრიგებელთან განხორციელდა ბარი და მასწავლებელმა გააკეთა გადამოწმება, რამდენად ეროვნული სასწავლო გეგმით სწორად გმუშაობდი და სწორი მიმართულებით მივდიოდი. აქედან გამომდინარე ვფიქრობ, არა მარტო მშობლები, მასწავლებლებიც არ არიან ამ საკითხების სწავლებაზე ინფორმირებული.“ [ბიოლოგიის მასწავლებელი].

მშობლების უარყოფითი დამოკიდებულება მათი განათლების დაბალი დონითაა გამოწვეული. რამდენიმე მასწავლებელმა მოიყვანა მაგალითი, სადაც გოგო მოსწავლეების ჰორმონალური ან სხვა ტიპის პრობლემების გამო დედებს ურჩიეს, მოსწავლე გინეკოლოგთან კონსულტაციაზე მიეყვანათ, რაც მშობლებისთვის სრულიად მიუღებელი აღმოჩნდა.

„მყავდა მე-12 კლასის მოსწავლე, 17 წლის გოგოს არ ჰქონდა ციკლი, დედა დავიბარე და შემფოთებული იყო, რომ მამამთილი და ქმარი საშინლად მიიღებდა იმას, 17 წლის დაუქორწინებელი შვილი რომ გინეკოლოგთან მიეყვანა, რადგან გინეკოლოგთან მხოლოდ ორსულობის შემთხვევაში უნდა მივიდეს ქალი. ასეთი დაბალია

საზოგადოების ცოდნა ამ თემებთან დაკავშირებით. ჩვენ თუ ხმას არ ამოვიღებთ, ასე არ გამოვა არაფერი!.. “[ბიოლოგიის მასწავლებელი]

პრობლემურია საზოგადოების ცოდნა და დამოკიდებულებები სქესობრივი გზით გადამდებ დაავადებებთან დაკავშირებითაც:

„საზოგადოებაში ძალიან დაბალი ცოდნაა ამ თემაზე, ეს გლობალური და მწვავე საკითხია. ერთია ის პრობლემა, რომ ცოდნა ამ დაავადებაზე ძალიან დაბალია და მეორეა დამოკიდებულებების პრობლემა, რომ უნდა ჩაქოლო შიდსით დაავადებული ადამიანი. არ იციან, რომ დაავადებას უნდა ებრძოლონ და არა დაავადებულს.“ [ბიოლოგიის მასწავლებელი]

გამოწვევები

პედაგოგების უმრავლესობა აღიარებს, რომ ბოლო სამი ათწლეულის განმავლობაში სქესობრივი განათლების სწავლების მიმართულებით არსებითად არაფერი შეცვლილა. ცხადია, გაიზარდა მასწავლებლების რიცხვი, ვინც თავისი მოტივაციით და მონდომებით ახერხებს ამ თემების სწავლებას. თუმცა, ახალი სასწავლო გეგმის ცვლილებამ ის გამოიწვია, რომ სამიზნე ცნებებში გადავიდა საკითხების გადატანით სრულიად მასწავლებელზეა დამოკიდებული, როგორ მიაწოდებს მოსწავლეს კონკრეტულ თემებს. მაშინ, როცა ამ თემების შინაარსი საზოგადოებისთვის მიუღებელია, მასწავლებელი მარტო რჩება მოწინააღმდეგეების პირისპირ და თავისი პოზიციის დაცვა სჭირდება. ასეთ პირობებში არ არის მოულოდნელი, როდესაც პედაგოგები თავიდანვე არიდებენ თავს შესაძლო პრობლემებს. მაგალითად, ერთ-ერთი პედაგოგი აღნიშნავს, რომ პარალელურ კლასში მისმა კოლეგამ საერთოდ გამოტოვა რეპროდუქციის ნაწილი, რადგან ჩათვალა, რომ მოსწავლეები ტელევიზიით, სოციალური ქსელიდან და ინტერნეტიდან თავისითაც მოახერხებდნენ ცნობისმოყვარეობის დაკმაყოფილებას.

მნიშვნელოვანია ის ფაქტიც, რომ საზოგადოების რემისტენტულობა ამ თემების მიმართ უარყოფით გავლენას ახდენს იმ ინსტიტუციებზე, რომლებიც, წესით, არსებული ტაბუების დარღვევას და არა მათ გამყარებას უნდა ემსახურებოდეს. მაგალითად ერთ-ერთი პედაგოგი და ტრენერი იხსენებს:

„ერთ-ერთი გამომცემლობა დამიკავშირდა - უნდოდათ გაგვეკეთებინა სხეულის აგებულება, ასაწყობი ორგანოებით, ეს ბალშიც უნდა შეეტანათ და სკოლებშიც. მთავარი არსი ის იყო, რომ მშობელსა და ბავშვს შორის ადრეული ასაკიდან მომხდარიყო ცოდნის გაცვლა. მაგრამ სასქესო ორგანოებზე უარი მითხრეს. ჩვენი თანამშრომლობა, ცხადია, არ შედგა რადგან ადამიანის ამ მაკეტს ყველა ორგანო უნდა ჰქონოდა სასქესო ორგანოების გარდა. ამით იმის თქმა მიწდა, რომ საზოგადოება არ არის მზად!“ [ბიოლოგიის მასწავლებელი/ტრენერი]

„რა თქმა უნდა, პრობლემა არის ყველა სკოლაში. მე ბიოლოგიის მასწავლებელივარ და უნდა ვასწავლო საყრდენ-მამოძრავებელი სისტემა, სისხლის მიმოქცევას, სუნთქვის სისტემა და როცა ამის ჯერი მოვა, რასაკვირველია, უნდა ვასწავლო რეპროდუქციული სისტემაც. რატომ უნდა შევიკავო თავი? რატომ უნდა იქმნებოდეს ჩემში უხერხულება აღნიშნული საკითხების სწავლებასთან დაკავშირებით?“

სამოქალაქო განათლების მასწავლებლებიც კი აღიარებენ, რომ ბიოლოგიის მასწავლებლებს უფრო მეტი დახმარება სჭირდებათ:

„ჩემს მოსწავლეებს როდესაც ვესაუბრებოდი და გავიხსენე ჩემი მოსწავლეობის პერიოდი, როცა მასწავლებელი გვეუბნებოდა, რეპროდუქციასთან დაკავშირებული საკითხები სახლში წაგვეკითხა, ან საერთოდ გამოტოვებდა, მითხრეს, რომ თვითონაც ასე გაიარეს ეს ნაწილი ბიოლოგიაში. ჩემთვის ეს იყო კულტურული შოკი და ნამდვილად არ მეგონა რომ ახლაც კი ბიოლოგიის გაკვეთილები ასე ტარდება!“ [სამოქალაქო განათლების მასწავლებელი].

ეროვნული სასწავლო გეგმა: მიღწევები და გამოწვევები

სამოქალაქო განათლების პედაგოგები იცნობენ ახალ სასწავლო გეგმას და მოსწონთ ის რომ მასწავლებლებს მეტი თავისუფლება აქვთ საგნის სწავლებისას. თუმცა, უჭირთ იმ სივრცის დანახვა, სადაც სექსუალობის განხილვის შესაძლებლობა ექნებოდათ. როგორც პედაგოგები აღნიშნავენ, მე-8 კლასში სამოქალაქო განათლების მიმართულებით ახალი ესგ 5 სამიზნე ცნების გარშემოა აგებული. მოცემული სავალდებულო თემები თვითმმართველობას და სამოქალაქო საზოგადოებას უკავშირდება და იმდენად კონკრეტული და სპეციფიკურია, რომ სექსუალობასთან დაკავშირებული თემების სწავლების შესაძლებლობას ამცირებს. მაგალითად, შესაძლოა განიხილონ, როგორ აშუქებს მედია ამ კონტენტს. თუმცა, აქამდე მოსწავლეს უნდა ჰქონდეს მიღებული შესაბამისი წინარე ცოდნა ამ საკითხებთან დაკავშირებით. კიდევ უფრო რთულია აღნიშნული თემების მე-9 კლასში სწავლება, სადაც მთავარი თემა ცენტრალური ხელისუფლება და საერთაშორისო ურთიერთობები და ეკონომიკა. მართალია, მე-7 კლასში ჯანსაღი ცხოვრების წესის განხილვისას შესაძლებელია ამ თემების სწავლა, თუმცა, მასწავლებლების შეფასებით, ეს ძალიან პრობლემური ასაკობრივი ჯგუფია და მასწავლებლის განსაკუთრებულ მზაობას მოითხოვს.

ბიოლოგიის მასწავლებლები აღნიშნავენ, რომ ძველ სასწავლო გეგმაში იყო შეტანილი გარკვეული საკითხები, მაგრამ არა იმ დოზით, როგორც ახალში. მასწავლებლების დიდ ნაწილს მოსწონს ახალი ეროვნული სასწავლო გეგმაც და ახალი სკოლის მოდელიც. ბიოლოგიის ახალ სასწავლო გეგმაში სამიზნე ცნებები გადის შემდეგ საკითხებზე: სქესობრივი გზით გადამდები დაავადებები, ნაადრევი ქორწინება, ანატომია და რეგენერაცია. შესაბამისად, სწავლების ორგანიზება ისე შეიძლება, რომ უხერხულობა არ შეექმნას მასწავლებელს. თუმცა,

მნიშვნელოვანია ისიც, რომ გარდატეხის ასაკისთვის დამახასიათებელი ცვლილებების განხილვა მე-9 კლასში პედაგოგების ნაწილს დაგვიანებულად მიაჩნია, რადგანაც ამ ასაკში, ძირითადად მოსწავლეს გავლილი აქვს ეს ეტაპი.

სახელმძღვანელოები და სხვა დამხმარე რესურსები

სამოქალაქო განათლება

მასწავლებლების შეფასებით, სამოქალაქო განათლების გრიფირებულ სახელმძღვანელოებში გენდერულ იდენტობასთან და სქესობრივ განათლებასთან დაკავშირებით საკმარისი ინფორმაცია მოწოდებული არაა. გარდა ამისა, მათივე შეფასებით, არსებობს სასარგებლო დამატებითი რესურსები. კერძოდ, ონლაინ რესურსი „სამოქალაქო განათლება ყველასათვის“ (www.civicseducation.ge), რომლის მე-4 თავში ეს თემები დეტალურადაა გაშლილი.

გარდა ამისა, პედაგოგების ინფორმაციით, საქართველოს დემოკრატიულმა ინიციატივამ შექმნა არა დამხმარე მასალა მასწავლებლებისთვის, არამედ საკითხავი მასალა სამოქალაქო განათლების პედაგოგებისთვის. აღნიშნული მასალა ჯერ არ გავრცელებულა, რადგან ორგანიზაციის პოზიციაა, რომ მასწავლებელი შესაბამისად მოამზადონ (ტრენინგ მოდული) და ამის შემდეგ მიაწოდონ საკითხავი მასალა. პედაგოგების შეფასებით, ეს ინიციატივა ერთ-ერთი პირველი ნაბიჯია იმისკენ, რომ პედაგოგმა დაძლიოს საკუთარი სტერეოტიპები სექსუალობასთან დაკავშირებით, რადგან თუ მასწავლებელს არა აქვს მზაობა, ისაუბროს ამ საკითხებზე ჯანსაღ, სჯობია საერთოდ არ ისაუბროს მოსწავლესთან სექსუალობაზე.

როგორც სამოქალაქო განათლების მასწავლებლების საუბრიდან ირკვევა, რესურსების მრავალფეროვნება არ არის განსაკუთრებით მწვავე პრობლემა, თუმცა, მასწავლებლებს მუდმივად უწევთ საკუთარი პოზიციების დაცვა:

„მე-7 კლასში ტოლერანტობას რომ გავდივართ, civicseducation.ge-ს რესურსებიდან ერთ-ერთი ვიდეო რგოლი გამოვიყენე, სადაც გამოყენებულია სიტყვა “გეი”. მშობელმა მაშინვე მომწერა აღშფოთებულმა, რომ ეს საკითხები მან პირადად მხოლოდ მაგისტრატურის საფეხურზე გაიგო და მის შვილს მე-7 კლასში რატომ უნდა გაეგო. მე მშვიდად და გაწონასწორებულად ავუხსენი, რომ ბავშვები ამ ასაკში მზად არიან ამ საკითხებზე იმსჯელონ და საუბრობენ კიდევ.“ [სამოქალაქო განათლების პედაგოგი].

სასწავლო რესურსის გარდა პედაგოგები საუბრობენ ამ მიმართულებით პროფესიული მომზადების აუცილებლობაზეც. სამოქალაქო განათლების მასწავლებლების მცირე ნაწილი აღიარებს, რომ ჰქონია პროფესიული განვითარების შესაძლებლობა, თუმცა სჭირდებათ უფრო გრძელვადიანი კონსულტირება მაგალითად, ფსიქოლოგებისგან, სექსოლოგებისგან, რამდენადაც იმ პედაგოგებსაც კი, ვისაც აქვს მოტივაცია, ღიად ისაუბროს სქესობრივ

განათლებლასთან დაკავშირებულ საკითხებზე, არა აქვთ სრული მზაობა, უჭირთ უხერხულობის გარეშე საუბარი, რაც პირდაპირ აისახება მოსწავლეების უხერხულობასა და დაბნეულობაზე.

ბიოლოგიის პედაგოგების უმრავლესობაც, ცხადია, რეპროდუქციული ჯანმრთელობის საკითხების განხილვისას, სახელმძღვანელოთი სარგებლობს. თუმცა, სურვილი აქვთ, არსებობდეს მზა გაკვეთილების კრებული, სადაც ეს საკითხები შესაბამისი და საინტერესო ფორმით იქნება მოცემული. კერძოდ, ბიოლოგიის მასწავლებლები საუბრობენ, რომ იმდენად განსხვავებულია მასწავლებლების კომპეტენცია და მზაობა, ჯობია აპრობირებული, შეჯერებული, გამოცდილი რესურსი არსებობდეს, რომელსაც პედაგოგი პირდაპირ გამოიყენებს გაკვეთილზე¹⁹.

„ძირითადად სახელმძღვანელოს ვიყენებ, მაგრამ ვცდილობ რესურსები ვიპოვო. დოკუმენტური ფილმი მოვძებნე აჭარის მაღალმთიან სოფელში გათხოვილ მე-11 კლასელ გოგოზე. რეალობას ასე რომ აჩვენებ მოსწავლეს, მგონია, უფრო მეტად იაზრებს საკითხის სიმწვავეს, თუმცა, არა მგონია ასეთი რესურსები მასწავლებლებს საკმარისად გვექონდეს“. [ბიოლოგიის მასწავლებელი].

რამდენადაც სექსუალობასთან, ამ ქცევასთან დამოკიდებულ შინაგან ცვლილებებზე, ღირებულებების სისტემასა და პროცესებზე ახლანდელ ეროვნულ სასწავლო გეგმაში არაფერია ასახული, ბუნებრივია, რომ სექსუალური განათლების შესახებ არსებულ საერთაშორისო ჩარჩოებში (მათ შორის UNESCO-ს ჩარჩოში) ასახული თემები იშვიათად არის განხილული სამოქალაქო განათლების ან ბიოლოგიის გაკვეთილებზე. მასწავლებლები, შესაძლოა, საუბრობდნენ გარკვეულ თემებზე, რომლებიც ნაწილობრივ მაინც უკავშირდება ეროვნულ სასწავლო გეგმაში ასახულ სამიზნე ცნებებს, თუმცა, როგორც წესი, აღნიშნული საკითხები მოსწავლეებისგან გამოხატული ინტერესის საფუძველზე განიხილება. მასწავლებლები აღიარებენ, რომ საკუთარი ინიციატივით ერიდებიან საუბარს ჰომოსექსუალობაზე, ლგბტ თემაზე, ჰომოფობიაზე და თუ საუბრობენ, კონტექსტი განზოგადებულია. მაგალითად საუბრობენ იმ სახელმწიფოებზე, სადაც ჰომოსექსუალობა კანონით ისჯება და როგორია სასჯელის ფორმები. ან იხსენებენ მუსიკოსებს, მსახიობებს, მოცეკვავეებს, მეცნიერებს, რომლებიც არატრადიციული სექსუალური ორიენტაციის მიუხედავად დიდ წარმატებას მიაღწიეს. მასწავლებლების მოყვანილი მაგალითები არ ემსახურება პრობლემის სიღრმისეულ გააზრებას, არამედ ფაქტების ზედაპირულ შეჯამებას წარმოადგენს.

¹⁹ ბიოლოგიის კურიკულუმის ექსპერტი ინტერვიუში ახსენებს გაკვეთილების სცენარების კრებულს, რომელიც ფონდ “თანადგომასთან” ერთად მომზადდა და რომლის გამოყენების შესახებ ინფორმაცია იმ 24 ტრენერ-მასწავლებელს მიეწოდა, ვინც ახალი სკოლის მოდელში ჩართულ 365 სკოლაში იმუშავებს. შესაბამისად, აღნიშნული მასალის შესახებ ფოკუსგუფში მონაწილე მასწავლებს ჯერ არ ჰქონდათ ინფორმაცია.

მასწავლებლების ასეთი თავშეკავება, არ განიხილოს დამატებითი საკითხები, სავარაუდოდ, ორი მიზეზით შეიძლება იყოს გამოწვეული. პირველი საზოგადოების (კოლეგები, მშობლები, მოსწავლე) არაპროგნოზირებადი რეაქციაა, რომლის გამოვლენის შემთხვევაში მასწავლებელს არ ეგულება მოკავშირე, თანამოაზრე, კოლეგის ან სკოლის ლიდერობის სახით, რომელიც მასწავლებლის პოზიციას დაიცავს. მეორე მიზეზი, შესაძლოა, მასწავლებლის დაბალ მზაობაზე მიუთითებდეს. როგორც ადრე ვახსენეთ, მასწავლებლები თავად აღიარებენ, რომ აკლიათ თავდაჯერება, რადგან არ აქვთ შესაბამისი ცოდნა და მტკიცე წარმოდგენები.

მხარდაჭერის სისტემა

მხარდაჭერა სისტემისგან

გარდა იმისა, რომ პედაგოგები საუბრობენ პროფესიული განვითარებისა და სასწავლო რესურსების მრავალფეროვნების აუცილებლობაზე, ისინი მიუთითებენ იმაზეც, რომ განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროს მიერ განათლებასთან დაკავშირებული გადაწყვეტილებების მიღებისას აუცილებელია საზოგადოების ფართო სპექტრის აზრის გათვალისწინება. მათი შეფასებით, ეს ჩართულობა არა მხოლოდ დისკუსიაში, არამედ გადაწყვეტილებების მიღების პროცესში ჩართვასაც გულისხმობს. შედეგად, საზოგადოებამ მიღებულ გადაწყვეტილებებზე უნდა გაიზიაროს პასუხისმგებლობა, რომ სამომავლოდ გაიმართოს მიღებლობა.

მხარდაჭერა საზოგადოებისგან

მასწავლებლების შეფასებით, სასარგებლო იქნება არასამთავრობო ორგანიზაციებთან თანამშრომლობა, ფსიქოლოგების, ექიმების და სხვა სპეციალისტების ჩართვა არა მხოლოდ მასწავლებლების მომზადების პროცესში, არამედ მოსწავლეებთან კომუნიკაციის მიზნითაც, რამდენადაც მოსწავლეებს ხშირად უფრო უადვილდებათ გარკვეულ თემებზე უცხო პირებთან (ექიმებთან, ფსიქოლოგებთან საუბარი), ვიდრე საკუთარ პედაგოგთან საუბარი.

მხარდაჭერა სკოლისგან

მასწავლებლების შეფასებით, სკოლის ადმინისტრაციისგანაცაა მეტი მხარდაჭერა საჭირო, განსაკუთრებით თემთან და მშობლებთან ურთიერთობისას.

6. სკოლის დირექტორთა განწყობები და დამოკიდებულებები

ინფორმირებულობა

სქესობრივი განათლებისა თუ რეპროდუქციული ჯანმრთელობის შესახებ ინფორმაციის ხელმისაწვდომობისა და ინფორმირებულობის სურათი სკოლის დირექტორებმა საზოგადოების რამდენიმე სეგმენტის მიხედვით წარმოადგინეს:

მშობლები – დირექტორების შეფასებით, მშობლები საზოგადოების მინიმოდელს წარმოადგენენ და, შესაბამისად, ინფორმირებულობის ხარისხიც განსხვავებულია – დედაქალაქის სკოლებში მშობლების უმეტესობა მეტ-ნაკლებად ინფორმირებულია, თუმცა პრაქტიკა ადასტურებს, რომ ეს ინფორმაცია ხშირად ზედაპირულია და, შესაბამისად, საჭიროების შემთხვევაში, მშობლები ამ ინფორმაციის შესაბამისად გამოყენებას ვერ ახერხებენ ან არ იჩენენ ამის სურვილს.

დედაქალაქშიც აშკარად სახეზეა დემინფორმაციის გავლენა, კონკრეტული პოლიტიკური, რელიგიური ჯგუფების, თემის და ა.შ. მიერ გავრცელებული ინფორმაციის ერთადერთ წყაროდ მიღება, შესაბამისად, საგნის სწავლების მიმართ სწორედ არაინფორმირებულობით განპირობებული პროტესტი.

მოსწავლეებში ინფორმაციის ნაკლებობაზე საუბარი რესპონდენტებმა საფუძველს მოკლებულად მიიჩნიეს – აღინიშნა, რომ ახალგაზრდებს რეპროდუქციულ თუ სქესობრივ განათლებასთან დაკავშირებულ საკითხებზე ინფორმაცია არაერთი არხით გააჩნიათ: ინტერნეტი (პრიორიტეტული არხი), თანატოლებს შორის ინფორმაციის გაზიარება, მედია და ა.შ. (პრაქტიკულად არ დასახელებულა ოჯახში, მშობლების მხრიდან ამ საკითხებზე საუბარი, როგორც ინფორმაციის მიღების ერთ-ერთი საშუალება). რესპონდენტებმა უფრო მნიშვნელოვნად ამ ინფორმაციის ხარისხზე ყურადღების გამახვილება მიიჩნიეს, რადგან სკოლაში მიღებული ინფორმაციის წილი მცირეა, ხოლო ჩამოთვლილი არხებით მიღებული ინფორმაცია შეიძლება მცდარი ან ასაკისათვის შეუსაბამო იყოს.

„მოსწავლეებს, მათ დიდ ნაწილს რეალურად აქვთ საკმაოდ ამომწურავი ინფორმაცია იმ საკითხებზე, რასაც სქესობრივი განათლება გულისხმობს და თაობა გაცილებით ღია და გახსნილია ნებისმიერი საუბრებისთვის.“

შესაბამისად, რესპონდენტების აზრით, ინფორმაციის ნაკლებობა ვერ იქნება მთავარი ან ერთადერთი მიზეზი იმ სამწუხარო სტატისტიკისა, რომელიც გვაქვს დღეს ქვეყანაში (არასასურველი ფეხმძიმობები, აბორტები, ნაადრევი ქორწინება, ვენერიული დაავადებები და სხვ.), თუმცა ინფორმაციის აქტუალიზაციას დიდი მნიშვნელობა აქვს.

პედაგოგები – დირექტორების შეფასებით, ახალგაზრდათა ინფორმირების პროცესში პედაგოგი ერთ-ერთი საკვანძო ფიგურა უნდა იყოს, თუმცა კვალიფიციური, განახლებული ინფორმაციის პრობლემა ამ სეგმენტშიც კი იჩენს თავს. „რეალურად ჯერ კიდევ სხვა საგნების პედაგოგები ასწავლიან სქესობრივ განათლებას“. ხშირად პედაგოგის თვალსაწიერიც იმ მწირი ინფორმაციით შემოიფარგლება, რაც სახელმძღვანელოშია მოცემული – ინფორმაციის ნაკლებობის პირობებში პედაგოგს უჭირს ახალგაზრდების ავთენტური, ასაკისათვის შესაბამისი სამეცნიერო ცოდნით აღჭურვა.

საგნის სწავლების მხრივ არსებული პოლიტიკის, თუ სასწავლო გეგმის კრიტიკას დირექტორები ყველანაირად თავს არიდებენ, თუმცა სასწავლო რესურსების სიმწირეს მნიშვნელოვან სირთულედ და ხარვეზად ასახელებენ, ხაზს უსვამენ სხვადასხვა სახის საგანმანათლებლო რესურსების არსებობის საჭიროებას, ხელმისაწვდომობის აუცილებლობას (გაიდლაინები, დამხმარე მასალები).

ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის კუთხით დირექტორებმა აღნიშნეს, რომ პედაგოგებს, უფრო კვალიფიციური, დამატებითი მასალების სიმწირე აღელვებთ და არა ზოგადად არაინფორმირებულობა, თუმცა რიგ შემთხვევებში ინფორმაციის ნაკლებობა პედაგოგებშიც შეიძლება იყოს სახეზე. რაც შეეხება მშობლებს, რიგ შემთხვევაში გამოკვეთილია არაინფორმირებულობით, არასწორი ინფორმაციით შექმნილი პრობლემა, რაც მშობლის ქცევაზე და დამოკიდებულებაზეც აისახება.

ხაზი გაესვა ზოგადად საზოგადოების ყველა ფენასა თუ სეგმენტში სქესობრივი განათლების მიზნებსა და მნიშვნელობაზე ცნობიერების ამაღლების კამპანიის, საგანმანათლებლო სამუშაოების ჩატარების საჭიროებას, რადგან რესპონდენტთა აზრით, ინფორმირებულობის პრობლემა საზოგადოებაშიც გამოკვეთილია.

დამოკიდებულებები

დირექტორთა შეფასებით, სქესობრივი განათლების ეფექტიანი დანერგვა და არსებული ვითარების გაუმჯობესება პირდაპირაა დამოკიდებული ამ საკითხებისადმი საზოგადოებაში ზოგადად თუ სხვადასხვა ჯგუფებში არსებული რადიკალური დამოკიდებულებების შეცვლაზე.

რესპონდენტებმა ძირითადად სქესობრივი განათლების მიმართ არსებული უარყოფითი და აგრესიული დამოკიდებულებების ხაზგასმა მიიჩნიეს მნიშვნელოვნად – დაძაბულობა, რელიგიური ნიშნით შექმნილი საზოგადოებრივი ორგანიზაციების აგრესია, ეკლესიის, სასულიერო პირების განცხადებები, ე.წ. აქტიური მრევლის მიერ მკვეთრად გამოხატული უარყოფითი პოზიცია მნიშვნელოვან ზეგავლენას ახდენს სკოლაში სასწავლო გარემოსა და საზოგადოების მნიშვნელოვან ნაწილში დამოკიდებულებების ჩამოყალიბებაზე. თავად

სკოლის დირექტორები ამ ზეგავლენას სისტემატიურად გრძნობენ კონკრეტული შემთხვევების, პრობლემების მოგვარებისას თუ სასწავლო პროცესის წარმართვისას.

არსებული დამოკიდებულებები მშობლებზეც ახდენს გავლენას, სქესობრივი განათლება კი მშობლებთან მჭიდრო თანამშრომლობას მოითხოვს. იმის მიზეზად, რომ სკოლა უფრო მეტს ვერ აკეთებს (თუნდაც არსებული მწირი რესურსების პირობებში) სქესობრივი განათლების კუთხით, მათ სწორედ არსებული დამოკიდებულებები დაასახელეს – თუნდაც დამატებითი, კლასგარეშე პროექტების განხორციელება რეპროდუქციული განათლების კუთხით ზოგიერთი მშობლის აშკარა უკმაყოფილებას იწვევს. სკოლაში არასამთავრობო ორგანიზაციების მიერ ჩატარებული საგანმანათლებლო საქმიანობაც საკმაოდ აგრესიულ დამოკიდებულებას აწყდება ზოგიერთი მშობლის მხრიდან.

საკითხისადმი გამოკვეთილად აგრესიული დამოკიდებულება პედაგოგსაც უქმნის პრობლემას, მით უმეტეს, როდესაც **პედაგოგებისა** და მშობლების ნაწილი სოლიდარულია საზოგადოების რადიკალური ჯგუფების პოზიციისა.

მოსწავლეები ამ შემთხვევაშიც ამ დამოკიდებულებებისგან შედარებით თავისუფალ სემინტად დაახასიათეს. საგნის სპეციფიკით განპირობებულ გარკვეულ უხერხულობას ხაზი გაესვა, თუმცა აღინიშნა, რომ გამოცდილი პედაგოგისათვის კონკრეტული მიდგომისა თუ ფრაზების ასაკის შესაბამისად შერჩევა რთული არ არის და ასეთი ტიპის უხერხულობები ფრაგმენტულია ხოლმე. ნებისმიერ შემთხვევაში, ბავშვებთან ამ თემაზე საუბარი არ წარმოადგენს პრობლემას გაკვეთილზე თუ არაფორმალურ გარემოში. მასწავლებლის, სკოლის ხელოვნებაზეა დამოკიდებული უხერხულობით განპირობებული ბარიერების დაძლევა.

„გარკვეული უხერხულობა შეიძლება არსებობდეს მოსწავლეების თუ პედაგოგის მხრიდან, თუმცა ეს მალე გვარდება ხოლმე.“

გამოწვევები

რესპონდენტებს რეალურ სირთულედ მიაჩნიათ **წინააღმდეგობრივი დამოკიდებულებები საზოგადოებაში**. ამ რეალობაში სკოლა პრაქტიკულად მოკლებულია შესაძლებლობას, კურიკულუმითა და სასწავლო გეგმით გათვალისწინებულ ფორმატში წარმართოს სასწავლო პროცესი.

ასევე სირთულედ გამოიკვეთა **საგნის პედაგოგების კვალიფიკაცია** – აღინიშნა, რომ პედაგოგთა უმეტესობა, ასე ვთქვათ, „ითავსებს“ ამ საგანს, თანაც, მეორე მხრივ, სენსიტიურ საკითხებზე მოზარდებთან საუბარს განსაკუთრებული ყურადღება, შესაბამისი მიდგომების ცოდნა სჭირდება. ხაზი გაესვა დამატებითი რესურსების სიმწირესაც, რაც ასევე ხარვეზი და შემაფერხებელი ფაქტორია საგნის ეფექტიანად სწავლების პროცესში.

რესპონდენტების აზრით, მნიშვნელოვანია ასევე „ნდობის“ საკითხი. მოსწავლეები სქესობრივ განათლებასთან დაკავშირებული შეკითხვებით მხოლოდ იმ მასწავლებელს მიმართავენ, რომლებსაც ენდობიან. მაგრამ ყველა მასწავლებელი როდია მზად კომპეტენტური, ამომწურავი და მართებული პასუხის გასაცემად. პრაქტიკულად არ არსებობს სასწავლო რესურსები – დამატებითი ლიტერატურა, მულტიმედია და ა.შ. მხოლოდ წიგნში მოცემული მცირე ინფორმაციაა პედაგოგის დასაყრდენი. შესაბამისად, პედაგოგებს კომპლექსური მხარდაჭერა ესაჭიროებათ.

კონკრეტული შემთხვევების მართვა – მშობლებთან და მოსწავლეებთან ურთიერთობის წარმართვა: სკოლის დირექციისა და პედაგოგებისათვის საკმაოდ რთულია კონკრეტული შემთხვევების მართვა შესაბამისი მხარდაჭერის გარეშე (ინტერვიუებისას მოყვანილი მაგალითები ეხებოდა ნაადრევი ქორწილების იძულებას, გათხოვების შემდეგ სწავლის შეწყვეტის პრობლემას, შშმ მოსწავლის მიერ კლასში მასტურბაციის შემთხვევებს, მშობლების მიერ შვილის სქესობრივი განათლების გაკვეთილზე დასწრების მკვეთრს გაპროტესტებას). ასეთი შემთხვევები, ერთი მხრივ, მშობელთან და ბავშვთან სწორი კომუნიკაციის წარმართვას, მეორე მხრივ კი ინფორმაციის შესაბამის ფორმატში მიწოდებას მოითხოვს, რაც კონკრეტული მიდგომების ცოდნის შემთხვევაში გაცილებით წარმატებით იქნება მიღწეული.

მნიშვნელოვანია კვალიფიციური ფსიქოლოგის ჩართულობა, სკოლებს კი ხშირად არ აქვთ ამის ფუფუნება.

რეკომენდაციები

დირექტორების აზრით, სკოლის მხარდაჭერა მდგომარეობს სქესობრივი განათლების მიმართულებით უკეთესი რესურსების შექმნაში, ადეკვატური მეთოდოლოგიის პედაგოგებისათვის გაცნობაში, მათ პროფესიონალიზმზე ბრუნვაში და, რაც მთავარია, საზოგადოებაში აღნიშნული საკითხებისადმი სწორი დამოკიდებულებების ჩამოყალიბებაში (ეს უკანასკნელი, მათი თქმით, სკოლის კომპეტენციას ცდება). მხარდაჭერისა თუ არსებული რესურსების შესახებ საუბრისას შემდეგი დამოკიდებულებები გამოიკვეთა: დირექტორები ერიდებიან განათლების არსებული პოლიტიკის, ასევე სასწავლო გეგმის კრიტიკას და ცდილობენ სხვა საკითხებზე გადაიტანონ აქცენტი.

„პოლიტიკა კარგია, მაგრამ პოლიტიკის რეალიზებაში მეტი ძალისხმევაა საჭირო“.

„სასწავლო გეგმის პრობლემა ნაკლებადაა არსებული ვითარება – მხოლოდ გეგმა არ არის საკმარისი შედეგის მისაღებად“.

დირექტორთა შეფასებით, აუცილებელია:

- **ხარისხიანი სასწავლო რესურსები**, რაც სკოლას და მასწავლებელს გაუმარტივებს შედეგის მიღწევას სქესობრივი განათლების კუთხით;
- **გაიდლაინი – გზამკვლევი**, რომელიც პედაგოგს გაუმარტივებს სასწავლო გეგმით განსაზღვრული მიზნების მიღწევას და მიაწვდის დეტალურ ინფორმაციას, თუ როგორ უნდა წარმართონ ბავშვებთან და მშობლებთან მუშაობა;
- **პედაგოგთა კვალიფიკაციის ამაღლება და პროფესიული განვითარების მხარდაჭერა** – ყველა პედაგოგი ვერ ართმევს თავს საგნით გათვალისწინებული ინფორმაციის ბავშვებისათვის რელევანტურად მიწოდებას. საჭიროა მეტი რესურსი – კვალიფიციური ინფორმაცია, დამხმარე მასალა, განსაკუთრებით კი ამ ინფორმაციის მიწოდების მეთოდების, მიდგომების გაცნობა პედაგოგებისათვის, რომელიც საგნის სპეციფიკას, თემატიკას და მოსწავლეთა ასაკს გაითვალისწინებს (თუმცა აქვე აღინიშნა, რომ ასეთ დახმარებას – ტრენინგებს – მაშინ აქვს აზრი, როდესაც ტრენერი თავად კვალიფიციურია);
- **კვალიფიციური ფსიქოლოგი** – ხაზი გაესვა, რომ კვალიფიციური ფსიქოლოგი სკოლისთვის ფუფუნებაა, არადა, კონკრეტული შემთხვევების მართვისას თუ სქესობრივი განათლების პროცესის სწორად დაგეგმვისა თუ წარმართვისას ფსიქოლოგის ჩართულობას დიდი მნიშვნელობა აქვს.

საკითხის გარშემო არსებული აზრთა სხვადასხვაობის, რადიკალური დამოკიდებულებების დაბალანსებისათვის დირექტორები აუცილებლად მიიჩნევენ ცნობიერების ამაღლების მიმართულებით პერმანენტულ მუშაობას (მათ შორის მშობლებზე აქცენტირებულს). მშობლისა და სკოლის თანამშრომლობა უაღრესად მნიშვნელოვანია საგნის სწავლებისათვის, სხვადასხვა სასკოლო პროექტების მომზადებისა და მათში მოსწავლეთა ჩართულობისთვის. ამ მიმართულებით სახელმწიფოსა თუ საზოგადოებრივი ორგანიზაციების მხრიდან დიდი ძალისხმევაა საჭირო, რომ დროთა განმავლობაში საღი და რაციონალური დამოკიდებულება ჩამოყალიბდეს და სკოლას ამ საგნის სწავლების პროცესის ადეკვატურ ფორმატში წარმართვის შესაძლებლობა მიეცეს.

საინფორმაციო თუ ცნობიერების ამაღლების კამპანიებში, გარდა სახელმწიფოს მეტი ჩართულობისა, საზოგადოებრივი ორგანიზაციების, საერთაშორისო ორგანიზაციების ჩართულობას, ასევე ისეთი პლატფორმის შექმნას მიიჩნევენ საჭიროდ, სადაც შესაძლებელი იქნება პრობლემური საკითხის გარშემო მუდმივი კომუნიკაცია.

მიუხედავად ცნობიერების ამაღლებისა და მუდმივი მუშაობის საჭიროების ხაზგასმისა, ერთ-ერთი დირექტორის მხრიდან აღინიშნა, რომ საკითხი იმდენად სენსიტიურია ჩვენი საზოგადოებისათვის, რომ სავარაუდოდ მომდევნო თაობები თუ შეცვლიან ამ დამოკიდებულებას, უფრო სწორად, არ გაითვალისწინებენ იმ რადიკალურ განწყობებს, რაც

არის ზოგიერთ ჯგუფში, რელიგიური თუ სხვა ფაქტორების გამო. ნიმუშად ინკლუზიური განათლების პროექტი იქნა მოყვანილი

„10-15 წლის წინ მშობლების ნაწილს მკვეთრად უარყოფითი დამოკიდებულება ჰქონდა იმის მიმართ, რომ შშმ ბავშვებს მათ შვილებთან ერთად ესწავლათ. მეტიც, არაინფორმირებულობის გამო ხშირად აღნიშნული დაავადებები გადამდებიც კი ეგონათ. წლების განმავლობაში განუღმმა ძალისხმევამ შედეგი გამოიღო და დღეს ეს პრობლემა თითქმის მოგვარებულია. ასევე სჭირდება დრო და ძალისხმევა სქესობრივი განათლების მიმართ სწორი დამოკიდებულების ჩამოყალიბებასაც“.

აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ მენტალური დარღვევებისა და სხვა შეზღუდული შესაძლებლობების მოსწავლეები აწყდებიან უფრო მეტ სირთულეს თანატოლებთან შედარებით, კვლევები ცხადყოფს რომ ისინი მეტად ხდებიან სექსუალური ძალადობის მსხვერპლები. საზოგადოებას უნდა ჰქონდეს მეტი მზაობა გადაჭრან მათი პრობლემები, შშმ პირთა სექსუალური და რეპროდუქციული ჯანმრთელობისა და უფლებების ეფექტური დაცვის უზრუნველსაყოფად.

7. ახალგაზრდების ინფორმირებულობა და განწყობები

ინფორმირებულობა

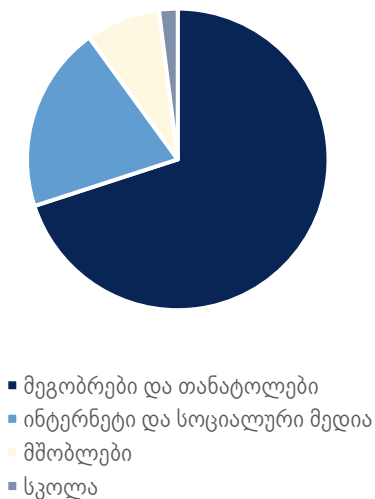
ინფორმაციის საკვანძო აგენტები

სქესობრივი განათლების თემატიკაზე მოსწავლეების ინფორმირების რამდენიმე ძირითადი წყარო შეგვიძლია გამოვყოთ. მეგობრები, ინტერნეტსივრცე, სოციალური მედია, მშობლები და სკოლა.

ფოკუს ჯგუფის ფარგლებში „დავხატეთ“ ჰიპოთეტური ²⁰ დიაგრამა, სადაც სქესობრივი განათლების წყაროები იმის მიხედვით გავანაწილეთ, თუ რომელი მათგანია არსებულ რეალობაში ინფორმირების ძირითადი სივრცე. წარმოსახვითი დიაგრამა წყაროების განაწილების იდეალური სურათის შესაქმნელადაც შევიმუშავეთ. რეალური და იდეალური ვერსიები ერთმანეთისგან კარდინალურად განსხვავებულია. როგორც პირველ ილუსტრაციაზეა ასახული, რეალურად, მონაწილეები ინფორმაციას უმეტესწილად მეგობრებისა და ინტერნეტის საშუალებით იღებენ. უკიდურესად მცირეა სკოლისა და მშობლების ჩართულობის შემთხვევები. იდეალურ რეალობაში კი, რესპონდენტების მიხედვით, სწორედ სკოლა და მშობლები უნდა იყოს წამყვან პოზიციებზე. დეტალურად წყაროების შესახებ ქვემოთ ვისაუბრებთ.

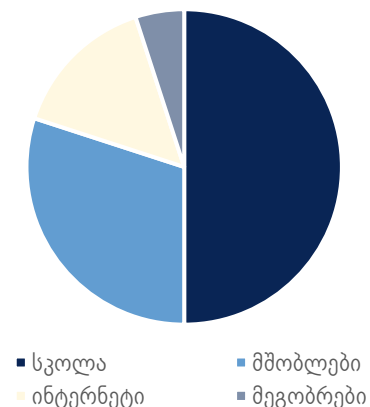
ილუსტრაცია 1.

ინფორმაციის წყაროები ახლა

ილუსტრაცია 2.

ინფორმირების წყაროების იდეალური მოდელი

²⁰ აქ: ჰიპოთეტური აღნიშნავს იმას, რომ აღნიშნული საკითხის შესახებ რაოდენობრივი კვლევა არ ჩატარებულა. დიაგრამაზე პროცენტები განაწილებულია პირობითად, რესპონდენტების მონათხრობის შესაბამისად.

სკოლაში სქესობრივი თემატიკა ძირითადად ბიოლოგიის კურსის ფარგლებშია ინტეგრირებული, სადაც მოსწავლეები უნდა იღებდნენ ინფორმაციას ქალისა და მამაკაცის ფიზიოლოგიური თავისებურებების, ჰორმონების, რეპროდუქციული სისტემის, სქესობრივი გზით გადამდები დაავადებების შესახებ. სკოლაში ამ სფეროში მიღებული ინფორმაციით რესპონდენტების კმაყოფილების ხარისხი უკიდურესად დაბალია.

ფოკუს-ჯგუფის მონაწილეთა უმეტესობის გამოცდილებით ბიოლოგიის სასწავლო კურსის ფარგლებში ინტეგრირებული მასალა ზედაპირულად, არასერიოზული დამოკიდებულებებისა და შეძახილების ფონზე გაიარეს, რაც სავსებით არასაკმარისი იყო და იმ კითხვებს, რაც სქესობრივი თემატიკის შესახებ უჩნდებოდათ, ვერ პასუხობდა. ეს მათთვის იყო ბიძგი იმისა, რომ თვითგანათლებისთვის მიემართათ და ინფორმაცია დამოუკიდებლად მოეძიებინათ სხვადასხვა წყაროს საშუალებით. ძირითადად, ყველაზე პოპულარული და კომფორტული ალტერნატივა **ინტერნეტსივრცე და სოციალური მედია** აღმოჩნდა, რომელიც სქესობრივი ინფორმაციის მიღების ერთ-ერთი წამყვანი წყაროა არსებულ რეალობაში.

„იყო შემთხვევა, როდესაც მჭირდებოდა ინფორმაცია სქესობრივი გზით გადამდები დაავადებების (სგვდ)-ის შესახებ, არ მეჩონდა ნასწავლი, არ ვიცოდი ვისთვის მეკითხა და ამიტომ დავგუგლე“.

ზოგიერთი მათგანი ინტერნეტით სხვადასხვა ტიპის კვლევების შედეგებს ეცნობა, სხვები კი ინსტაგრამზე ცნობილი აქტივისტების „მიმდევრები“ ხდებიან და ასე იღებენ იმ ინფორმაციას, რის დანაკლისსაც ყველაზე მეტად გრძნობენ.

„ინტერნეტი და ფილმები ეხმარება ჩემს თაობას, თუმცა არიან გამონაკლისებიც, ვისაც ან მშობლები უშლიან, ან თვითონ ერიდებიან ასეთი შინაარსის ინფორმაციის მოძიებას...“.

„მეგობრებიც, ინტერნეტიც, სოციალური მედიაც, ყველა საშუალებას მივმართავ ხოლმე ჩემთვის საინტერესო საკითხზე ინფორმაციის მისაღებად“.

ფოკუს-ჯგუფის მონაწილეთა უმეტესობასთან სასწავლო გეგმით გათვალისწინებული საკითხები ზედაპირულად დაიფარა, მასწავლებლების ნაწილმა თემა საერთოდ გამოტოვა, ან მხოლოდ ერთ გაკვეთილზე ისაუბრა მის შესახებ და გამოკითხვა აღარ ჩაუტარებია.

„საერთოდ არანაირ ინფორმაციას როდესაც არ განვდიან, არანაირ შესაძლებლობას არ გაძლევენ, რომ ოდნავ მაინც იყო კმაყოფილი. ეს შეიძლება ბიოლოგიის მასწავლებელი ყოფილიყო, ან დამრიგებელი, ე.წ. კლასის საათის ფარგლებში შეეძლო შემოეტანა ეს თემა.“

სასკოლო კონტექსტში ერთ-ერთი გამოწვევაა მოსწავლეთა დაბალი მზაობა მოისმინონ სექსუალურ თემატიკასთან დაკავშირებული ინფორმაცია და ისაუბრონ მასზე. მზაობის

თვალსაზრისით გენდერულ განსხვავებულობას უსვამენ ხაზს რესპონდენტები. ბიჭები მეტად არასერიოზულად ეკიდებიან მსგავს თემებს, რაც კლასის მართვის პროცესს ართულებს და შესაძლებელია აღნიშნული თემის განხილვის პროცესში ერთ-ერთ ხელშემშლელ ფაქტორადაც ყალიბდება.

„როდესაც უმეტესად ბიჭებს არ აქვთ მზაობა, რომ ამ თემაზე ინფორმაცია მოისმინონ, მასწავლებლისთვის ძალიან რთულია მართოს ჯგუფი და მაინც ისაუბროს სქესობრივ საკითხებზე.“

„13-14 წლის გოგონები უფრო მზად არიან ხოლმე და ნაკლები კომპლექსების ფონზე საუბრობენ ამ თემაზე. გოგონებს უფრო უხსნიან მშობლები. ამიტომ ძალიან მნიშვნელოვანია მასწავლებლის როლი. კარგი მასწავლებელი კარგად და ეფექტურად უნდა გადმოსცემდეს ბიჭებისთვის, რომ არ არის ეს სახუმარო თემა და ჩვეულებრივი ისეთი საკითხია, რისი ცოდნაც შემდგომი ჯანსაღი ურთიერთობების წინაპირობაა.“

როგორც ახალგაზრდები აღნიშნავენ, ბევრი რამ არის დამოკიდებული მასწავლებლის კვალიფიკაციაზე. იმ იშვიათ შემთხვევებში, როდესაც მასწავლებელმა თემა ჩვეულ რეჟიმში, სხვა საკითხების მსგავსად სიღრმისეულად ახსნა, მოსწავლეთა ინტერესი გამოიწვია.

„ჩვენ ბიოლოგიის მასწავლებელი გვყავდა ისეთი, რომელმაც სრულიად მეცნიერულად აგვიხსნა საკითხი და არ გამოუტოვებია. თუმცა, პარალელურ კლასში ვიცი, რომ გამოტოვებს ეს თემა, რადგან უხერხული ასახსნელი იყო.“

„ვისაუბრეთ რა არის საჭირო ჯანსაღი ურთიერთობებისთვის, თავი როგორ უნდა დავიცვათ, სქესობრივი გზით გადამდებ დაავადებებზე მოგვანოდა ინფორმაცია და ეს ინფორმაცია ძალიან სასარგებლო იყო.“

„მე-10 კლასში, როდესაც კაცისა და ქალის ჰორმონებზე გვქონდა ვაკვეთილი, მასწავლებელმა მოაყოლა უფრო დეტალური ინფორმაცია რეპროდუქციული სისტემის შესახებ. ახალგაზრდა იყო და შედარებით ევროპულად მიუდგა. არ იყო ეს თემა ტაბუდადებული.“

სკოლაში სქესობრივი განათლების მიმართ დამოკიდებულებების ქართული და უცხოური (საერთაშორისო სკოლა დუბაიში) გამოცდილების შედარების შესაძლებლობაც მოგვეცა. საერთაშორისო სკოლის მოსწავლემ აღნიშნა, რომ სკოლაში სქესობრივი საკითხების შესახებ საუბარი მე-8 კლასში დაიწყო. კულტურულად და ეთნიკურად მრავალფეროვან გარემოში მოსწავლეების მხრიდან გარკვეული რეზისტენტულობა და/ან არასერიოზული დამოკიდებულება გამოვლინდა, თუმცა მასწავლებელმა ძალიან დროულად აღმოფხვრა ის. მან ძალიან ცხადად გაუსვა ხაზი, რომ ეს თემა სასწავლო გეგმის შემადგენელი ერთი ისეთივე ჩვეულებრივი და მნიშვნელოვანი ნაწილია, როგორიც სხვა უკვე ნასწავლი მასალა.

მასწავლებლის დამოკიდებულებამ და რეაქციამ კლასში შექმნილი კლიმატი შეცვალა და სქესობრივ თემატიკაზე საუბარი უკვე აღარ იწვევდა არასერიოზულ და არაადეკვატურ უკუკავშირს.

რომ შევაჯამოთ, ახალგაზრდები ინფორმაციის ძირითად ნაწილს სტიქიურად, მოგვიანებით კი, საკუთარი ძალისხმევის შედეგად, მედიის საშუალებით, გარკვეულწილად კი მშობლების დახმარებით იღებენ. რესპონდენტების ნაწილი აღნიშნავს, რომ უხერხულობა მუდმივად თან სდევს სქესობრივი განათლების სხვადასხვა ასპექტზე საუბარს, როგორც **სკოლაში**, ასევე, **მშობლებთან** კომუნიკაციის პროცესში. მოზარდები მშობლებთან საუბრისგან უმეტესად თავს იკავებენ, ან ზედმეტი დეტალიზების გარეშე, მხოლოდ მიზნობრივად განიხილავენ სხვადასხვა საკითხს და ამის მიზეზად უხერხულობას ასახელებენ.

„მიუხედავად იმისა, რომ დედასთან სულ ღია კომუნიკაცია მაქვს, მე თვითონ მეუხერხულებოდა ხოლმე ამ თემაზე საუბარი.“

„ჩემს მშობლებს არ მოუციათ იმის საფუძველი, რომ ეს ტაბუდადებული თემა და საუბარი არ შეიძლება, თუმცა მე მეუხერხულებოდა ამ თემის განხილვა და არც განგვიხილავს. უფრო მეგობრები იყვნენ ინფორმაციის ძირითადი წყარო.“

„მამასთან არ მისაუბრია და არც მინდა ჩავეკითხო დეტალები“.

სკოლაში მხოლოდ ბიოლოგიის საგანთან ინტეგრირებულ ნაწილში იღებენ სქესობრივი მომწიფების, რეპროდუქციის და ნაწილობრივ სკვდ-ის შესახებ ინფორმაციას. ზოგიერთი მასწავლებელი კლასგარეშე საკითხავ მასალას აწვდის მოსწავლეებს; ზოგ სკოლაში ე.წ. ტუტორი ესაუბრება სხვადასხვა თემასთან ერთად სქესობრივი განათლების ზოგ კომპონენტზე, მაგალითად აღრეულ ქორწინებასა და ოჯახის დაგეგმვის გზებზე. „ჩვენს სკოლაში ეს ჩვეულებრივი თემა და უხერხული მომენტები თითქმის არ იყო“, თუმცა კითხვები მაინც რჩება („გვრძნობ, რომ რაღაცები არ ვიცი და საკმარისად არ გვისაუბრია ამაზე“); ასეთ საკითხებზე პასუხის საპოვნელად მოზარდები **ინტერნეტსივრცეს** მიმართავენ. რესპონდენტი ამბობს, რომ არიან ისეთი ადამიანებიც მის ნაცნობებში, რომლებიც, გარკვეული ტიპის ავტორიტეტული ინსტიტუტების ზეგავლენით, თვლიან, რომ სექსთან დაკავშირებული თემები „გარყვნილებას“ უკავშირდება. მოზარდები და სტუდენტები აღნიშნავენ, რომ ინტერნეტით არაფორმალური ცოდნის მიღებას ახლავს საფრთხე, მოზარდებმა მიიღონ არასანდო და მცდარი ცნობები ამა თუ იმ თემაზე.

„ჩვენს თაობას სწორის და დემინფორმაციის გარჩევა იმდენად არ უჭირს; ერთი შეხედვით ხვდები რა ტიპის წყაროა, სწორი ინფორმაცია იღება თუ არა.“

მონაწილეები აღნიშნავენ, რომ სანდოობის გადასამოწმებლად ისინი სხვადასხვა გზას მიმართავენ და სწორედ ასე ცდილობენ მცდარი ინფორმაციისგან თავდაცვას.

„რაც გავიზარდე, უფრო მივხვდი, რომ რაღაცას იტყუებიან აქ... ამიტომ უფრო ფრთხილად ვარ, ვამოწმებ სერტიფიცირებულია თუ არა ვებგვერდი“.

„ვეძებ ინტერნეტშიც ასეთი პრინციპით: რამდენიმე ვებგვერდზე ვამოწმებ და თუ ემთხვევა პასუხი, ე.ი. სანდოა.“

ზოგჯერ ინფორმაციას სანდო პირებთან ამოწმებენ, მათ შორის სამედიცინო განათლების მქონე პირები სჭარბობენ. როგორც ჩანს, მოსაუბრის სამედიცინო განათლება მის მიერ მიწოდებული ინფორმაციის სანდოობის განმსაზღვრელ მნიშვნელოვან ფაქტორად მიაჩნიათ მოზარდებსა და სტუდენტებს. ამ გზით არასანდო ინფორმაციის მიღებასა და ინტერნეტში ხელმისაწვდომი დიდი რაოდენობით არარელევანტური მასალის დახარისხებისა და ანალიზის პროცესს არიდებენ თავს.

„ჩემი და ყველაზე სანდო წყაროა. სამედიცინო სფეროშია და მისგან ვთვლი, რომ ყველაზე ვალიდურ ინფორმაციას მივიღებ. მიუხედავად იმისა, რომ ინტერნეტი განუსაზღვრელ შესაძლებლობებს გვთავაზობს, მე ჯერ იმდენი კომპეტენცია არ მაქვს, რომ გავარჩიო, რა წერია სწორად და რისი ნდობა შეიძლება იმ უთვალავი ინფორმაციიდან, რაც ხელმისაწვდომია, ამიტომ ჩემს დას მივმართავ ხოლმე მშა, სანდო პასუხებისთვის.“

სქესობრივი განათლებისადმი დამოკიდებულება

ინტერვიუსა და ფოკუს-ჯგუფის მონაწილეები თანხმდებიან, რომ სქესობრივი განათლება უკიდურესად მნიშვნელოვანი და საჭიროა, განსაკუთრებით საშუალო განათლების საფეხურზე, და სკოლას, როგორც სავალდებულო ფორმალური განათლების ინსტიტუციას, წამყვანი როლი უნდა ჰქონდეს ამ პროცესში.

სქესობრივი განათლების მიზანსა და დანიშნულებაზე საუბრისას მონაწილეები თანხმდებიან, რომ მთავარი მიზანი ტაბუდადებული თემებისადმი მეტი მიმდებლობის მიღწევაა, რაც მომავალში ჯანსაღი საზოგადოების ფორმირებას შეუწყობს ხელს.

„მთავარი მიზანია, რომ ნორმალიზირებული გახდეს ეს საკითხი, არ „ტეხავდეს“ ამაზე საუბარი, ცხოვრების მნიშვნელოვანი ეტაპებია... უნდა შეეჩვიოს ყველა ამაზე საუბარს და მეტი გაიგონ... ნეგატიური დამოკიდებულება არ ჰქონდეთ...“.

მონაწილეები აღნიშნავენ, რომ მნიშვნელოვანია მოზარდების ყველა კითხვას, რომელიც მათ ცხოვრების სხვადასხვა ეტაპზე უჩნდებათ საკუთარ მომწიფებასა და ჰორმონალურ ცვლილებებთან დაკავშირებით, პასუხი ეტაპობრივად, მისაღები ფორმით გაეცეს. ამ პროცესში ერთ-ერთი მთავარი ბარიერი კი მშობლების მხრიდან შეკითხვებზე პასუხის გადავადებაა. ხშირია შემთხვევები, როდესაც მშობლები საკითხის განხილვის თავიდან აცილებას მოზარდის ერთმანეთთან გადამისამართებით, ან უბრალოდ საუბრის გადავადებით ცდილობენ. ეს

მიდგომა მოზარდს კომუნიკაციის პროცესში მნიშვნელოვან დაბრკოლებად ესახება. სკოლა არ აწვდის სათანადო ინფორმაციას, მშობელი თავს არიდებს საუბარს. ორი ყველაზე მნიშვნელოვანი რგოლი ნაკლებად ეფექტიანად ასრულებს სანდო კომუნიკატორის ფუნქციას.

შეკითხვაზე პასუხად, თუ რა აყალიბებს მოზარდების ხედვას და დამოკიდებულებებს სქესობრივი საკითხების მიმართ, ისინი ყველაზე ძლიერ ფაქტორად გარემოს ასახელებენ. გარემო ძლიერ მოქმედებს მათი დამოკიდებულებების ფორმირებაზე. სოციალური, საზოგადოების დამოკიდებულებები და განწყობები აყალიბებს ახალგაზრდების ხედვას სენსიტიური საკითხებზე. მათ შორისაა სქესობრივი საკითხები. თუმცა, მონაწილეები აღნიშნავენ, რომ გარემოში ახლობლებისა და უფროსი თაობის მხრიდან ნეგატიური დამოკიდებულებები სჭარბობს, როგორც განათლების, ასევე ურთიერთობების პრაქტიკისა თუ სიმრავლის მიმართაც. გარყვნილებად ითვლება მოზარდებისთვის თუნდაც ცენტრალიზებული გზით, სავალდებულო განათლების ფარგლებში სქესობრივი ხასიათის ინფორმაციის განხილვა, ასევე მიუღებელია ქალებისთვის რამდენიმე პარტნიორის ყოლის გამოცდილება, რამდენჯერმე დაქორწინება და ა. შ.

„ბევრჯერ გამიგია, რომ ცუდად ლაპარაკობენ ქალებზე, ვინც ბევრჯერ გათხოვდა. ამის გამო არც გიჩნდება სურვილი, რომ რომელიმე უფროსს ამ თემაზე ესაუბრო. პროტესტიც გამიჩნდა, რატომ არის ეს თემა ოჯახისა და სანათესაოს გასარჩევი და კრიტიკის საგანი.“

სწორედ საზოგადოებაში გავრცელებულ სტერეოტიპებსა და დამოკიდებულებებს მიიჩნევენ იმის საფუძვლად, რომ მშობლებთან სქესობრივ საკითხებზე საუბარი უხერხულია. თუმცა იმის გათვალისწინებით, თუ რაოდენ კრიტიკული მნიშვნელობისაა სქესობრივ თემატიკასთან დაკავშირებული სწორი ინფორმაციის ცოდნა, მონაწილეები თანხმდებიან, რომ საზოგადოების ნაწილის მხრიდან ნეგატიური დამოკიდებულების მიუხედავად აუცილებელია სქესობრივი განათლების ფორმალური განათლების საფეხურზე ინტეგრირება. ისინი თვლიან, რომ სკოლას უნდა ჰქონდეს წამყვანი როლი მოზარდების სქესობრივ განათლებაში. ეს იქნება იმის გარანტი, რომ ახალგაზრდები სანდო და ვალიდურ ინფორმაციას მიიღებენ. თუმცა სკოლის კონტექსტში, გარდა ფიზიოლოგიური ასპექტებისა, რაც შესაძლებელია ბიოლოგიის თემებში ინტეგრირდეს, ასევე აუცილებელია სოციალური განზომილების განხილვაც. მნიშვნელოვანია, რომ ქართულ საზოგადოებაში არსებული გენდერული სტერეოტიპები და ტაბუები აღარ ინარჩუნებდეს სიმყარეს ახალგაზრდა თაობებში. მთავარი ინსტრუმენტი სწორედ ინფორმირებულობის დონის ამაღლებაა, რაც სასკოლო ასაკიდან უნდა დაიწყოს, სწორედ მაშინ, როდესაც მოზარდებს ბუნებრივი ინტერესი უჩნდებათ სქესობრივი საკითხებისადმი. მონაწილეები ხაზს უსვამენ, რომ სწორი ინფორმაციის სათანადო დროს მიღება არა მხოლოდ საკუთარი სქესობრივი განვითარების გააზრებასა და ეფექტიანად მართვაში დაეხმარებათ, არამედ სოციალურად სწორი შეხედულებების ჩამოყალიბების საფუძველია, შეხედულებების, რომლებიც+ არ არის ბულინგის შემცველი, გენდერულად დისკრიმინაციული, პირადი ცხოვრების ამსახველი

სხვადასხვა დეტალის გამო შეურაცხყოფელი ხასიათის და დამყარებულია თანასწორობის, თავისუფლებისა და დამოუკიდებლობის პრინციპებზე.

ქვეყანაში ადრეული ქორწინების, არასასურველი ორსულობის, ადრეულ ასაკში ფაქტობრივი თანაცხოვრების, ადრეულ ასაკში სქესობრივი გზით გადამდები დაავადებების გავრცელების, აბორტებისა და გენდერული ნიშნით სექსუალური ხასიათის ფსიქოლოგიური და ფიზიკური ძალადობის მიზეზად მონაწილეები სწორედ ინფორმირების დონის ნაკლებობას ასახელებენ. სქესობრივ საკითხებთან დაკავშირებული არასწორი, არაზუსტი და ბუნდოვანი ინფორმაციის ფლობის შედეგები იმდენად მძიმეა, უკიდურესად მნიშვნელოვანია ეს თემა პირველ რიგში, ტაბუდადებული საკითხების რიცხვში აღარ იყოს, დაიწყოს მიზანმიმართული საუბარი მოზარდებთან და მათ მშობლებთან, ასევე მასწავლებლებთან. მნიშვნელოვანია ყველა აგენტი, ვინც ჩართული იქნება სქესობრივი განათლების ნებისმიერ საფეხურზე, სათანადოდ აცნობიერებდეს სქესობრივი განათლების მიზნებს, აკადემიური და მეცნიერული გზით მიწოდებული ინფორმაციის ღირებულებას, იმას, თუ რა ზიანი შეიძლება მიადგეს ბავშვის ფსიქიკას ინფორმაციის არასწორი გზით მიწოდების შემთხვევაში და ამ პროცესში იმ გაზიარებული ღირებულებების საფუძველზე ჩაერთოს, რაც საყოველთაო სქესობრივი განათლების ფუნდამენტია.

მიღწევები და გამოწვევები

მოზარდებსა და სტუდენტებთან ჩატარებული კვლევის საფუძველზე, შეიძლება ითქვას, რომ დინამიკურმა ტექნოლოგიურმა პროგრესმა და ინფორმაციის ციფრულად ხელმისაწვდომობამ ხელი შეუწყო მოზარდებს სქესობრივი საკითხების შესახებ მათთვის საინტერესო ინფორმაცია მიეღოთ და ამით სკოლისა და მშობლების მიერ მიწოდებული არასაკმარისი ცოდნა დაეხალანსებინათ. თუმცა, ინფორმაციის სიმრავლე და ხელმისაწვდომობა თანამედროვე მოზარდებისთვის მიღწევასთან ერთად გამოწვევაცაა. ზღვა ინფორმაციაში, პირველ რიგში, რთულია იმის გარკვევა, რომელი მათგანია სანდო და ვალიდური. მეტიც, ინფორმაციის მოძიების პროცესში მოზარდები სხვადასხვა სოციალურ სივრცეში ერთიანდებიან, სადაც შესაძლოა სხვადასხვა ტიპის გაუცნობიერებელი საფრთხის წინაშე აღმოჩნდნენ. მიუხედავად იმისა, რომ ინტერნეტით ინფორმაციის მოძიების ერთ-ერთ ძირითად ღირსებად ისინი ანონიმურობას ასახელებენ, არსებობს რეალური საფრთხე იმისა, რომ ისინი სხვადასხვა სოციალურ სივრცეში საკუთარი ურთიერთობებისა და პირადი ცხოვრების შესახებ ინფორმაციის გავრცელების შემდეგ არასასურველი მანიპულირების მსხვერპლნი გახდებიან. თუ თაობებს შევადარებთ, აშკარაა პროგრესი – დღეს მოზარდები გაცილებით ინფორმირებულნი არიან, ღიად საუბრობენ როგორც ერთმანეთთან, ასევე მეტ-ნაკლებად მშობლებთან, უფრო მეტად აცნობიერებენ საკუთარ პასუხისმგებლობებსა და ვალდებულებებს. ღიად და გაცნობიერებულად საუბრობენ თავისუფლებაზე, თანასწორობაზე, ჯანმრთელობაზე,

ჯანსაღ და უსაფრთხო ურთიერთობებზე. ეს შედეგი სწორედ ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის გავლენაა, თუმცა ისინი ასევე აცნობიერებენ მცდარი და არარელევანტური ინფორმაციის პოტენციური ნეგატიური შედეგების სიმძიმეს და ხაზს უსვამენ ინფორმაციის სანდოობის გადამოწმების აუცილებლობას. ეს ერთ-ერთი ღირებული მიღწევაა არა მხოლოდ სქესობრივ თემატიკასთან დაკავშირებით, არამედ ზოგადად – მოზარდი, რომელმაც იცის, რომ მხოლოდ რელევანტურ და სანდო წყაროს უნდა გაეცნოს და გაითვალისწინოს, დიდი ალბათობით სხვა ცხოვრებისეულ სფეროებშიც მსგავს პრინციპს მიჰყვება, რაც საზოგადოების განვითარების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მაჩვენებელია.

ახალგაზრდების შეფასებით, სქესობრივი განათლება მნიშვნელოვანი გამოწვევების წინაშე დგას:

1. წამყვანი ინსტიტუცია არ არსებობს, რომელიც საკუთარ თავზე აიღებს სქესობრივი განათლების ადვოკატირებასა და ხარისხიანი განათლების უზრუნველყოფას ამ სფეროში.
2. საზოგადოებაში სქესობრივ საკითხებზე მსჯელობა ჯერ კიდევ ტაბუდადებული საკითხია, რაც სქესობრივი განათლების ხელმისაწვდომობის შემაფერხებელი ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტორია.
3. სქესობრივი განათლების შესახებ ინფორმირებულობის ხარისხის ზრდაა საჭირო, განსაკუთრებით განათლების პროცესში პირდაპირ ან ირიბად ჩართული პირებისთვის, ესენია მშობლები, მასწავლებლები, სკოლის პერსონალი, მოსწავლეები. მნიშვნელოვანია ყველა აგენტი, ვინც ჩართული იქნება სქესობრივი განათლების ნებისმიერ საფეხურზე, სათანადოდ აცნობიერებდეს სქესობრივი განათლების მიზნებს, აკადემიური და მეცნიერული გზით მიწოდებული ინფორმაციის ღირებულებას, იმას, თუ რა ზიანი შეიძლება მიაღვეს ბავშვის ფსიქიკას ინფორმაციის არასწორი გზით მიწოდების შემთხვევაში.
4. მნიშვნელოვანია შესაბამისი კვალიფიკაციის მქონე კადრების არსებობა, რომლებიც სათანადოდ მიაწოდებენ ინფორმაციას სამიზნე ჯგუფებს.
5. მნიშვნელოვანია მოსწავლეების ინფორმირების დონის ამაღლება არა მხოლოდ სქესობრივ თემატიკასთან დაკავშირებით, არამედ ინფორმაციის ანალიზისა და გადარჩევის მეთოდებისა და მნიშვნელობის შესახებ. რადგან ტექნოლოგიური პროგრესის კვალდაკვალ უფრო და უფრო რთულია იმის კონტროლი, თუ რა ინფორმაციასთან აქვთ წვდომა მოზარდებს. შესაბამისად, აუცილებელია მათ იცოდნენ, რომ ყველა ინფორმაცია არ არის ჭეშმარიტი და ყველა წყარო არ ავრცელებს სანდო ინფორმაციას. აუცილებელია იცოდნენ, თუ როგორ უნდა გაარჩიონ და დაახარისხონ სანდო და არასანდო ინფორმაცია.

რომ შევაჯამოთ, მთავარი გამოწვევა **სამოგადოების არასაკმარისი მზაობაა**. ამასთან დაკავშირებული ერთ-ერთი ხელისშემშლელი ფაქტორი ის **უხერხულობის განცდაა**, რომელიც თან ახლავს სქესობრივი განათლების სხვადასხვა საკითხებზე საუბარს და სწავლებას. ეს ფაქტორი მწვავეა როგორც სკოლაში, ისე მშობლებთან მიმართებაში.

სქესობრივი განათლების მიღების პროცესში მშობლების როლის შესახებ საერთაშორისო მასშტაბით არაერთი კვლევა ჩატარებულა. მშობლები კრიტიკულ გავლენას ახდენენ მათი შვილების სქესობრივ ჯანმრთელობაზე. 2015 წელს ამერიკის სამედიცინო ასოციაციის ჟურნალმა (JAMA) გამოაქვეყნა კვლევა, რომელიც ასახავდა სქესობრივი ჯანმრთელობის შესახებ მშობლებისა და შვილების კომუნიკაციის 30-წლიანი ანალიზის შედეგებს. კვლევის შედეგების მიხედვით, მშობლებსა და შვილებს შორის კომუნიკაცია სქესობრივი ჯანმრთელობის საკითხების შესახებ დადებითად აისახება უსაფრთხო სექსუალური ურთიერთობების პრაქტიკაზე ახალგაზრდებში (Widman et al., 2016). სწორედ ამიტომ ითვლება, რომ მშობლები სქესობრივი განათლების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი რგოლია (National Guidelines Task Force, 2004). ჩვეულებრივ, ამერიკელი მშობლების უმრავლესობა შვილებს ესაუბრება სექსუალობასთან დაკავშირებულ საკითხებზე (Planned Parenthood Federation of America & Family Circle Magazine, 2014), თუმცა ხშირად ისინი არ განიხილავენ ისეთ სენსიტიურ თემებს, როგორებიცაა უსაფრთხოება და თავის დაცვა, შობადობის კონტროლი და ა. შ. მიუხედავად იმისა, რომ ამერიკაში სქესობრივი განათლების დანერგვის ქმედითი აქტივობები მე-20 საუკუნის 60-იან წლებშიც კი ხორციელდებოდა, კვლევის შედეგების მიხედვით, მშობლებსა და შვილებს შორის აღნიშნულ საკითხზე კომუნიკაცია ჯერ კიდევ არ არის კომპლექსებისა და ტაბუებისგან თავისუფალი. აღნიშნულის ფონზე, სრულიად ბუნებრივია ჩვენი კვლევის შედეგი, რაც მშობლებსა და შვილებს შორის სქესობრივი თემატიკის შესახებ კომუნიკაციის სირთულეებსა და უხერხულობის გრძნობაზე მიგვითითებს.

ზოგიერთი რესპონდენტი ფიქრობს, რომ გაკვეთილებზე სქესის მიხედვით დაყოფა შეიძლება იყოს გამოსავალი, თუმცა სხვები მიიჩნევენ, რომ ბიჭების და გოგონების საერთო გაკვეთილებზე მეტი ინტერაქცია „სქესთაშორის გაუგებრობას და დისკომფორტს“ შეამცირებს. რესპონდენტების უმეტესობა დარწმუნებულია, რომ ეტაპობრივად „შეჩვენებულ“ ამაზე საუბარს და დრო აუცილებლად გააქრობს ამ უხერხულობას“.

სქესობრივი განათლების მიღების ფაქტობრივად ძირითად წყაროდ რესპონდენტები ინტერნეტს ასახელებენ. ინტერნეტსივრცეში მოზარდები ნაწილობრივ დაცულად გრძნობენ თავს და საკუთარი მედიაწიგნიერების იმედად არიან: „ჩვენს თაობას შედარებით არ უჭირს **მცდარი და სწორი ინფორმაციის** გარჩევა“. თუმცა როგორც რესპონდენტებიც აღნიშნავენ, მედიას გარკვეული საფრთხეები ყოველთვის ახლავს, რადგან ამ შემთხვევაში მოზარდი „ინტერესს არაფორმალური, ზედაპირული და არასწორი ფორმით იკმაყოფილებს“.

რეკომენდაციები

მოზარდების გამოკითხვისას გამოიკვეთა, რომ მათ ბუნდოვანი წარმოდგენები აქვთ სქესობრივი განათლების საკითხებზე, მეტიც სულ რამდენიმე თემატიკაზე შეუძლიათ იმსჯელონ, როგორც სქესობრივი განათლების შემადგენელ კომპონენტზე. დანარჩენი საკითხების თუ ტერმინების ხსენებისას ცხადი იყო, რომ სჭირდებოდათ დამატებითი ახსნა და მაგალითები, კავშირების თუ შინაარსის უკეთ აღსაქმელად, რაც ბუნებრივია იმ მოცემულობის გათვალისწინებით, რომ მათ შესაბამისი ცოდნა სკოლაში არ მიუღიათ. თუმცა როგორც თვითონ გაგვიზიარეს, აქტიურად კითხულობენ და პარალელურად, მშობლებსა თუ მეგობრებს ინტენსიურად ესაუბრებიან აღნიშნულ თემებზე.

რესპონდენტები აღნიშნავენ, რომ სურთ სქესობრივი განათლება ცალკე საგნად ისწავლებოდეს.

„სქესობრივი განათლება სკობს 12-13 წელზე გვიან არ დაიწყოს, რადგან ეს ასაკი ოპტიმალურია წინარე ცოდნის და მზაობის გამო.“

მოზარდები და სტუდენტები თვლიან, რომ მნიშვნელოვანია როგორც მოზარდების, ასევე მასწავლებლებისა და მშობლების ინფორმირების დონის ამაღლება, რაც ბევრი ნეგატიური შედეგისგან დაიცავს საზოგადოებას.

„ნაადრევი ორსულობის და აბორტის შემთხვევებიც შემცირდება, თუ წინასწარ სწორი ინფორმაცია ექნებათ, თუ ასწავლიან როგორ დაიცვან თავი.“

„არ ვიცი, არავის უსწავლებია, ჩვენ თვითონ უნდა ვიპოვოთ პასუხები“.

ინფორმირების დონის ამაღლებაზე მიმართული აქტივობები უნდა დაიგეგმოს არა მხოლოდ სკოლაში, არამედ აუდიტორიის მოთხოვნის შემთხვევაში უნივერსიტეტშიც. ასევე, სასურველია სპეციალურად მოზარდებისთვის შემუშავდეს მედიაში ნავიგაცია/ფილტრაციასთან დაკავშირებული ინსტრუქციები, რომ მათ გაუადვილდეთ სასურველ შეკითხვებზე სანდო პასუხების მიღება და „არასწორი ცოდნისგან“ თავდაცვა; ასევე, უნდა გამახვილდეს ყურადღება კიბერუსაფრთხოების საკითხებზე და მოზარდების „მოტყუებაზე“, ამის შესახებაც სასურველი იქნებოდა საინფორმაციო შეხვედრების თუ ბროშურების მომზადება, რომ მოზარდებმა გამოიჩინონ „მეტი სიფრთხილე ვირტუალურ სამყაროში“.

ამასთან, გასათვალისწინებელია რომ სკოლის როლთან დაკავშირებული კვლევების მიხედვით, სასკოლო კონტექსტში სქესობრივი და ურთიერთობების შესახებ განათლება (SRE – Sex and Relationship Education) და სკოლაში არსებული სექსუალური ჯანმრთელობის სერვისები ეფექტურია სექსუალური ჯანმრთელობის გაუმჯობესების თვალსაზრისით. პროფესიონალები თანხმდებიან, რომ კარგი პროგრამები არის ასაკთან შესაბამისი, ინტერაქტიული და ხორციელდება უსაფრთხო გარემოში. (Pound et al., 2017).

8. მშობელთა ინფორმირებულობა, ჩართულობა და განწყობები

ინფორმირებულობა

ზრდასრულების და ახალგაზრდების სქესობრივი ჯანმრთელობა დიდად არის დამოკიდებული იმ მნიშვნელოვან როლზე, რომელსაც მშობლები თამაშობენ შვილების სექსუალური სოციალიზაციის საქმეში. მშობლების მიერ გადაცემული ინფორმაცია ზეგავლენას ახდენს მოზარდების მიერ სექსთან დაკავშირებული გადაწყვეტილებების მიღებაზე (Dilorio, Pluhar, & Belcher, 2003). მშობლები, მიჩნეულნი არიან საუკეთესო განმანათლებლებად სქესობრივ განათლებასთან დაკავშირებულ საკითხებში, იმდენად, რამდენადაც მათ აქვთ შესაძლებლობა ადრეულ ეტაპზე მიაწოდონ მოზარდებს მათი კითხვებისა და საჭიროებების შესაბამისი თანმიმდევრული და დროული ინფორმაცია (Krauss & Miller, 2012; Mustanski & Hunter, 2012). თუმცა აღსანიშნავია, რომ მშობლებს ამ საკითხებზე სხვადასხვა დონის ცოდნა აქვთ, უმრავლესობა კი არაადეკვატურ ბაზისურ ინფორმაციას ფლობს (Heller & Johnson, 2010; Jerman & Constantine, 2010; Martin & Torres, 2014; Meschke & Dettmer, 2012; Pluhar et al., 2006).

მშობელთა ინფორმირებულობა ჩენი კვლევის ფარგლებშიც შეფასდა. კვლევაში ჩართული ფაქტობრივად ყველა მშობლის აზრით, მოზარდთა სქესობრივი განათლება ძალიან მნიშვნელოვანია მათი კეთილდღეობისა და ჯანმრთელობისთვის. მიუხედავად იმისა, რომ მშობლებს არ აქვთ ჩამოყალიბებული შეხედულება რა და როგორ უნდა კეთდებოდეს მოზარდთა სქესობრივი განათლებისთვის, ფოკუსჯგუფის არცერთ მონაწილეს სქესობრივი განათლების აუცილებლობა ეჭვქვეშ არ დაუყენებია – „უეჭველია, რომ რაღაც უნდა გაკეთდეს და გაკეთდეს კვალიფიციურად“. თუმცა როგორი იქნება სქესობრივი განათლების კონცეფცია, თეორიული ჩარჩო, რომლის მიხედვითაც წარმართება პროცესი ეს მნიშვნელოვანწილად განსაზღვრავს კვლევაში ჩართული მშობელთა ნაწილის დამოკიდებულებას ამ საკითხისადმი.

„ზოგადად ძალიან აუცილებლად ვთვლი, რომ დაინერგოს სკოლაში სქესობრივი განათლება. მე გარკვეული უხერხულობა მაქვს ჩემს შვილთან ამ თემაზე საუბრის დროს. სხვა კიდევ თუ ვინმე დამეხმარება, სკოლა იქნება ეს თუ არ ვიცი რა ორგანიზაცია და მისცემს გარკვეულ სექსუალურ განათლებას ჩემს შვილს, ვიქნები ძალიან კმაყოფილი.“

„აუცილებელია რაღაცები ისწავლოს კორექტულად. ეს სკოლაში უნდა მოხდეს და ბიოლოგიის მასწავლებელმა უნდა გააკეთოს თუ არა, ამაზე ზუსტი პასუხი არ მაქვს. ამ ეტაპზე მე ვფიქრობ, რომ ჩვენი საზოგადოება მზად არ არის, არც ჩემი შვილები არიან მზად, რომ ძალიან შინაურულად, გედმეტი ნერვიულობის გარეშე ისაუბრონ ღიადა, კლასში, გოგონებთან და ბიჭებთან ერთად. მესმის, რომ რაც უფრო მეტი განათლება გვექნება, უკეთესია და მართო ამ მოსაზრების გამო ვიძახი, რომ კი, უნდა იყოს.

კონცეფცია როგორი იქნება, ამაზეა დამოკიდებული, დავეთანხმები სქესობრივი განათლების დანერგვას თუ არა.“

სქესობრივი განათლების შინაარსისა და მიზნების შესახებ რესპონდენტები ფლობენ უფრო ზოგად ინფორმაციას, მათ არ აქვთ ცოდნა იმის თაობაზე, კონკრეტულად რა საკითხები ისწავლება სქესობრივი განათლების ფარგლებში და რა მიზნით. უმეტეს შემთხვევაში მშობლებს მსგავსი სასწავლო აქტივობის შესახებ არაფერი სმენიათ. გამონაკლისს წარმოადგენს მშობელი, რომელიც ბიოლოგიის პედაგოგია და პროფესიულად უფრო „ახლოსაა“ სქესობრივი განვითარების საკითხებთან. მშობლები პირდაპირ აღნიშნავენ, რომ მათთვის ამ თემაზე შვილებთან საუბარი რთულია, რადგან ნაკლები ინფორმაცია აქვთ იმის შესახებ, თუ როგორ უნდა ესაუბრონ შვილებს სექსუალობის საკითხებზე და როგორ მიაწოდონ საჭირო ინფორმაცია. ზოგიერთმა რესპონდენტმა აღნიშნა, რომ არ გაურბის შვილთან ამ თემაზე საუბარს, პირიქით ცდილობს არ გამოეპაროს შვილების დამოკიდებულება და პირველი ნაბიჯები სქესობრივ ცხოვრებასთან დაკავშირებით, თუმცა, მათი თქმით, ბავშვები თავს არიდებენ ამ თემის მშობლებთან განხილვას. როგორც ფოკუსგუფის, ასევე ჩაღრმავებული ინტერვიუების რესპონდენტების აზრით, სქესობრივი განათლების საკითხებზე დღევანდელი მდგომარეობით ბავშვები/მოზარდები ინფორმაციას იღებენ არაფორმალური გზებით – უმეტესად სამეგობრო წრიდან, ინტერნეტში არსებული რესურსებიდან და ა. შ. მათი აზრით, მცდარია მოლოდინი, რომ შვილი ამ საკითხებზე მშობელთან დაიწყებს საუბარს, ინფორმაციის მისაღებად ის უპირატესობას ანიჭებს ხელმისაწვდომ და კომფორტულ წყაროს (ინტერნეტი, მეგობრები). რესპონდენტებმა ხაზგასმით აღნიშნეს, რომ ავთენტური ინფორმაცია და ცოდნა ისეთი თემების შესახებ, როგორებიცაა: სქესობრივი განვითარება, ინტიმური ჰიგიენა, სქესთა შორის ურთიერთობები, რეპროდუქციული ჯანმრთელობა და უსაფრთხოება, მოზარდმა უნდა მიიღოს პროფესიონალისგან – სპეციალურად მომზადებული პედაგოგისგან, რომელიც საფუძვლიანად იცნობს ამ თემას და შეუძლია მოზარდების გათვითცნობიერება ასაკის შესატყვისი განმარტებებით. ასეთ შემთხვევაში მშობლები მშვიდად იქნებიან, რადგან მათ შვილებს სამეცნიერო ცოდნაზე დაყრდნობით მიეწოდებათ ინფორმაცია. ოჯახები ძალიან განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან, შესაბამისად ბევრ ოჯახში შესაძლოა საერთოდ არ შეეხონ სექსუალობის თემა ან მოზარდთა ინფორმირების არამართებული ფორმა აირჩიონ. სკოლაში კი ყველა მოზარდი ასე თუ ისე ადეკვატურ ინფორმაციას მიიღებს, ამასთან, ბავშვებისთვისაც უფრო კომფორტული იქნება ამ საკითხების განხილვა სხვა ადამიანთან, ვიდრე მშობელთან. გამოითქვა მოსაზრება, რომ ეფექტიანი იქნება სქესობრივ განათლებაში ბიოლოგიის მასწავლებელთან ერთად სხვა სპეციალისტების ჩართვაც – ექიმების, ფსიქოლოგების, სამოქალაქო განათლების მასწავლებლების.

„იმდენად დიდი საფრთხეა, არასწორად მოხდეს ამ ცოდნის მიღება, რომ ჯობია სკოლაში, რაღაც ერთნაირი, შემუშავებული წესით მოხდეს მოზარდების განათლება...“

„ჯობია, რომ სპეციალისტმა აუხსნას, ყველას არ ეყოლება ექიმი დედ-მამა და ნორმალურად ვერ აუხსნის. თან არ მოერიდებათ, თუ რამე შეკითხვა გაუჩნდებათ, დაუსვამენ. თან თუ სკოლაში ასწავლიან, იფიქრებს, რომ აქ დასამალი არაფერია“.

აღსანიშნავია, რომ მამებს ფაქტობრივად არ აქვთ ინფორმაცია დღესდღეობით სკოლაში სქესობრივი განათლების თვალსაზრისით არსებული ვითარების შესახებ. მათი აზრით, სქესობრივი განათლება მიზნად ისახავს სამომავლო სქესობრივი ცხოვრებისთვის ბავშვის მომზადებას, ახალგაზრდების ინფორმირებას ორი მიმართულებით: 1. რეპროდუქციული სისტემის ფიზიოლოგიური ასპექტების (აგებულების, ფუნქციის, განვითარების, მოქმედების მექანიზმის) შესახებ და 2. სქესობრივი გზით გადამდები დაავადებებისა და სქესობრივი ცხოვრების თანმდევი სხვა რისკების შესახებ. აუცილებელია ახალგაზრდას ესმოდეს რეპროდუქციული სისტემის მუშაობის მექანიზმი და შეეძლოს საფრთხეების პრევენცია.

მამებს არ აქვთ შვილებთან სქესობრივ განათლებასთან დაკავშირებულ საკითხებზე საუბრის გამოცდილება. გარდატეხის ასაკის საწყის ეტაპზე ბავშვები შეკითხვებით დედებს მიმართავდნენ. მოგვიანებით კი მათი „განმანათლებლები“ მეგობრები აღმოჩნდნენ.

მშობლების როლს სქესობრივი განათლების მიღების პროცესში ხაზს უსვამს ამერიკის პედიატრთა აკადემია, რომელიც მშობლებს ურჩევს, რომ ღიად და გულწრფელად ესაუბრონ შვილებს სექსუალობასთან დაკავშირებული საკითხების შესახებ და ამ საუბრებს ორმხრივი და განმეორებადი ხასიათი ჰქონდეს (Mattson & Breuner, 2016). მსგავსი ტიპის საუბრები მშობელსა და შვილს შორის ნდობის ჩამოყალიბებასა და ეფექტიანი კომუნიკაციის დამყარებას განაპირობებს. თუმცა კვლევის მონაწილეთა უმეტესობის შეფასებით, თავად მშობელი, ჩვეულებრივ, არ არის მზად, არ იცის როგორ ისაუბროს შვილთან და თავს არიდებს ამ თემას. უმეტესად მოზარდები თვით-განათლებით შემოიფარგლებიან და საკუთარი ძალებით „უმკლავდებიან“ მათ წინაშე უკვე დამდგარ პრობლემებს (ეს ცნობისმოყვარეობის დაკმაყოფილება იქნება, თუ რაიმე უკვე მოცემული პრობლემის მოგვარება). ეს მკაფიოდ მიუთითებს ზრდასრულთა განათლების ხელშეწყობის აუცილებელობაზე.

კომუნიკაციის ბარიერები და ინიციატივის ნაკლებობა

როგორც ფოკუს-გუფის, ასევე ჩაღრმავებული ინტერვიუების რესპონდენტების პასუხებიდან ცხადად გამოიკვეთა მშობელსა და შვილს შორის კომუნიკაციის ბარიერები, როცა საქმე სქესობრივ ცხოვრებასთან ასოცირებულ საკითხებს ეხება. მიუხედავად იმისა, როგორია მშობლის განწყობა სქესობრივი განათლების მიმართ, ყველას აქვს შვილთან პირისპირ საუბრის ბარიერი და ამ ბარიერის გადალახვას, ჩვეულებრივ, ურჩევნიათ სხვას (ოღონდ უპირობოდ პროფესიონალს) გადააბაროს შვილის სქესობრივი განათლება. ამ პროცესებში რესპონდენტებისთვის მთავარი ბარიერი კი საკითხის არცოდნაა, არ იციან როდის რა თქვან, როგორ თქვან, რა ასაკში რა ინფორმაცია მიაწოდონ, დაიწყონ საუბარი თავად, თუ დაელოდონ

შეკითხვებს და ა.შ. ამ ინფორმაციის არქონისა და უხერხულობის გრძნობის გამო ყველა მშობელს აქვს შვილთან საუბრის ერთგვარი შიში/შფოთვა.

„ვაიძულებ საკუთარ თავს, ვამზადებს საკუთარ თავს, რა უნდა ვუთხრა, როგორ უნდა ვუთხრა, რა მოეწონება, რა – არა, ხომ არ შერცხვება, უხერხულად ხომ არ იგრძნობს თავს და ა. შ.“

მშობელთა პასიურობაზე სხვა კვლევებიც მიუთითებს. დედების უმრავლესობა სექსთან დაკავშირებულ საკითხებს მხოლოდ იმ შემთხვევაში განიხილავდა შვილთან, თუ ის გამოხატავდა ინიციატივას (Baier & Wampler, 2008; Elliott, 2010a). მშობლები გამოთქვამდნენ რწმენას, რომ შვილები მიაკითხავდნენ მათ, როცა მათ კითხვები გაუჩნდებოდათ, მათივე შვილები კი აღნიშნავდნენ, რომ ისინი არ მიმართავდნენ მშობლებს იმ შემთხვევაშიც კი, როცა მათ გარკვეული პრობლემები ჰქონდათ (Collins, Angera, & Latty, 2008; Fitzharris & Werner-Wilson, 2004).

კომუნიკაციის ზოგად საკითხებზე მიმართვა

მშობლების საუბარი შვილებთან მიმართულია არა იმდენად მათი ინფორმირებულობის ხელშეწყობაზე, არამედ იმ საფრთხეების იდენტიფიცირებაზე რაც დაკავშირებულია მათ მომავალთან. მშობლები შვილებს ესაუბრებიან თავშეკავებაზე, ორსულობაზე და გადავადებულ სექსზე, როგორც მათი მომავალი წარმატების მნიშვნელოვან წინაპირობაზე. ამგვარ საუბრებში, მომავალი სექსი და დაუგეგმავი ორსულობა იხატება, როგორც საშიშროება, დაბრკოლება ოცნების მიღწევის გზაზე (Afifi et al., 2008; Jaccard et al., 2003).

გენდერული დინამიკა

რესპონდენტთა მონათხრობიდან ჩანს, რომ დედები უფრო ჩართულები არიან ქალიშვილების სქესობრივ განათლებაში. ვაჟები ინფორმირება კი უფრო მეტად მამებზეა მინდობილი.

„ბიჭთან მიჭირს ამ თემებზე საუბარი, გოგო რომ იყოს, უფრო გამიმართივდებოდა“

„ამ საკითხზე ჯერ არ გვისაუბრია. დრო რომ მოვა, მამამისი აუხსნის. ჯერ არ დაინტერესებულა ბავშვი ამ საკითხებით“ [15 წლის ბიჭის დედა]

„ჩემს მეუღლეზე მაქვს გადაბარებული ყველაფერი, თუ რამეა, აუხსენი შენ თვითონ“ [16 წლის ბიჭის დედა].

კვლევები ცხადყოფს, რომ მშობლებისა და შვილების გენდერული დინამიკა არსებითად აისახება სექსთან დაკავშირებულ კომუნიკაციაზე; დისკუსიების დიდი წილი დედებსა და ქალიშვილებს შორის იმართება (ლიტერატურაში ყველაზე მეტად განიხილება ერთსქესიანთა დიადები, სადაც ქალიშვილები დედებთან გაცილებით უფრო მეტად საუბრობენ სექსუალურ ჯანმრთელობასთან დაკავშირებულ საკითხებზე, ვიდრე მამებთან (Kapungu et al., 2010; Marhefka, Mellins, BrackisCott, Dolezal, & Ehrhardt, 2009; Miller et al., 2009; Pluhar, Dilorio, & McCarty, 2008; Sneed,

2008; Wisnieski, Sieving, & Garwick, 2015), ვაჟები იგივე ინფორმაციას იღებენ უფრო მეტად მამებისაგან (Tobey, Hillman, Anagurthi, & Somers, 2011). აქვე აღვნიშნავთ, რომ სქესობრივ აღზრდასთან დაკავშირებული ლიტერატურის უმრავლესობაში აღნიშნულია, რომ შვილების განათლებაში დედებს უფრო მნიშვნელოვანი ადგილი უკავიათ, ვიდრე მამებს (Harris et al., 2013; Sneed, Somoza, Jones, & Alfaro, 2013; Wilson, Dalberth, & Koo, 2010).

შეჯამების სახით შეიძლება ითქვას, რომ მშობელთა ინფორმირებულობის ხარისხი დაბალია, ამ ფაქტისა და საკომუნიკაციო ბარიერების არსებობის გამო, დაბალია შვილის ინფორმირების პროცესშიც მათი ჩართულობაც. ერთ-ერთ მშობელს, რომელიც სკოლაში ბიოლოგიას ასწავლის, მიაჩნია, რომ მხოლოდ ინფორმაციის მიწოდება „ვერ დაიცავს ბავშვს არასასურველი შედეგისაგან“ და რომ ეს პროცესი ბევრად კომპლექსურ მიდგომას საჭიროებს.

განწყობები და დამოკიდებულებები

უკლებლივ ყველა რესპონდენტს მიაჩნია, რომ სქესობრივი განათლება პოზიტიურ გავლენას იქონიებს მოზარდების, მათი ოჯახების მშვიდ და სტაბილურ ყოველდღიურობაზე. მათი აზრით, ეს ეფექტი განსაკუთრებით თვალნათელი იქნება რეგიონებში, პირველ რიგში შემცირდება არასასურველი ორსულობებისა და ადრეული ქორწინებების რიცხვი. სავარაუდოდ, ასევე შემცირდება სქესობრივი გზით გადამდები ინფექციების გავრცელების მასშტაბებიც.

რესპონდენტთა აზრით სქესობრივი განათლების მიმართ საზოგადოებაში ყველანაირი დამოკიდებულება არსებობს (როგორც დადებითი, ასევე უარყოფითი და ნეიტრალური). ფოკუსჯგუფის მონაწილეთა განწყობები ერთმნიშვნელოვნად პოზიტიურისკენ იხრება, მათ მიაჩნიათ, რომ დედაქალაქში ძირითადად ასეთი ტენდენციაა. რესპონდენტთა საუბრიდან გამომდინარე, რაიონებში განსხვავებული მოცემულობაა — განწყობა უფრო ნეგატიურია ან ნეიტრალურსა და ნეგატიურს შორის მერყეობს (სჭარბობს დამოკიდებულება: „არაა საჭირო“ ან „ეს არის ცუდი საკითხები და უზრდელობა.“ „ბავშვებს არ უნდა ჰქონდეთ ამის შესახებ ინფორმაცია, იმიტომ რომ ეს გამოიწვევს გადაგვარებას.“). მშობლები ამგვარი დამოკიდებულებებით შიშობენ, რომ შვილებისთვის მიწოდებული ინფორმაცია შესაძლოა არასწორად იყოს აღქმული მათ მიერ; ასეთი ტენდენციები სხვა კვლევებშიც იკვეთება, მაგალითად, მშობლები ამ თემაზე საუბარს თავს არიდებენ, რადგან ჩნდება გარკვეული შიში იმასთან დაკავშირებით, რომ ამ საუბრებით ისინი ხელს შეუწყობენ შვილების სარისკო სექსუალურ ქცევას და ეს საუბრები შვილების მიერ შეიძლება აღქმულ იყოს, როგორც „მწვანე შუქი“ სექსუალური აქტისთვის (Aronowitz et al., 2007; Meschke & Dettmer, 2012; Wilson, Dalberth, Koo, & Gard, 2010). მშობლები შიშობენ, რომ სექსთან დაკავშირებულმა დისკუსიებმა შესაძლოა გაადვილონ ცნობისმოყვარეობა და ხელი შეუწყონ სექსუალურ ექსპერიმენტებს (Aronowitz et al., 2007; Elliott, 2010a; Ohalete et al., 2010).

მშობლების აზრით, სქესობრივი განათლების დანერგვის დროს გათვალისწინებული უნდა იყოს საპირისპირო სქესთან ურთიერთობის თავისებურებაც (ყველა შემთხვევაში საპირისპირო სქესთან არ ვსაუბრობთ). ამიტომ, დასაფიქრებელია, გოგოებსა და ბიჭებს ერთად ჩაუტარდებათ გაკვეთილები, თუ ცალ-ცალკე (ზოგიერთ რესპონდენტს მიაჩნია, რომ სექსუალობის საკითხებზე მსჯელობამ და განხილვამ შეიძლება მოზარდებს უბიძგოს და მეტი ინტერესი აღუძრას თანაკლასელების მიმართ. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ გაკვეთილების განცალკევებულად ჩატარება არ გამოირიცხავს მოსწავლეებს შორის საპირისპირო სქესის მიმართ ინტერესის გაღვივებას/გაძლიერებას).

ერთ-ერთმა რესპონდენტმა, რომელიც სკოლაში მუშაობს მასწავლებლად, აღნიშნა, რომ მას შემდეგ რაც დაინერგა საგანი „მე და საზოგადოება“, საზოგადოების დამოკიდებულება მკვეთრად შეიცვალა:

„ძალიან კარგი საგანია, აქ არსებითი და მთავარია, როგორ მივანოღებთ. თავიდან გამოდიოდნენ ამ საგნის წინააღმდეგ, ახლა ჩემად არიან და სწორედ იმიტომ, რომ დაინახეს, არანაირი საშიშროება არაა, პირიქით მოქალაქეობრივ პასუხისმგებლობას ასწავლის ბავშვებს, თან ადრეული ასაკიდან. მიმაჩნია, რომ ძალიან კარგი ქნეს, ეს საგანი რომ დანერგეს.“

რესპონდენტთა აზრით, საზოგადოების მხრიდან მწვავე რეაქცია დაკავშირებული იყო იმასთან, რომ საზოგადოება ყოველთვის უფროთხის სიახლეებს, საზოგადოების ნაწილის რემისტენტულობის წინაპირობა არაინფორმირებულობა იყო. ფაქტობრივად ყველამ გაუსვა ხაზი იმ გარემოებას, რომ თავადაც არ აქვთ ამ მიმართულებით არანაირი განათლება მიღებული, „არ იციან რა და როგორ უნდა გაკეთდეს“.

მშობლები უმეტესად აღნიშნავდნენ, რომ ჩვენს საზოგადოებაში სქესობრივი განათლების ნებისმიერი საკითხი ერთგვარი ტაბუირებული თემაა. მასზე მსჯელობა უხერხულობას ქმნის ყველა დონეზე. სწორედ ეს უხერხულობა იწვევს წინააღმდეგობას სასწავლო პროგრამაში ასეთი საგნის, ან სხვადასხვა საგნის ფარგლებში, მის სწავლებასთან დაკავშირებით. „მასწავლებლებმა არ იციან, რა შეიძლება მოუხერხონ ამ უხერხულობას“ და ურჩევნიათ საერთოდ არ შეეხონ ამ თემას, ასევე საზოგადოებაც – თუ საკითხი უგულებელყოფილი/მიჩქმალული იქნება, ეს უხერხულობაც არ შეიქმნება. თუმცა „ახალი თაობა მაინც განსხვავებულად უდგება საკითხს და დამოკიდებულებაც ძალიან ნელა, მაგრამ მაინც იცვლება“.

„მშობლების თაობა ტაბუდადებული თაობაა, რომელიც ამ თემაზე არ საუბრობდა. ამ თემაზე არ საუბრობდნენ მათი მშობლებიც და თვლიან, რომ ამ თემაზე საუბარი არ შეიძლება“

ფორმალური, თუ არაფორმალური სქესობრივი განათლებისადმი დამოკიდებულებები თაობებს შორის განსხვავებულია სხვა კვლევებშიც. თავად მშობლები თავიანთ მშობლებს აღიქვამენ,

როგორც არაეფექტიან განმანათლებლებს სექსუალურ საკითხებში (Kenny & Wurtele, 2013); ამასთან, მშობლებს აქვთ სურვილი „შვილებს დაეხმარონ უკეთესად, ვიდრე ამას მათი მშობლები აკეთებდნენ“ (p. 460; Ballard & Gross, 2009; LaSala, 2015), გამართონ დისკუსია საკუთარ შვილებთან უფრო ადრეულ ასაკში, ვიდრე ამას მათი მშობლები აკეთებდნენ, ან იძულებულნი იყვნენ ებრძოლათ „სექსუალური სიჩუმის“ წინააღმდეგ (Alcalde & Quelopana, 2013; El-Shaieb & Wurtele, 2009; Kenny & Wurtele, 2013). ჩვენს კვლევაში ჩართული პირებიც აღნიშნავენ, რომ მშობლები უნდა იყვნენ უკეთესი განმანათლებლები საკუთარი შვილებისთვის, რისთვისაც მათ მეტი ინფორმირებულობა და ცოდნა სჭირდებათ, თუმცა დომინანტური როლი მაინც სკოლამ და სამეცნიერო ცოდნაზე დაფუძნებულმა ინფორმაციამ უნდა შესასრულოს. სქესობრივი განათლების დანერგვისთვისაც უნდა გადაიდგას ქმედითი ნაბიჯები.

„სასურველი იქნება სქესობრივი განათლება დაიწყოთ სკოლაში და გვარაუდოდ, რომ სასურველი იქნება ეს მოხდეს სადღაც მე-5 კლასიდან, საუბარი უნდა დაიწყოს ნელ-ნელა რაღაც გარკვეულ თემებზე, თუნდაც იმის გამო, რომ შემდგომ კლასებში, როდესაც ეს შეკითხვები რთულდება, ნაკლები უხერხულობა იყოს. ეს უხერხულობა როდის მოიხსნება და როდის მივაღწეოთ განვითარების დონით იმ ეტაპამდე, რომ ვიდაცას არ გაეცინოს, ან საერთოდ არ დატოვოს კლასი ამ თემაზე საუბრისას, ეს არ ვიცი, მაგრამ უკვე მგონია რომ უნდა დაიწყოს. რაღაცა მზაობა ვფიქრობ, რომ ამასთან დაკავშირებით უკვე არის.“

„რეალურად, ამ თემაზე ყველა ბავშვს აქვს ინფორმაცია და უმჯობესია, ეს ინფორმაცია მიიღონ პროფესიონალებისგან. ჩემი აზრით, საზოგადოებას არანაირი საფრთხე არ დაუწახავს, უბრალოდ არ შეიძლება მათთვის ამ თემაზე საუბარი და მორჩა“.

ზოგადად რესპონდენტებს მიაჩნიათ, რომ როდესაც საკითხი საზოგადოებისათვის ტაბუდადებულია, მის დანერგვას სერიოზული მომზადება და წინასწარი სამუშაოების ჩატარება სჭირდება. ნებისმიერი გადაწყვეტილება, რაც არ უნდა სწორი და კარგი იყოს ის, დაიწყოთ იმ შემთხვევაში, როდესაც მის მომხმარებელს არგუმენტირებულად დავანახებთ კონკრეტული ნაბიჯების გადადგმის საჭიროებას, აუცილებლობას და მის სავარაუდო ეფექტებს.

აღინიშნა, რომ საზოგადოების გარკვეულ ნაწილში უარყოფითი დამოკიდებულება არსებობს არამართო ამ საგნის სწავლების მიმართ, არამედ მოზარდებში გარდატეხის პერიოდთან დაკავშირებული ცვლილებებიც არაადეკვატურად ფასდება. სკოლებში არ არის ადეკვატური/ემპათიური დამოკიდებულება მოზარდების მიმართ. განსხვავებულობა ხშირად სტიგმის მიზეზი ხდება და ამ სტიგმის ჩამოყალიბებას ხშირ შემთხვევაში თავად მასწავლებლები უწყობენ ხელს.

„ვთქვათ მიიღო რაღაც ინფორმაცია მისი მოსწავლის შესახებ. ამაზე შეიძლება დაჯდეს და ძალიან თამამად ისაუბროს სამასწავლებლოში და ამ ბავშვის შესახებ რაღაცები მოყვეს, მერე ჩამოყალიბდეს სტიგმა, რომ ეს ბავშვი ასეთია. მხოლოდ ერთ მხარეში არ

არის პრობლემა, ყველა მხრიდან ეს საკითხები არის სრულიად გაუკუღმართებული. უამრავ ინფორმაციას ვიღებ ხოლმე ბავშვებზე, რაც მე არ უნდა ვიცოდე. ეს ინფორმაცია უნდა ჰქონდეს დამრიგებელს და დამრიგებელმა შეიძლება ჩუმად მითხრას, რომ გავითვალისწინო. მაგრამ ამ ყველაფერს არ უნდა ვისმენდე სამასწავლებლოში“.
[მშობელი, რომელიც სკოლაში მასწავლებლად მუშაობს]

მშობლების აზრით, საზოგადოების მხრიდან უარყოფითი დამოკიდებულება ამ საკითხების სწავლების მიმართ არის მათი დაბალი ინფორმირებულობით განპირობებული – საზოგადოების დიდმა ნაწილმა არ იცის, რა მიზანი აქვს სქესობრივ განათლებას და რა პრობლემების წინაშე დგება მოზარდი არაინფორმირებულობის გამო.

მშობლები აღნიშნავენ, მოსწავლეთა არაინფორმირებულობა სხვა მოსწავლის ბულინგის მიზეზიც შეიძლება გახდეს:

„მაგალითად, ვაჟი, რომელსაც ყველაზე პირველს ეწყება გარდატეხის პერიოდი, ხმა ეცვლება, არათანაბარი ტემპრი შემოდის, ხდება წამოსვლა თმოვანი საფარველის სახეზე. დანარჩენებს ამაზე ღიმილი აქვთ ხოლმე და ეს ღიმილი მისთვის [ვაჟისთვის] დამთრგუნველია“

კვლევაში ჩართული მამებისთვის ცალსახაა ინფორმირებულობის უპირატესობები. მათი შეფასებით, დაუშვებელია ისეთი თემის ტაბიურება, რომლის მიმართ ადამიანს ბუნებრივი ინტერესი აქვს. ახალგაზრდას უნდა მიეწოდოს სამეცნიერო თვალსაზრისით სწორი ინფორმაცია, რომელიც დააკმაყოფილებს ამ ინტერესს. მან უნდა იცოდეს, როდის არის მზად სქესობრივი ცხოვრებისთვის, რა არის ამის წინაპირობები, გაცნობიერებული უნდა ჰქონდეს შედეგები, პასუხისმგებლობები; უნდა ჰქონდეს ინფორმაცია სქესობრივ ურთიერთობებთან დაკავშირებული რისკების შესახებაც. განათლება იცავს ახალგაზრდას მატრავმირებელი გამოცდილებებისგან. ის უფრო მეტი დადებითი ეფექტის შემცველია, ვიდრე რისკის. ინფორმირებულობა ამცირებს ნაადრევი ქორწინებების, სქესობრივი გზით გადამდები დაავადებების და ა.შ. რაოდენობას. რისკები კი ჩნდება არაკომპეტენტური წყაროებით ინფორმაციის მიღებისას (მაგალითად, თანატოლებისგან ან ინტერნეტიდან). ამ შემთხვევაში ახალგაზრდა დაუცველია. დამახინჯებული, არაადეკვატური ინფორმაცია შეიძლება იყოს პერვერსიული წარმოდგენების შექმნის წინაპირობა. ინფორმაციის სწორად, გააზრებულად, დაგეგმილად მიწოდება აღმოფხვრის იმის რისკს, რომ ბავშვს არაჯანსაღი ინტერესი გაუჩნდეს ამ თემის მიმართ.

კვლევაში ჩართული მამების შეფასებით, ბავშვის ინფორმირების პასუხისმგებლობა ერთად უნდა გაიზიაროს სკოლამ და ოჯახმა. თუმცა სკოლაში სქესობრივი განათლების სისტემის დანერგვას აქვს რამდენიმე უპირატესობა: მეტ-ნაკლებად გარანტირებულია ინფორმაციის სისწორე, ინფორმირების ზომა, ინფორმირების მეთოდის სისწორე, რესურსების ადეკვატურობა.

არსებობს ხარისხის კონტროლის და პროცესის სტანდარტიზების მექანიზმები. ძალიან მნიშვნელოვანია ამ კონტექსტში სკოლისა და მშობლის კომუნიკაცია.

მშობლების ძალიან განსხვავდებოდნენ ამ საკითხების მნიშვნელოვნების გაცნობიერების დონისა და შვილის სქესობრივ განათლებაში ჩართულობის თვალსაზრისით. სექსუალური განათლების მიმართ განსხვავებული დამოკიდებულება მშობლის განათლების საფეხურიდან შეიძლება აიხსნას. ცხადია, ამ დასკვნის განზოგადება თვისებრივი კვლევის საფუძველზე შეუძლებელია, თუმცა ეს ტენდენცია იკვეთება.

გამოწვევები

მშობელთა თვალთახედვით, რა სირთულეები და წინააღმდეგობები იკვეთება სქესობრივი განათლების დანერგვის პროცესში, რა კეთდება განათლების სისტემაში და როგორია მშობლების ჩართულობა ამ პროცესში, რა ინფორმაციას/ცოდნას გადასცემენ ისინი მოზარდებს და როგორ?

მშობელთა ჩართულობა: რესპონდენტები ფაქტობრივად არ არიან ინფორმირებულნი სქესობრივი განათლების რა საკითხები/სფეროები ისწავლება, რა სახის რესურსებია ხელმისაწვდომი მოსწავლეებისთვის სასკოლო განათლების ფარგლებში, უჭირთ შეფასება მიწოდებათ თუ არა მოსწავლეებს მათი ასაკისთვის რელევანტური ინფორმაცია, რა პრობლემები იჩენს თავს ამ მიმართულებით და რა გზები არსებობს მათ გამოსასწორებლად. ამ საკითხებზე კვალიფიციურად მხოლოდ პედაგოგიური გამოცდილების მქონე რესპონდენტი მსჯელობს. მისი აზრით, არსებულ სასწავლო გეგმაში შესული საკითხები ზოგადი ხასიათისაა და მეტი ინფორმაციაა საჭირო. ბიოლოგიისა და სამოქალაქო განათლების სასწავლო პროგრამით განსაზღვრული საკითხები სიღრმისეულად არ განიხილება.

„ეს ძალიან ბედაპირულია, რასაც ჩვენ ვაწვდით. ამ ყველაფერს მე ვუთმოვ მაქსიმუმ ორ კვირას და ამ ინფორმაციას ვაწვდი მერვე კლასში, ან შეიძლება მომინიოს მე-9 კლასში ამ ინფორმაციის მიწოდება. პირველ რიგში, დაგვიანებულია, მეორეც, არ მაქვს შესაბამისი რესურსები და მხოლოდ წიგნის დონეზე ვაწვდი (ტექნოლოგიური რესურსები არ არის კლასში, რომ მასწავლებელმა გაკვეთილის მსვლელობის დროს აჩვენოს ციფრობრივი მაჩვენებლები, ვიზუალური მასალა). 4 გაკვეთილი, რომელიც ამ თემების გავლას ეთმობა, არ არის საკმარისი.“ [ბიოლოგიის მასწავლებელი]

სოციალური მედია და რისკები. მშობლები ხაზს უსვამენ, რომ დღესდღეობით, როდესაც მობილური ტელეფონი ყველას აქვს, შესაბამისად ინტერნეტზე წვდომაც, რთულია გაფილტრო და აკონტროლო ის ინფორმაცია, რომელიც სხვადასხვა სოციალური ქსელიდან, ტელევიზიიდან, ინტერნეტ სივრცეში არსებული უამრავი არხიდან არის ხელმისაწვდომი. ამ ფაქტორის გათვალისწინებით ამჯობინებენ, სქესობრივი განათლების საკითხების შესახებ

სწორად და ასაკის შესაბამისად შემუშავებული გეგმის მიხედვით მიიღონ ახალგაზრდებმა ინფორმაცია.

კომუნიკაციის შინაარსი და ბარიერები: მშობლები შვილის სქესობრივ განათლებაში საკუთარ როლზე საუბრისას, აღნიშნავენ რომ უმჯობესია ეს ფუნქცია კვალიფიციურმა ადამიანებმა, პედაგოგებმა იტვირთონ, ისინი საკუთარ თავში დაურწმუნებლები არიან და შვილებთან ამ საკითხებზე საუბრისას გარკვეულ უხერხულობას განიცდიან. შვილებთან კომუნიკაციის შინაარსი საუკეთესო შემთხვევაში ინფორმაციის მიწოდებაა სქესობრივი განვითარების/გარდატეხის, ფიზიოლოგიური ცვლილებებისა და ამ ცვლილებების პიროვნებაზე ზეგავლენის შესახებ. ზოგიერთ მშობელს ამ თემებზე ბავშვებთან დისკუსიას ერჩივნა მათთვის წიგნები მიეწოდებინა წასაკითხად ან ურჩევდა თავად მოეძიებია მნიშვნელოვანი ინფორმაცია.

„როდესაც ველაპარაკები ნაადრევ ქორწინებაზე, გადამდებ დაავადებებზე, ისინი უბრალოდ მისმენენ და თავს მიქნევენ, მაგრამ თუ მათ ვთხოვთ, რომ მოიძიონ სტატისტიკური ინფორმაცია და თავად იწყებენ დასკვნების გამოტანას ამ საკითხებთან დაკავშირებით და ხედავენ, რომ ეს მართლაც რეალური ციფრებია, რომ ეს ადამიანებს რეალურად ემართებათ და ეხებიან ამ პრობლემებს, მერე უკვე სულ სხვა ემოცია იგრძნობა მათში“.

„სულ ვცდილობდი, რომ ბავშვებს იმ საშინელი მაგალითების შესახებ არ გაეგოთ, რაც ჩვენს გარშემო ხდება. მე მგონია, უმჯობესია მოისმინონ, შესაძლოა, გარკვეულწილად დაითრგუნონ, მაგრამ ჯობია ინფორმაცია ჰქონდეთ, რა ხდება“.

საპირისპიროდ, ზოგიერთი მშობელი თვლის, რომ 15 წლის ასაკშიც კი ჯერ კიდევ ადრეა შვილთან ამ საკითხებზე საუბარი. ზოგიერთი კი განსხვავებულ ტაქტიკას არჩევს, სწორედ ბავშვისთვის მატრავმირებელი ინფორმაციის თავიდან აცილების მოტივით თავად არ საუბრობს, ჩუმადაა და მუდმივად ცდილობს განსაკუთრებით ყურადღებით იყოს, დააკვირდეს შვილის ფსიქოლოგიურ მდგომარეობას და ცვლილებების მიზეზი იპოვოს. ზოგიერთი მათგანი კი შვილის ქცევასა და ხასიათში ცვლილებას მხოლოდ გარდატეხის ასაკს მიაწერს და უბრალოდ მშვიდად ელოდება ამ პერიოდის გავლას, რომ ყველაფერი ისევ დაუბრუნდეს ჩვეულ რიტმს.

„ბოლო ორი წელია, მე არ მეკითხება შვილი არაფერს. არ არის ჩემთან ახლოს, დამშორდა“

რესპონდენტების დიდი უმრავლესობის აზრით სქესობრივი განვითარების საკითხებზე საუბარი უხერხულობას უქმნის ბავშვებსაც. ამ საკითხებზე საუბარი არაკომფორტულია ორივე მხარისათვის.

„საკმაოდ მგრძნობიარე გოგო მყავს და ვერ ვიტყვი, რომ მარტივად მიიღო. როდესაც ამ თემაზე საუბარი დავიწყეთ, ჯერ გაუკვირდა. დაახლოებით 11 წლის იყო. გარდატეხა

დაეწყო და ამიტომ დაგვჭირდა ამ თემაზე საუბარი. ავუხსენი ჰორმონებთან დაკავშირებით, როგორ ხდება მისი წარმოქმნა, როდის იწყება და რა ცვლილებებს იწვევს ის ორგანიზმში. ძალიან ველავადი საუბრისას – რამდენად გასაგებად ვაწვდიდი ინფორმაციას, ხომ არ მოახდენდა ამ ინფორმაციის მიღება რაიმე ფსიქოლოგიურ უარყოფით გავლენას“.

სკოლის როლი: კვლევაში მონაწილე მშობელთა უმეტესობის აზრით, სკოლა არაფერს აკეთებს მოსწავლეთა ინფორმირებულობის ხელშესაწყობად. ამ თემასთან დაკავშირებული საკითხების შესწავლას მხოლოდ ბიოლოგიის რამდენიმე გაკვეთილი ეთმობა მე-8 კლასში. თუმცა, ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოში მე-8 კლასის ყველა მოსწავლე ბიოლოგიის გაკვეთილზეც ვერ იღებს ერთნაირ ინფორმაციას. ამის მიზეზი კი მასწავლებლის დისკომფორტი შეიძლება იყოს.

ზოგიერთმა რესპონდენტმა აღნიშნა, რომ სკოლა საკმარისს არ აკეთებს და საჭიროა სასწავლო პროცესებში მეტი სპეციალისტის, მაგალითად სკოლის ფსიქოლოგების ჩართვა, იმისათვის, რომ მოსწავლეებმა შეძლონ მათთვის საინტერესო და მნიშვნელოვანი საკითხების მათთან უშუალო კომუნიკაციის დროს განხილვა.

საუბრების დროს ასევე აღინიშნა, რომ სქესობრივი განათლება ფაქტობრივად არ არსებობს ეკლესიურ სკოლებში. ასეთ დაწესებულებებში სქესობრივი განათლება ფაქტობრივად უგულვებელყოფილია.

„ჩვენი სკოლა ეკლესიური სკოლაა და არა მგონია უფრო მეტი გაკეთდეს.“

რესპონდენტი მშობლები სქესობრივი განათლების დანერგვის ყველაზე დიდ გამოწვევას მასწავლებლების შერჩევა-გადამზადებაში ხედავენ. მათი თქმით ისეთი პედაგოგები უნდა შეირჩნენ, რომლებიც თავადაც კარგად იქნებიან მომზადებულები და ეცოდინებათ, თუ როგორ უნდა მიაწოდონ მოსწავლეებს ცოდნა სექსუალობის საკითხებზე.

„რამდენად სწორად იქნება შერჩეული ამ საკითხის მიწოდება, როგორი პედაგოგი იქნება შერჩეული, ამას დიდი მნიშვნელობა აქვს. ჩვენ მახსოვს, გადავახტით ამ თემას, რადგან გრძნობდა მასწავლებელი ბიჭების დამოკიდებულებას... აი ეს უნდა დარეგულირდეს, ეს იქნება უფრო რთული, ვიდრე იმის გადანწყვეტა, ისწავლებოდეს თუ არ ისწავლებოდეს... შეიძლება თეორიულად დაინერგოს, მაგრამ პრაქტიკაში არ განხორციელდეს მასწავლებლების მხრიდან.“

რეკომენდაციები

რესპონდენტებთან შეხვედრების ბოლო ნაწილი, ბუნებრივია, სამომავლო ნაბიჯებს შეეხო – რა უნდა გაკეთდეს, როგორი უნდა იყოს პირველი ნაბიჯები, ამ მიმართულებით? რესპონდენტების უმეტესობის აზრით, აუცილებლად უნდა დაიწყოს პროცესი. ბევრი მათგანისთვის მიმზიდველი

აღმოჩნდა ზრდასრულთა (მშობელთა) განათლების პროგრამები და მათში ჩართვის დიდი სურვილიც გამოხატეს. საუბარში იგრძნობოდა და თავადაც აღნიშნეს, რომ თუ თავად მიიღებდნენ მეტ ინფორმაციას, მომავალში უკეთ შეძლებენ საკუთარი შვილების დახმარებას, რაც ძალიან ძლიერი არგუმენტიცაა მათთვის – *„დედა მზადაა ყველაფერი გააკეთოს, რომ მისი შვილი უფრო კარგად იყოს, ნებისმიერ ფასად დაეხმარება მას, რაც არ უნდა უხერხულობას გრძნობდეს ყველაფერს ისწავლის.“*

მშობლებისთვის საჭირო რესურსების შექმნა და ზრდასრულთა განათლების პროგრამების დანერგვა დაეხმარება იმ მშობლებს, ვისაც აქვთ სურვილი შეარჩიოს შვილთან კომუნიკაციის ეფექტური სტრატეგია და მიაწოდონ შვილებს სანდო და ადეკვატური ინფორმაცია. სასურველია, ხარისხიანი რესურსების მომზადება, სოციალური მედიის გამოყენება, ტრენინგების ჩატარება სქესობრივ განათლებაზე ჯანდაცვის პროფესიონალების მიერ. რადგან მშობლებს აქვთ ჩართულობის სურვილი, მაგრამ აკლიათ დარწმუნებულობა, ასეთ რესურსებთან წვდომა გაზრდის მათ მოტივაციას და სქესობრივი განათლების საკითხებში ინფორმირებულობის დონეს. ცხადია, მშობლებს აქვთ სხვადასხვა მორალური, ეთიკური შეხედულებები. მნიშვნელოვანია ტრენინგები მოარგოს ამ მრავალფეროვნებას. ასეთი მხარდაჭერის პირობებში მშობლები აქტიურად ჩაერთვებიან განათლების პროცესში. ეს დაარღვევს სქესობრივი ჯანმრთელობის საკითხებთან, მშობელსა და ბავშვს შორის სუსტი კომუნიკაციის ციკლს.

რესპოდენტთა აზრით ზრდასრულთა პროგრამების პარალელურად დადებითი შედეგების მომტანი იქნება ყველა ის აქტივობა, რაც ხელს შეუწყობს საზოგადოების ინფორმირებულობის ამაღლებას (მოკლე ვიდეორგოლები, სატელევიზიო გადაცემები, სოციალური ქსელები...) ერთ-ერთი რესპოდენტის აზრით სასურველია მთელმა საზოგადოებამ თვალნათლივ დაინახოს არსებული პრობლემები – არასრულწლოვანთა ნაადრევი ქორწინება, არასასურველი ფეხმძიმობა და აბორტების დიდი რაოდენობა. ამ პრობლემების გაცნობიერებამ, შესაძლებელია, შეცვალოს საზოგადოების ნაწილში გავრცელებული ნიჰილისტური დამოკიდებულება სქესობრივი განათლების მიმართ:

„ჩაერთოს ყველა საინფორმაციო საშუალება, სოციალური ქსელიც, მათ შორის. სტატისტიკების გამოქვეყნება. და ყველაზე მარტივი რაც იქნება, შეხვედრები მშობლებთან კლასების დონეზე. მაგრამ პირველივე შეხვედრაზე არ უნდა ვაჭახოთ, რომ ჩვენ ამის სწავლება უნდა დავიწყოთ, ეგრევე ავრესია წამოვა, არც მოისმენენ. ჯერ პრობლემების განხილვა უნდა მოხდეს და შემდეგ ერთად იმსჯელებენ, როგორ მოხდეს ამ პრობლემების მოგვარება.“

აღინიშნა, რომ სპეციალისტების ჩართულობით უნდა შემუშავდეს სქესობრივი განათლების კონცეფცია. ამასთან გათვალისწინებული უნდა იქნეს დასავლეთის ქვეყნების გამოცდილება, თუმცა ხაზი გაესვა იმ გარემოებას, რომ დასავლეთის ქვეყნების გამოცდილების პირდაპირ

გადმოტანა არაეფექტიანი იქნება. დარგის სპეციალისტების ჩართულობით საგნის სწავლების კონცეფციაში გათვალისწინებული და ასახული უნდა იყოს ჩვენი ქვეყნის კულტურული თავისებურებები.

რესპონდენტებს შორის გამოიკვეთა განსხვავებული შეხედულება სქესობრივი განათლების დაწყების ასაკთან დაკავშირებით. როდის ინტერესდება ბავშვი სქესობრივი საკითხებით და, შესაბამისად, როდის (რა ასაკში) უნდა დაიწყოს სქესობრივი განათლება. წარმოდგენები იმის შესახებ, თუ რა უნდა იცოდნენ სხვადასხვა ასაკის მოზარდებსა სექსზე განსხვავებულია ან უბრალოდ, ამის თაობაზე ცოდნა მშობლებს არა აქვთ. ის მშობლები, ვისაც საკუთარი პროფესიული საქმიანობიდან გამომდინარე უშუალო შეხება აქვთ ამ თემებთან, თვლიან, რომ თანამედროვე ბავშვები გაცილებით ადრეულ ასაკში ინტერესდებიან ამ საკითხებით, ვიდრე მშობლებს ამის წარმოდგენა შეუძლიათ და ვიდრე თავად მშობლებმა დაიწყეს ფიქრი ამ საკითხებზე თავიანთ ახალგაზრდობაში.

„აუცილებელია [სქესობრივი განათლება], დაიწყოს ამ თემაზე საუბარიც, ალბათ გარკვეულწილად სახელმძღვანელოებიც [გამოიცეს და განიხილებოდეს]. ოღონდ, აუცილებლად უნდა გახდეს მსჯელობის საგანი. სანამ დაინერგება, სანამ ვიფიქრებთ იმაზე, როგორ გავაკეთოთ, მანამდე უნდა იყოს მსჯელობის საგანი, რომ ფართო მასებისათვის უფრო ცნობადობა იყოს ამალღებული.“

„ასაკთან მიმართებაში, როდის უნდა დაიწყოს, მე ვფიქრობ, რაც უფრო ადრე დაიწყება უკეთესია, მე-5 კლასი დაგვიანებულიც კი არის. ბალიდან უნდა დაიწყოს მე თუ მკითხავთ და ინფორმაციის ნელ-ნელა დომირებულად მიწოდება. აქ ყველაზე დიდი პრობლემა არის კადრები და სახელმძღვანელოები. რომლებიც უნდა იყოს ძალიან ფრთხილად შერჩეული.“

„თავის მოტყუებაა, რომ ბავშვმა რამე არ იცის და არ უნდა გაიგოს, იცის და საკმაოდ ადრეული ასაკიდან იცის“.

ერთ-ერთი მშობლის აზრით, კარგი იქნება საგნისთვის სახელის შეცვლა, რომ სახელწოდების გაგონებისას პირველივე რეაქცია არ იყოს, რომ ეს არის საგანი ორ ადამიანს შორის ინტიმური ურთიერთობის შესახებ.

რესპონდენტთა შორის გამოითქვა მოსაზრება, რომ მნიშვნელოვანია სკოლაში ისეთ თემებზე საუბარიც, როგორიც არის განსხვავებული ორიენტაცია, იმიტომ რომ „ძალიან ძნელია მერე დამოკიდებულების შეცვლა, თუ ბავშვებს არასწორი, აგრესიული დამოკიდებულება ჩამოუყალიბდათ განსხვავებული ადამიანების მიმართ“.

„ერთხელ მე-11 კლასელმა ბიჭმა მითხრა, ჩემს შვილს ასეთი გადახრები რომ ჰქონდეს, მოგვლავო. მთელი გაკვეთილი ვისაუბრე იმ ფიზიოლოგიურ პროცესებზე, რაც არის

ამის მიზეზი, მაგრამ ლაპარაკს უკვე ამრი აღარ ჰქონდა. ეს ყველაფერი აბსოლუტურად უკუღმართულად აქვთ გაგებულნი“.

მშობლებმა ხაზგასმით აღნიშნეს, რომ მსგავსი თემების სწავლებაში სასურველია მხოლოდ ბიოლოგიის მასწავლებელი არ იყოს ჩართული. ძალიან კარგი იქნება, თუ ეს თემები უფრო ფართოდ იქნება გაშლილი სხვა საგნებშიც, მაგალითად, სამოქალაქო განათლებაში. აუცილებელია, რომ მოსწავლეებმა ამ საკითხების შესახებ ინფორმაცია სხვადასხვა წყაროდან მიიღონ. ასევე ისიც აღინიშნა, რომ კარგად უნდა დავფიქრდეთ ამ საკითხებზე საუბრის სიხშირეზე, უნდა შეირჩეს ოპტიმალური ვარიანტი არც ძალიან იშვიათად და არც ძალიან ხშირად.

ცალკე გამოვყოფთ, მამების რეკომენდაციებს. მათი შეფასებით, სქესობრივი განათლების მიზანი უნდა იყოს მოსწავლისთვის იმის ახსნა, რომ სექსი არ არის მხოლოდ გამრავლების საშუალება, ის ადამიანის ცხოვრების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი სფეროა. მშობლებმა და ახალგაზრდებმა უნდა გააცნობიერონ, რომ სქესობრივი განათლება არის არასასურველი ორსულობისგან, სქესობრივი გზით გადამდები საკმაოდ მძიმე დაავადებებისგან, ფიზიკური და მორალური ტრავმებისგან თავის დაცვის საშუალება. ამასთან, სქესობრივი განათლების დანერგვა სკოლაში არ უნდა გულისხმობდეს ცალკე შესაბამისი საგნის არსებობას, სქესობრივ განათლებას უნდა დაეთმოს სათანადო დრო (შეხვედრების რაოდენობა) ბიოლოგიის და სამოქალაქო განათლების ფარგლებში, რაც ფინანსურად არ იქნება მძიმე ტვირთი განათლების სამინისტროსა და სკოლებისთვის. უფრო რთული იქნება პოლიტიკური ნების გამოჩენა ქართული საზოგადოების პოზიციის გათვალისწინებით. ამ კონტექსტში აუცილებელია მშობლებთან კომუნიკაცია, მათი მზაობის მიღწევა იმისათვის, რომ მათ შვილებს ჰქონდეთ ასაკის, კონტექსტის და კულტურის შესაბამისი ინფორმაცია სქესობრივი განათლების საკითხებთან დაკავშირებით (ამის მიღწევა უფრო რთული იქნება რეგიონებში).

შეჯამების სახით შეიძლება ითქვას, რომ რესპონდენტების მთავარი რეკომენდაცია კვალიფიციური მასწავლებლების მომზადება და მშობლების მხარდაჭერაა, რათა ორივე მხარემ შეძლოს სექსუალობის საკითხებზე მოზარდებთან საუბარი და ასაკის შესაბამისი ცოდნის მიცემა. *„რადგან ვსაუბრობთ, რომ სკოლებში უნდა დაინერგოს, პედაგოგებსაც მოუწევთ გადამზადება. ალბათ პედაგოგებმა უნდა დაიწყონ და შემდეგ მათ მიწოდებულ ინფორმაციას საჭიროა, რომ მშობელი სახლში მზად დახვდეს.“*

9. ეკლესიის წარმომადგენლები: სქესობრივი განათლებისადმი დამოკიდებულება

ინფორმირებულობა

ინფორმირებულობა განათლების პოლიტიკის საკითხების შესახებ

თანამედროვე საქართველოში, როგორც სეკულარულ სახელმწიფოში, განათლების პოლიტიკის საკითხების შესახებ ეკლესიის ინფორმირებულობის დონე, შეიძლება ითქვას, დაბალია. რესპონდენტთა შორის არსებითად მხოლოდ ერთი იცნობს სასკოლო განათლების მიზნებს, ეროვნულ სასწავლო გეგმასა თუ სხვადასხვა სახელმძღვანელოს. ეს იმით არის განპირობებული, რომ რესპონდენტი თანამშრომლობს საპატრიარქოს განათლების განყოფილებასთან, საპატრიარქოს ერთ-ერთი სკოლის წარმომადგენელია და ჩართულია სასწავლო პროცესის მართვის საკითხებში. უნდა აღინიშნოს მისი უკმაყოფილება ამ სფეროში არსებული ვითარებით, განათლების სამინისტროს მუშაობით. როგორც საკანონმდებლო ხარვეზების, ასევე კვალიფიციური ადამიანური რესურსის დეფიციტის საილუსტრაციოდ რესპონდენტს მოჰყავს სასკოლო სახელმძღვანელოების გრიფირების პროცესის მაგალითი. რესპონდენტებიც, რომლებიც საგანმანათლებლო საკითხებში ორგანიზაციულად არ არიან ჩართულნი და ნაკლებად არიან ინფორმირებულნი განათლების პოლიტიკისა თუ პრაქტიკის შესახებ, განათლების მხრივ საქართველოში არსებულ ვითარებას საგალალოს უწოდებენ და გულისტკივილს გამოთქვამენ ამასთან დაკავშირებით.

„სამწუხაროდ, მოხდა განათლების კულტურის, კვლევის, მეცნიერების კულტურის გაწყვეტა 70 წლის მანძილზე, რაც ჰქონდა ქართველ ერს... ჩვენ მენტალურად ჯერ ვართ საბჭოთა კავშირში. ამის ნათელი გამოხატულებაა „ქართული მარში“. არ გაკეთდა ამდენი ხნის განმავლობაში არაფერი, რომ საბჭოთა ტყლაპოდან ამოვსულიყავით, ინტელექტუალურად არ განვითარდით ამისთვის“...

ერთ-ერთი რესპონდენტი ხედავს პრობლემებს საპატრიარქოს სკოლებშიც, რომლებიც, რიგ შემთხვევაში, განათლების წყარო კი არ არის ახალგაზრდებისთვის, არამედ – სიბნელის (იყენებს რუსულ ტერმინს „მრაკაბესიე“).

რესპონდენტები ერთსულოვნად აღნიშნავენ განათლების სისტემის, მისი ეფექტურად ფუნქციონირების უდიდეს მნიშვნელობას ქვეყნისა და საზოგადოების განვითარებისთვის.

„განათლების სისტემა არის უმნიშვნელოვანესი და ამის გარეშე ყველაფერი ფუჭდება. უცოდინრობა აფუჭებს საქმეს ეკლესიაშიც და ყველგანაც“...

„ცოდნა უმნიშვნელოვანესია, ფიზიკა არის მთელი სამყარო... ბიოლოგია საოცარი მეცნიერებაა — ადამიანის სისხლს რომ შეისწავლი, არ შეიძლება, არ გახდე მორწმუნო, თქვა პავლოვმა“...

განათლების საკითხებზე სამინისტროსა და ეკლესიის თანამშრომლობა

როგორც ზემოთ აღინიშნა, რესპონდენტები ხაზს უსვამენ განათლების ცენტრალურ მნიშვნელობას ქვეყნის განვითარებისთვის, შესაბამისად, განათლების სამინისტროსთან თანამშრომლობის და განათლების საკითხებზე მუშაობაში ჩართულობის აუცილებლობას ხედავენ.

„საზოგადოება ერთიანია – ერი და ბერი. ერთი პრობლემები გვაქვს. ერთმანეთს ხშირად უარყოფითად ვაფასებთ, მაგრამ სინამდვილეში ეს ერთი მედლის ორი მხარეა... უნდა ვეცადოთ, რომ ერსა და ბერს შორის თანამშრომლობა შედგეს“...

„ეკლესია ყველაფერში უნდა იყოს ჩართული, რატომ არის ის განყენებული?! ეკლესიაში არიან ადამიანები მისული საზოგადოებრივი ცხოვრებიდან, როგორც იტყვიან, ანაფორაში არავინ არ დაბადებულა“...

„ყველა ყველაფერში უნდა იყოს ჩართული. იმას კი არ ვამბობ, რომ მეწაღე გახდეს ხაბაში, მაგრამ ასეთი დაყოფა – ეკლესია ცალკე, ერი ცალკე – ეს არ უნდა იყოს. მღვდელი რომ ქუჩაში გამოდის, მას არ უნდა აღელვებდეს დასუფთავების საკითხები?! მართო მერიის საქმე უნდა იყოს?! ეკლესიის წარმომადგენელი საზოგადოების წარმომადგენელია“...

განათლების სისტემის მუშაობაში ეკლესიის ჩართულობა/თანამონაწილეობა შეიძლება დაგინახოთ იმაში, რომ საქართველოს მასშტაბით არსებობს საპატრიარქოს 40 სკოლა. ეს არის ჩვეულებრივი საჯარო სკოლები, რომლებშიც ერთ საგნად რელიგია ისწავლება. თუმცა, ზოგადად, უნდა ითქვას, რომ თანამშრომლობა ეკლესიასა და განათლების სამინისტროს შორის ინტენსიური ნამდვილად არ არის. საქართველო არის სეკულარული სახელმწიფო. ცხადია, ეს ზღუდავს ეკლესიის წარმომადგენელთა მონაწილეობას განათლებისა თუ საზოგადოებრივი ცხოვრების სხვა საკითხების დაგეგმვასა და მართვაში. თუმცა, მეორე მხრივ, დეკლარირებული გამიჯვნის არარსებობის პირობებში რთული იქნებოდა ეკლესიის საქმეებში საერო პირთა (სახელმწიფო მოხელეთა) ჩართულობის კონტროლი.

„დაიწყებოდა მერე – ეს აქ დანიშნე, ის იქ დანიშნე“...

„რთული იქნებოდა ზღვრის გავლება“, „ეკლესია უნდა იყოს თავისუფალი თავის ადმინისტრაციულ გადაწყვეტილებებში“...

თანამშრომლობის სურვილის არსებობის შემთხვევაშიც ერთ-ერთი რესპონდენტი ამ პროცესში მნიშვნელოვან ბარიერებს ხედავს – ადამიანის წარმოშობის, მისი არსის შესახებ

რადიკალურად განსხვავებული შეხედულებები აქვთ საერო და სასულიერო პირებს. ეს პრობლემატურს ხდის ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლებში სწავლებისას სწორი (ეკლესიის პოზიციიდან) აქცენტების გაკეთებას.

„როგორ უნდა ასწავლო ბავშვს, ადამიანი ვინ არის? თავისით შეიქმნა? ვინ არის მისი შემოქმედი? როგორც კი სული მიდის ადამიანისგან, ადამიანი არის ფიცარი. ადამიანი შეიძლება წარმოვიდგონოთ მანქანად, ძრავა – გული, სანგავი – სისხლი... მაგრამ მანქანა ვერ ამოძრავდება, თუ არ იქნება ნაპერწკალი, ყველაფრის მამოძრავებელი ძალა არის სული“.

ინფორმირებულობა კონკრეტულად სქესობრივი განათლების მიზნების, შინაარსის, სწავლების ფორმების, მისაღწევი შედეგების შესახებ

როგორც განათლების პოლიტიკის შესახებ, კონკრეტულად **სქესობრივი განათლების შესახებაც რესპონდენტთაგან მხოლოდ ერთს აქვს ინფორმაცია**. ის, საპატრიარქოს განათლების განყოფილების ხელმძღვანელთან ერთად, გარკვეული პერიოდის განმავლობაში იყო ჩართული სამუშაო ჯგუფში, რომლის მიზანიც საგნის „მე და საზოგადოება“ კურიკულუმის შემუშავება იყო და, შესაბამისად, იცნობს ჯანსაღი ცხოვრების წესის საკითხებს, რომლებიც წარმოდგენილია საგნებში „მე და საზოგადოება“ და „ჩვენი საქართველო“. რესპონდენტი არ არის კმაყოფილი ამ საკითხების სწავლებისადმი მიდგომით, **ჯგუფის მუშაობის პროცესსაც აფასებს, როგორც ძალზე მძიმეს**. მისი აზრით, ამის საფუძველი რელიგიის მიმართ ჯგუფის წევრების განწყობა იყო. რესპონდენტისთვის ამა თუ იმ საკითხზე ბავშვისთვის ცოდნის სწორად მიწოდება მისი რელიგიური პერსპექტივით მიწოდებას ნიშნავს. მაგალითად, მისთვის მნიშვნელოვანია, ბავშვი იცნობდეს შემოქმედის იდეას, თუნდაც ღმერთის ხსენების გარეშე; ან კიდევ სვეტიცხოველს არ ეცნობოდეს, როგორც მხოლოდ საკულტო ნაგებობას, როგორც ეს შესაბამის სახელმძღვანელოშია განმარტებული. რესპონდენტის თქმით, მის (და ეკლესიის სხვა წარმომადგენელთა) პოზიციას ამ საკითხებთან დაკავშირებით სამინისტროს წარმომადგენლები და სამუშაო ჯგუფის წევრები არ იზიარებდნენ.

„ძალიან რთულად მიდიოდა პროცესი... რელიგიისადმი ჰქონდათ ძალიან მძიმე განწყობა... არ ვამბობ, რომ ყველგან უნდა „შეტენო“ ეს რელიგია, მაგრამ ეს სამყარო არის ღმერთი, როგორც ჰაერი არ ჩანს, ისე არის ის განუფენილი მთელს სამყაროში, ის არის შემოქმედი... ამას ცალსახად ეწინააღმდეგებოდნენ. დამოკიდებულება იყო ძალიან ხისტი“...

სამწუხაროდ, რესპონდენტი არ საუბრობს კონკრეტულად სქესობრივი განათლების ან ჯანსაღი ცხოვრების წესის საკითხებზე, რომლებიც საგანში „მე და საზოგადოება“ არის წარმოდგენილი. ის მხოლოდ ჯგუფის მუშაობის არასასურველ ატმოსფეროსა და განწყობაზე მიუთითებს.

დამოკიდებულებები და განწყობები

სქესობრივი განათლების როლი და მნიშვნელობა

სქესობრივი განათლების საჭიროებისა და მნიშვნელობის შესახებ რესპონდენტთა ზოგადი შეხედულებები, ფაქტობრივად, ერთგვაროვანია – სამივე რესპონდენტი მიიჩნევს, რომ ადამიანის ნებისმიერი ცხოვრებისეული ასპექტის შესახებ, და მით უმეტეს, ასეთი არსებითად მნიშვნელოვანი სფეროს შესახებ უნდა ჰქონდეს ცოდნა. თუმცა აუცილებელია აღინიშნოს, რომ ეკლესიის წარმომადგენლები ამ ცოდნას განსხვავებულად განმარტავენ. ცოდნის აუცილებლობაზე საუბრისას ისინი ხაზს უსვამენ, რომ განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია სქესობრივი განათლების ჭრილში აქცენტი გაკეთდეს სიყვარულზე, ოჯახზე, გამრავლების მნიშვნელობაზე.

„ადამიანი უნდა იყოს გათვითცნობიერებული. ყველაფერს, რასაც არ უნდა აკეთებდეს, უნდა აკეთებდეს ცოდნის საფუძველზე. ქვეყნის მეთაურია თუ დამლაგებელი, უნდა იცოდეს საქმე, რომელსაც აკეთებს“...

„უცოდინრობა დაუშვებელია. ეს განუყოფელი ნაწილია ცხოვრების და ამიტომ სამედიცინო ცოდნა (სავარაუდოდ, იგულისხმება ფიზიოლოგიური) საჭიროა“...

„სქესობრივი ურთიერთობა არის სისტემური, ეს სისტემა ჩვენი სხეულის ნაწილია. ეს ორგანოები ისევე ცოცხალია, როგორც სხვები. მათი მუშაობის შეჩერება შეუძლებელია – გულს ხომ ვერ გავაჩერებთ?! ამ ორგანოების მისია უნდა განხორციელდეს. უბრალოდ ეს მისია მორალურ-მნეობრივ საკითხებს უკავშირდება. რაც სისტემურია, ამისგან გაქცევა არასწორია“...²¹

ერთი-ერთი რესპონდენტი მრავალი საზიანო პრაქტიკის მიზეზს სწორედ არაინფორმირებულობაში ხედავს.

„განქორწინებები, აბორტები, ძალადობა, პედოფილია არის გაუნათლებლობის ბრალი“...

²¹ სქესობრივი ურთიერთობის, როგორც ადამიანისთვის ბუნებრივი, სისტემური მოვლენის წარმოსაჩენად ერთ-ერთ რესპონდენტს მოჰყავს ეკლესიის წარმომადგენელთა მაგალითი („ეკლესიაში ახალმოსულ ადამიანებს მაშინვე ბერად აღკვეცავდნენ ხოლმე. შემდეგ ხშირად აღმოაჩენდნენ ეს ადამიანები, რომ არ იყვნენ მზად თავშეკავებისთვის, ყველას ერთნაირად არ აქვს ამის უნარი“...). ამ მხრივ ძალიან მძიმე პრობლემებია კათოლიკურ ეკლესიაში, რომელიც ყველა თავის წარმომადგენელს ცვლებათობას ავალდებულებს („აქედან მოდის საშინელი ვითარება, რომელიც იქ არის“... „ყველა წამოწყება, რასაც ხელოვნურად და რეალობის გათვალისწინების გარეშე ვაკეთებთ, განწირულია მარცხისთვის. რეალობას უნდა შევხედოთ თვალეში“...).

რესპონდენტები ხაზგასმით აღნიშნავენ, რომ **რელიგიური შეხედულების თანახმად, ორ ადამიანს შორის ურთიერთობა ღვთისგან დადგენილია**. ეს არის ღირებულება – სიყვარული, ოჯახი არის ღირებულება. ბიბლიის მიხედვით, პირველი კურთხევა ადამმა და ევამ სწორედ გამრავლებაზე მიიღეს.

„პირველი კურთხევა ღვთისა ადამიანზე არის ასეთი: აღორძინდით, დაეუფლეთ ამ ყველაფერს, რაც ღმერთმა შექმნა თქვენთვის და გამრავლდით – ანუ აკურთხა გამრავლება ადამიანის“...

„ეკლესიაში არსებობს კანონი – თუ ერისკაცი ან სამღვდლო პირი ცოდვად შერაცხავს ამ ურთიერთობას, ის გარკვეულ სასჯელს იმსახურებს“...

„ეს არის სიყვარულის ფიზიკური გამოხატულება და მის შესახებ ცოდნა ბავშვს რომანტიკული და სამედიცინო თვალსაზრისით სწორად უნდა მიენოდოს“...

სიყვარული საზოგადოების ცხოვრების უმნიშვნელოვანესი ნაწილია.

„ქალის და კაცის სიყვარულის გარეშე არ იარსებებდა ხელოვნება, გალაკტიონი, ვან გოგი არ იქნებოდნენ, არაფერი არ იარსებებდა. ღვთის ხატი და მსგავსი არის ქალი და კაცი ერთად“...

სქესობრივი ურთიერთობის მიმართ ეკლესიის დამოკიდებულების საილუსტრაციოდ ერთ-ერთ რესპონდენტს მოჰყავს ღვინის მეტაფორა: ღვინო არის ღირებულება ეკლესიისთვის. ამ სასმელში განხორციელდება ქრისტეს სისხლი, მაგრამ, მეორე მხრივ, „მემთვრალეთა ვერ დაიმკვიდრონ სასუფეველი“. **ეკლესია არის „ზომიერი ხაზის მომხრე“**. რესპონდენტების აზრით, ბუნებრივია, რომ თავად ეკლესიის წიაღში არსებობს უკიდურესი ლიბერალიზმიც და კონსერვატიზმიც (როგორც მთლიანად საზოგადოებაში), მაგრამ **მნიშვნელოვანია, ეკლესია დარჩეს თავად ქრისტეს ერთგული და არა ვინმეს აზრის ერთგული**.

„არ უნდა გადავვარდეთ უკიდურესობებში – რაღაც კატეგორიულად არ შეიძლება და რაღაც კატეგორიულად შეიძლება. შუალედური გზა უნდა ავირჩიოთ“...

არაინფორმირებულობა და დამახინჯებული ინფორმაცია, როგორც საზიანო პრაქტიკების განმაპირობებელი მნიშვნელოვანი ფაქტორი

როგორც ზემოთ ითქვა, სამივე რესპონდენტი არის თეთრი სამღვდლოების წამომადგენელი. ისინი აღნიშნავენ, რომ ახალგაზრდები (და არა მარტო ისინი) საკმაოდ ხშირად მიმართავენ მათ სქესობრივ ცხოვრებასთან დაკავშირებული პრობლემებით.

„როგორც ყველა ცხოვრებისეულ სფეროზე, ამაზეც ჩნდება შეკითხვები და ძალიან ხშირადაც. როდესაც ადამიანს პრობლემა უჩნდება, მიდის იმასთან, ვისაც ენდობა“...

თუმცა, ამ პრობლემებსა და მათი გადაჭრის გზებთან დაკავშირებით რესპონდენტებს განსხვავებული მიდგომები და დამოკიდებულებები აქვთ.

ჰარმონიული სქესობრივი ურთიერთობის მნიშვნელობას განსაკუთრებით უსვამს ხაზს ერთ-ერთი რესპონდენტი – ის გულისტკივილით აღნიშნავს ფაქტს, რომ ბევრად მეტი წყვილი მიმართავს ეკლესიას ჯვრის ასაყრელად, ვიდრე ჯვრის დასაწერად. ამის რამდენიმე მიზეზს ასახელებს:

1. ქორწინების შემდეგ წყვილს სქესობრივი ურთიერთობები უკანა პლანზე გადააქვს, რაც როგორც ამ სფეროში, ასევე სხვა ცხოვრებისეულ საკითხებში დავისა და უთანხმოების საბაზი ხდება.

„თქვენს მეუღლეს ორი წლის განმავლობაში სადილი რომ არ მოუშადაო, რას იზამს, ხომ წავა სხვა სასადილოში?!“

2. სქესობრივი ცხოვრების პრობლემები ტაბუირებულია – ერთ-ერთი მოსაზრების მიხედვით, თუ პრობლემაზე არ ვლაპარაკობთ, ესე იგი, ის არც არსებობს. თუმცა, ცხადია, ასე არ არის. მაგალითად, სინამდვილეში არსებობს ისეთი მოვლენა, როგორიცაა სექსუალური შეუთავსებლობა, რაც ხშირ შემთხვევაში წყვილის განქორწინებას უდევს საფუძვლად. (რესპონდენტი პირდაპირ არ სვამს საკითხს, თუმცა მიანიშნებს პრობლემაზე, რომ სექსუალური შეუთავსებლობის აღმოჩენა ცხოვრების ქრისტიანული წესის მქონე წყვილებს მხოლოდ ქორწინების შემდეგ შეუძლიათ). რესპონდენტის მიხედვით, ცოლ-ქმარს შორის მონესრიგებული (ჰარმონიული) სექსუალური ურთიერთობის არსებობის მნიშვნელობაზე მიუთითებს ისიც, რომ ეს ერთადერთი სფეროა, რომელშიც ადამიანს სხვა „გამზიარებელი“, პარტნიორი ვერ ეყოლება.

„ყველაფერში შეიძლება იპოვო სხვა გამზიარებელი, მაგალითად, ხელოვნებაზე ელაპარაკო მეგობარს, ბავშვის აღზრდაზე – მშობელს, მაგრამ ლოგინს ვერავის სხვას ვერ გაუზიარებ“...

3. ყველაზე მნიშვნელოვანი პრობლემა, რომელიც ახალგაზრდების წინაშე დგას, არის არასაკმარისი მზაობა უმნიშვნელოვანესი პასუხისმგებლობის აღებისთვის.

„მოგჯერ ახალგაზრდები ძალიან ეგზალტირებულები უყურებენ ქორწინებას, სექსუალურ ურთიერთობებს; ვერ აცნობიერებენ უზარმაზარ პასუხისმგებლობას – პანოს მხოლოდ პატარა ფრაგმენტს ხედავენ, მთლიან პანოს, მთელ სურათს – ვერა“...

რესპონდენტი იხსენებს ეგზიუპერის ციტატას: „ჩვენ პასუხისმგებლები ვართ ყველაზე, ვინც მოვიშინაურეთ“. რესპონდენტი აღნიშნული ციტატით ხაზს უსვამს, რომ ახალგაზრდები ხშირად მარტივ პასუხისმგებლობებსაც კი ვერ ართმევენ თავს, მაგალითად, მათ მიერ მოყვანილ შინაურ ცხოველებს საბოლოო ჯამში მშობლები უვლიან, ახალგაზრდებს სწრაფად ბებრდებათ რაღაცები, როგორც პატარა ბავშვებს სათამაშოები. ასევე ხდება ქორწინებასა და სქესობრივ ურთიერთობებშიც, როდესაც წყვილი ძალიან ახალგაზრდა, 18-19 წლის ასაკში ქორწინდება.

„ერთი სათამაშოთი მცირე პერიოდით ერთობიან, თავს მოიკლავენ, სანამ მიიღებენ, და მერე ძალიან მალე მიაგდებენ, აღარ აინტერესებთ. ცოტა ხანში ზუსტად ისეთივე მოუნდებათ და ა.შ. ზუსტად ასევეა ცოლის შემთხვევაში – ყველაფერს აკეთებს, რომ მოიყვანოს, მაგრამ 3 თვეში აღარ აინტერესებს, ბებრდება... ოჯახისთვის გამოცდა არის ე. წ. ნაცრისფერი ყოველდღიურობა... ახალგაზრდას ცოლის მოყვანა რომ უნდა, ჯერ ვეუბნები, იყიდე ოქროს თევზები და მოუარე შენ თვითონ. თუ 6 თვეში არ დაგეხოცება, მაშინ მოგცემ კურთხევას“...

რესპონდენტს მოჰყავს ევროპის ქვეყნების მაგალითი, სადაც ადამიანები დაახლოებით 30 წლის ასაკში ქორწინდებიან. ისინი ითვალისწინებენ კათოლიკური ეკლესიის ძალზე მკაცრ დამოკიდებულებას ჯვრის აყრის მიმართ (სასამართლოში წარდგენილ უნდა იქნას უტყუარი საბუთები ღალატის შესახებ). ასევე, აცნობიერებენ, რომ ადამიანი 25-30 წლამდე აგრძელებს ფორმირებას და მხოლოდ ამ ასაკის შემდეგ არის მზად ასეთი სერიოზული გადაწყვეტილების მისაღებად.

„18-19 წლის ადამიანი საერთოდ არ არის ჩამოყალიბებული, ასაკთან ერთად რალაცების გადაფასება ხდება, მაგალითად, ჩვენს ძველ ნამუშევრებს რომ გადავხედავთ ხოლმე, ხომ საოცარ სისულელეებად გვეჩვენება და გვიკვირს, გვრცხვენია, როგორ დავწერეთ ეს, ასე მეორე ადამიანის შეფასებაშიც“...

განქორწინებების, ადრეული ქორწინების და სხვა საზიანო პრაქტიკების (მაგ., აბორტის) თავიდან აცილების ერთ-ერთ საშუალებად რესპონდენტი **ოჯახის დაგეგმარების შესახებ ახალგაზრდების ინფორმირებას ხელდას.**

„აუცილებლად სჭირდებათ ოჯახის დაგეგმარების სწავლა“...

ოჯახის დაგეგმარებასთან დაკავშირებით რადიკალურად განსხვავებულ პოზიციაზეა მეორე რესპონდენტი. მიუხედავად იმისა, რომ არაინფორმირებულობას ისიც მიიჩნევს, მაგალითად, აბორტების გაზრდილი რაოდენობის ერთ-ერთ შესაძლო მიზეზად, ოჯახის დაგეგმარება მისთვის ღვთის კურთხევის საწინააღმდეგო მოქმედებაა.

„იქ არის ასეთი ტერმინი – არასასურველი ფეხმძიმობა²². პატრიარქი ყველა ქადაგებაში ითხოვს, გამრავლდით, ღვთის კურთხევაა ესო და ჩვენ ვამბობთ, რომ არასასურველია ორსულობა... ეს მიდგომა – მე ეხლა ამის დრო არ მაქვს, რაოდენობა მნიშვნელოვანი არ არის, ამით ხომ ხარისხი არ იზრდება – არ შეიძლება. ეს დაახლოებით იგივეა, რაც აბორტი, იგივე მკვლელობაა. ადამიანებმა უნდა იცოდნენ, როგორი დანაშაულია აბორტი. სწორედ ამას სჭირდება აღზრდა“...

²² უნდა აღინიშნოს, რომ რესპონდენტი კარგად არის ინფორმირებული სფეროს შესახებ, აქვს ევროკავშირის ბიოეთიკის კომისიაზე რამდენჯერმე დასწრების გამოცდილება და მეტ-ნაკლებად იცნობს არასამთავრობო ორგანიზაციების საქმიანობას.

გამოწვევები

სქესობრივი განათლების საკითხების შესახებ (სქესობრივი განვითარება, ინტიმური ჰიგიენა, სქესთა შორის ურთიერთობები, რეპროდუქციული ჯანმრთელობა და უსაფრთხოება) მოსწავლეთა ინფორმირების თანმდევი საფრთხეები/სარგებელი

მოსწავლეთათვის ასაკისთვის რელევანტური, ავთენტური ინფორმაციის მიწოდებას პრინციპულად საჭიროდ მიიჩნევს სამივე რესპონდენტი, თუმცა იკვეთება განსხვავებები ცოდნის შინაარსსა და ცოდნის მიწოდების ფორმასთან დაკავშირებით.

რესპონდენტები თანხმებიან იმაზე, რომ ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი გამოწვევა, რომლის წინაშეც დგას განათლების სისტემა, არის ბავშვებისთვის **ინფორმაციის სანდო წყაროების შერჩევა-შეთავაზება**. დღეს ბავშვებს ინფორმაციის უამრავი წყარო აქვთ (ინტერნეტი თუ სხვა მედიასაშუალებები), საიდანაც უმეტესწილად დამახინჯებულ ინფორმაციას იღებენ. ერთ-ერთი რესპონდენტის აზრით, ადამიანის სქესობრივი ცხოვრების შესახებ ინფორმაციის „უხამსობისკენ წანაცვლება“ საბჭოთა ტრადიციიდან მომდინარეობს.

„ამ ღირებულებამ ბევრი ტალახი აიკრა, უხამსობის შემცველი ხატებით ხდება მისი წარმოდგენა... ათეიზმის გამო კომუნიტების დროს და მერე 90-იანებში ადამიანები უხამსად იღებდნენ ინფორმაციას ამ სფეროს შესახებ“...

ერთ-ერთი რესპონდენტი გამოყოფს ტელემედიის როლს განსხვავებული რაკურსით – ბავშვებისთვის „არასასურველი მოდელების“ მიწოდების თვალსაზრისით.

„რამდენიმე არხზე არიან ტელენამყვანები, რომლებიც საზოგადოებაში არ სარგებლობენ დიდი ავტორიტეტით. რატომ უნდა წაიყვანონ მათ გადაცემები?! ისინი ავტორიტეტები ხდებიან 10-12 წლის ბავშვისთვის. მათ რომ უყურებს, მერე მშობელს ეტყვის – რატომ მიკრძალავ, იქ რომ ასეა?!“...

ამ გამოწვევასთან გამკლავების სხვადასხვა სტრატეგიებზე საუბრობენ რესპონდენტები. ერთ-ერთი (პირობითად, პირველი) რესპონდენტის აზრით, მოსწავლეებს **ღიად უნდა ესაუბროს კომპეტენტური ადამიანი**, ავტორიტეტი – მასწავლებელი ან კონსულტანტი – იმ საკითხების შესახებ, რომლებთან დაკავშირებითაც მათ შეკითხვები გაუჩნდებათ. **მნიშვნელოვანია, მოსწავლემ მიიღოს სწორი ინფორმაცია**.

„დღეს ვართ სირაქლემას პომიციაში – თუ არ ვილაპარაკებთ ამაზე, პრობლემაც არ იარსებებს. მნიშვნელოვანია, რომ ავტორიტეტმა დაუღაგოს სწორად ყველაფერი“...

თუმცა ის უმცირესობაშია, როდესაც ამ თემაზე ღიად საუბრის დეფიციტს პრობლემად მიიჩნევს. სხვა რესპონდენტები **ღიად საუბარში მეტ საფრთხეს ხედავენ, ვიდრე სარგებელს**. მათ პრობლემად თავად დასახელების საკითხიც კი მიაჩნიათ – მათი აზრით, სიტყვა „სექსუალური“, თუნდაც განათლების კონტექსტში, არასასურველი მიმართულებით წარმართავს ბავშვის გონებას.

„არსებობდა ესთეტიკური და ფსიქოლოგიური აღზრდა, მერე იყო სქესობრივი აღზრდა და ახლა მოდის სექსუალური. იცვლება დასათაურება და ის ცვლის თავისთავად შინაარსსაც. სექსუალურზე მე კატეგორიულად წინააღმდეგი ვარ – თვითონ ტერმინი უკვე ათამამებს... და სქესობრივიც აჩენს ადამიანში, მოზარდში რაღაც განსაკუთრებულ დამოკიდებულებას... უჩნდება გარკვეული მოსაზრებები, ფიქრები ამ ყველაფრის შესახებ, რადგან მოზარდია, სამყაროს შეცნობას იწყებს... ადამიანი დაბადებიდანვე მიდრეკილია ცუდისკენ, დაცემული ბუნებით არის ნაშობი. და ასეთ შემთხვევაში ინტერესი იღვიძებს მასში“...

ამა თუ იმ თემაზე ლაპარაკის დაწყებით მოზარდს უღვივდება ცნობისმოყვარეობა მის მიმართ. ის ცდილობს, ცნობისმოყვარეობა სხვადასხვა გზით დაიკმაყოფილოს. ამ დროს ფაქტობრივად შეუძლებელი ხდება იმის გაკონტროლება, საიდან და რა სახის ინფორმაციის მოპოვებას შეეცდება ის.

„ადამიანს ყველაფერი აინტერესებს ამ სამყაროში. ბავშვი ცეცხლისკენ რომ მირბის და შენ აკავებ, წინააღმდეგობას გიწევს. ვერ ხვდება, შენ რატომ აკავებ“...

ერთერთ რესპონდენტს მოჰყავს ეკლესიის ანალოგია: ადამიანთა შორის სქესობრივი ურთიერთობის საკითხები საკმაოდ ხშირად ხდება აღსარების თემაც. მღვდელს დიდი სიფრთხილე მართებს საუბრისას, რომ არ შეეხო ისეთ საკითხებს, რომლებიც შეურაცხყოფს აღმსარებელს.

„არ უნდა უბიძგოს ისეთი ფიქრის გაჩენისკენ, რომელიც აღმსარებელს თავში არც კი გაუვლია, არ უნდა წამოწიოს ისეთი თემები, რომლებიც მას დააბინძურებს“...

მოსწავლესთან განსახილველი სქესობრივი განათლების საკითხების ნუსხას განსაკუთრებით ზღუდავს ერთ-ერთი რესპონდენტი. მისი თქმით, როდესაც მოზარდს სქესობრივი განათლების ზოგიერთ საკითხს უხსნიან, ამით პატიოსანი, ქრისტიანული ცხოვრების გზის არჩევისკენ არ მოუწოდებენ.

„როდესაც ბავშვს დაუწყებ ახსნას, უსაფრთხო სექსი... თავს კი ნუ შეიკავებ, უსაფრთხოებისთვის ქალმა ეს საშუალება გამოიყენე, კაცმა – ეს... ამ მიმართულებით არ უნდა წაიყვანო. დღევანდელ ადამიანს ვერ წარმოუდგენია, რომ შეიძლება თავი შეიკავოს... ამ ურთიერთობებისგან „ცვდება“ ადამიანი ემოციურად, ასეთი ცხოვრება სულისთვის იარაა და კიდევ ბევრი სხვა იარაღიც აქვს ადამიანს. დღევანდელი ადამიანი ძალიან სუსტია, იმიტომ, რომ ღმერთის გარეშე... და მერე, როდესაც ოჯახს ქმნიან, ეს აირები აუცილებლად იჩენს თავს უნდობლობაში და სხვა რაღაცებში“...

ერთგვარ შუალედურ პოზიციას ვხვდებით მეორე რესპონდენტთან, რომლის ამრითაც ადამიანთა შორის სქესობრივი ურთიერთობები სიყვარულის კონტექსტში უნდა იქნას განხილული.

„სიყვარულით იწყება ამ გრძნობის გაკეთილშობილება“...

მისი აზრით, მნიშვნელოვანია ფორმალური განათლების სივრცეში ამ თემის შემოტანა, თუმცა დიდი სიფრთხილე და პროფესიონალიზმია საჭირო სწორი ნაბიჯების გადასადგმელად. **სერიოზული გამოწვევაა ადეკვატური სასწავლო რესურსების შექმნა**, რომლებიც მისაღები იქნება საზოგადოების დიდი ნაწილისთვის, მშობლებისთვის და რომლებიც არ იქნება ბავშვებისთვის ფსიქოლოგიურად დამაზიანებელი. ევროპული ანალოგების კოპირება, ადაპტირების გარეშე გადმოტანა, რაც, მისი თქმით, იგეგმებოდა რამდენიმე წლის წინ, სრულიად გაუმართლებელია – თვალსაჩინოებებით დატვირთული რესურსებით სწავლება მოზარდს „უხამსობისკენ“ მიმართავს.

მიუხედავად ფორმალურ საგანმანათლებლო სივრცეში სქესობრივი განათლების საკითხებზე მსჯელობის შესახებ სრულიად განსხვავებული ხედვებისა, სამივე რესპონდენტი თანხმდება იმაზე, რომ სქესობრივი ურთიერთობების **თემა იმდენად ინტიმურია, რომ ნაკლებად მიზანშეწონილი და საერთოდ შეუძლებელიც კი არის მოსწავლესა და მასწავლებელს შორის საგაკვეთილო პროცესში მასზე საუბარი.**

„რაც არ უნდა კარგი მასწავლებელი იყოს, სწორი მიმართულება შეიძლება ვერ მისცეს. ერთ მასწავლებელს ერთ მოსწავლესთან შეიძლება გამოუვიდეს ეს ურთიერთობა, მაგრამ კლასში ოცი ბავშვია“...

სამივე რესპონდენტის მიერ კიდევ მნიშვნელოვან **გამოწვევად სახელდება იმ ადამიანთა კომპეტენცია, რომლებმაც უნდა გადასცენ შესაბამისი ცოდნა მოსწავლეებს.** ისეთ მნიშვნელოვან სფეროში, როგორიც არის სქესობრივი განათლება, მასწავლებლის არაკომპეტენტურობა შეიძლება ძალიან მძიმედ დამაზიანებელი აღმოჩნდეს. რესპონდენტები ავლებენ პარალელს რელიგიის სწავლებასთან. 90-იან წლებში იყო მცდელობა რელიგიის ისტორიის სწავლებისა საგანგებოდ შექმნილი სახელმძღვანელოთი (რეზი თვარაძის ავტორობით) სასულიერო აკადემიის ან სემინარიის კურსდამთავრებულთა მიერ. მაგრამ ის წარმატებით არ დასრულდა.

„ქრისტიანობის შესახებ რომ მკითხონ, უნდა ისწავლებოდეს თუ არა სკოლაში, აქაც კი არ მაქვს ცალსახა პასუხი. დიდი ხნის წინ გასწავლიდი სკოლაში. მაგრამ გამოცდილების დაგროვებასთან ერთად მივხვდი, რომ ძალიან მნიშვნელოვანია, ვინ და როგორ ასწავლის. თუ არაკომპეტენტურად მიაწოდებ ცოდნას, ისე შეიძლება დაამახინჯო, რომ ჯობს, არ ასწავლო საერთოდ... ამ ადამიანს, მღვდელი იქნება თუ სემინარიადამთავრებული, თავისი პიროვნული მიდგომები აქვს და შეიძლება რაღაცა შეეშალოს... როდესაც სკოლაში რელიგიის სწავლების საკითხებზე შეხვედრებიდან გამოვდივარ, მხოლოდ ღვთის იმედი მაქვს – სხვა ვერანაირ რესურსს ვერ ვხედავ ამისას ჩვენს სისტემაში. ზუსტად ასევეა სქესობრივი განათლების თემაც“...

გამოწვევად რჩება დისონანსი სამეცნიერო/საერო ცოდნასა და ე. წ. ბიბლიურ ცოდნას შორის. ბიოლოგიის, ისტორიის, სამოქალაქო განათლების საკითხები სამყაროს შექმნის, ადამიანის წარმოშობის, სხვადასხვა საერო თუ საეკლესიო პირთა ღვაწლის და ა.შ. შესახებ შეუთავსებელია ბიბლიურ მოძღვრებასა და წარმოდგენებთან.

სქესობრივი განათლების დანერგვის პროცესთან დაკავშირებით საზოგადოების პოლარიზებული დამოკიდებულება

რესპონდენტებისთვის აშკარაა საზოგადოებაში არსებული პოლარიზებული განწყობები სკოლაში სქესობრივი განათლების დანერგვასთან დაკავშირებით. თუმცა ამის მიზეზად მათ მიერ განსხვავებული ფაქტორები სახელდება.

ერთ-ერთი რესპონდენტის აზრით, ევროპისგან განსხვავებით, სადაც განათლების დონე ერთგვარად სტანდარტიზებულია (რის საფუძველსაც სახელმწიფო ინსტიტუტები და, ძირითადად, სკოლა ქმნის), ქართულ საზოგადოებაში ძალიან დიდია **ვარიაცია განათლების დონის თვალსაზრისით** – „*ძალიან მაღალი პროფესიონალიზმიდან სრულ სიბნელემდე*“. ეს ხშირად ხდება საზოგადოებაში განწყობებს შორის რადიკალური განსხვავების საფუძველი. **საზოგადოებაში არის შიში იმისა, რომ დაიწყოს ჯანსაღი საუბარი** ადამიანისთვის სრულიად ბუნებრივი მოვლენების, სისტემების შესახებ. ადამიანებს დაკარგული აქვთ საერთო ენა, არ არსებობს ურთიერთგაგება, ხდება ერთი და იმავე მოვლენის სხვადასხვაგვარი ინტერპრეტაცია.

„ადამიანის ნათქვამი, დანერგილი ტექსტიც კი შეიძლება სრულიად სხვაგვარად იქნას გაგებული – შეიძლება სექსუალური განათლების დანერგვას გარყვნილების პროპაგანდა უწოდონ... გარემო, რომელშიც ვცხოვრობთ, ძალიან რთულია... საქმის კეთებას თუ იწყებ, უკვე შეგაჩვენებენ“...

ამ რესპონდენტის აზრით, ამგვარი საუბრის ფასილიტაციისთვის ეკლესია არ არის ჯერ მზად. ნებისმიერი სიახლის და, მით უმეტეს, ისეთ სენსიტიურ თემასთან დაკავშირებული სიახლის დანერგვისას, როგორიც სქესობრივი განათლებაა, მაქსიმალურად საჭიროა სიფრთხილს გამოვლენა და ნელა, ნაბიჯ-ნაბიჯ წინსვლა.

„უნდა გავიაროთ დანადგმულ გელმე, რომ რეტროგრადებს აგუხსნათ ამის საჭიროება“...

შიშზე საუბრობს მეორე რესპონდენტიც, თუმცა განსხვავებული რაკურსით. მისი აზრით, საზოგადოებაში არის განცდა (შიში) იმისა, რომ სქესობრივ განათლებასთან დაკავშირებული ცოდნის მიწოდება ბავშვებისთვის არასწორად, არაჯანსაღად ხდება. ეს შიში, შეიძლება ითქვას, გამყარებულია რეალური საფუძველით – დაახლოებით 15-20 წლის წინანდელი ინიციატივით სკოლაში სქესობრივი განათლების სახელმძღვანელოს შეტანის შესახებ, რომელიც შეიცავდა ასაკთან და კულტურასთან არათავსებად შინაარსებს.

„...აჭრელებული იყო ილუსტრაციებით. უხერხულიც კი იყო მისი დათვალიერება სხვა ადამიანებთან ერთად...“

შიშის და ამ შიშით გამოწვეული პოლარიზაციის მიზეზი, რესპონდენტის აზრით, არის არა ცოდნის მიცემა ბავშვებისთვის, არამედ ის შინაარსი და ფორმა, რომლითაც საზოგადოების აზრით, იგეგმება სწავლება. რესპონდენტი პოლარიზაციის ნიშნებს ეკლესიის წიაღშიც ხედავს, თუმცა მისთვის არც ერთი უკიდურესობა არ არის მისაღები.

„მისაღები არ არის არც უკიდურესი ლიბერალიზმი – „ყველაფერი მოსულა“ – და არც უკიდურესი კონსერვატიზმი – „ეს თემა დახურული უნდა იყოს“. უკიდურესობები ყოველთვის არასწორია, ცუდია“...

რესპონდენტი ხაზს უსვამს განათლების სამინისტროსა და მედიის თანამშრომლობის აუცილებლობას იმისათვის, რომ საზოგადოებას ჰქონდეს სწორი ინფორმაცია ამ თემასთან დაკავშირებით ევროპაში არსებული ტენდენციების შესახებ.

„სახელმწიფომ ისეთი ნაბიჯები უნდა გადადგას, რომ საზოგადოებას არ შეაზიზღოს ევროპა, არ ჩაკეტოს ჩვენი საზოგადოება არაჯანსაღ კონსერვატიზმში“...

მესამე რესპონდენტისთვის საზოგადოებაში წინააღმდეგობის არსებობა თითქმის კანონზომიერია. ადამიანებს არ უყვართ, როდესაც მათ არასწორ ნაბიჯებზე მიუთითებენ, „ამხელენ“.

„რატომ არ მიიღო საზოგადოებამ იესო ქრისტე? იესომ, როდესაც ცოდვილი ქალი უნდა ჩაექოლათ, მიწაზე დაწერა თითოეული იქ მყოფი ადამიანის ყველაზე მძიმე ცოდვა და მერე ვერც ერთმა ვეღარ ესროლა ქვა... ამის მიმღები ნაკლებია, ამას რომ ეუბნები ადამიანებს, სწყინთ“...

მთავარი გამოწვევა, წინააღმდეგობის მთავარი მიზეზი, მისი აზრით, არის სქესობრივი ცხოვრების განსხვავებული პერსპექტივით ხედვა – რელიგიური პერსპექტივით, ღმერთმა დალოცა ადამი გასამრავლებლად, მაგრამ ასევე დაადგინა, რომ ერთი კაცი უნდა იყოს ერთი ცოლის ქმარი და პირიქით. ეკლესიისთვის მნიშვნელოვანია თავშეკავება, რომელიც არის სწორედ თავისუფლების – თავისუფალი ნების – გამოხატულება, ხოლო თავშეკავების საშუალებაა ლოცვა და შრომა.

„ანტონი დიდი ამბობს: ორი რამე უნდა შეანაცვლოს ადამიანმა ერთმანეთთან – შრომა და ლოცვა. ორივე ღმერთთან ურთიერთობაა“...

ეკლესია არ ერიდება ამ თემაზე საუბარს, ის თავისი პერსპექტივით უხნის მოზარდებს სქესობრივ ცხოვრებასთან დაკავშირებულ საკითხებს.

„ბავშვებს უჩნდებათ შეკითხვები, როდესაც ჩვენ ვასწავლით სახარებას, მეექვსე კლასიდან: იყვნენ ადამი და ევა, ჰყავდათ შვილები – კაენი და აბელი. კაენმა მოკლა

აბელი – ეს მათთვის უცხო არ არის, იციან. მაგრამ უცხოა, როგორ გამრავლდნენ. როდესაც იგებენ, რომ ადამს და ევას ქალიშვილებიც გაუჩნდათ, „ანუ თავისი და მოიყვანა ცოლად?“ – ეს მათთვის უცხოა. შენ უხსნი, რომ ღმერთმა მისცა ამის უფლება, რათა გამრავლებულიყვნენ. ახლა უკვე გამრავლებულები ვართ და აღარ აძლევს ამის უფლებას და ა.შ“...

ის დარწმუნებულია, რომ საზოგადოების უდიდესი ნაწილი – 80% – მისი პოზიციის საპირისპიროდ არის განწყობილი. შეინიშნება ერთგვარი სკეპტიციზმიც.

„მაგრამ ამას ალბათ ვერ გავეცევი“.

რეკომენდაციები

სკოლის როლი სქესობრივი ჯანმრთელობის საკითხებზე მოსწავლის ინფორმირებულობის გამრდასა და საკუთარი უფლებებისა და პასუხისმგებლობების გაცნობიერებაში, ამავდროულად, მისი მწეობრივი განვითარების ხელშეწყობაში

რესპონდენტები ერთსულოვანნი არიან თავიანთ რეკომენდაციაში იმის შესახებ, რომ ბავშვებისთვის ცოდნის მიცემა, სწორი ინფორმაციის მიწოდება, სხვადასხვა ასაკში გაჩენილ შეკითხვებზე პასუხის გაცემა, ახსნა-განმარტება აუცილებელია. ეკლესიისთვის „ცოდნა სინათლეა“. ამასთან, ეს არის ერთ-ერთი ყველაზე ქმედითი გზა დამახინჯებული ინფორმაციის მაგნე გავლენებისგან ბავშვის დასაცავად.

„იმის ნაცვლად, რომ ქუჩიდან, ინტერნეტიდან უამრავი დამახინჯებული ინფორმაცია მიიღონ, უნდა მივცეთ სწორი მიმართულება, სწორი ინფორმაცია – როგორც წყალი, რომელსაც თუ არ გაუკეთებ კალაპოტს, წალეკავს ყველაფერს, მაგრამ კალაპოტში თუ მოაქცევ, ძალიან სასარგებლო იქნება ყველაფრისთვის“...

რესპონდენტებისთვის არსებითად მნიშვნელოვანია, რომ ცოდნის მიწოდების პროცესი იყოს კარგად გააზრებული და ორგანიზებული მაღალი პროფესიონალიზმის მქონე, ბავშვზე ორიენტირებული, კეთილსინდისიერი ადამიანების მიერ, და ემყარებოდეს საზოგადოების თანხმობას.

„უნდა არსებობდეს ნება და ამ ნების აღმასრულებელი კეთილსინდისიერი, პროფესიონალი ადამიანები. ნებისმიერი პროექტის წარმატების წინაპირობა არის გულწრფელობა“...

„პროცესი ძალიან სერიოზულად უნდა მომზადდეს, სხვანაირად არ შეიძლება“...

ის, თუ რა ფორმატით (საგაკვეთილო, ინდივიდუალური კონსულტირების, ბიჭები და გოგონები ცალ-ცალკე თუ სხვა), რა შინაარსი, რა ინტენსივობით, რა რესურსების გამოყენებით და ვის მიერ უნდა ისწავლებოდეს, ეს გადაწყვეტილება პროფესიონალებმა უნდა მიიღონ.

„სექსუალური განათლების დანერგვის საქმეში ყველას განურჩევლად მონაწილეობა არ შეიძლება. ყველამ თავისი საქმე უნდა აკეთოს და, შესაბამისად, ამ საქმეშიც მხოლოდ პროფესიონალები უნდა მონაწილეობდნენ, რომლებიც ამისთვის მზად არიან მენტალურად, ჩახედული და მცოდნე ხალხი“...

მაღალი კომპეტენციის მქონე სპეციალისტების ჩართულობა პროცესში მის მიმართ ნდობას გაზრდის და წინ გადადგმული ნაბიჯი იქნება საზოგადოებაში არსებული წინააღმდეგობის აღმოსაფხვრელად. პოლარიზაციის შემცირებას ხელს შეუწყობს, აგრეთვე, საზოგადოების ინფორმირება პროცესის შესახებ.

„უნდა იცოდნენ, რას ვასწავლით – თავშეკავებას, სწორ, ჯანსაღ მიდგომებს და არა გარყვნილებას“... „ქრისტიანობა ასეთ შემთხვევაში არ იქნება ამის წინააღმდეგი“...

რესპონდენტებს თავადაც აქვთ მოსაზრებები თითოეულ ამ კომპონენტთან დაკავშირებით:

რა უნდა ისწავლებოდეს

რესპონდენტებისთვის არსებითია, რომ სქესობრივი ურთიერთობების შესახებ ცოდნა რელიგიურ სწავლებას ეფუძნებოდეს – აქცენტირებული იყოს მეუღლეთა მიერ ერთმანეთის პატივისცემა, ერთგულება, ერთმანეთის წინაშე პასუხისმგებლობა, ურთიერთობისთვის მორალური მზაობა, თავშეკავება.

„მინიმუმამდე უნდა იყოს დაყვანილი ამ ურთიერთობის წანაცვლება უხამსობისკენ, ბიბლიურ სწავლებაზე დაყრდნობით გაკეთილშობილებული უნდა იყოს ეს საკითხი... ეს ინტიმური სფეროა, ადამიანის სიღრმეებს ეხება. ამიტომ დაცლილი უნდა იყოს ყოველგვარი ცინიზმისა და უხამსობისგან“...

„თუ სწორად წარვმართავთ ბავშვის ინტერესს და ვეტყვით: კი, ჩვენ ორი სხვადასხვა პიროვნება ვართ, ქალი და მამაკაცი, და ასე იმიტომ ვართ, რომ ღმერთმა აკურთხა ადამიანის გამრავლება... თუ ამოსავალი წერტილი იქნება ბიბლია, ეს კარგი იქნება“...

ერთ-ერთი რესპონდენტი განსაკუთრებულ აქცენტს აკეთებს **თავისუფალი ნების აღზრდაზე**. მისი აზრით, თავისუფლება დღეს გაიგივებულია ყველაფრის კეთების უფლებასთან, მიშვებულობასთან. თუმცა თავისუფლება ნიშნავს, იყო საკუთარი თავის ბატონ-პატრონი, გადაწყვეტილება მიიღო ნებელობაზე დაყრდნობით.

„რატომ შესცოდა ადამმა? ხომ შეიძლებოდა, ღმერთს ადამი შეექმნა პირდაპირ სრულყოფილი, მაგრამ მაშინ ის იქნებოდა რობოტი. ადამიანის თავისუფალი ნება სადღაც ხომ უნდა გამოვლენილიყო?! ... და თავისუფალი ნება უნდა აღიზარდო, მოითმინო, ყველაფერი შენს ჭკუაზე და შენს გემოზე არ უნდა აკეთო... პავლე მოციქულს აქვს ნათქვამი – ყველაფერი არის ჩემთვის დაშვებული, მაგრამ ყველაფერი ჩემთვის“

სასიკეთო არ არის... მარხვა, თავის შეკავება, თავმდაბლობა არის სწორედ თავისუფალი ნების გამოხატულება“...

რესპონდენტები მნიშვნელოვნად მიიჩნევენ ბიოლოგიის ფარგლებში მოზარდებისთვის სამეცნიერო ინფორმაციის მიწოდებას ადამიანის რეპროდუქციული სისტემის ფუნქციონირების, მისი ჯანმრთელობის, ჯანსაღი ცხოვრების წესის და ა.შ. შესახებ. შესაძლებელია, ბიოლოგიის ფარგლებში მასალა უფრო ვრცელი და კომპლექსურიც კი იყოს, ვიდრე ამჟამად არის.

გინ უნდა ასწავლოს

რესპონდენტები ხაზგასმით აღნიშნავენ არაკომპეტენტური კადრების მიერ ბავშვისთვის ფსიქოლოგიური ზიანის მიყენების რისკებს. შესაბამისად, განათლების **სამინისტროს განსაკუთრებული ყურადღების მობილიზაციას სწორედ კადრების მომზადების მიმართულებით ურჩევენ**. თუმცა, უნდა ითქვას, რომ შესამჩნევია მათი სკეპტიციზმი ამასთან დაკავშირებით.

უფრო მეტიც, ერთ-ერთი რესპონდენტი **ვერ ხედავს სკოლაში იმის რესურსს, რომ სწორად წარიმართოს ბავშვის სქესობრივი აღზრდისა და განათლების პროცესი**. ამიტომ ამ ფუნქციას მშობელს აკისრებს.

„ყველაზე კარგი არის მშობლის ჩართულობა, მამის – ვაჟთან და დედის – ქალთან. მეტსაც გეტყვით, ძველისძველი ქრისტიანული ტრადიციის მიხედვით, ვაჟს ჰყავს კაცი ნათლია და ქალს ჰყავს ქალი ნათლია, იმიტომ რომ ნათლია არის სულიერი აღმზრდელი“...

ბავშვის აღზრდა იწყება მუცლადყოფნის პერიოდიდან. სანამ სკოლაში წავა, ბავშვი ყველა ქცევას მშობლისგან სწავლობს.

„რატაცები არის, რაც თავისით მოდის დედისგან და მამისგან. სკოლა ვერ აიღებს ამ ფუნქციას, აღზრდის ფუნქციას სკოლა ვერ აიღებს, ის ასწავლის, და რას ასწავლის, ეს კიდევ საკითხავია... და ეს წიგნები „მე და საზოგადოება“, „ჩვენი საქართველო“, „მოქალაქე“... ჩვენ ხომ ამ წიგნების გარეშე გავიზარდეთ, ჩვენთვის არავის წიგნით არ უსწავლებია, რომ ქუჩაში რატაცის დავდება არ შეიძლება“...

მშობელი ბავშვში უმნიშვნელო ფიზიკურ თუ ფსიქოლოგიურ ცვლილებებსაც კი ამჩნევს, უწყვეტად აღევნებს თვალს მის სულიერ განვითარებას მომწიფების პერიოდში.

„ყველაზე ახლოს საკუთარ შვილთან არის დედა და მამა, და ალბათ მაინც მათზე უნდა გაკეთდეს აქცენტი... მშობელთან ბავშვი ყოველთვის უფრო მეტად არის გახსნილი, ვიდრე მასწავლებელთან... ბავშვს მშობლები უნდა ესაუბრონ.... ეს ხელს უწყობს მშობლისა და შვილის ურთიერთობის გაღრმავებას. შეიძლება იყოს გარკვეული ბარიერები, მაგრამ ეს უფრო გააღრმავებს ურთიერთობას“...

10-12 წლის ასაკში, მომწიფების დასაწყისშივე მშობელი წინასწარ, სანამ ბავშვს შეკითხვები გაუჩნდება, უნდა ესაუბროს მას ამ ასაკის თავისებურებების შესახებ.

„უნდა აუხსნას, რომ შენ შედიხარ სიმწიფის ასაკში... როცა მომწიფდები, შენი ფუნქცია იქნება, რომ უნდა გახდე ქმარი/ცოლი. ყველაფერს ერთად არ აუხსნი, ვერც გაიგებს, რაც არ უნდა გენიოსი იყოს... ადამიანს მაღალ მთაზე თუ აიყვან ნელ-ნელა, ის ქოშინს არ დაიწყებს. ნელ-ნელა და სწორი ფორმით უნდა აუხსნა“...

მაგრამ რესპონდენტი ხედავს მშობლის განათლებასთან, მწიფობასთან, აღზრდაში მის ჩართულობასთან დაკავშირებულ პრობლემებსაც.

„მშობელი როგორ უნდა გაიზარდოს? (იცინის) რაღაცით უნდა დავიწყოთ, რაღაც უნდა მოხდეს“...

მშობელთა განათლების ერთ-ერთ წყაროდ ეკლესიას, ტაძრებთან არსებულ საკვირაო სკოლებს, ტაძრებში სამოძღვრო დარიგებებს განიხილავს.

რით უნდა ისწავლებოდეს

რესპონდენტთა აზრით, იმისათვის, რომ შესაძლებელი იყოს სქესობრივი განათლების დანერგვა სკოლაში, უნდა შეიქმნას **ადეკვატური სახელმძღვანელოები, რასაც ძალიან დიდი რესურსი სჭირდება**. ამ პროცესში მნიშვნელოვანია როგორც ექსპერტთა ჩართულობა, ასევე ემპირიული კვლევა – სასწავლო პროგრამის და შესაბამისი სახელმძღვანელოების (თუ სხვა რესურსების) პილოტირება.

„პილოტირებაში საუკეთესო მასწავლებლები უნდა მონაწილეობდნენ, რომ მათი მოსაზრებები და შესწორებები იქნას გათვალისწინებული და ამის მიხედვით შევიდეს ცვლილებები პროგრამაშიც და სხვა მასწავლებლების მომზადების პროცესშიც“...

თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ სახელმძღვანელოსა თუ სხვა რესურსების შექმნა რესპონდენტებისთვის აუცილებლობით არ უკავშირდება სწავლების ფორმატს (**არ გულისხმობს ცალკე საგნის შემოტანას**). ერთ-ერთი რესპონდენტის აზრით, შესაძლებელია ბიოლოგიის სახელმძღვანელოში წარმოდგენილი ერთი თუ ორი თავი რეპროდუქციული სისტემის და რეპროდუქციული ჯანმრთელობის შესახებ შეივსოს დამატებითი ინფორმაციით.

რა ასაკში უნდა ისწავლებოდეს

რესპონდენტებისთვის ძნელი დასასახელებელია ბავშვის ასაკი, რომლიდანაც უნდა დაიწყოთ სქესობრივი განათლება. **სწავლება უნდა მოხდეს მხოლოდ ინდივიდუალური მზაობის შეფასების შემდეგ**. უნდა ასწავლონ მხოლოდ იმ ბავშვებს, რომლებიც მზად არიან ამისთვის. მოზარდები სრულიად სხვადასხვაგვარად რეაგირებენ მოვლენებზე და, შესაბამისად, სქესობრივი ურთიერთობების თემაზე საუბრის მზაობაც განსხვავებული აქვთ. ამის

გათვალისწინება აუცილებელია. **სწავლება უნდა დაიწყოს ძალიან ფრთხილად, მოზომილად, ბავშვის კონტექსტის გათვალისწინებით.** აუცილებელია მიმდინარეობის მონიტორინგი, თუ რა შედეგები მოჰყვება პროცესს.

დაახლოებით 8-12 წლის ასაკიდან ბავშვს უჩნდება პირველი შეკითხვები ამ თემასთან დაკავშირებით, მაგალითად, საიდან გაჩნდა. ამ ეტაპზე მნიშვნელოვანია ღირებულებებზე საუბარი – სიყვარულის, ოჯახის, როგორც ღირებულების აღქმა.

„როცა ბავშვი ოჯახში სიყვარულის გარემოს ხედავს, იგებს, რომ ამ სიყვარულის ნაყოფია. ეს მისთვის საკმარისია“...

12-13 წლის ასაკიდან ბიოლოგიური მომწიფების პერიოდი იწყება და მნიშვნელოვანია, ამ პროცესს პარალელურად გასდევდეს ბავშვის სწორად ინფორმირება მის ორგანიზმში მიმდინარე პროცესების, ჰიგიენის, ჯანმრთელობის საკითხების და ა. შ. შესახებ.

რა ფორმით უნდა ისწავლებოდეს

სწავლების ფორმასთან დაკავშირებით რესპონდენტებს განსხვავებული მოსაზრებები აქვთ. როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ერთ-ერთი რესპონდენტისთვის სქესობრივი განათლების მიღების ძირითადი კერა არის ოჯახი, შესაბამისად, ცალკე საგნად სქესობრივი განათლების შემოტანის წინააღმდეგია.

სქესობრივი განათლების მიღების პროცესს **ფორმალური გაკვეთილის ფორმატში ვერ ხედავენ ვერც დანარჩენი რესპონდენტები.** მათთვის უფრო მისაღებია, ამ პროცესს **კონსულტაციის** ხასიათი ჰქონდეს, წარიმართოს როგორც ინდივიდუალური (სურვილის შემთხვევაში, ჯგუფური) საუბარი მოზარდსა და პროფესიონალს შორის, მოზარდის საჭიროებებისა და ინტერესების, მისი კონტექსტის გათვალისწინებით. თუმცა, ფორმატის, ისევე, როგორც სწავლების სხვა ასპექტების შესახებ გადაწყვეტილება პროფესიონალთა მიერ უნდა იქნას მიღებული.

სქესობრივ განათლებაში მშობლების ჩართულობა

გარდა იმისა, რომ ბავშვისთვის სქესობრივი განათლების მიცემას ერთ-ერთი რესპონდენტი მშობლების პრეროგატივად განიხილავს, მშობლების ჩართულობის განსაკუთრებულ მნიშვნელობას სხვა რესპონდენტებიც აღნიშნავენ. ისინი გულისტკივილს გამოთქვამენ თანამედროვე ვითარების გამო, რომელიც იძულებითად მინიმუმამდე ამცირებს ბავშვებსა და მშობლებს შორის კომუნიკაციას.

„კომუნიკაცია აღარ არსებობს ფაქტიურად“...

„ამ თემასთან დაკავშირებით არსებობს გარკვეული მორიდებულობა. თუმცა, საჭირო დროს შეიძლება ბავშვმა მიმართოს მშობელს, თუკი მისგან ხედავს ამის მზაობას“...

ჩვენი კვლევის მნიშვნელობა

მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ სამივე რესპონდენტი მიესალმება სქესობრივი განათლების საკითხებთან დაკავშირებით წარმოებულ კვლევებს.

„ჩვენ მაინც უნდა ვიშრომოთ. მხოლოდ თქვა, რომ რა გვეშველება, ამდენი უცოდინარია, საქმეს არ უშველის“...

მათ აქვთ კონკრეტული რეკომენდაციებიც სამომავლო კვლევებისთვის, კერძოდ, მნიშვნელოვნად მიაჩნიათ სქესობრივი განათლების მიმართ საზოგადოების განწყობების შედარება რეგიონსა და ქალაქს შორის; გამოხატავენ ინტერესს კვლევის შედეგების მიმართ.

„როდესაც დაასრულებთ და შეაჯამებთ ამას, კარგი იქნება, თუ წარმოადგენთ საპატრიარქოს განათლების ცენტრში (განყოფილებას ახლა ასე ჰქვია)... თქვენგან რეალური სურათი უნდა დაიდოს, კარგი იქნება, ამას თუ გააკეთებთ“...

რესპონდენტები იმედოვნებენ, რომ მათში ჩვენი კულტურისთვის რელევანტური ფორმით სქესობრივი განათლების დანერგვის მიმართულების იდეტიფიცირება იქნება შესაძლებელი.

10. სქესობრივი განათლება ეთნიკურად აზერბაიჯანელი მოსახლეობის პერსპექტივიდან

ინფორმირებულობა

სქესობრივი განათლებისა და რეპროდუქციული ჯანმრთელობის შესახებ ეთნიკური აზერბაიჯანელების ინფორმირებულობა საკმაოდ დაბალია და ესეც მათი ტრადიციის ნაწილია – ყოფითი, პრაქტიკული გამოცდილების გაზიარებაც კი იშვიათად ხდება, არა თუ სანდო ინფორმაციის მოძიება ან მიღება.

„მე ყოველთვის ვცდილობ, რომ შვილებთან მქონდეს რეპუტაცია და მე მათთვის ავტორიტეტი ვიყო. ვფიქრობ, რომ ჩემს მხრიდან მათთან ასეთი საუბარი სრულიად მიუღებელია რადგან ის ფარდა ჩვენს ურთიერთობაში აღარ დარჩება. ბავშვები იფიქრებენ, რომ მე სერიოზული არ ვარ და აწი რაც უნდა გააკეთებენ ჩემთან. მე არ მინდა ასეთი სიტუაციის შექმნა. დრო მოვა და ისწავლიან ყველაფერს.“

კვლევის შედეგად გამოიკვეთა, რომ ახალგაზრდებისათვის ინფორმაციის მიღების ძირითადი და, რიგ შემთხვევაში ერთადერთი გზა ინტერნეტი. ოჯახში მსგავსი ინფორმაციის გაცვლა, მოზარდებისათვის მიწოდება არ ხდება და ხშირად მიუღებლად ითვლება. სკოლა არსებული დამოკიდებულებების გათვალისწინებით აწვდის მწირ ინფორმაციას მოზარდებს. გასათვალისწინებელია ისიც, რომ თავად მოზარდები აცნობიერებენ ინტერნეტით მოპოვებული ინფორმაციის არაკვალიფიციურობას და ზოგჯერ ცდილობენ მიღებული ინფორმაცია ასევე ელექტრონულად, უკვე ექიმების ინტერვიუებით, სპეციალისტების მოსაზრებებით გადაამოწმონ. ფაქტია ისიც, რომ ახალგაზრდების ის ნაწილი, რომლებიც მსგავს ან დაკავშირებულ თემაზე ტრენინგებზე ესწრებოდნენ, აღიარებენ ასეთი ღონისძიებების ეფექტურობას უშუალოდ მათი ინფორმირებულობის საკითხში.

სკოლა, როგორც აღინიშნა, ამ მხრივ საკმაოდ შეზოგადებულია და მთლიანად დამოკიდებულია კონკრეტული პედაგოგის ძალისხმევაზე, რომელიც, მეტწილად ინდივიდუალურ მიდგომას და მხოლოდ შერჩეულ თემებზე საუბარს გულისხმობს; რაც შეეხება ინფორმაციის არქონით გამოწვეულ შემთხვევებს (ადრეული სქესობრივი კავშირი, აბორტები, ნაადრევი ქორწინება), ზრდასრულთა დამოკიდებულება ამგვარია - „ნაადრევი ქორწინება ტრადიციისა და ნორმის, სხვა ურიგო“ (სქესობრივი ცხოვრება ადრეულ ასაკში, ფეხმძიმობა, დაავადებები და ა.შ.) კი მათთან არაფერი ხდება, მათი აზრით ასეთი სახის პრობლემები მათ თემში არ არსებობს.

მხოლოდ ერთ შემთხვევაში ისაუბრა მშობელმა შვილთან საუბრის საჭიროებაზე, ეს საუბარი საკმაოდ რთულ, უხერხულ პროცესად დაახასიათა და აღნიშნა, რომ მასაც, თავის მხრივ, ექიმთან კონსულტაცია დასჭირდა, რადგან არანაირი ინფორმაცია არ გააჩნდა.

„მე თავიდან არც ვფიქრობდი, რომ საუბარი საჭიროა ამაზე. პირიქით ამ საკითხზე ჩაკეტილობა უფრო კარგი მეგონა. ვერც წარმოვიდგენდი, რომ ოდესმე მე თვითონაც მომიწევდა შვილთან საუბარი, მითუმეტეს ბიჭთან. თუმცა დაემართა ჩემს შვილს რაღაც და მომიწია ინფორმაციის მოძიება და საუბარი. მე მართალი რომ ვითხრათ ამაზე არც მიფიქრია.“

დამოკიდებულებები

როგორც ზემოთ აღინიშნა, სქესობრივი განათლების საჭიროების მიმართ ღიაობა და მზაობა ახალგაზრდებსა და მოსწავლეებში არსებობს - ისინი ითხოვენ საგნის კვალიფიციურად სწავლებას, სხვა, დამატებითი აქტივობების, პროექტების საჭიროებასაც ხედავენ. მიიჩნევენ, რომ საჭიროა პედაგოგების მომზადებაც, შესაბამისი რესურსები, თუმცა აღნიშნავენ თემში არსებულ დამოკიდებულებებსაც და აღიარებენ, რომ საგნის სწავლების დანერგვა სრულფასოვნად სირთულეებთან იქნება დაკავშირებული.

საგნის სწავლებას თუ ცნობიერების ამაღლების კამპანიებს თვალშისაცემად ნაკლები მხარდაჭრა აქვს მშობლებშიც, გაცილებით გავრცელებულია ნეგატიური დამოკიდებულება და პოზიცია, რომ მსგავსი საკითხების სწავლება შეუთავსებელია მათ კულტურასთან და ტრადიციებთან, გარდა ამისა, ვერც ასეთი საკითხების შესახებ ინფორმაციის მიღების საჭიროებას ხედავენ.

„ეს მიუღებელია. სკოლაში სექსუალობა როგორ უნდა ასწავლონ არ მესმის. რაც არ უნდა იყოს და ამას განათლებას არქმევთ თუ სხვა რამეს, ეს მიუღებელია. მე არ შევეშვებ ჩემს შვილს იმ გაკვეთილზე. შიში ის მაქვს, რომ სკოლა ის ადგილი არაა, რომ იქ სექსუალობა ისწავლოს. სხვა ათასი მნიშვნელოვანი საგანია, ის ასწავლონ, რა დროს სექსუალობა ხალხი გაუნათლებელია, ჩვენ კიდევ სექსუალობას ვასწავლით“

კვლევის მონაწილეთა ის ნაწილი, რომელიც შედარებით პოზიტიურადაა განწყობილი და აცნობიერებს რეპროდუქციული თუ სქესობრივი განათლების აუცილებლობას, მაქსიმალურად ფრთხილია და ერიდება მოსაზრებების მკაფიოდ გამოთქმას. პედაგოგები სქესობრივი განათლების საჭიროებას აღიარებენ, თუმცა აუცილებლობად მიიჩნევენ მათი თემის მოთხოვნებისა და ტრადიციების გათვალისწინებით სწავლებას.

გამოწვევები

მთავარ გამოწვევად ტრადიციებითა და რელიგიური ფაქტორებით განპირობებული წინააღმდეგობები გამოიკვეთა. ეთნიკური უმცირესობების შემთხვევაში, კულტურული, რელიგიური სპეციფიკა ძალიან დიდ როლს თამაშობს საგნის მიმართ დამოკიდებულებაზე,

მშობლების განწყობაზე. არსებული მენტალიტეტი და ტრადიციები, შემორჩენილი საბჭოთა აზროვნება და დამოკიდებულებები მშობლებში და სამოგადოებაში პედაგოგებისათვის დიდი გამოწვევაა და ძალიან უჭირთ ამ ფაქტორების გამო საგნის საჭიროებისამებრ სწავლება, მიუხედავად იმისა, რომ აცნობიერებენ, რომ მოზარდებს ამ საკითხების შესახებ ინფორმაცია სჭირდებათ. მიუხედავად იმისა, რომ მოსახლეობის (მშობლების, პედაგოგების) ნაწილი აცნობიერებს ასევე ტრადიციებით განპირობებული ნაადრევი ქორწინების ზიანს, მკვეთრად უარყოფითი დამოკიდებულება არ იკვეთება და რიგ შემთხვევაში ამ ტრადიციის „გარყვნილებისგან“ დაცვის მექანიზმად მოწოდება ხდება. სკოლა კი პრაქტიკულად უძლურია შეცვალოს ეს დამოკიდებულება. ხარისხიანი სქესობრივი განათლების გავლენის შესახებ ნაადრევ ქორწინებაზე, აბორტებზე, დაავადებებზე ვერაფერს ამბობენ – არ აქვთ მოსაზრება, თუ რას შეცვლიდა ეს ამ კუთხით, მიიჩნევენ, რომ მათ თემში ასეთი პრობლემები არ არსებობს.

მშობლების დამოკიდებულებები გაიყო სკოლის როლთან დაკავშირებითაც – ერთი მხრივ, გამოითქვა მოსაზრება, რომ სკოლა უბრალოდ ვერ ახერხებს ამ საგნის სწავლებას და არც ამის რესურსი და შესაძლებლობაა, მეორე მხრივ კი აღინიშნა, რომ სკოლას ამასთან არაფერი ესაქმება.

ყველაზე ღია ასაკობრივი ჯგუფი, ახალგაზრდებიც კი მიიჩნევენ, რომ გოგონებისა და ბიჭების ამ გაკვეთილებზე ერთად დასწრება შეუძლებელია და ამას უხერხულობით და ტრადიციებით განმარტავენ. ახალგაზრდების მხრიდან ერთმნიშვნელოვნად გამოიკვეთა ერთი მხრივ, საგნის სწავლების აუცილებლობა და საჭიროება, მეორე მხრივ ის რეალობა, რომელიც არსებობს სკოლებში – მოზრდები მასწავლებლებისგან ვერ იღებენ საჭირო ინფორმაციას და მეტიც – ისინი აშკარად უსვამენ ხაზს, რომ სწორედ პედაგოგები არიან ამ თემაზე საუბრის მოწინააღმდეგეები და ცდილობენ, საჭიროების შემთხვევაში, განმარტება კი არა, აკრძალვა გამოიყენონ მიდგომად.

მონაწილეები განსაკუთრებით აღნიშნავენ არასაკმარისი რესურსის პრობლემას.

„არ არსებობს დამხმარე მასალები – თვალსაჩინოებები, ლიტერატურა და ა.შ.“; „არ ტარდება ტრენინგები“.

„რესურსები პრაქტიკულად არ არსებობს – არ არის კვალიფიციური სახელმძღვანელო (არსებულ სახელმძღვანელოში მასალა ძალიან მწირია)“

სქესობრივი განათლებისა და ჯანმრთელობის მიმართულებით სკოლა პროექტების თუ სხვა ღონისძიებების ორგანიზებას ნამდვილად ვერ ახერხებს, ყველაფერი მხოლოდ მასწავლებელზეა დამოკიდებული;

სქესობრივი განათლების, ცნობიერების ამაღლების შესახებ ძირითადად უარყოფითი დამოკიდებულება გამოიხატა; ტრადიციებით გამყარებული მიდგომების საჭიროებაც აღინიშნა ერთი მონაწილის მიერ. ანალოგიური იყო პოზიცია ზრდასრულთა სქესობრივი განათლების

შესახებ, მხოლოდ ერთმა მონაწილემ აღიარა, რომ სჭირდება ასეთი ინფორმაცია, თუმცა უხერხულად მიიჩნია ასეთ აქტივობაში ჩართვა.

რეკომენდაციები

რეკომენდაციები ძირითადად პედაგოგთა კვალიფიკაციის ზრდას, მოსახლეობის ცნობიერების ამაღლების საჭიროებასა და რესურსების ხელმისაწვდომობას შეეხო. ეთნიკური ამრებაიჭანელები (მშობლები და პედაგოგები, ასევე, მოზარდები) სქესობრივი განათლების სკოლის სივრცეში მიღების თანმდევ პრობლემად „დიდ უხერხულობას“ ასახელებენ, შესაბამისად, სქესობრივი განათლების საკითხებზე მსჯელობისას, მიზანშეწონილად მიიჩნევენ გაკვეთილზე სქესის მიხედვით მოსაწავლეთა დაყოფას.

- სასწავლო პროცესის უკეთ წარმართვის ერთ-ერთ სტრატეგიად საათების რაოდენობის გაზრდა დასახელდა – ამ რეკომენდაციას ეთნიკური უმცირესობის წარმომადგენლები გოგონებისა და ბიჭებისათვის გაკვეთილის განცალკევებით ჩატარების აუცილებლობით ხსნიან;
- პედაგოგთა პროფესიული განვითარების მხარდაჭერა;
- სასწავლო რესურსების მიწოდება სკოლებისთვის – მეტი ინფორმაცია სახელმძღვანელოებში, დამხმარე მასალები, დამატებითი ლიტერატურა
- სკოლაში ფსიქოლოგის არსებობა
- ახალი კადრების მომზადება სქესობრივი განათლების მიმართულებით
- ზრდასრულთა განათლების ხელშეწყობა - ტრენინგების ჩატარება მშობლებისათვის, ახალგაზრდებისათვის სქესობრივი განათლების, ნაადრევი ქორწილების საკითხებზე
- პედაგოგების კვალიფიკაციის ამაღლება, ტრენინგები.
- ფსიქოლოგის არსებობა სკოლაში, რომ მშობლებთან და მოზარდთან ურთიერთობა სწორად წარიმართოს კონკრეტული პრობლემის გაჩენის შემთხვევაში.
- თვალსაჩინო მასალები დამხმარე რესურსები.
- საათების გაზრდა, რათა შესაძლებელი იყოს გოგონებისა და ბიჭებისათვის გაკვეთილის ცალ-ცალკე ჩატარება.
- მოზარდებისა და მათი მშობლებისათვის ცნობიერების ამაღლების მიზნით ღონისძიებების მოწყობა (ტრენინგები, შეხვედრები და ა.შ.).

- ახალი, ბევრად უკეთ მომზადებული კადრების საჭიროება – ასეთი მხარდაჭრის შემთხვევაში ინფორმაციის მიწოდებას მაქსიმალურად სწორად, ბავშვის ასაკის, მისი ფსიქოლოგიის გათვალისწინებით შეძლებენ და თავიდან აიცილებენ ორპროცენტებსა და მიწოდებული ინფორმაციის არასწორ ინტერპრეტირებას.
- მიზანშეწონილი იქნება დამატებითი საათების გამოყოფა ამ საგნისთვის, რომ შესაძლებელი გახდეს ბიჭებთან და გოგონებთან ცალ-ცალკე მუშაობა – ეს აუცილებელია კონკრეტული ეთნიკური (აზრებაიჭანელი) ჯგუფის ადამ-წესებიდან გამომდინარე, თავად პედაგოგებსაც დაუშვებლად მიაჩნიათ ამ საკითხებზე გოგონებთან და ბიჭებთან ერთად საუბარი.
- ზოგადად, ადრეული ქორწინების თემაზე მშობლებთანაც ტარდება ტრენინგები, ასევე, აუცილებელია მეტი ძალისხმევა საზოგადოების, მშობლების განათლების მიზნითაც და სკოლებში ფსიქოლოგიის ჩართულობა.

11. სამოქალაქო სექტორი: ადვოკატირება და წინააღმდეგობები

ინფორმირებულობა

სქესობრივი განათლების რაობის, მისი მიზნებისა და შინაარსის შესახებ რესპონდენტების უმრავლესობის ინფორმირებულობა მაღალია. ეს ბუნებრივიცაა, რადგან კვლევისთვის შეირჩენ ის რესპონდენტები, რომლებსაც აქვთ ჯანმრთელობის, ახალგაზრდობის ან სხვა მომიჯნავე სოციალურ საკითხებზე მუშაობის გამოცდილება. უფრო მეტიც, ზოგიერთი მონაწილე სკოლაში სქესობრივი განათლების დანერგვის ადვოკატირებაზე მუშაობს.

უნდა აღინიშნოს, რომ ინფორმირებულობა მაღალია იმ რესპონდენტთანაც, რომელიც რელიგიურ-კონსერვატიულად ორიენტირებულ ჯგუფს წარმოადგენს და კატეგორიულად ეწინააღმდეგება სქესობრივი განათლების შემოტანას ფორმალურ განათლებაში. ის იცნობს განათლების სამინისტროს ინიციატივებს და აქვს სპეციფიკური შეხედულება, ზოგადად, სკოლისა და განათლების პოლიტიკის შესახებ. მისი აზრით, სკოლა არის მძლავრი იდეოლოგიური იარაღი, რომლის გამოყენებას ცდილობს ყველა პოლიტიკური თუ რელიგიური ძალა. შესაბამისად, ის დიდი საფრთხის შემცველია, რადგან დეკლარირებული დემოკრატიული ღირებულებების მიუხედავად, ამ ძალაუფლების მფლობელი არ სცემს პატივს განსხვავებული პოლიტიკური თუ რელიგიური მრწამსის წარმომადგენლებს და ავიწროებს მათ.

„ზოგადად მე აზრი მაქვს, რომ სკოლა კაი ცხოვრებისგან არ არის შექმნილი. სკოლა არის იმის გამო, რომ მშობლები ვერ მრდიან ბავშვებს კარგად... სკოლა იმხელა იდეოლოგიური იარაღია, რომ მის გამოყენებას ცდილობს ნებისმიერი ძალა... ლიბერალური თავისკენ ექაჩება, რუსული პროპაგანდა თავისკენ... ყველა ექაჩება თავისკენ... სავალდებულო არ უნდა იყოს სკოლა“...

სკოლის, როგორც იდეოლოგიური იარაღის განხილვას, მივყავართ მისი აღმზრდელობითი ფუნქციის სპეციფიკურ შეფასებამდე. რელიგიურ-კონსერვატიული ჯგუფებისთვის მისაღები და, შეიძლება ითქვას, სასურველიც იქნება, სკოლას ჰქონდეს მნიშვნელოვანი აღმზრდელობითი ფუნქცია იმ შემთხვევაში, თუკი მისი მიზანი იქნება არა ლიბერალური დემოკრატიის ღირებულებების მქონე ადამიანის აღზრდა, არამედ ჰარმონიული პიროვნებისა, რაც გულისხმობს ზნეობრივ, ქრისტიან ადამიანს.

„ჰარმონიულ ადამიანში თუ ჩვენ ვგულისხმობთ სინდისისგან თავისუფალ ადამიანს, მორალისგან და ზნეობისგან... ამის სწავლება, რა თქმა უნდა, არაა მისაღები... მე ვხედავ, რომ ჩვენი განათლების სისტემა მიერთებულია მსოფლიოს, მაგ რელსზე დგას... თორემ აღზრდა რომ გადანწყვიტო ბავშვის, უკვე დადებითია, მთავარია როგორ აღზრდას გადანწყვიტავ! ... ზოგ კულტურაში ქალს რომ უნდა დაუთმოს კაცმა, ითვლება სექსიზმად და ეგ თუ უნდა ასწავლოს, მაგას ჯობია, საერთოდ არ ელაპარაკოს... თუ

არასწორს ასწავლი და არასწორ მიმართულებას მისცემ, ჯობია რომ არ ასწავლო საერთოდ... სუსტები ვართ ეროვნული ღირებულებების მხრივ... ჩვენი სკოლა უფრო საშიშროებას წარმოადგენს, სამწუხაროდ... ჩემი იდეოლოგიის ადამიანი რომ იყოს განათლების დამგვემავი ქვეყანაში, მაშინ, პირიქით, გამიხარდებოდა სკოლის გაძლიერება“...

რესპონდენტი თვალ-ყურს ადევნებს სქესობრივი განათლების დანერგვის პროცესს და ცდილობს, მოიძიოს ინფორმაცია საერთაშორისო გამოცდილების შესახებაც. მისი თქმით, საქართველოში რეფორმები ნებისმიერი მიმართულებით და, მათ შორის, განათლების პოლიტიკის მიმართულებითაც ინერგება წინასწარ დადგენილი „გაიდლაინების“ მიხედვით, რისი საფუძველიც არაერთ საერთაშორისო ხელშეკრულებაში საქართველოს მონაწილეობაა. ისტორიულად პროცესი ასევე მიმდინარეობდა ევროპის ქვეყნებში, სადაც, რესპონდენტის აზრით, სქესობრივი განათლების დანერგვამ ზიანის მეტი არაფერი მოიტანა.

„ევროპაც ქრისტიანული კულტურა იყო და იქ რომ დაინერგა, არც იმ კულტურისთვის იყო ნორმალური, რომ მასწავლებელს და მშობელს ბავშვთან სექსზე ელაპარაკა... არ მგონია, იქაც რეფერენდუმები ჩატარებინათ ხალხთან და ისე შესულიყვნენ... იქაც შევიდა ხან მოტყუებით, ხან ძალით... და ჩვენთანაც იგივე ხდება... ჩვენი კულტურისთვის ისე ჩანს, რომ გინდა თუ არ გინდა, ბავშვს უნდა ელაპარაკოთ სექსზე... და ეხლა თქვენ მოიფიქრეთ, ამას სკოლაში გააკეთებთ, სახლში გააკეთებთ თუ სხვაგანო“...

ინფორმირებულობის საკითხი მხოლოდ ორი რესპონდენტის შემთხვევაში დგება, რომლებიც, მართალია, ახალგაზრდებთან მუშაობენ, მაგრამ (მიუხედავად საჭიროებისა) არ იცნობენ სქესობრივი განათლების მიზნებსა და შინაარსებს, მეტიც, ერთ-ერთ რესპონდენტს სრულიად დამახინჯებული წარმოდგენა აქვს სქესობრივი განათლების შინაარსების შესახებ.

„(მოსწავლე) ასეთ გაკვეთილებს იყენებს ან სამეცადინოდ ან საღამოდანდარაოდ, არ ვიცი.... და კიდევ ერთი ლაზღანდარაობა არ სჭირდება სკოლას დაემატოს, სადაც, ვთქვათ, იქნება ლაპარაკი სექსზე და სექსუალურ პომპებზე და სცენებზე“...

აღსანიშნავია, რომ მიუხედავად რესპონდენტთა უმრავლესობის ინფორმირებულობისა სქესობრივი განათლების მიზნებისა და შინაარსების შესახებ, არასამთავრობო სექტორის წარმომადგენლები ხშირ შემთხვევაში არ იცნობენ თავიანთი კოლეგების ინიციატივებს სქესობრივი განათლების ხელშეწყობასთან დაკავშირებით, ასევე, ნაკლებად იცნობენ განათლების სამინისტროს ხედვას სქესობრივი განათლების დანერგვის შესახებ.

რესპონდენტთა უმრავლესობას, პროფესიული საქმიანობის კონტექსტში, აქვს კომუნიკაცია ახალგაზრდებთან, რის საფუძველზეც ისინი სქესობრივი განათლების საკითხებში ახალგაზრდების არაინფორმირებულობის შესახებ საუბრობენ. მაგალითად, საპატრიარქოს ფსიქოლოგიური დახმარების ცენტრს ხშირად მიმართავენ მოზარდები ინფორმაციის

მოპოვებისა თუ კონსულტაციის მიზნით, ასევე, სქესობრივ ცხოვრებასთან დაკავშირებული საკმაოდ მწვავე პრობლემებითაც.

„ელემენტარული ცოდნა არ აქვთ, გვიყვები, ან დედა არ ჰყავთ, ან ვინმე?!“...

შესაბამისად, ისინი ფორმალური განათლების ფარგლებში მოსწავლეთათვის სქესობრივი განათლების საკითხების შესახებ ელემენტარული ცოდნის მიწოდების აუცილებლობას ხედავენ.

სამოქალაქო სექტორის მიერ განხორციელებული პროექტები და ინიციატივები

კვლევაში მონაწილე არასამთავრობო ორგანიზაციათა წარმომადგენლების უმრავლესობა სქესობრივი განათლების ადვოკატირების მიმართულებით მუშაობს. სქესობრივი განათლების ხელშესაწყობად ისინი მრავალფეროვან პროექტებს ახორციელებენ, როგორებიცაა კვლევა (რეკომენდაციების შესამუშავებლად, რომლებიც სქესობრივ განათლებას მიემართება), ტრენინგების, შეხვედრებისა თუ ახალგაზრდული ბანაკების ორგანიზება არაფორმალური განათლების ფარგლებში, თანამშრომლობა განათლების სამინისტროსა და მასთან ასოცირებულ საჯარო ინსტიტუციებთან (მაგალითად, მასწავლებლის სახლთან, ახალგაზრდობის სააგენტოსთან) თუ სხვა.

ამ თვალსაზრისით აღსანიშნავია 2018 წელს ჩატარებული კვლევა (სახალხო დამცველის აპარატი; www.ombudsman.ge, 2019) ახალგაზრდების ინფორმირებულობისა და სქესობრივი განათლების მისაღებად მათი მზაობის შესახებ. კვლევის შედეგების თანახმად, ვითარება ახალგაზრდების ინფორმირებულობის თვალსაზრისით, შეიძლება ითქვას, სავალალოა.

„ბევრმა არ იცოდა სიტყვა „კონტრაცეფციის“ მნიშვნელობა... ექსპერტს უწევდა ისეთი სიტყვების განმარტება, რასაც ვერ წარმოვიდგენდით რომ განსამარტი იყო... ვერ ვიტყვი, რომ არ ველოდებოდით ამ შედეგებს, თუმცა იმაზე მძიმე შედეგები მივიღეთ, რაც წარმოგვედგინა“...

სქესობრივი განათლების ადვოკატირებაზე მომუშავე არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლები, სქესობრივი განათლების ხელშემწყობ მნიშვნელოვან მიმართულებად არაფორმალურ განათლებას მიიჩნევენ. ორგანიზაციებს ახალგაზრდული ბანაკებისა თუ ტრენინგების ორგანიზების დიდი გამოცდილება აქვთ. ეს ფორმატი განსაკუთრებით ნაყოფიერია ჯანსაღი ცხოვრების წესის, რეპროდუქციული ჯანმრთელობისა და უსაფრთხოების, ჰიგიენის, ასევე, ძალადობის, ნარკომანიის პრევენციის და სხვა საკითხებში ახალგაზრდების მიერ ცოდნის შესაძენად. არაფორმალური განათლების ღონისძიებებს ორგანიზაციები მთავრობასთან, განათლების სამინისტროსთან, ბავშვთა და ახალგაზრდობის ეროვნულ ცენტრთან თანამშრომლობით ახორციელებენ. ამ ღონისძიებათა ფარგლებში შესაძლებელია ახალგაზრდათა ძალიან დიდი რაოდენობის ინფორმირება.

„70000-მდე ახალგაზრდას შევხვდით ახალგაზრდული ბანაკების ფარგლებში, ძირითადად, ჯანსაღი ცხოვრების პროპაგანდას ვენეოდიტ“...

მათი შეფასებით, არაფორმალური განათლების ღონისძიებათა/აქტივობათა შორის განსაკუთრებით საინტერესოა ახალგაზრდული საკონსულტაციო ცენტრების შექმნის პრაქტიკა, რომლებშიც ახალგაზრდებს მედიცინის გადამზადებული სტუდენტებისგან კვალიფიციური ინფორმაციის მიღება შეუძლიათ იმის შესახებ, თუ რომელი ორგანიზაცია მუშაობს სქესობრივ განათლებასთან დაკავშირებულ, მათთვის საინტერესო ამა თუ იმ საკითხზე.

არასამთავრობო ორგანიზაციათა ნაწილის საქმიანობა ციფრული კონტენტის – ვიდეოების, გრაფიკების – შექმნასა და სოციალური მედიით ინფორმაციის გავრცელებას გულისხმობს.

„ვცდილობთ, რომ ყველა საკითხს ერთნაირი ყურადღება დავუთმოთ, განსაკუთრებით იმ თემებს, რომლებიც ჯანმრთელობის რისკების შემცველია“...

მნიშვნელოვანია, ახალგაზრდებმა სკოლის გარდა სხვა სივრცის საშუალებით და განსხვავებული ფორმით – „არადიდაქტიკურად“ – მიიღონ ინფორმაცია.

„თვითონ რომ დაგუვლავენ და დახვდებათ ეს ინფორმაცია, ვფიქრობთ, რომ ძალიან მნიშვნელოვანია“...

სქესობრივი განათლების ადვოკატირებაზე მომუშავე არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლების აზრით, ინფორმაცია შინაარსობრივად, ენობრივად და ტექნიკურად ხელმისაწვდომი უნდა იყოს ახალგაზრდებისთვის.

„ვცდილობთ, რომ მარტივი ენით იყოს შექმნილი კონტენტი, მაგალითად, რომ არ იციან კონტრაცეფცია, ვცდილობთ განვმარტოთ ხოლმე, სადაც გვაქვს ამის საშუალება... ჩვენ ვცდილობთ, მაგალითად, დავანახოთ ბიჭებს, რატომ არის მნიშვნელოვანი, რომ მენსტრუაციაზე ინფორმაცია ჰქონდეთ, მიუხედავად იმისა, რომ თვითონ არასდროს არ ექნებათ“...

სამოქალაქო სექტორის მუშაობის ერთ-ერთი სტრატეგიული მიმართულებაა სქესობრივი განათლების ხელშეწყობა ფორმალური განათლების გზით. შესაბამისად, ორგანიზაციები აქტიურად მუშაობენ სხვადასხვა მიმართულებით, იქნება ეს სკოლა, მასწავლებლები, მშობლები თუ სხვა დაინტერესებული ჯგუფები. მათ აქვთ მნიშვნელოვანი ინიციატივები როგორც განათლების პოლიტიკის, ისე პრაქტიკის მიმართულებით. მაგალითად, აღსანიშნავია მასწავლებელთა პროფესიული განვითარების ეროვნულ ცენტრთან ერთად იუნესკოს სტანდარტების ადაპტირება.

„უკვე მოხერხდა სამი დამოუკიდებელი სტანდარტის შემუშავება, როგორც სამოქალაქო განათლების მასწავლებლისთვის, ასევე ბიოლოგიის და ბუნებისმეტყველების პედაგოგებისთვის. ბუნებისმეტყველებაში, ძირითადად, საგნის – მე და სამოგადოება –

ფარგლებში გავაკეთეთ სტანდარტის ადაპტირება... თუმცა ჯერ კიდევ ძნელი სათქმელია, რამდენად იქნება ეს ყველაფერი მიღებული და გაზიარებული“...

არასამთავრობო ორგანიზაციათა წარმომადგენლები საუბრობენ სქესობრივი განათლებისთვის სასწავლო რესურსების შექმნის მნიშვნელობაზე. ზოგიერთი მათგანის ინდივიდუალური ინიციატივა იყო სექსუალურ და რეპროდუქციულ ჯანმრთელობასთან დაკავშირებით თანასწორთა სახელმძღვანელოს შექმნა ²³, რომლის გავრცელება შესაძლებელია, როგორც ბეჭდური, ასევე ელექტრონული ფორმით.

„ავიღეთ პერსონალური ინფორმაციის დაცვა, როგორც სექსუალური და რეპროდუქციული უფლება და ავიღეთ ადვოკატირება ვირტუალურ თუ არავირტუალურ სივრცეში ამ საკითხების... მიუხედავად იმისა, რომ ეს არის, ძირითადად, ახალგაზრდული მუშაკებისა და თანატოლ განმანათლებლებისთვის, ესეც შეიძლება იყოს ერთ-ერთი რესურსი“...

სამოქალაქო სექტორის წარმომადგენლები ხედავენ სქესობრივი განათლების საკითხებში მშობელთა, მასწავლებელთა, დამრიგებელთა ინფორმირებულობის კრიტიკულ მნიშვნელობას. შესაბამისად, აქვთ საინტერესო ინიციატივები ამ მიმართულებით – შექმნილი აქვთ მობილური აპლიკაციები მშობლებისთვის (FORPARENTS.GE) და მასწავლებლებისთვის (FORTEACHERS.GE). ამ აპლიკაციების საშუალებით მათ შეუძლიათ მიაწოდონ ბავშვებს ასაკობრივად რელევანტური, კვალიფიციური ინფორმაცია ჯანსაღი ცხოვრების წესის და რეპროდუქციული ჯანმრთელობის შესახებ. თუმცა, მიუხედავად იმისა, რომ აპლიკაციებს ჰყავს ორი ათეული ათასი უნიკალური მნახველი, მათ, სამწუხაროდ, არ იცნობენ თავად არასამთავრობო სექტორის სხვა წარმომადგენლები.

სამოქალაქო სექტორის წარმომადგენელთა მიერ განხორციელებული აქტივობებიდან აღსანიშნავია საერთაშორისო, ასევე სხვა ქვეყნების არასამთავრობო სექტორთან თანამშრომლობა ქალთა უფლებებსა, რეპროდუქციულ ჯანმრთელობასა და სხვა საკითხებთან დაკავშირებით.

გემოთ აღწერილ აქტივობებს პოზიტიურად აფასებს ის რესპონდენტიც, რომელიც არ მუშაობს სქესობრივი განათლების ადვოკატირებაზე. ის გულისტკივილს გამოთქვამს ამ აქტივობათა ფრაგმენტულობის გამო.

რადიკალურად განსხვავებულია იმ არასამთავრობო ორგანიზაციათა აქტივობები, რომლებიც პირობითად შეიძლება რელიგიურ-კონსერვატიულ ჯგუფს მივაკუთვნოთ. ისინი აქტიურად

²³ ა(ა)იპ „სამოქალაქო განვითარების სააგენტო“ (სიდა) „თანასწორთა განათლების ტრენინგის სახელმძღვანელო“

ცდილობენ, წინააღმდეგობა გაუწიონ ინიციატივებს, რომლებიც, მათი აზრით, საშიანოა ახალგაზრდებისთვის.

„ინიციატივებს, რომლებიც არის ბოძა ინიციატივა და არის ნაღმი ახალი თაობისთვის, იმ ინიციატივებს ვეწინააღმდეგებით... ტრანსგენდერის პლაკატები ჩამოვხსენით რომელიღაც სკოლაში, სადაც იყო ლაპარაკი დემოკრატიულობაზე, ლიბერალობაზე, განსხვავებულობაზე და ტრანსგენდერობაზე“...

დამოკიდებულება

სქესობრივი განათლების როლი და მნიშვნელობა - სქესობრივი განათლების საკითხების შესახებ მოსწავლეთა ინფორმირების თანმდევი საფრთხეები/სარგებელი

სამოქალაქო სექტორის წარმომადგენელთა უმრავლესობა სქესობრივი განათლების მნიშვნელოვნებას აღნიშნავს:

„გაუცნობიერებელი ცხოვრება ღუპავს ადამიანს“...

სქესობრივი განათლების უფლებას ადამიანის მნიშვნელოვან უფლებად განიხილავენ იმ ორგანიზაციათა წარმომადგენლები, რომლებიც მის ადვოკატირებას ეწევიან.

„ცხადია, ჩვენთვის უფლებრივი საკითხია“...

სქესობრივი განათლების მნიშვნელობასა და როლზე საუბრისას ისინი განსაკუთრებულ აქცენტს არაინფორმირებულობით გამოწვეულ სერიოზულ საფრთხეებსა და პრობლემებზე აკეთებენ. ერთ-ერთი ასეთი პრობლემა არის არასასურველი ორსულობა ან არასასურველი ორსულობის ხელოვნურად შეწყვეტა, რა დროსაც ახალგაზრდები ხშირ შემთხვევაში მნიშვნელოვან ფინანსურ თუ სოციალურ ბარიერებს აწყდებიან. ამ ბარიერების გამო ჩნდება რისკი, რომ ისინი ე. წ. მიწისქვეშა აბორტის სერვისის მიმართავენ, რაც საფრთხეს უქმნის მათ ჯანმრთელობასა და სიცოცხლეს. სქესობრივი ურთიერთობების შესახებ ინფორმაციის უქონლობა ზრდის სქესობრივი გზით გადამდები დაავადებების რისკებსაც. სქესობრივი განათლების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ასპექტად ისინი მიიჩნევენ, პირადი სივრცის უფლების გაცნობიერებას ბავშვების (მოზარდების) მიერ. ამის გარეშე ჩნდება რისკი, რომ ბავშვი სხვადასხვა სახის, მაგალითად, პედოფილური ხასიათის ძალადობის მსხვერპლი გახდება.

„ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი ფაქტორი სექსუალური განათლების - ეს არის პირადი სივრცის უფლების აღქმა. და ამ აღქმის და ცოდნის არქონას ვუკავშირებ მე, რომ, მაგალითად, ბავშვი შეიძლება პედოფილური ხასიათის ძალადობის მსხვერპლი იყოს თვეების განმავლობაში... და მან ვერ მოახდინოს ამის არტიკულირება, ან ვერ მიხვდეს, რა ხდება მის თავს, ან შერცხვეს, ან არ იცოდეს თუ რა გზებით შეიძლება თვის დაცვა, ვერ მიმართოს მშობელს თუ სამართალდამცავ უწყებებს... ვერ მოახდინოს

თავისი უფლებების დაცვა... ეს არის ალბათ ის ბაზისური, რატომაც არის მნიშვნელოვანი სექსუალური განათლება მოზარდებში კონკრეტულად“...

არაინფორმირებულობა და დამახინჯებული ინფორმაციის ქონა საზიანო პრაქტიკის განმაპირობებელი მნიშვნელოვანი ფაქტორებია. სქესობრივი განათლების მნიშვნელობასა და საჭიროებას სამოქალაქო სექტორის წარმომადგენელთა უმრავლესობა სწორედ ამ საზიანო პრაქტიკების აღმოფხვრის კონტექსტში ხედავს. საზიანო პრაქტიკებს შორის განსაკუთრებულად აღნიშნავენ ადრეულ ქორწინებას, არასრულწლოვანთა ორსულობას, სქესის შერჩევას გენდერული ნიშნით...

„კვლევებით დადასტურებულია, რომ ახალგაზრდებს არ აქვთ შესაბამისი ინფორმაცია. ასევე კვლევებით დადასტურებულია, რომ სქესობრივი განათლება, ანუ სწორი ინფორმაციის მიწოდება ამ საკითხებზე არ იწვევს სქესობრივი ცხოვრების ადრე დაწყებას, არამედ პირიქით, იზრდება პასუხისმგებლობის გრძნობა“...

თუმცა, კვლევაში მონაწილეობდნენ საზოგადოებრივად აქტიური ადამიანები, რომლებსაც რადიკალურად განსხვავებული პოზიცია აქვთ. მათი აზრით, ლიბერალურმა ღირებულებებმა და განათლებამ დამღუპველი შედეგები მოიტანა. ასეთად ისინი განიხილავენ ერთნაირსქესიანთა ქორწინების, მათ მიერ ბავშვის შვილად აყვანის, სუროგაციის და ა.შ. საკითხებს. ერთ-ერთი რესპონდენტი ყოველივეს სექსუალურ რევოლუციას უკავშირებს და ამ მოვლენის ფსიქოლოგიურ საფუძვლად ზიგმუნდ ფროიდის თეორიის არასწორ ინტერპრეტაციას თვლის. ასევე, პრობლემათა უმრავლესობის მიზეზად თავისუფლების არასწორ გაგებას ასახელებს.

„ქრისტიანულად თავისუფლება არის საკუთარი თავის ფლობის, საკუთარი არჩევანის უნარი... და არა ის, რომ მე კაიფში ვარ და რასაც მინდა, ვაკეთებ... თავისუფალი რომაა ადამიანი, ეგ არც ჩემი, არც თქვენი და არც ევროკავშირის დამსახურება არაა, არც ნატოსი, არც რუსეთის და თურქეთის... ეს არის ღმერთისგან მოცემული თავისუფალი ნება, რომელსაც ადამიანი იყენებს, რომ მიემსგავსოს ან ცხოველს, ან ავეჯს და ან ადამიანს... ადამიანი არის ღვთის ხატება... ამასაც არ ვიტყვი, კი ბატონო, თუ ვინმეს ალიზიანებს... მაგრამ ადამიანობაში იგულისხმება ნებელობითი ქცევის გააქტიურება, არჩევანი.... მოკლედ, აქ მთვარი პრობლემა არის ღირებულებებში და კოორდინატთა სისტემაში... შესაბამისად, ამან მოიტანა სწორედ ნაადრევი აბორტები და ყველაფერი... სექსუალურმა განათლებამ“...

რესპონდენტები საუბრობენ დღეს ახალგაზრდათა შორის ე. წ. ტრენდად ქცეული მოვლენის შესახებ, როგორც ისინი აღნიშნავენ, სწორედ სქესობრივმა განათლებამ, სქესობრივ ურთიერთობებთან დაკავშირებული საკითხების მიმართ ლიბერალურმა მიდგომამ მოიტანა. ეს არის სქესობრივი ცხოვრების ადრეული ასაკიდან დაწყება, რასაც ხშირ შემთხვევაში ახალგაზრდებისთვის როგორც ფიზიკური, ისე ფსიქიკური ზიანი მოაქვს.

„16 წლის არ შეიძლება იყო უკვე ქალიშვილი... და იქ რაღაცა აუცილებელი რიტუალებია ქალიშვილობის დაკარგვის და ა. შ. ოღონდ რატომ, ეს, რა თქმა უნდა, არავინ არ იცის... მაგრამ როგორც ტრადიცია, ისე შემოდის ესეც“...

ერთ-ერთი რესპონდენტი ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ ცოდნის მიცემა ახალგაზრდებისთვის აუცილებელია და რომ შეუძლებელია, ვინმე იყოს ცოდნის წინააღმდეგი (მეორე რესპონდენტი სწორედ ამ პოზიციაზეა); მისი შეფასებით, პროცესში დიდი სიფრთხილეა საჭირო და აუცილებელია, მოზარდის ასაკობრივი თავისებურებების გათვალისწინება. რესპონდენტის არგუმენტაცია ასეთია: 11-12 წლამდე, ლატენტური ფაზის განმავლობაში ბავშვს არ აქვს ინტერესი სქესობრივ ცხოვრებასთან დაკავშირებული საკითხების მიმართ, ამიტომ თავს არ უნდა მოვახვიოთ არარელევანტური ინფორმაცია (მაგალითად, სექსუალური ორიენტაციის შესახებ). 11-12 წლიდან, როდესაც იწყება მეორადი სასქესო ნიშნების განვითარება, ძლიერდება ინტერესიც სქესობრივი ცხოვრების სხვადასხვა ასპექტისადმი. მოზარდმა არაერთი კრიზისი უნდა დაძლიოს (კრიზისის მაგალითად რესპონდენტს ონანიზმი მოყავს) და თუ ამ პროცესში პრობლემები შეექმნება, მას პროფესიონალის დახმარება დასჭირდება, რაც მასწავლებლის კომპეტენციის ფარგლებს სცდება. იმ ეტაპზე, როდესაც ინტენსიურად მიმდინარეობს გარდატეხის ასაკის თანმდევი (ჰორმონალური) ცვლილებები და ძლიერდება ინტერესი სქესობრივი ურთიერთობების მიმართულებით, სერიოზული საფრთხის შემცველია მოზარდისთვის სქესობრივი განათლების საკითხებზე ინფორმაციის მიწოდება. მაგალითად, სქესობრივი გზით გადამდები დაავადებების ან არასასურველი ორსულობის პრევენციის საშუალებების შესახებ საუბარი მოზარდისთვის სქესობრივი ცხოვრების დაწყების მასტიმულირებელი შეიძლება აღმოჩნდეს.

„ნამდვილად ძალიან მნიშვნელოვანია ამ თემებზე საუბარი, ვთქვათ, ექიმისგან და არა სამოქალაქოს მასწავლებლისგან, რომელსაც საეჭვოა, რა ცოდნები აქვს ან კიდევ რეპუტაცია, იცით, ძალიან დიდი მნიშვნელობა აქვს, ავტორიტეტია ეს ადამიანი თუ არა“...

„და უკვე მეც ვუნყებ, მასწავლებელი, ამაზე ლაპარაკს, რომ, აი, თავი უნდა დაიცვა... ის პულსაცია, რომელიც არის, ძლიერდება... და – აჰა, მე უკვე დიდი ვარ, მე უკვე ეს შემიძლია... - ქცევის განხორციელებასა და ქცევის დაშვებას შორის იდება ხიდად ეს სიტუაცია“...

„უხეში მაგალითებია, მაგრამ უნდა მოვიყვანოთ მაინც, რომ გოგონებს ასწავლიან იმიტირებულ ფალოსზე პრეზერვატივის ჩამოცმას... ან როგორ ამყარებენ კავშირს ჰომოსექსუალები... ეს ყველაფერი ბავშვზე ახდენს ძალიან ცუდ გავლენას. ეს იწვევს ინტერესს და პროვოცირებას იმ ვნებების, რაც ყველა ადამიანში არის რაღაც დონეზე“...

სქესობრივი განათლების საკითხებზე ღიად საუბრის კიდევ ერთ უარყოფით შედეგს ერთ-ერთი რესპონდენტი ბავშვში სირცხვილის გრძნობის გაქრობაში ხედავს. თანამედროვე

(ლიბერალური) საზოგადოება სირცხვილს კომპლექსად განიხილავს, სინამდვილეში კი, რესპონდენტის აზრით, სირცხვილის გარეშე ასეთ ინტიმურ თემებზე საუბარი ადამიანის სულიერი ცხოვრების და პატიოსნების „დამანგრეველია“.

„როდესაც ბავშვს, ვითომ მეცნიერული საფარის ქვეშ, ესაუბრებიან ასეთ თემებზე და ეს არის ძალიან ინტიმური (ქართულ ენაში არ გვაქვს შესაბამისი სიტყვებიც კი), ეს იმას ნიშნავს, რომ ბავშვობიდანვე ინგრევა სირცხვილის გრძნობა და ბავშვში ხდება ამ ვნებების პროვოცირება კომოსექსუალობით დამთავრებული და პეტეროსექსუალობით დაწყებული“...

რელიგიურ-კონსერვატიული ორიენტაციის რესპონდენტების აზრით, სქესობრივ ცხოვრებაში რაიმე პრობლემის წარმოქმნის შემთხვევაში ადამიანს შეუძლია მიმართოს ექიმს, გაუზიაროს პრობლემა მეგობარს. მაგრამ სრულიად ხელოვნური და არასწორი იქნება, თუკი მშობელი გადაწყვეტს, რომ როგორც კი მისი შვილი 16 წლის გახდება, მას სექსუალურ ცხოვრებაზე დაუწყოს საუბარი, ყველანაირი კონტექსტის გარეშე, მხოლოდ იმის გამო, რომ „ამის დრო მოვიდა“.

„ჩვენ უნდა შევთანხმდეთ რომ ამაზე ბავშვთან საუბრის საჭიროება არ არსებობს. რომ ამაზე ბავშვთან საუბარს დაზიანების მეტი არაფერი მოაქვს“...

რესპონდენტების აზრით, სქესობრივი განათლების საკითხებზე მოზარდებთან საუბრისას აქცენტი უნდა გაკეთდეს თავშეკავებაზე. ეს არის უნარი, რომელიც ადამიანს ცხოველისგან განასხვავებს. ადამიანისთვის, სამუხაროდ, ბუნებრივია სხვადასხვა სექსუალური პარტნიორის ყოლა, ანუ, მორალური თვალსაზრისით – დალატი. მაგრამ ახალგაზრდებს სწორედ იმის გაცნობიერებაში უნდა დაეხმაროს განათლება, რომ ეს მათთვისაა საზიანო, რომ ეს „დაუბრუნდებათ“ დაავადების ან სხვა ფიზიკური თუ ფსიქოლოგიური (გადაუმუშავებელი ემოციის) პრობლემის სახით.

„ცხოველს არ შეუძლია თავი შეიკავოს და ვერც მოსთხოვ... ვერ ვიტყვით, რომ უსინდისოა ან მსგავსი ტერმინოლოგიით ვერ ვისაუბრებთ ცხოველებზე... ის ხომ არჩევანს ვერ აკეთებს... წესიერი ცხოვრება არის ყველაზე დიდი პრევენცია“...

„არ ხდება სწავლება ვნებების მართვის... მნეობა უნდა გასწავლოთ ბავშვებს და არა სექსი. ეს ისედაც არის ადამიანის ინსტინქტი“...

რესპონდენტები აცნობიერებენ იმის აუცილებლობას, რომ მოზარდებში გარკვეულ ეტაპზე წარმოქმნილ შეკითხვებს უნდა გაეცეს კომპეტენტური პასუხი, მაგალითად, არატრადიციული ურთიერთობების შესახებ, თუმცა წინააღმდეგნი არიან სასწავლო რესურსებში (სასკოლო სახელმძღვანელოებში) ამ საკითხის აქცენტირებისა.

„კი ბატონო, არსებობს არატრადიციული ურთიერთობები, და თუ იკითხავენ, რა თქმა უნდა, უნდა უპასუხო, მაგრამ აუცილებლად ცალკე თავი, ცალკე პარაგრაფები და ცალკე წიგნი მაგას მიუძღვნა, არ მგონია იყოს სწორი“...

„მაგალითად, მე რომ მკითხოს ჩემმა შვილმა (8 წლის ხდება), როგორ ჩნდება ბავშვი, რატომ უნდა აღვუწერო სექსუალური აქტი? ჩვეულებრივად ვეტყვი, რომ კაცს და ქალს რომ უყვართ ერთმანეთი, ქმნიან ოჯახს და უჩნდებათ შვილი... თან აქ რაცაა მთავარი მომენტი, ჩემმა შვილებმა ეს ყველაფერი ისედაც იციან... და ეს ხდება ბუნებრივად, ყველა დროში... ამას ადამიანი იგებდა, ზოგი ოდნავ დიდი, ზოგი ოდნავ პატარა... რას ნიშნავს აქ პროფესიონალურად მიწოდება?!... ეს ის ხომ არაა – მათემატიკა... ეს ბუნებრივია, ინსტიქტის დონეზე... ღრმად ვარ დარწმუნებული, რომ სკოლაში გაკვეთილზე გამოვიდეს მასწავლებელი და პროექტორზე გაუშვას ან პლაკატი გამოფინოს სასქესო ორგანოსი... და ბავშვებს ელაპარაკოს, რომ ეს არის კაცის სასქესო ორგანო და ეს არის ქალის... და ამის სხვაობაზე ისაუბროს, ეს არის პროვოკაცია, თითქმის გამოწვევა... ამის სწავლება არავის არ სჭირდება... ამას ადამიანი ისედაც იგებს“...

რესპონდენტები ხაზს უსვამენ მშობლისა და მასწავლებლის, როგორც მოდელის როლს მოზარდთა სქესობრივ განათლებაში. ერთ-ერთ რესპონდენტს ამასთან დაკავშირებით მოჰყავს ანალოგია:

„ზოგი მშობელი ასწავლის გინებას ბავშვს... მაინც ისწავლის, და მე ვასწავლოო... „მაინც ისწავლის“ – ნიშნავს, რომ მე გრამატიკულად გაწყობილი გინება უნდა ვასწავლო?! ჩემი მაგალითით უნდა ვასწავლო იმას, რა არის სწორი... და რომ მაინც ისწავლის, მე ვიცი და თქვენც იცით და ყველამ იცის“

ერთ-ერთი რესპონდენტი ნარკოტიკებისა და აზარტული თამაშების მსგავსად, სქესობრივი განათლების პროცესშიც გარკვეული რეგულაციების დაწესების მომხრეა. თუკი სახელმწიფო ვერ ახერხებს მათ სრულად აკრძალვას, აუცილებელია ამ სფეროების რეგულირება. ასევე, ახალგაზრდებში მეორე ადამიანის მიმართ პასუხისმგებლობის გრძნობის აღზრდა.

„კარგი ბატონო, ბოლომდე აკრძალვა და ანათემას გადავცეთ-თქო, არ ვამბობ. რაღაც რეგულაციები ხომ არის?! რეალურად კარგავ და იღუპება ეს თაობები... იღუპება ნარკოტიკით, იღუპება აზარტული თამაშებით, იღუპება ... ასეთი ყალფზე დამდგარი რომაა ყველა და ოჯახი უფრო მეტი რომ ინგრევა, ვიდრე იქმნება... სწორედ მაგის ბრალია, ამ „უგზოუკვლო“ განათლების, რომ შენ შენი უფლებები გაქვს, და მოვალეობებიც რომ გაქვს?!... და პასუხისმგებლობებიც?!“...

რესპონდენტის საუბრიდან აშკარაა, რომ ის ფორმალურ საგანმანათლებლო სისტემაში სქესობრივი განათლების დანერგვის წინააღმდეგია, მაგრამ აქვს ინფორმაცია ქვეყნის მიერ

საერთაშორისო საზოგადოების წინაშე აღებული ვალდებულებების შესახებ და აცნობიერებს მათი შესრულების აუცილებლობას.

„მე მესმის, რომ მოდის რაღაც გრანტები და იძულებული ხარ, რომ ეს გააკეთო და ქვეყანას საფრთხის ქვეშ ვერ ჩავაგდებთ. მაშინ ისე გააკეთე, რომ არც მწვადი დაწვა და არც შამფური... ჩვენი ქვეყნისთვის მნიშვნელოვანია ნაცარქექიას არქეტიპი – ჭკუა უნდა იხმარო, დევს ვერ მოერევი, რომც დაეჭიდო... თუ არის იმის აუცილებლობა, რომ კაბინოების არ იყოს, უნდა იყოს (სქესობრივი განათლება), იყოს რეგულირებით.... თუ საერთოდ აკრძალავენ, მაგას რა ჯობია“...

უფრო რადიკალურია ე. წ. რელიგიურ-კონსერვატიული ჯგუფის მეორე წარმომადგენელი. ის ბავშვთან სქესობრივი განათლების საკითხებზე ნებისმიერი საუბრის კატეგორიული წინააღმდეგია და ამას დანაშაულადაც კი განიხილავს.

„ვინც თავს აღიქვამს მრევლად, 99% თვლის, რომ ამ თემაზე მასთან (ბავშვთან) ლაპარაკი არის დანაშაული“...

მისთვის ერთ-ერთი არგუმენტია ქართულ ენაში სქესობრივ ცხოვრებასთან დაკავშირებული ტერმინების არარსებობა (ქართული ენა ამ შემთხვევაში, ძირითადად, ლათინურ ტერმინებს იყენებს). ამის საფუძვლად ქრისტიანული კულტურა მიაჩნია, რომლის წიაღშიც არსებულმა საზოგადოებამ იცის, რომ ამ თემაზე საუბარი საზიანოა ზოგადად და ბავშვებისთვის – განსაკუთრებით. ეს ემსახურება არა ბავშვის ცნობიერების ამაღლებას, არამედ მის პროვოცირებას სქესობრივი ცხოვრების ადრე დასაწყებად. რესპონდენტის აზრით, ამას ადასტურებს ევროპის ქვეყნების მაგალითი, სადაც ადამიანები სქესობრივ ცხოვრებას არასრულწლოვან ასაკში იწყებენ, და სადაც მწვავედ დგას დემოგრაფიული პრობლემები.

„დასავლეთის მაგალითი გვაჩვენებს, რომ სექსუალური ცხოვრება დაიწყო უფრო ადრე... ისწავლეს აბორტის მართვა, კი არ შემცირდა, არამედ ადრეულ ასაკზე იკეთებენ აბორტს პრეპარატებით... მსოფლიოში სექსუალურმა განათლებამ მოიტანა (როგორც ქრისტიანი, ისე ვუყურებ) ადამიანების მეტად გარყვნა... ეს მეცნიერება ჩემთვის არის ფსევდომეცნიერება, რომელიც უარყოფითად მოქმედებს ერის მწეობაზე, ერის გამრავლებაზე... იმიტომ, რომ სადაც დანერგილია, ჩვენ ვხედავთ რომ ეს ერები გახდნენ მომაკვდავი ერები“...

რესპონდენტის ნეგატიურ დამოკიდებულებას ამძაფრებს ისიც, რომ ის ინფორმირებულია ადამიანის სექსუალობის შესახებ ყოვლისმომცველი განათლების მიზნების შესახებ და კატეგორიულად მიუღებლად მიიჩნევს სხვადასხვა სექსუალური ორიენტაციის საკითხის განხილვას ბავშვებთან.

„თან ამას ბოლო წლებია... პაკეტი პირდაპირ მოყვება ჰომოსექსუალიზმის თემა. რაც არ უნდა გეცადოთ, ამას ვერ გავმიჯნავთ, იმიტომ, რომ ეს არის ერთიანი პაკეტი“...

განათლების სამინისტროს მიერ გატარებული ღონისძიებების შეფასება

როგორც ზემოთ აღინიშნა, სამოქალაქო სექტორის ის წარმომადგენლები, რომლებიც სქესობრივი განათლების ადვოკატირებაზე მუშაობენ, მეტ-ნაკლებად ინფორმირებულნი არიან განათლების სამინისტროს მიერ გატარებული ღონისძიებების შესახებ, რომლებიც სქესობრივი და რეპროდუქციული ჯანმრთელობის, განათლებისა და სერვისების შესახებ ინფორმაციაზე ხელმისაწვდომობის გაზრდას ისახავს მიზნად. რამდენიმე არასამთავრობო ორგანიზაცია აქტიურად არის კიდევ ჩართული პოლიტიკის დოკუმენტების შემუშავებასა თუ სქესობრივი განათლების მიმართულებით სიახლეების პრაქტიკაში დანერგვაში. მიუხედავად გარკვეული ცვლილებებისა, რომლებსაც სამოქალაქო სექტორის წარმომადგენლები წინგადადგმულ ნაბიჯებად აფასებენ, მათი ზოგადი დამოკიდებულება სქესობრივი განათლების ხელშეწყობის მიმართულებით მთავრობისა და, კონკრეტულად, განათლების სამინისტროს მუშაობის ინტენსივობის მიმართ ნაკლებად პოზიტიურია. მართალია, სამინისტრო ზრუნავს იმაზე, რომ გაფართოვდეს სქესობრივი განათლების საკითხების სპექტრი, რომელთა შესახებაც მოსწავლეებს მიეწოდებათ ცოდნა, მაგრამ ეს ნაკლებად სენსიტიური საკითხების ხარჯზე ხდება.

„ახლა, მაგალითად, დაემატა ადრეულ ასაკში ქორწინება და ეს, ცოტა არ იყოს, არასენსიტიური თემაა და ცოტა მარტივად იყო“... ის, რომ განათლების სამინისტრომ საგნობრივ სტანდარტებში შეიტანა საკითხების გარკვეული ნაწილი, უკვე დიდი წინგადადგმული ნაბიჯია განათლების პოლიტიკის დონეზე. პოლიტიკური ნება არსებობს, მაგრამ სამინისტრო დიდი გამოწვევების წინაშეა – ეს ჩვენი ამჟამინდელი საჯარო სექტორის ზოგადი პრობლემაა, სწრაფად გადაწყვეტილების მიღება არ ხდება. სისტემური გადაწყვეტილებების მიღება ძალიან უჭირთ და დიდ სიფრთხილეს იჩენენ“...

იქმნება მნიშვნელოვანი პოლიტიკის დოკუმენტებიც, მაგალითად, ახალგაზრდობის ხუთწლიანი სტრატეგია 2020-2025-სთვის. სტრატეგიის განხილვაში ჩართულნი არიან რეგიონული ახალგაზრდული ორგანიზაციებიც. სამოქალაქო სექტორის წარმომადგენლის შეფასებით, სტრატეგიაში წარმოდგენილი იქნება რეპროდუქციული ჯანმრთელობის ყველა ძირითადი საკითხი.

„ვთვლი რომ სტრატეგიაში რაღაცები კარგად გაიწერება...ძალიან კარგი უკუკავშირი ქონდათ რეგიონებსაც ამ სტრატეგიასთან დაკავშირებით და რეპროდუქციულ ჯანმრთელობის რაღაც ნაწილები პრინციპში ყველა მოვიცავით და ყველა შეთანხმდა რომ განათლების კონპონენტი არის უმნიშვნელოვანესი“...

როგორც ზემოთ ითქვა, არასამთავრობო სექტორის წარმომადგენლები აღნიშნავენ დადებით ტენდენციას ფორმალურ სივრცეში სქესობრივი განათლების საკითხების ინტეგრირების თვალსაზრისით, თუმცა, კვლევის ზოგიერთი რესპონდენტის შეფასებით, სამინისტრომ უფრო გაბედული ნაბიჯები უნდა გადადგას ამ მიმართულებით. ის სათანადოდ ვერ აფასებს

საზოგადოების მზაობას ამ თემაზე ცოდნის მისაღებად, რაც „გადაჭარბებული“ სიფრთხილის საფუძველი ხდება.

„ეს არის პოლიტიკური საკითხი... ყველა პარტიას ჰქონდა თავის საარჩევნო პროგრამაში. ამიტომ ძალიან ფრთხილობენ – არ უნდათ, ვინმე გააბრაზონ. სინამდვილეში საზოგადოებაში არის მზაობა, და მთავრობას არ უნდა ეშინოდეს. თითქოს ფსიქოლოგიური წნეხის ქვეშ არის – იდენტობას დაგვარგავთ... მაგრამ სინამდვილეში საერთო ამასთან არაფერი არ აქვს განათლებას სექსუალობის შესახებ“...

ამ პოზიციას არ იზიარებენ ამავე სექტორის სხვა წარმომადგენლები. მათი აზრით, თემის სენსიტიურობიდან გამომდინარე განათლების პოლიტიკის განმსაზღვრელთა მხრიდან დიდი სიფრთხილით მოქმედებაა საჭირო, რათა თავიდან იქნას აცილებული საკითხის მიმართ ნეგატიური განწყობების ჩამოყალიბება საზოგადოებაში.

„ულტრაფემინისტური ჯგუფები აგნებენ ამ საქმეს. ევროპულ ქვეყნებშიც კი სექსუალურს არ უწოდებენ ამ განათლებას – სწორი ფრთხილი მიდგომაა საჭირო. ამიტომ ჯანსაღი ცხოვრების წესი ყველაზე ადეკვატური დასახელებაა. ამით არ გამოვიწვევთ რადიკალურ დამოკიდებულებას“...

გამოწვევები

არაინფორმირებულობა და დამახინჯებული წარმოდგენები

სქესობრივი განათლების მიმართ საზოგადოებაში არსებული არაერთგვაროვანი განწყობები ერთ-ერთი ძირითადი დაბრკოლებაა ფორმალურ საგანმანათლებლო სივრცეში მისი დანერგვის გზაზე. ნეგატიური განწყობების ფორმირების მთავარ მიზეზად სამოქალაქო სექტორის წარმომადგენელთა ერთი ნაწილი საზოგადოების არაინფორმირებულობას და სტერეოტიპულ წარმოდგენებს ასახელებს.

„ინფორმაცია არ არის, რას მოიცავს ეს სწავლება... როგორც ჰომოფობიით აშინებენ, ისე ამით აშინებენ ფართო მასებს“...

„არ იციან, რომ ეს შეიძლება იყოს ბავშვის დაცვის საშუალება – ბავშვმა თუ არ იცის, არასასურველი შეხება რა ადგილას ხორციელდება, ის ბავშვი შენთან არ მოვა და არ გეტყვის... არავინ არ იცის საქართველოში, რა არის ეს სქესობრივი განათლება, რომ ეს არ არის „სექსის ტექნიკების“ სწავლება და რაღაც მსგავსი სისულელებები“...

„განათლება სექსუალობის შესახებ – ამ სახელთანაც არ აქვს ერთმნიშვნელოვანი დამოკიდებულება საზოგადოებას; რას გულისხმობს, მშობლებმა არ იციან, საზოგადოებამ არ იცის. დამახინჯებული წარმოდგენა აქვთ – ჰგონიათ LGBT

კონტექსტის თემები მარტო, სექსის პროპაგანდა, ოთახიდან რომ გავლენ ბავშვები, სასწრაფოდ სექსით უნდა დაკავდნენ“...

ამ შეხედულების მართებულობის სასარგებლოდ მეტყველებს ფაქტი, რომ სქესობრივი განათლების შინაარსებთან დაკავშირებით სრულიად დამახინჯებული წარმოდგენა აქვს ჩვენი კვლევის მონაწილესაც კი, რომელიც საზოგადოებრივად ძალზე აქტიურ ცხოვრებას ეწევა (იხ. გვ. 2, ინფორმირებულობა).

სამოქალაქო სექტორის წარმომადგენლები ამ კონტექსტში მთავარ „მოთამაშეებად“ მშობლებსა და მასწავლებლებს მოიაზრებენ. მათი ინფორმირებულობა და ადეკვატური განწყობები არსებითად შეუწყობს ხელს სქესობრივი განათლების დანერგვას ქვეყანაში. ერთ-ერთი არასამთავრობო ორგანიზაციის მიერ 2017 წელს ჩატარებული კვლევის თანახმად, არსებობს გარკვეული მიმდებლობა სქესობრივი განათლების საკითხების სწავლების მიმართ მშობლებში, თუკი ეს საკითხები სწორად, ასაკისა და კულტურისთვის რელევანტურად იქნება მიწოდებული ბავშვებისთვის.

„აღრე ძალიან რთული გარემო იყო, ძალიან რადიკალურად აღიქმებოდა, მაგალითად, აბორტის თემები. ამჟამად მზაობა უფრო მაღალია მშობლებშიც და მასწავლებლებშიც, ეთნიკური უმცირესობების წარმომადგენელთა და მათ შორის მამაკაცთა მხრიდანაც კი... თუ სწორად დავანახებთ, რას ვაკეთებთ, მშობლები არ იქნებიან წინააღმდეგები. მნიშვნელოვანია, სწორი ინფორმაცია ჰქონდეთ და მოხდეს რაღაცების გადააზრება“...

კვლევის მონაწილეთა თქმით, მშობლები დიდ საფრთხეს ხედავენ ინტერნეტიდან თუ სხვა მედიასაშუალებებიდან ბავშვების მიერ დამახინჯებული ინფორმაციის მიღებაში და, ზოგადად, ინტერნეტის (მედიის) მასიურ გავლენაში ახალგაზრდებზე. შესაბამისად, ისინი უპირატესობას ანიჭებენ სქესობრივი ურთიერთობების, ჯანმრთელობისა და უსაფრთხოების შესახებ თავიანთი შვილებისთვის ინფორმაციის სისტემური და რეგულირებული სახით მიწოდებას ფორმალური განათლების ჩარჩოებში.

„ყველა მშობელს, საბოლოო ჯამში, კარგი უნდა თავისი შვილისთვის. ინტერნეტის მასობრივ გავლენას, ურჩევნია სისტემური ხასიათის იყოს ეს პროცესი და რეგულირებული იყოს. ამიტომ სკოლაში სექსუალური განათლების დანერგვის მზაობა მშობლებთან არსებობს... ინტერნეტიდან დამახინჯებული ინფორმაციის მიღებას, ურჩევნია, სკოლამ მისცეს სწორი ცოდნა“...

თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ ბიჭების და გოგონების მშობლები მნიშვნელოვნად განსხვავდებიან ერთმანეთისგან მიმდებლობის თვალსაზრისით.

„ბიჭის მშობლები დაინტერესებულნი იყვნენ, რომ დრო რომ მოვა, რა უნდა გააკეთონ, როგორ დაეხმარონ ამ თავიანთი მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებაში... და

გოგონების მშობლები საერთოდ არც განიხილავდნენ თავიანთ შვილებს სექსუალურ არსებებად“...

„გოგონებზე და ბიჭებზე არის ხოლმე ძაან ხშირად გაყოფა... რომ სექსუალური განათლება ერთისთვის უფრო მნიშვნელოვანია, ვიდრე მეორისთვის“...

დამატებით უნდა აღინიშნოს ერთ-ერთი რესპონდენტის სკეპტიკური დამოკიდებულება მშობელთა ჩართულობის მიმართ შვილების სქესობრივ განათლებაში. მისი აზრით, ეს პასუხისმგებლობა აუცილებლად სახელმწიფომ, სკოლამ უნდა აიღოს.

„გავაკეთე მშობელთა სკოლა, მაგრამ ძალიან ცოტა დაინტერესდა, ჩართულობა ძალიან დაბალი იყო. მშობელი ვერ მისცემს სქესობრივ განათლებას ბავშვს“...

განსხვავებულ პოზიციაზეა რესპონდენტი, რომელიც პროფესიის ფარგლებში აქტიურად ურთიერთობს სკოლის მოსწავლეთა მშობლებთან. მისი თქმით, ის იცნობს მშობლების დამოკიდებულებებს ფორმალური განათლების სისტემაში სქესობრივი განათლების დანერგვის მიმართ და ეს დამოკიდებულებები ნეგატიურია. რესპონდენტი აღნიშნავს, რომ მშობლები, რომლებიც აღშფოთებულნი იყვნენ 2012 წლის 17 მაისს სამღვდელთა პირების ქმედებებით, დღეს შველას ითხოვენ, რადგან მათი არასრულწლოვანი შვილები ლიბერალური მიდგომების გამო ლგბტ ჯგუფების გავლენის ქვეშ აღმოჩნდნენ. რესპონდენტი იხსენებს შემთხვევას, როდესაც ბიოლოგიის ინგლისურენოვანი სახელმძღვანელოთი რეპროდუქციული სისტემის შესახებ თემის დამუშავებისას, რომელიც ადამიანის სექსუალობის შესახებ გარკვეულ ინფორმაციასაც შეიცავდა, მოსწავლეთა მშობლებმა სერიოზული გულისწყრომა გამოხატეს და მასწავლებელს სასწავლო თემის შეცვლა მოსთხოვეს. რესპონდენტი საზოგადოებაში სხვადასხვა ღირებულებების მქონე ჯგუფების არსებობას უსვამს ხაზს და ფორმალური განათლების სისტემის მიერ ყველა მათგანის ღირებულებების პატივისცემისა და გათვალისწინების აუცილებლობაზე საუბრობს.

„არსებობს სხვადასხვა მოედანი, არსებობს სხვადასხვა ხალხი, რომლებსაც სულის უკვდავების სწამთ. ვისაც სულის უკვდავების სწამს, მისთვის ძალიან მნიშვნელოვანია სულის დაღუპვა-არ დაღუპვის საკითხი... დღეს, მაგალითად, ვიღაცა გამოვა, ხეებს ნუ ჭრითო... ეკოლოგები ამაზე ჩხუბობენ... ვიღაცა გამოვა სურსათის უვნებლობაზე... ახლა თქვენს შვილს რომ სკოლაში ცუდ ფუნთუშას აჭმევდნენ, რა თქმა უნდა გააპროტესტებთ... და როცა თქვენს შვილს სკოლაში ასწავლიან, როგორ დაიცვას თავი სექსის დროს, ვიღაცა ამას გააპროტესტებს, იმიტომ, რომ თვლის, რომ ჯერ ეს მის შვილს არ სჭირდება... იმიტომ, რომ სხვადასხვა მოედანზე არიან ადამიანები... და სხვადასხვა ღირებულებათა სისტემა აქვთ“...

სქესობრივი განათლების საკითხებზე როგორც ახალგაზრდების, ისე მათი მშობლებისა თუ მასწავლებლების არაინფორმირებულობის განმაპირობებელ ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ფაქტორად სამოქალაქო სექტორის წარმომადგენელთა ნაწილი სანდო წყაროების

ნაკლებობას განიხილავს. განსაკუთრებით დიდია ქართულენოვანი რესურსების დეფიციტი (რესურსები, ძირითადად, ინგლისურ ენაზეა ხელმისაწვდომი). რესურსების პრობლემა მწვავეა რეგიონებში, მათ შორის ეთნიკური უმცირესობებით დასახლებულ რეგიონებში. დედაქალაქისა და დიდი ქალაქებისგან განსხვავებით, ზოგიერთ რეგიონში ინტერნეტზე წვდომის პრობლემაც კი აქვთ ახალგაზრდებს. მათ არ აქვთ არანაირი ინფორმაცია იმის შესახებ, თუ სად ან ვისგან შეიძლება მიიღონ კონსულტაცია ისეთ საკითხებზე, როგორებიცაა კონტრაცეფცია, აბორტი და სხვა.

„კონტრაცეფციის თუ აბორტის შესახებ ესე ერთმანეთს უზიარებენ შინაურულად“...

საგანგებოდ უნდა აღინიშნოს მედიის როლი ჯანსაღი ცხოვრების წესის, რეპროდუქციული ჯანმრთელობის, სქესობრივი ურთიერთობების ეთიკისა და უსაფრთხოების და ა. შ. საკითხების შესახებ საზოგადოების ინფორმირებაში.

„სანდო წყაროები და გადამონმეხული ინფორმაცია ისედაც ძაან დიდი პრობლემაა ქართულ მედიასივრცეში, მით უმეტეს, როდესაც სექსუალურთან დაკავშირებულ თემებს ეხება“...

მნიშვნელოვანია, გაანალიზდეს, რამდენად უწყობენ ხელს მედიასაშუალებები სქესობრივი განათლების შესახებ მითების გავრცელებას, მასთან დაკავშირებული მოვლენების გაშუქების დროს რა ტერმინოლოგიას იყენებენ, რაზე აპელირებენ, როგორ იცავენ პერსონალურ ინფორმაციას და ა. შ. აუცილებელია, ჟურნალისტები იცნობდნენ და იცავდნენ ამ საკითხების გაშუქების სწორ სტანდარტებს.

სქესობრივი განათლების დანერგვის პროცესი: საზოგადოების პოლარიზებული დამოკიდებულება

ფორმალურ საგანმანათლებლო სივრცეში სქესობრივი განათლების დანერგვის ხელშემშლელი ერთ-ერთი კრიტიკულად მნიშვნელოვანი ფაქტორი, სამოქალაქო სექტორის წარმომადგენელთა ნაწილის აზრით, არის სქესობრივი განათლების მიმართ საზოგადოების არაერთგვაროვანი დამოკიდებულება. ამ თვალსაზრისით უნდა მოხდეს პოზიციათა ურთიერთგანსხვავებულობის ორი კატეგორიის იდენტიფიცირება: ერთი მხრივ, არსებობს პოზიციათა შორის განსხვავება თავად იმ არასამთავრობო ორგანიზაციების ფარგლებში, რომლებიც სქესობრივი განათლების ადვოკატირებას ეწევიან და, მეორე მხრივ, ყველა ამ ორგანიზაციას რადიკალურად განსხვავებული პოზიციით უპირისპირდება ე. წ. რელიგიურ-კონსერვატიული ან ულტრამემარჯვენე ჯგუფი (წარმოდგენილი კერძო პირებისა და რამდენიმე ორგანიზაციის სახით - მართლმადიდებელ მშობელთა კავშირი, „ზნეობა“, „ქართული იდეა“...). ამ უკანასკნელის შემთხვევაში შეიძლება საზოგადოების პოლარიზაციაზეც კი ვილაპარაკოთ. რესპონდენტთა კიდევ ერთი ნაწილისთვის კი მიუღებელია სქესობრივი განათლების მიმართ (და არა მარტო) უკიდურესად დადებითი ან უარყოფითი პოზიციის გამოვლენა.

„აქვთ დაჩაჩოებული, გვირაბული ამროვნება... სამყაროს შავ-თეთრად ხედავენ, ეს დამლუპველია. ღმერთი გეუბნება, ნუ დაყოფ სამყაროს ასე, მან მრავალი ფერი შექმნა... ისეთ რამეებს ამბობენ, მოსმენამაც კი ცუდად ვხდები“...

„ერი გაიჭედა თინეიჯერობის, გაპროტესტების ასაკში“...

სქესობრივი განათლების ადვოკატირების მიმართულებით მომუშავე ორგანიზაციების წარმომადგენლები პოლარიზაციის მიზეზებს საზოგადოების განათლებულობის დეფიციტსა და სტერეოტიპულ ამროვნებაში ხედავენ, რაც კონსერვატიზმის ზრდას იწვევს. მათი აზრით, ეკლესია მნიშვნელოვან როლს თამაშობს ამ დაპირისპირებაში, თუმცა, გასათვალისწინებელია საბჭოთა ქვეყნად ყოფნის 70 წლიანი გამოცდილებაც, რომლის დროსაც სქესობრივი ურთიერთობები სრულიად ტაბუდადებული თემა იყო.

„როდესაც ეს უფროსი თაობა გაზრდილია ამ შეხედულებებით, ძან რთულია ეხლა მოსთხოვო... ეს არის ის, რაც ამ ადამიანებმა ისწავლეს... ჩვენ შეიძლება ვერ შევცვალოთ 70 წლის ადამიანის შეხედულება“...

სამოქალაქო სექტორის იმ წარმომადგენლებს, რომლებიც აქტიურად მუშაობენ გენდერული თანასწორობის, რეპროდუქციული ჯანმრთელობის, სქესობრივი უმცირესობების, სქესობრივი განათლების და ა. შ. თემებზე, აქვთ ულტრამემარჯვენე ჯგუფთან დაპირისპირების მძიმე გამოცდილება, საუბრობენ ამ ჯგუფის ქცევის სრულიად მიუღებელ ფორმებსა და შინაარსზე.

„ძალიან აქტიურად მიდის პრორაგანდა, რომ ეს (სქესობრივი განათლება) არის „სექსის ტექნიკების“ სწავლება... ეს მითებიც ალბათ აქედან მოდის, რომ შვედეთში ინცესტი დააკანონეს და რაღაც მსგავსი სისულელეები ვრცელდება ამ ჯგუფების მხრიდან... მანიპულირებენ რელიგიით, ეროვნულობით, სინამდვილეში სულ სხვა ინტერესები აქვთ“...

რამდენიმე რესპონდენტი პირად გამოცდილებას იხსენებს, როდესაც ლამის ფიზიკურად გაუსწორდნენ.

„გენდერულ სტერეოტიპებს განვიხილავდით ტრენინგზე და შემოგვივარდნენ ... ლამის ჯვარზე გვაცვეს... ერთ-ერთი პირველი შიში იყო ჩემ ცხოვრებაში“...

„არასამთავრობო ორგანიზაციის წარმომადგენლები სოციალურ ქსელებში იღებენ მექარის შემცველ მესიჯებს...სიცოცხლის მოსპობის და ა.შ. მექარებს... ყველანი ძალადობაზე არიან გადასულები... დავგიჟლაპნეს გრაფიტი და ეს გადაიღეს თვითონ ვიდეოთი“...

უნდა აღინიშნოს, რომ ამ რესპონდენტთა გულისწყრომა მიმართულია არა იმდენად „მოძალადეებზე“, არამედ სახელმწიფო სტრუქტურებზე, რომლებსაც არ აქვთ ადეკვატური რეაქცია ამ ტიპის ქმედებებზე.

„როგორ პასუხობს სისტემა ასეთ გამოხტომებს?!.. მე მაგაზე ვბრამდეები, რომ ყველა ადამიანს აქვს გამოხატვის თავისუფლება, მაგრამ მარტივია - შენი უფლება მთავრდება იქ, სადაც იწყება სხვისი... და ჩემი სადაც დაიწყო, იქ არავინ არაფერი არ დაამთავრა - პირიქით, პირველი მესიჯი იყო რომ ტრეინინგები შეჩერდა“...

„გონორზე რომ არიან, და საკუთარ თავს ამის უფლებას რომ აძლევენ, სახელმწიფოს დანაშაულია“...

ადვოკატირებაზე მომუშავე სამოქალაქო სექტორის წარმომადგენლები აღნიშნავენ, რომ საკანონმდებლო დონეზეც ძალიან ბევრი ბარიერი არსებობს სამართლებრივი დავის დასაწყებად. აშკარაა სისტემის შიში რელიგიურ-კონსერვატიული ჯგუფების მიმართ.

„განათლების სამინისტროში ტერმინების დონეზეც კი არ არის რაღაცები წარმოდგენილი... არა იმიტომ, რომ არ გვეთანხმებიან, უბრალოდ, შიშის გამო და გარკვეული მოსალოდნელი აგრესიის თავიდან აცილების გამო არ მოდიან ხოლმე რაღაც საკითხებზე თანამშრომლობაზე“...

ამ შიშის მიზეზებს სამოქალაქო სექტორის ზოგიერთი წარმომადგენელი ქალის სექსუალობასთან დაკავშირებულ წარმოდგენებში ხედავს. საზოგადოებაში არის იმის შიში, რომ სქესობრივი განათლება საფრთხეს შეუქმნის ქალის სექსუალობის კონტროლს. თავად სახელწოდება „სექსუალობის შესახებ ყოვლისმომცველი განათლება“ მიანიშნებს, რომ სქესობრივი განათლების ფარგლებში განხილული უნდა იყოს გენდერული თანასწორობის, ქალთა მიმართ ძალადობის და სხვა მსგავსი საკითხები. იუნესკოს შესაბამისი სტანდარტი მოიცავს 7 სხვადასხვა თემას, მათ შორის ქალთა რეპროდუქციული ჯანმრთელობისა და უფლებების ყველა ძირითად სფეროს.

„ცალსახად არის ქალის სექსუალობასთან დაკავშირებით ორმაგი სტანდარტი... როცა საუბრობენ „სქესის სწავლებაზე“, გარყვნილებაზე, ეს არის გოგო ბავშვის გარყვნილებაზე ძირითადად... რადგან ბიჭებს ისედაც აქვთ სქესი ამ ასაკში... რეალურად საზოგადოებას ეშინია იმის, რომ ქალი ჰპოვებს სექსუალურ თავისუფლებას ადრეულ ასაკში“...

ბიჭებთან დაკავშირებით სამოქალაქო სექტორის წარმომადგენლები სხვა, არანაკლებ მძიმე პრობლემებზე საუბრობენ – ბიჭები ერთგვარი ძალადობის მსხვერპლები არიან, ვინაიდან ხდება მათი წახალისება/იძულება, რომ ადრე დაიწყონ სექსუალური ურთიერთობა და რაც შეიძლება ბევრი სექსუალური პარტნიორი ყავდეთ („ზუსტად ეს პატრიარქატობა ერთიანად ჩაგრავს“...). სქესობრივი განათლება არის სწორედ ის იარაღი, რომლითაც შესაძლებელია აღნიშნულ პრობლემებთან გამკლავება. და სწორედ ამის გამო ხდება მას ულტრამემარჯვენე ჯგუფებისგან ასეთი მძაფრი წინააღმდეგობა.

„ანტიდისკრიმინაციული კანონის მიღებამდე როგორი ტალღაც იყო, ან პრაიდის წინ როგორი ტალღაც იყო, ანალოგიური ტალღაა სექსუალური განათლების მიმართაც“...

გენდერული თანასწორობის პრობლემას „თითიდან გამოწოვილს“ უწოდებს ერთ-ერთი რესპონდენტი. მისი თქმით ძალადობის შემთხვევები არის როგორც ქალების, ისე მამაკაცების მიმართ მთელს მსოფლიოში და ამ თვალსაზრისით გამონაკლისი არც საქართველოა.

„ღვთის წინაშე ღირსებით ყველა თანასწორი ვართ... ქალი უფრო მეტია კიდევ თავისი მრავალფუნქციური ამროვნებით, თავისი მრავალფუნქციურობით... ეს ყველაფერი ძალიან ხელოვნურად არასამთავრობოების მხრიდან თითიდან გამოწოვილია“...

ეს რესპონდენტი სქესობრივი უმცირესობების საკითხსაც ეხება, ცდილობს, გაემიჯნოს ულტრამემარჯვენე ჯგუფის რადიკალურ შეფასებებს, თუმცა არატრადიციულ სექსუალურ ორიენტაციას პრობლემად განიხილავს და ადამიანის სექსუალურ თუ სხვა ცხოვრებისეულ სფეროში წარმოქმნილი პრობლემების ფსიქოლოგიური საფუძვლებზე საუბრობს. ამავე მიზეზით ხსნის სხვადასხვა საზოგადოებრივი ჯგუფის რადიკალიზმს.

„ჩემი ამრით არ არის ნორმალური... ორი მარჯვენა ფეხი რომ გქონდეს, ეს არის ბუნებრივი? ან ორი მარცხენა? შეიძლება გქონდეს და შეიძლება სულ უფეხობასაც სჭობდეს, მაგრამ ბუნებრივი და ის, რაც ნაყოფს იძლევა, არ არის... საფუძვლები დევს ბავშვობაში... აი, 0-დან ნ წლამდე არის რამდენიმე მოთხოვნილება, და ისინი არ არის დაკმაყოფილებული, მაგალითად, იდეალიზაციის მოთხოვნილება... ან მოთხოვნილება, გავდეს სხვას... და მირორინგი – მშობელმა თუ არ გალიარა, მერე ვინც არ უნდა გიკრას ტაში, არალიარებული ხარ“...

როგორც განსაკუთრებით რადიკალურად ულტრამემარჯვენედ ორიენტირებული რესპონდენტის საუბრიდან ჩანს, გენდერისა და სექსუალური უმცირესობების თემა მართლაც არის საზოგადოების პოლარიზაციის ქვაკუთხედი. სწორედ ამ საკითხებზე აკეთებს ის აქცენტს, როდესაც საზოგადოებაში არსებულ განსხვავებულ პოზიციებს განიხილავს. სქესობრივი განათლების ადვოკატირება, მისი თქმით, არის ქმედება, რომელიც განპირობებულია არა ადამიანთა გულწრფელი მრწამსით, არამედ იმით, რომ ეს არის ე. წ. მეინსტრიმული ტენდენცია. ამის საპირისპიროდ, ადამიანები, რომლებიც ეწინააღმდეგებიან სქესობრივი განათლების დანერგვას სასკოლო სისტემაში, კერძოდ კი, ახალი საგნის – მე და საზოგადოება – შემოტანას, საკუთარ რელიგიურ მრწამსზე და იდეოლოგიაზე დაყრდნობით მოქმედებენ. ამ მრწამსისა თუ იდეოლოგიის პერსპექტივით, სრულიად მიუღებელია სქესობრივი განათლების შინაარსების ღიად განხილვა მოსწავლეებთან, განსაკუთრებით დაწყებით კლასებში, როდესაც ბავშვები არ არიან მზად ახალი ცნებების სწორად გასააზრებლად. ამ შინაარსებს შორისაა გენდერი, როგორც სქესისგან განსხვავებული ცნება. რესპონდენტი აღშფოთებას გამოთქვამს იმ მეთოდების გამო, რომელთა დახმარებითაც ამ განსხვავების ახსნა იყო დაგეგმილი (მისი თქმით, ტრანსგენდერი ადამიანის მოწვევა გაკვეთილზე, ასევე, მასწავლებლებისთვის

დამხმარე სახელმძღვანელოს „კომპასი და კომპასიტო“ შეთავაზება, რომელიც ამა თუ იმ ზღაპრის გმირის გენდერის ცვლილების სავარჯიშოს შეიცავს). ასეთივე მიუღებელია, მაგალითად, ბავშვისთვის იმის განმარტება, თუ სად არ უნდა შეეხონ, რომ ძალადობის მსხვერპლი არ გახდეს.

სქესობრივი განათლების დანერგვის პროცესში არსებული გამოწვევები განათლების სისტემის კონტექსტში (პოლიტიკის, სასწავლო რესურსების, პერსონალის მომზადების თვალსაზრისით)

სქესობრივი განათლების ადვოკატირებაზე მომუშავე ორგანიზაციების წარმომადგენლები თავად განათლების სისტემაშიც ხედავენ არაერთ გამოწვევას, რომელთა წინაშეც დგას სქესობრივი განათლების დანერგვის პროცესი. მათ შორის არის მასწავლებელთა მზაობა, სწავლების მეთოდები და ფორმები, სასწავლო რესურსები და სასწავლო გარემო.

სქესობრივი განათლების საკითხები ამჟამად რამდენიმე საგნის ფარგლებში ისწავლება. ესენია სამოქალაქო განათლება, ბიოლოგია, მე და საზოგადოება და ჩვენი საქართველო. მათ შორის განსაკუთრებულ კრიტიკას სამოქალაქო განათლების სახელმძღვანელოები იმსახურებს.

„სამოქალაქო განათლების მეცხრე-მეათე კლასების სახელმძღვანელოები დასაწყავია, 2012 წელს არის გამოცემული და ისეთი რაღაცები წერია, რომ უბრალოდ საშინაო ბავშვებისთვის მაგ ყველაფრის სწავლა“...

სასწავლო რესურსების პრობლემაზე საუბრობს რესპონდენტი, რომელიც რადიკალური რელიგიურ-კონსერვატიული შეხედულებებით გამოირჩევა. თუმცა, მისი პათოსი სრულიად განსხვავებულია. ის მკაცრად აკრიტიკებს (აღშფოთებას გამოთქვამს) ევროსაბჭოს მიერ რეკომენდებულ რესურსებს, რომლებიც საქართველოს განათლების სამინისტროს მიერ მასწავლებელთა დამხმარე სახელმძღვანელოდ იქნა გამოყენებული.

„მასწავლებელი ვერსად ვერ ნახავდა ინფორმაციას ამ „კომპასი და კომპასიტოს“ გარდა... როცა ხვდება გენდერი და სქესი, ბავშვს უჩნდება კითხვა, რა არის? და მასწავლებელმა უნდა აუხსნას პირდაპირ განათლების სამინისტროს დანერგილი სახელმძღვანელოთი, რომ მთავარი კი არ არის სქესი, არამედ რა გინდა, რომ იყო... და ამას ეუბნებიან მოზარდს და ეს არის კატასტროფა“...

სწავლების ფორმებს შორის სამოქალაქო სექტორის წარმომადგენლები მეტ პერსპექტივას ინოვაციური და ნაკლებად ფორმალური მეთოდებისთვის ხედავენ, რომელთა ადაპტირება შესაძლებელია არაფორმალური განათლების სფეროში დაგროვილი გამოცდილებიდან. ფორმალური გაკვეთილის ფორმატში გარდატეხის საწყის პერიოდში მყოფ მოსწავლეებთან სქესობრივი განათლების საკითხების განხილვისას შესაძლოა წარმოიქმნას გარკვეული უხერხულობაც, თუმცა პედაგოგმა უნდა მოახერხოს საუბრის გადატანა სხვა სიბრტყეში და მოსწავლეთათვის სამეცნიერო ცოდნის მიცემა.

„სენდვიჩის მეთოდით, რალაცაზე დავიწყებ საუბარს, უცბად ჩავაკვებ ხოლმე, აი, მაგალითად, როგორც კონტრაცეფციის ნაწილი – გიცავს ორსულობისგან, მაგრამ არ გიცავს სქესობრივად გადამდები ინფექციებისგან, – და მერე ისევ ვაგრძელებ საუბარს... და ზუსტად ვიცი, რომ იმახსოვრებენ“...

სამოქალაქო სექტორის წარმომადგენლების შეფასებით, განსაკუთრებით სერიოზულია მასწავლებელთა მზაობასა და კომპეტენციებთან დაკავშირებით არსებული გამოწვევები. ზოგადად, მასწავლებლების კარიერული ზრდის სისტემა არ არის ჩამოყალიბებული, ის არაერთხელ შეიცვალა. ბოლო პერიოდში მასწავლებელთა პროფესიული განვითარების სქემის გაუქმებასთან ერთად, შემცირდა მასწავლებელთა მოტივაცია, საგაკვეთილო პროცესის მიღმა განახორციელონ დამატებითი აქტივობები, გამოყონ დამატებითი დრო ახალი კომპეტენციების შესაძენად. ამის გარეშე კი ნამდვილად არ გრძნობენ თავს მზად სქესობრივი განათლების საკითხების სწავლებისთვის.

„ზოგჯერ გვეცინებოდა კიდეც, როდესაც მასწავლებლები ახტებოდნენ რალაც თემებს ან რალაც საოცრებებს გვეუბნებოდნენ (ტრენინგებზე)... არაკომპეტენტური მასწავლებლების მიერ სწავლებამ უფრო მეტი ზიანი შეიძლია გამოიწვიოს, ვიდრე სარგებელი“...

მათი შეფასებით, მასწავლებელთა გადამზადება ძალიან რთული პროცესია, ვინაიდან გულისხმობს არა მხოლოდ კონკრეტული ცოდნის მიღებას, არამედ ღირებულებების გააზრებას, ცვლილებებს ღირებულებების სისტემაში.

„მხოლოდ ფაქტობრივი ცოდნა საკმარისი არ არის. მნიშვნელოვანია, მასწავლებლებს თავად ჰქონდეთ სწორი ღირებულებითი დამოკიდებულება ამ საკითხებთან“...

სამოქალაქო სექტორის წარმომადგენლები აღნიშნავენ, რომ სქესობრივი განათლების დანერგვის პროცესში მნიშვნელოვანი როლი აქვს სკოლის ადმინისტრაციას.

„რაც არ უნდა ვიმუშაოთ მასწავლებლებთან, სკოლის დირექტორს თუ არ აქვს მზაობა, თავის სივრცეში ეს ყველაფერი შემოუშვას და მშობლებთან კომუნიკაცია ქონდეს, აზრი არ აქვს არაფერს“...

არასამთავრობო სექტორის თანამშრომლობა განათლების სამინისტროსთან

გამოწვევად რჩება სამოქალაქო სექტორის თანამშრომლობა განათლების სამინისტროსთან. ის ნაკლებად ინტენსიური და არასტაბილურია. არასამთავრობო ორგანიზაციათა დიდ ნაწილს არ აქვს ამგვარი თანამშრომლობის გამოცდილება, ორგანიზაციათა უმეტესობა ინფორმირებულიც კი არ არის სამინისტროს ინიციატივების შესახებ (მაგალითად, საგნის „მე და საზოგადოება“ დანერგვის შესახებ). მხოლოდ რამდენიმე (2-3) ორგანიზაციაა ჩართული სქესობრივი განათლების დანერგვის პროცესში.

„გული მწყდება ხოლმე, რომ ეს თანამშრომლობა ნაკლებად არის... გამოცდილების გაზიარება, თუნდაც რა და როგორ შეიძლება ადაპტირდეს, ძალიან კარგი იქნება“...

ამ ორგანიზაციათა წარმომადგენლების აზრით, პოლიტიკური ნების გარეშე მათი ძალისხმევა, ფაქტობრივად, არაეფექტური იქნება.

„ჩვენ ვქმნათ რესურსები, ვავრცელოთ და ა. შ... თუ არ იქნა პოლიტიკური ნება, არაფერს აზრი არ ექნება... ესეც დიდწილად არის ხელისშემშლელი ბარიერი“...

უნდა აღინიშნოს, რომ განათლების სამინისტროსთან მეტ-ნაკლებად წარმატებული თანამშრომლობის მაგალითად ცენტრ „თანადგომის“ გამოცდილება სახელდება.

„ძალიან დიდი გამოცდილება აქვს „თანადგომს“ ამ მიმართულებით და თვითონ განათლების სამინისტროსთან მუშაობის და ნამდვილად ხშირად გაგვიზიარებია ერთმანეთისთვის სწორედ ეს ბარიერები, რასაც ვაწყდებოდით, რომ ნაბიჯ-ნაბიჯ გვიწევს თითოეული თემის ადვოკატირება, რომ მოხდეს ამ ყველაფრის შეტანა“...

„თანადგომი“ სწორად მუშაობს გადაწყვეტილების მიმღებებთან“...

სამოქალაქო სექტორის წარმომადგენლები დიალოგის აუცილებლობას აღნიშნავენ, რომელიც არა მხოლოდ ცალკეულ ორგანიზაციებს შორის გაიმართება, არამედ ყველა არასამთავრობო ორგანიზაციას გააერთიანებს განათლების სამინისტროსთან. არასამთავრობო ორგანიზაციების მუშაობა ამ ეტაპზე ფრაგმენტულია და, საუკეთესო შემთხვევაში, მხოლოდ ლოკალურ გავლენას ახდენს ამა თუ იმ მოვლენაზე. ორგანიზაციებს შორის არ არის სრული კოორდინაცია მუშაობისას, ხშირ შემთხვევაში ისინი ინფორმირებულებიც კი არ არიან ერთმანეთის პროექტების შესახებ.

„რა აზრი აქვს, რომ ერთმა ენჯელმ გამოაქვეყნოს რაღაც გაიდლაინი, რომელსაც არ გამოიყენებენ, იმიტომ, რომ არ იციან, რომ საჭიროა ამის წაკითხვა, არ იციან, რომ არსებობს და არ იციან სად არსებობს“...

თანამშრომლობის პერსპექტივას ვერ ხედავს რელიგიურ-კონსერვატიული ჯგუფის წარმომადგენელი. მისი აზრით, როდესაც ღირებულებები და შეხედულებები ასე რადიკალურად განსხვავებულია, შეუძლებელია შეთანხმების მიღწევა. პოლარიზაციის დაძლევა შეუძლებელია, ეს ერთგვარი ბრძოლაა, რომელშიც უნდა იმძლავროს ამა თუ იმ მხარემ.

„ვერ მოვრიგდებით რა...უნდა გაიმარჯვო“...

რესპონდენტი ნეგატიურ გამოცდილებაზე საუბრობს, როდესაც რელიგიური ჯგუფები შეეცადნენ დათმობაზე წასვლას და რელიგიური სიმბოლიკა (ხატები, ლოცვა) გამოიტანეს სკოლიდან. მაგრამ ქრისტიანულ ღირებულებებს ლიბერალური ღირებულებები ჩაენაცვლა, რაც, მისი აზრით, საზიანოა ახალგაზრდებისთვის. მეორე მხრივ, შეუძლებელია, სკოლა დაცლილი იყოს

ღირებულებებისა და იდეოლოგიისგან. ამიტომ მნიშვნელოვანია „გამარჯვება“ და „ჭეშმარიტი, ტრადიციული“ ღირებულებების გაძლიერება სკოლაში.

„არის რაღაც სიცარიელე, რასაც რაღაც ავსებს რა...და ის სიცარიელე თუ არ გაჟღინთე სიკეთით... აი, მაგალითად, მოდი, ხატი ჩამოვხსნათ და ცარიელი კედელი იყოს, ეგრე არ ხდება... იმ ადგილას სხვა რაღაც დაიკიდება... შენ თუ ჩამოხსნი საქართველოს დროშას, იქ დაიკიდება ან რუსეთის, ან ამერიკის, ან ევროკავშირის... სკოლას არ ჰქონდეს არანაირი ღირებულება და ცოტა ის გასწავლოთ, ცოტა ქრისტე, ცოტა ისლამი და ა. შ., ეგრე არ არსებობს... წარმოუდგენელია... ნეიტრალური არ არსებობს... ნეიტრალურის სახელით მივიღეთ ლიბერალური ღვბტ იდეოლოგია... სკოლას უნდა ჰქონდეს ის ღირებულებები, რაც არის ჭეშმარიტი“...

რესპონდენტის აზრით, ლეგიტიმურია, ქართულ საზოგადოებას სურდეს, სკოლაში ტრადიციული ქრისტიანული ღირებულებების, როგორც განათლების სისტემის ღერძის გაძლიერება, რადგან საგანმანათლებლო კერები ისტორიულად სწორედ მონასტრებში იქმნებოდა; ქრისტიანობა, როგორც ყველაზე შემწყნარებლური რელიგია, ქრისტიანული ეთიკა ეწინააღმდეგება სხვა აღმსარებლობებისა თუ იდეოლოგიის შევიწროვებას, რასაც ამჟამად აკეთებს ლიბერალიზმის სახელით შენიღბული იდეოლოგია.

„აი, მაგალითად, ეხლა რაღაც კოდექსი რომ მიიღეს, იქ წერია, რომ ბავშვს განვითარების საშუალებას თუ არ მისცემ, როგორც უნდა, ამის გამო ხარ რისკის ქვეშ, რომ ბავშვი ჩამოვართვან... აი ეგეთ რაღაცას ქრისტიანი არ იზამს... იდეოლოგია, რომელიც ეხლა მოდის, მეუბნება, რომ ეხლა მე უნდა დაგილაგო და უნდა მოგარიგოთ ერთმანეთში ... ქრისტიანების ხელში უნდა იყოს განათლების სისტემა, როგორც ადრე ყველაზე ძლიერი ქართველი მეფის დროს, ხომ კარგად ცხოვრობდნენ სხვადასხვა ჯგუფები, ასე იცხოვრებენ კარგად ჩვენს ხელში“...

რესპონდენტის თქმით, განათლების სამინისტრო ცდილობს, შექმნას თანამშრომლობის ილუზია იმით, რომ თითქოს გარკვეულ კომპრომისებზე მიდის, თუმცა, რეალურად არაფერი იცვლება და რელიგიურ-კონსერვატიული ჯგუფის პოზიციები სულ უფრო და უფრო სუსტდება, განათლების სისტემა ნაკლებად ეროვნული და ქრისტიანული ხდება. რელიგიურ-კონსერვატიული ჯგუფის წარმომადგენლების სხვადასხვა კომისიაში ყოფნით ხდება მხოლოდ პროცესის დემოკრატიულად „შეფუთვა“. თანამშრომლობის ილუზიის შექმნა, როდესაც იდეების გაზიარება რეალურად არ ხდება, შეურაცხმყოფელიც კი არის რესპონდენტისთვის. თუმცა, კომუნიკაციაზე სრულად უარის თქმას მაინც თავს არიდებს.

„ეგეთი რაღაც არ არსობებს, რომ ერთ ოთახში ეგ იჯდეს ღვბტ აქტივისტი, მეორე ოთახში - ქორეპისკოპოსი და ერთად განათლების სისტემა იწერებოდეს. ეგ აბსურდია, ეგ არის დაცინვა... ამ შემთხვევაში ჩვენი დაცინვაა, იმიტომ რომ იმათ ხელშია. ჩვენ ხელში რომ ყოფილიყო შეიძლება ჩვენ უფრო მოგვესმინა.. ისინი უბრალოდ თავის

პოზიციებს იმაგრებენ, სამწუხაროდ. მე იმას კი არ ვამბობ, რომ ურთიერთობა უნდა გაგწყვიტოთ. ურთიერთობა რომ გვაქვს, ამით მაინც რაღაცებს ვაკავებთ. მაგრამ დიდი მოლოდინები არ უნდა გვქონდეს... ჩვენ აფსაიდში ვართ რა, ესე მგონია“...

რეკომენდაციები

სკოლის როლი სქესობრივი ჯანმრთელობის საკითხებზე მოსწავლის ინფორმირებულობის გაზრდასა და საკუთარი უფლებებისა და პასუხისმგებლობების გაცნობიერებაში

სქესობრივი განათლების ადვოკატირების მიმართულებით მომუშავე ორგანიზაციათა წარმომადგენლები კრიტიკულ მნიშვნელობას ანიჭებენ ფორმალურ განათლებას ახალგაზრდების ცოდნით აღჭურვის საქმეში ისეთი საკითხების შესახებ, როგორებიცაა ჯანსაღი ცხოვრების წესი, სქესობრივი ურთიერთობების ეთიკა, სქესობრივი და რეპროდუქციული ჯანმრთელობა და სხვა. აუცილებელია, სქესობრივი განათლება რეგულირებული იყოს სისტემის დონეზე, რათა გარანტირებული იყოს ამ საკითხების შესახებ ინფორმაციის სწორად მიწოდება ახალგაზრდებისთვის. პოლიტიკური ნებისა და სისტემური ხედვის არსებობა სქესობრივი განათლების სკოლაში დანერგვის წინაპირობაა, რაც, თავის მხრივ, ახალგაზრდებისთვის მაღალი ხარისხის ცოდნის მიწოდებას უზუნველყოფს.

მიუხედავად იმისა, რომ სამოქალაქო საზოგადოება ძალიან აქტიურად მუშაობს ახალგაზრდების სქესობრივი განათლების მიმართულებით და საკმაოდ ბევრ ინტერვენციას ახორციელებს (შეზღუდული რესურსების პირობებში), მისი ძალისხმევა ნაკლებად ეფექტურია, განსაკუთრებით რეგიონებში, სადაც ფორმალური განათლების სისტემა ინფორმაციის მიღების ფაქტობრივად ერთადერთი წყაროა. ამასთან, არასამთავრობო სექტორის მიერ არაფორმალური სახით განხორციელებული აქტივობები ართულებს ხარისხის კონტროლს, რადგან სქესობრივი განათლების საკითხებზე სამოქალაქო სექტორში მრავალი ორგანიზაცია მუშაობს, რომელთაგან ყველას საკუთარი ხედვა/ხელწერა აქვს.

როგორც ზემოთ აღინიშნა, კვლევის მონაწილე რელიგიურ-კონსერვატიული ორიენტაციის რესპოდენტები (ორი რესპოდენტი) სასკოლო განათლების სისტემაში სქესობრივი განათლების დანერგვის წინააღმდეგნი არიან. შესაბამისად, მათი ქმედებები და რეკომენდაციები მოსწავლეთა ინფორმირებულობით მოტანილი ზიანის შემცირებისკენ არის მიმართული. მაგალითად, ერთ-ერთი (განსაკუთრებით რადიკალურად განწყობილი) რესპოდენტი ანატომიის შესწავლისას რეპროდუქციული სისტემის შესახებ სახელმძღვანელოში მოცემული პარაგრაფის გამოტოვების მომხრეც კი არის. მისი თქმით, სკოლა (და უმაღლესი სასწავლებელი) ძალიან დიდ გავლენას ახდენს ადამიანის ღირებულებებისა და მსოფლმხედველობის ფორმირებაზე და, შესაბამისად, მისი, როგორც

იდეოლოგიური იარაღის არასწორად გამოყენებას ადამიანების და მთლიანად ქვეყნისთვის გამოუსწორებელი ზიანის მოტანა შეუძლია.

„სკოლას ძაან დიდი ბერკეტი აქვს. ჩვენ ვხედავთ, რომ ბავშვები რომელ სკოლასა და რომელ უნივერსიტეტშიც სწავლობენ, 99% ის იდეოლოგია აქვთ... ვასაძის სკოლას ვინც ამთავრებს, უმეტესი კონსერვატორია და ბენდუქიძის სკოლა რომ ვთქვათ, ის არის ლიბერალი.... (სკოლა) განათლებას ნაკლებად, მაგრამ იდეოლოგიას მაგრა აძლევს“...

ამ რესპონდენტის ერთადერთი რეკომენდაცია არა სქესობრივი განათლების დანერგვის, არამედ, ზოგადად, განათლების პოლიტიკის მიმართულებით უნდა განვიხილოთ. მისი აზრით, ყველაფრის ამოსავალი არის განათლების მიზნები და სისტემის მიერ დეკლარირებული ღირებულებები. თუ ეს ღირებულებები ეროვნულ და რელიგიურ საფუძველს დაეყრდნობა, და არა სხვადასხვა საერთაშორისო ხელშეკრულებას, შესაძლებელი იქნება საგანმანათლებლო სისტემის და მთლიანად ქვეყნის სწორი მიმართულებით განვითარება.

„პირველ რიგში, უნდა ვთქვათ, რომ დამოუკიდებლობის ვართ, ილია როგორც ამბობს - ჩვენი თავი ჩვენ გვეკუთვნის... ვიღებთ რეკომენდაციებს, ვიღებთ რჩევებს, მაგრამ ჩვენ დამოუკიდებლობის ვართ... მერე ამ დამოუკიდებლობაში უფრო კარგად დავლაგდებით, ვიდრე რაღაც გაიდლაინებით“.

ინფორმირებულობის გაზრდა

სამოქალაქო სექტორის წარმომადგენელთა ნაწილის აზრით, სქესობრივი განათლების წარმატებით დანერგვის ერთ-ერთი აუცილებელი პირობა არის საზოგადოების და, კერძოდ, მშობლების მიმდებლობის გაზრდა მის მიმართ. როგორც ზემოთ აღინიშნა, გარკვეული პოზიტიური ტენდენციები ამ მიმართულებით არსებობს, თუმცა საჭიროა უფრო ინტენსიური სისტემური მუშაობა სახელმწიფოს, განათლების სამინისტროსა და სკოლების მხრიდან, რათა მაქსიმალურად მეტ მშობელს ჰქონდეს სწორი ინფორმაცია სქესობრივი განათლების რაობის შესახებ.

„პირველ რიგში მნიშვნელოვანია სწორი მესიჯები, რას გულისხმობს ეს განათლება, რომ ეს არ არის „სექსის ტექნიკების“ სწავლება და რაღაც მსგავსი სისულელებები“...

საზოგადოების ინფორმირებულობის გაზრდას ხელს შეუწყობს არაფორმალური განათლებაც (ფორმალური განათლების კომპონენტის გაძლიერების პარალელურად).

რა უნდა ისწავლებოდეს

სქესობრივი განათლების დანერგვის მომხრე რესპონდენტთა მოსაზრებით, აუცილებელია, ახალგაზრდებს ჰქონდეთ სამეცნიერო ცოდნა (ანატომიის დონეზე) რეპროდუქციული სისტემის აგებულებისა და მისი ფუნქციის შესახებ. ამ მოსაზრებას იზიარებს რელიგიურ-კონსერვატიული ორიენტაციის ერთ-ერთი რესპონდენტიც. მისი თქმით, აუცილებელია ფიზიოლოგიის

შესაბამისი საკითხების უფრო ღრმად შესწავლა, ვიდრე ეს დღევანდელი საგნობრივი პროგრამით არის გათვალისწინებული. მნიშვნელოვანია გენეტიკისა და ემბრიოლოგიის საფუძვლების სწავლებაც. ყოველივე ამას კი უნდა ახლდეს მორალურ-ეთიკური საკითხებიც: ადამიანის ცხოვრებაში სქესობრივი ურთიერთობებისა და ოჯახის მნიშვნელობის გაცნობიერება, პათიოსნებისა და თავშეკავების ღირებულებების სწორად შეფასება ახალგაზრდების მიერ (არა აუცილებლად რელიგიური, არამედ სამედიცინო პერსპექტივით).

„ერთ თავი უნდა ეთმობოდეს იმას, რა მნიშვნელოვანია ადამიანის ცხოვრებაში სქესობრივი ურთიერთობა და ოჯახი. ოჯახი არის დედა, მამა და შვილები, ოჯახი არის სიწმინდე, პათიოსნება, რაღაცის დათმობა, კომპრომისები... ჯობია თავშეკავება თავშეუკავებლობას... უამრავს ჩამოვთვლი სომატურ დაავადებებს, რომლებიც მოაქვს თავშეუკავებლობას... და აქაც საერთოდ არ ვახსენებ სულის უკვდავებას, ეს არ არის ჩემი თემა... უბრალოდ ვიღაცას არ აქვს შესაბამისი ცოდნა და იმაზე საუბრობს რაც ანუხებს“...

სქესობრივი განათლების დანერგვის მომხრე რესპონდენტებიც აღნიშნავენ, რომ სქესობრივ ურთიერთობებთან დაკავშირებული ბიოლოგიური, ფიზიოლოგიური თუ სამედიცინო ცოდნის მიღმა არსებობს არაერთი მნიშვნელოვანი ასპექტი - სქესობრივი ურთიერთობების ემოციური ასპექტები, პასუხისმგებლობები, განწყობები და დამოკიდებულებები, მაგალითად, დამოკიდებულება სექსუალური ორიენტაციის მიმართ, რომლებიც უნდა განიხილებოდეს სქესობრივი განათლების ფარგლებში.

„...თავად ადამიანის ფსიქოლოგიური კოლაფსი რომ არ მოხდეს, რომელიც აღმოაჩენს, რომ განსხვავებული ორიენტაციისაა“...

მიუხედავად იმისა, რომ დიდია ახალგაზრდების ინტერესი სქესობრივი განათლების ერთ-ერთი წამყვანი საკითხის – სიამოვნების – მიმართ, უმეტეს სივრცეში და მათ შორის სკოლაშიც, მისი განხილვის მზაობა არ არსებობს. საზოგადოებისთვის, მშობლებისთვის უფრო მეტად მისაღებია, ახალგაზრდებს მიეწოდოს ინფორმაცია ჯანმრთელობის საკითხებისა თუ ძალადობის თავიდან აცილების, ანუ ნაკლებად სენსიტიური თემების შესახებ. თუმცა ეს ერთგვარად თემის სტიგმატიზაციას უწყობს ხელს და ამ თვალსაზრისით დიდ სიფრთხილეს მოითხოვს.

„ეს მართო ჩვენთან არ ხდება, ამერიკაში ხუმრობენ კიდეც: ისე აშინებენ ამ ბავშვებს, რომ საწყლებს ჰგონიათ – სექსით თუ დაკავდები, მოკვდები“...

ამ სტიგმის თავიდან ასაცილებლად ასაკის და კონტექსტის შესაბამისი, დაბალანსებული მოდგომაა საჭირო.

ვინ უნდა ასწავლოს

სქესობრივი განათლების დანერგვის მომხრე არასამთავრობო ორგანიზაციათა წარმომადგენლები განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებენ კვალიფიცირებული პერსონალის, პედაგოგების ჩართულობის აუცილებლობას ამ პროცესში. შეკითხვას „ვინ უნდა ასწავლოს“ შეიძლება ჰქონდეს განსხვავებული პასუხები – ბიოლოგიის მასწავლებლებმა, სამოქალაქო განათლების მასწავლებლებმა, სასკოლო სივრცის გარედან მოსულმა ექსპერტებმა, ფსიქოლოგებმა, რომლებიც იცნობენ ბავშვის ასაკობრივ თავისებურებებს, აქვთ ცოდნა სწავლების სხვადასხვა მეთოდის/მიდგომის შესახებ.

„ჩემი ნება რომ იყო, მხოლოდ ფსიქოლოგებს წავაკითხებდი ამ საგანს. კატეგორიულად არ შეიძლება ჩვეულებრივი მასწავლებლების მიერ ამის სწავლება ჯერ-ჯერობით“...

მიუხედავად იმისა, რომ სქესობრივი განათლების საკითხების სწავლება ბიოლოგიის მასწავლებლების მიერაც შესაძლებლად მიაჩნია, ფსიქოლოგების ჩართვას სქესობრივი განათლების პროცესში, თუკი ის არაფორმალური, კონსულტირების სახეს მიიღებს სკოლაში, ყველაზე მისაღებ ვერსიად განიხილავს რელიგიურ-კონსერვატიულად ორიენტირებული ერთ-ერთი რესპონდენტი.

„ყოველ წელს ამთავრებს იმდენი ფსიქოლოგი, რომ სად წავიდნენ, არ იციან და არც სამსახურები არ აქვთ... რომ იყოს ის, რომ გაიარონ ეს ყველაფერი, სწორედ ამ მიმართულებით – მოზარდებთან სასაუბროდ... რა თქმა უნდა, ამისთვის ძაან მნიშვნელოვანია მისი მხეც, მისი ღირებულებებიც... როცა მე თვითონ არეულ-დარეული ვარ, ცხრა ქმარი გამოვიცვალე და შენ გასწავლი როგორ მოიქცე... ანუ მაგალითი არის ძალიან მნიშვნელოვანი“...

ყველა შემთხვევაში დგება მასწავლებელთა მომზადებისა თუ გადამზადების საკითხი. ეს სისტემური საკითხია. მასწავლებელთა პროფესიული განვითარების სისტემის ცვალებადობის პირობებში გაურკვეველია, რომელ კომპონენტში (ეტაპზე, საფეხურზე) და რა სახით (ტრენინგები, ონლაინ მოდული...) უნდა მოხდეს გადამზადება. თუმცა, ცხადია, რომ მომზადების/გადამზადების პროცესი არა მხოლოდ ცოდნის, არამედ კონცეპტუალურ საკითხებს უნდა შეეხოს. აუცილებელია მასწავლებელთა ცნობიერების ამაღლება, მათ მიერ საკუთარი ღირებულებების გააზრება.

„მნიშვნელოვანია, მასწავლებლებს თავად ჰქონდეთ სწორი ღირებულებითი დამოკიდებულება ამ საკითხებთან. აუცილებელია მასწავლებელთა ცნობიერების ამაღლება“...

სანამ მოხდება სქესობრივი განათლების ინტეგრირება კურიკულუმში, მასწავლებლები უნდა იყვნენ მზად ამ პროცესისთვის. ერთ-ერთი საშუალება ამისათვის არის სახელმძღვანელო

პრინციპებისა თუ ადეკვატური დამხმარე სახელმძღვანელოს/რესურსის შექმნა მასწავლებლისთვის. ეს უნდა იყოს ერთგვარი გამგვლვეგი, კონკრეტული საგნობრივი სპეციფიკის გათვალისწინებით, შესაბამისი აქტივობებით, საათობრივი ბადითა და ა. შ. ზოგიერთი ორგანიზაცია ამგვარი რესურსის შექმნის მიზნით თანამშრომლობს მასწავლებელთა პროფესიული განვითარების ცენტრთან.

„წიგნში რა წერია, არაა საკმარისი... მასწავლებელმა უნდა იცოდეს, როგორ ელაპარაკოს მოსწავლეს“...

ზოგიერთ რესპონდენტს აქვს კონკრეტული რეკომენდაციები, თუ რომელი საგნის ფარგლებში უნდა ისწავლებოდეს სქესობრივი განათლების საკითხები. მიუხედავად იმისა, რომ ბიოლოგიაში წარმოდგენილია ამ საკითხების დიდი წილი („ის, რაც მენსტრუაციის სტიგმას მოხსნის, რომ ეს არის ნორმალური პროცესი და ა. შ., ცალსახად სამეცნიერო ინფორმაციის სტილში უნდა იქნას მიწოდებული“...), გაცილებით უფრო რელევანტური უფლებრივი საკითხების „გაშლისთვის“ არის სამოქალაქო განათლება, როგორც მრავალპროფილიანი საგანი. კიდევ ერთი არგუმენტი მის სასარგებლოდ არის სამოქალაქო განათლების მასწავლებელთა ასაკი (შედარებით ახალგაზრდები არიან) და პროფესია.

„ეკონომისტები ასწავლიან, იურისტები ასწავლიან... თვითონ თემების გაშლა შეიძლება აქ კარგად... როდესაც აივ შიდსზე ვსაუბრობთ და სტიგმა, რომელიც აივ შიდსზე არის, ამას სამოქალაქოში უფრო ვხედავ მე“...

სქესობრივი განათლების პროცესში ჩართულ ადამიანთა ასაკზე განსხვავებული შეხედულება აქვს ერთ-ერთ რესპონდენტს. მისი აზრით, ადამიანმა პიროვნული ფორმირების ასაკს – 30 წელს – უნდა მიაღწიოს, რათა სხვისთვის რამის სწავლება შეძლოს.

„მე დავაწესებდი ასაკობრივ ცენზს – 30 წლის ზემოთ... მანამდე ისწავლოს რა... 20 წლის ასაკში რატომ უნდა ვიყო ან დირექტორი, ან პრეზიდენტი და ან რაღაც... როცა ბუნებითაც 30 წლამდე ადამიანს გაცემა არ შეუძლია, ის არის ვამპირი, ისრუტავს, სწავლობს... შეიძლება იყოს გენიოსი, მაგრამ გაცემა არ შეუძლია... 30 წლის ასაკში ადამიანს მიღებული აქვს თავის თავი ისეთი, როგორიც არის“...

რით უნდა ისწავლებოდეს

რესპონდენტთა ნაწილის აზრით, სქესობრივი განათლების დანერგვის აუცილებელი წინაპირობა ადეკვატური სასწავლო რესურსების მომზადებაა. ამისათვის საჭიროა თანამშრომლობა განათლების სამინისტროსთან, რათა სახელმძღვანელოები შეიცავდეს აქტუალური სამეცნიერო ცოდნის შესაბამის ინფორმაციას.

„უეჭველია, რომ საჭიროა ახალი წიგნები... ამას ადვოკატირება უნდა სამინისტროსთან, რომ მეცხრე-მეათე კლასის სამოქალაქო განათლების წიგნებში რაღაც კომპონენტი მაინც ჩადონ, მინიმუმ სტიგმა აიგ-შიდსზე, ძალიან მნიშვნელოვანია“...

მნიშვნელოვანია, აგრეთვე, საზოგადოების კულტურული თავისებურებებისა და მენტალიტეტის გათვალისწინება. ასეთ შემთხვევაში სასწავლო რესურსების მიმართ უფრო მაღალი მიმდებლობა ექნებათ მოსწავლეებსაც, მშობლებსაც და მასწავლებლებსაც.

„ჩვენ რომ ავიღოთ და ვთარგმნოთ გერმანული ან სხვა ევროპული სახელმძღვანელოები, არაფერი არ გამოვა, იქ სულ სხვა მენტალიტეტია. უნდა შეიქმნას ჩვენს მენტალიტეტზე მორგებული სახელმძღვანელო“...

სახელმძღვანელო უნდა შეიქმნას რამდენიმე პროფესიის ადამიანის ჩართულობით, რომლებიც შეისწავლიან დასავლეთის გამოცდილებას, ევროპულ სახელმძღვანელოებს, და ამის საფუძველზე შექმნიან ქართული მენტალიტეტის და კულტურის ადეკვატურ სახელმძღვანელოს.

თანამედროვე (შესაძლოა, ძალზე სამწუხარო) ტენდენციის გათვალისწინებით, რომლის თანახმად ახალგაზრდა თაობა ნაკლებად ინტერესდება წიგნით და სხვა წყაროებს ანიჭებს უპირატესობას, მნიშვნელოვანია, შეიქმნას განსხვავებული ტიპის რესურსები – პატარ-პატარა ვიდეოები.

„სკოლაში წიგნს ძალიან ცოტა წაიკითხავს, აღარაფერს არ კითხულობენ ეს ბავშვები. ვიდეოს ვიღაც მოისმენს, სხვას გაუზიარებს“...

რა ასაკში უნდა ისწავლებოდეს

სქესობრივი განათლების დანერგვის მომხრე რესპონდენტები თავს იკავებენ კონკრეტული ასაკის დასახელებისგან, როდესაც შეიძლება სქესობრივი განათლების საკითხების სწავლება ბავშვებისთვის. მათი აზრით, ასაკზე მეტად, მნიშვნელოვანია „ინდივიდის კონტექსტი“, რომელიც შეიძლება მიუთითებდეს ინფორმაციის მიწოდების საჭიროებაზე. თუმცა, ერთ-ერთი რესპონდენტის აზრით, 12 წლამდე ფორმალური განათლების ფორმატში, სახელმძღვანელოთი ამ თემების სწავლება ნაკლებად მიზანშეწონილია.

ზოგიერთი რესპონდენტი კიდევ უფრო მაღალ ასაკს მიუთითებს და აღნიშნავს, რომ მხოლოდ მე-11 ან მე-12 კლასში არის შესაძლებელი ზოგად ბიოლოგიასთან ერთად სქესობრივი განათლების, უფრო ზუსტად კი, ჯანსაღი ცხოვრების წესის ინტეგრირება. სავარაუდოდ, რესპონდენტი ნაკლებად არის ინფორმირებული სასკოლო კურიკულუმის შესახებ, რომლის მიხედვითაც მე-12 კლასში ბიოლოგია სავალდებულო საგნის სახით აღარ ისწავლება. უნდა აღინიშნოს, რომ რესპონდენტი არც სქესობრივი განათლების მიზნების შესახებ არის ინფორმირებული.

„შეიძლება იყოს ფიზიოლოგია, ოღონდ ცალკე სექსოლოგია არ არის საჭირო... იყოს ადამიანის ფსიქო-ფიზიკური ჯანმრთელობა რაზეა დამოკიდებული, და იყოს ანყობილი ისე, რომ ჯანსაღი ცხოვრება არის ყველაზე მნიშვნელოვანი“...

რა ფორმით უნდა ისწავლებოდეს

რესპონდენტებს არ აქვთ ერთგვაროვანი მოსაზრება იმის შესახებ, თუ რა ფორმით უნდა მოხდეს სექსობრივი განათლების დანერგვა სკოლაში. ზოგიერთი დასავლური, კერძოდ, სკანდინავიური გამოცდილების გაზიარების რეკომენდაციას იძლევა, რომლის მიხედვითაც სექსობრივი განათლება არ უნდა დაინერგოს ცალკე საგნად, არამედ ინტეგრირებული („გაწერილი“) უნდა იყოს ყველა იმ საგანში, რომლებთანაც აქვს გარკვეული კვეთა. სწორედ ამ მიმართულებით მუშაობს ამჟამად განათლების სამინისტრო და, ძირითადად, სამ სფეროზე აკეთებს აქცენტს – ბიოლოგიაზე, საბუნებისმეტყველო მეცნიერებებსა და სამოქალაქო განათლებაზე.

„ნებისმიერი საკითხი შეგვიძლია განვიხილოთ, როგორც უფლებრივ ჭრილში, ასევე წმინდა სამედიცინო თვალსაზრისით ან ბიოლოგიური თვალსაზრისით... ამიტომ მნიშვნელოვანია თითოეულ საგანში შესაბამისი სტანდარტით მოხდეს ამ საკითხების მიწოდება“...

„ყველა საგანში უნდა იყოს შესაბამისი მიდგომა, ღირებულებების დონეზე“...

„ინფორმაცია უნდა იყოს ინტეგრირებული სასწავლო პროცესში“...

რესპონდენტები ემხრობიან ფორმალური განათლების სივრცეში არაფორმალური ელემენტების შემოტანას, ზოგიერთისთვის სექსობრივი განათლება უფრო მეტად სწორედ არაფორმალური განათლების პრეროგატივაა.

„მნიშვნელოვანია, ფორმალური განათლების გამდიდრება არაფორმალური კონპონენტებით“... „სწავლების მეთოდიკა თუ იქნება გადმოტანილი ფორმალურ განათლებაში არაფორმალური განათლებიდან, ნამდვილად არ დავკარგავთ არაფერს, თუ არ მოვიგებთ... დიდი ხანი არაა, რაც სკოლაში ვარ, მაგრამ არაფორმალური განათლების „ექსპერტობა“ თუ გამოცდილება ძალიან მეხმარება იმაში, რომ მე ჩემი გაკვეთილები ადეკვატურად დავგეგმო და წარვმართო“...

ამისათვის დამატებითი არგუმენტია კონფიდენციალობის დაცვის პრობლემა ფორმალური გაკვეთილის დროს, რომელსაც 25-30 მოსწავლე ესწრება. მოსწავლეებმა შეიძლება მოისმინონ ინფორმაცია მასწავლებლისგან, მაგრამ თავი შეიკავონ შეკითხვების დასმისგან.

„კლასში 30 ბავშვი რომ გიზის, ძალიანაც რომ გაინტერესებდეს ორსულობისგან თავის დაცვა, შეიძლება არ იკითხო... იმიტომ, რომ არ იცი, კლასელებს რა რეაქცია ექნებათ...“

ასე ხელალებით ლაპარაკი განათლების შეტანაზე კონფიდენციალობის გარეშე არ შეიძლება“...

სკოლამ უნდა უზრუნველყოს დამატებითი სივრცე ინდივიდუალური შეხვედრებისთვის.

„ნაწილს აინტერესებს, ნაწილს არა... ნაწილს ეს პრობლემა აქვს, ნაწილს ის პრობლემა“...

ყოველივე ზემოაღნიშნული გამოკვეთს სქესობრივი განათლების დანერგვის პროცესისადმი ძალზე ფრთხილი მიდგომების აუცილებლობას.

„...მეტი ზიანი არ მოუტანოთ ბავშვებს ამის შეტანით... ბულინგის პრობლემა მსგავსი საკითხების წინ წამოწევით კიდევ უფრო მნიშვნელოვნად შიძლება დაგვიღვეს“...

სამოქალაქო სექტორის ზოგიერთი წარმომადგენელი ამ კონტექსტში „თანადგომას“ ახსენებს და მის ნაბიჯ-ნაბიჯ, ზომიერ მიდგომებს პოზიტიურად ახასიათებს.

მიუხედავად იმისა, რომ არ მიესალმება სკოლაში სქესობრივი განათლების დანერგვას, ერთ-ერთი რესპონდენტი გარდაუვალი აუცილებლობის შემთხვევაში ამ პროცესში სწორედ არაფორმალური განათლების ელემენტების გამოყენების მომხრეა. მისი თქმით, შესაძლოა ამას სკოლის ბიუჯეტიდან დიდი თანხა დასჭირდეს, მაგრამ სასურველია, სკოლამ მოიწვიოს ფსიქოლოგი, ფსიქიატრი, ექიმი ან თუნდაც სექსოლოგი, რათა მოსწავლეებს სქესობრივი ურთიერთობების სხვადასხვა საკითხის განხილვა შეეძლოთ პროფესიონალთან ინდივიდუალურად ან მცირე ჯგუფში.

„თუ ეს არის დავალება და თუ ამის გარეშე არ მიგვიღებენ, სადაც გვიღებენ, რა თქმა უნდა, უფრო ადამიანურია და უფრო სწორია, თუ ამას მოახერხებს სახელმწიფო, რომ არის ეს სამსახური და ეს თემები სკოლაში, ოღონდ ეს იქნება არაფორმალურად... მაშინ ყველა დამშვიდდება... მღვდლის შვილსაც აქვს პრობლემები და ლიბერალის შვილსაც... რა მნიშვნელობა აქვს, იმასაც სჭირდება დახმარება და ამასაც“...

როგორც ზემოთ უკვე აღინიშნა, კვლევაში მონაწილეობდა რესპონდენტიც, რომელიც რადიკალური რელიგიურ-კონსერვატიული (უტრამემარჯვენე) შეხედულებებით გამოირჩევა და კატეგორიულად ეწინააღმდეგება სკოლაში სქესობრივი განათლების დანერგვას ნებისმიერი ფორმით.

არასამთავრობო სექტორის მიერ სქესობრივი განათლების დანერგვის პროცესის ხელშეწყობი ღონისძიებები

არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენელთა ნაწილი დადებითად აფასებს არასამთავრობო სექტორის მუშაობას – ბევრი რამ კეთდება არაფორმალური განათლების, ელექტრონული პლატფორმების, კვლევების თვალსაზრისით. ზოგ შემთხვევაში ეს ნამდვილი

ბრძოლაა, საკუთარი ჯანმრთელობის რისკის ფასადაც კი, თუმცა, სახელმწიფოს ნების გარეშე ეს ყოველივე ნაკლებად ეფექტურია.

„გააკეთებენ შეხვედრას, მიიღებენ რაღაც პოლიტიკის დოკუმენტს... კი, კი, მნიშვნელოვანიაო, იტყვიან და არ კეთდება მეტი არაფერი... ანუ რაც არ უნდა ლამაზად დაწერო ქაღალდზე, აღარ აკეთებენ... შშმ პირების სექსუალურ განათლებაზე რომ გაკეთდა რაღაცა, მეც მაგამც ვმუშაობ, და მანდაც არაფერი არ გაკეთდა... მე სამოქალაქო სექტორი ვარ... შემოდისა ვპოსტო, მედიაში გამოვიდე, ვიჩხუბო, მაგრამ იმათ თუ არ მოინდომეს, ნუ, ვიყვირებ, რა ვქნა, სხვა ბერკეტები აქტივიზმის არ გვაქვს“...

აღნიშნული პრობლემის გამო სამოქალაქო სექტორი სქესობრივი განათლების დანერგვის საკითხის ადვოკატირებას საერთაშორისო დონეზე, ადამიანის უფლებათა დაცვის საერთაშორისო ინსტრუმენტების გზით ცდილობს. ამის გამოცდილება უკვე არსებობს.

„მაგალითად, სიდოს დასკვნითი შემაჯამებელი რეკომენდაციები სწორედაც რომ სახელმწიფოს ავალდებულებდა, შემოეტანა ასაკობრივად მიზანშეწონილი სექსუალური განათლების საკითხები ფორმალური განათლების სისტემაში... და სწორედ ამ რეკომენდაციის მერე დაიწყო „მე და სამოგადოების“ სტანდარტზე მუშაობა და სამოქალაქო განათლების საგანში გარკვეული საკითხების ინტეგრირება“...

რესპონდენტთა ნაწილი სფეროში მომუშავე ყველა ორგანიზაციის ჩართულობით დიალოგის გამართვის აუცილებლობაზე საუბრობს. ისმება ერთგვარი ქსელისა თუ პლატფორმის შექმნის საკითხიც, რომლის საშუალებითაც შესაძლებელი იქნება ცალკეული არასამთავრობო ორგანიზაციების მუშაობის შესახებ ინფორმაციის გავრცელება. სქესობრივი განათლების თემებისადმი სენსიტიურობის გასაზრდელად მნიშვნელოვანია ამ საკითხზე მომუშავე ექსპერტების ჯგუფის გაფართოება. მხოლოდ ასეთ შემთხვევაში იქნება შესაძლებელი საერთო მიზნის მიღწევა – სქესობრივი განათლების დანერგვა ფორმალური განათლების სისტემაში.

„ჩემთვის ყველაზე მნიშვნელოვანი და საჭირო არის დიალოგი, ყველასი ერთად“...

„ჩვენც, მგონი, ერთი რამ გვაკლია – ერთს რომ დანერ, მერე ყველამ ერთიანად ილაპარაკოს მაგ საკითხზე... ყველა გზით გავრცელდეს“...

სამოქალაქო სექტორისა და მშობელთა მოძრაობების გაძლიერებაზე საუბრობს რელიგიურ-კონსერვატიულად ორიენტირებული ერთ-ერთი რესპონდენტიც. თუმცა მისთვის მიზანი სკოლაში სქესობრივი განათლების დანერგვის ნაცვლად მოსწავლეებისთვის ამ საკითხებზე აკადემიური ცოდნის მიცემა და ამასთან ერთად მათ მორალურ აღზრდაზე ბრუნვაა.

„მე ვთვლი, რომ სამოქალაქო სექტორი უნდა გაძლიერდეს ძალიან, მოძრაობების მოძრაობები... მე ვერ შევეჭირები ვერც ერთ მოძობელს, რომ მისი შვილისთვის უკეთესი მინდა... აკადემიური ცოდნა, სულიერება, ზომიერება - მე მგონი, ეს ტრიადა იქნებოდა საუკეთესო“...

სკოლაში სქესობრივი განათლების დანერგვის მომხრე რესპონდენტთა აზრით, ამ სენსიტიურ თემაზე არასამთავრობო სექტორი ერთიან პრინციპებზე დაყრდნობით უნდა მუშაობდეს – შინაარსის, ენის, ფორმის თვალსაზრისით. სამწუხაროდ, აქაც არის ხოლმე უთანხმოება.

„არასამთავრობო ორგანიზაციებს შორის უნდა იქნას მიღწეული შეთანხმება, უნდა იქნას დაცული ბალანსი, ზომიერება... ულტრაჯგუფები საქმეს აფუჭებენ“...

რესპონდენტთა ნაწილი მზაობას გამოთქვამს განათლების სამინისტროსთან უფრო ინტენსიური თანამშრომლობისთვის, თუმცა აქაც სწორი სტრატეგიის შერჩევაა აუცილებელი.

„არ ვიცი რას აპირებენ, მაგრამ ძალიან დიდი სიამოვნებით ჩავერთვებოდი ყველა იმ პროცესში, რაც სამინისტროს ექნებოდა ამ მიმართულებით“...

„ერთადერთი საშუალებაა ის ხაზი, რაც უჭირავს თანადგომას. ის სწორად მუშაობს გადაწყვეტილებების მიმღებებთან“...

არასამთავრობო სექტორის მხრიდან მნიშვნელოვანი კონტრიბუცია იქნება სასწავლო რესურსების – ინტერაქციული გაკვეთილების ფორმის რესურსების, მაგალითად, ვიდეოების – შექმნა. შესაძლებელია ახალგაზრდული სააგენტოს როლის გაძლიერებაც – ის მნიშვნელოვანი პლატფორმაა სისტემური თანამშრომლობისთვის.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- Aguilar, A., Carranza, E., Goldstein, M., Kilic, T., & Oseni, G. (2015). Decomposition of gender differentials in agricultural productivity in Ethiopia. *Agricultural Economics (United Kingdom)*, 46(3), 311–334. <https://doi.org/10.1111/agec.12167>
- Aletha Y. Akers, Melanie A. Gold, Sonya Borrero, Aimee Santucci, and E. B. S. (2010). Providers' Perspectives on Challenges to Contraceptive Counseling in Primary Care Settings. *Journal of Women's Health*, 19(6). <https://doi.org/10.1089/jwh.2009.1735>
- Bernholc, A., Chen, M., & Tolley, E. E. (2016). School-based interventions for improving contraceptive use in adolescents. Cochrane Database of Systematic Reviews. <https://doi.org/10.1002/14651858.CD012249>
- Center For Reproductive Rights. (2010). *An International Human Right: Sexuality Education for Adolescents in Schools*. 9. https://www.reproductiverights.org/sites/crr.civactions.net/files/documents/WEB_pub_fac_sexed_10.10.pdf
- Council of the European Union. ASSOCIATION AGREEMENT between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the one part, and Georgia, of the other part. Official Journal of the European Union. Vol 57, 30 August 2014
- Fentahun, N., Assefa, T., Alemseged, F., & Ambaw, F. (2012). Parents' perception, students' and teachers' attitude towards school sex education. *Ethiopian Journal of Health Sciences*, 22(2), 99–106. <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/22876073><http://www.pubmedcentral.nih.gov/articlerender.fcgi?artid=PMC3407832>
- Francis, D. A., & Renée DePalma. (2015). 'You need to have some guts to teach': Teacher preparation and characteristics for the teaching of sexuality and HIV/AIDS education in South African schools. *SAHARA-J: Journal of Social Aspects of HIV/AIDS An Open Access Journal*. <https://doi.org/10.1080/17290376.2015.1085892>
- Haberland, N., & Rogow, D. (2015). Sexuality education: Emerging trends in evidence and practice. In *Journal of Adolescent Health* (Vol. 56, Issue 1, pp. S15–S21). Elsevier USA. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2014.08.013>
- Herat, J., Plesons, M., Castle, C., Babb, J., & Chandra-Mouli, V. (2018). The revised international technical guidance on sexuality education - A powerful tool at an important crossroads for sexuality education. In *Reproductive Health* (Vol. 15, Issue 1). BioMed Central Ltd. <https://doi.org/10.1186/s12978-018-0629-x>
- Haile, S. A. (1995). International Conference on Population and Development, Cairo 5-13 September 1994--IAC presence. *Newsletter (Inter-African Committee on Traditional Practices Affecting the Health of Women and Children)*, (17), 19.
- IPPF. (2010). IPPF Framework for Comprehensive Sexuality Education (CSE). https://www.ippf.org/sites/default/files/ippf_framework_for_comprehensive_sexuality_education.pdf
- Jaccard, J., Dodge, T., & Dittus, P. (2003). Do adolescents want to avoid pregnancy? Attitudes toward

- pregnancy as predictors of pregnancy. *The Journal of Adolescent Health : Official Publication of the Society for Adolescent Medicine*, 33(2), 79–83. [https://doi.org/10.1016/S1054-139X\(03\)00134-4](https://doi.org/10.1016/S1054-139X(03)00134-4)
- Keogh, S. C., Stillman, M., Leong, E., Awusabo-Asare, K., Sidze, E., Monzón, A. S., & Motta, A. (2020). Measuring the quality of sexuality education implementation at the school level in low-and middle-income countries. *Sex Education*, 20(2), 119-137.
- Ketting, E., Brockschmidt, L., Renner, I., Luyckfasseel, L., & Ivanova, O. (2018). Sexuality Education in Europe and Central Asia: Recent Developments and Current Status. *Sex Education: Global Perspectives, Effective Programs and Socio-Cultural Challenges*, 75-120.
- Kirby, D. B., Laris, B. A., & Roller, L. A. (2007). Sex and HIV education programs: their impact on sexual behaviors of young people throughout the world. *Journal of adolescent Health*, 40(3), 206-217.
- Kirby, D. B. (2008). The impact of abstinence and comprehensive sex and STD/HIV education programs on adolescent sexual behavior. *Sexuality Research & Social Policy*, 5(3), 18.
- Kirby, D. (2007). Abstinence, sex, and STD/HIV education programs for teens: Their impact on sexual behavior, pregnancy, and sexually transmitted disease. *Annual Review of Sex Research*, 18(1), 143-177.
- Mattson, G., & Breuner, C. C. (2016). Sexuality Education for Children and Adolescents. *Pediatrics*, 138(2).
- Meschke, L. L., & Peter, C. R. (2014). Hmong American Parents' Views on Promoting Adolescent Sexual Health. *American Journal of Sexuality Education*, 9(3), 308–328. <https://doi.org/10.1080/15546128.2014.936638>
- Meschke, L. L., Bartholomae, S., & Zentall, S. R. (2002). Adolescent sexuality and parent-adolescent processes: Promoting healthy teen choices. *Journal of Adolescent Health*, 31(6 SUPPL.), 264–279. [https://doi.org/10.1016/S1054-139X\(02\)00499-8](https://doi.org/10.1016/S1054-139X(02)00499-8)
- Molina, J. M., Charreau, I., Spire, B., Cotte, L., Chas, J., Capitant, C., Tremblay, C., Rojas-Castro, D., Cua, E., Pasquet, A., Bernaud, C., Pintado, C., Delaugerre, C., Sagaon-Teyssier, L., Mestre, S. Le, Chidiac, C., Pialoux, G., Ponscarne, D., Fonsart, J., ... Rabian, C. (2017). Efficacy, safety, and effect on sexual behaviour of on-demand pre-exposure prophylaxis for HIV in men who have sex with men: an observational cohort study. *The Lancet HIV*, 4(9), e402–e410. [https://doi.org/10.1016/S2352-3018\(17\)30089-9](https://doi.org/10.1016/S2352-3018(17)30089-9)
- Murray, L. K., Nguyen, A., & Cohen, J. A. (2014). Child Sexual Abuse. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America*, 23(2), 321–337. <https://doi.org/10.1016/j.chc.2014.01.003>
- National Guidelines Task Force. (2004). Guidelines for Comprehensive Sexuality Education: Kindergarten-12th Grade. *Education*, 112. <http://siecus.org/data/global/images/guidelines.pdf>
- Parker, R., Wellings, K., & Lazarus, J. V. (2009). Sexuality education in Europe: An overview of current policies. *Sex Education*, 9(3), 227-242.
- Planned Parenthood Federation of America & Family Circle Magazine. (2014). Let's Talk, Parents and Teens Talk About Sexuality: A National Poll. In *Planned Parenthood Federation of America*.
- Pound, P., Denford, S., Shucksmith, J., Tanton, C., Johnson, A. M., Owen, J., Hutten, R., Mohan, L., Bonell, C., Abraham, C., & Campbell, R. (2017). What is best practice in sex and relationship education? A synthesis of evidence, including stakeholders' views. *BMJ Open*, 7, 14791.

<https://doi.org/10.1136/bmjopen-2016-014791>

- Robinson, D. B., MacLaughlin, V., & Poole, J. (2019). Sexual health education outcomes within Canada's elementary health education curricula: A summary and analysis. *The Canadian Journal of Human Sexuality*, 28(3), 243-256.
- Simon, L., & Daneback, K. (2013). Adolescents' Use of the Internet for Sex Education: A Thematic and Critical Review of the Literature. *International Journal of Sexual Health*, 25(4), 305-319. <https://doi.org/10.1080/19317611.2013.823899>
- Tobby, J., Hillman, S., Anagurthi, C., & Somers, C. L. (2011). Demographic differences in adolescents' sexual attitudes and behaviors, parent communication about sex, and school sex education.
- UNFPA. (2014). *Operational Guidance for Comprehensive Sexuality Education: A Focus on Human Rights and Gender*. 1-76. http://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/UNFPA_OperationalGuidance_WEB3.pdf
- United Nations Educational Scientific and Cultural Organization. (2018). International technical guidance on sexuality education. In *United Nations Educational Scientific and Cultural Organization SDGs*. <http://unesdoc.unesco.org/images/0026/002607/260770e.pdf>
- UNESCO. (2009). International Technical Guidance on Sexuality Education – An Evidence-informed Approach for Schools, Teachers and Health Educators. Paris: UNESCO.
- UNESCO. 2013. Sexuality Education Review and Assessment Tool (SERAT). Paris: UNESCO. <https://hivhealthclearinghouse.unesco.org/library/documents/sexuality-education-review-and-assessment-tool-serat-0>
- UNESCO. (2015). Emerging Evidence, Lessons and Practice in Comprehensive Sexuality Education 2015. A Global Review Paris: UNESCO.
- UNESCO. (2016a). Global Education Monitoring Report. Education for people and planet: Creating sustainable futures for all. Paris: UNESCO. Retrieved from <http://unesdoc.unesco.org/>
- UNESCO. (2016b). Out in the Open: Education Sector Responses to Violence based on Sexual Orientation and Gender Identity/Expression. Paris: UNESCO. Retrieved from <https://unesdoc.unesco.org/>
- UNESCO . (2018). International Technical Guide on Sexuality Education - An evidence-informed approach (Second, Revised ed.). Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO).
- United Nations Population Fund. (2000). Key Actions for the Further Implementation of the Programme of Action of the International Conference on Population and Development: Adopted by the Twenty-first Special Session of the General Assembly, New York, 30 June-2 July 1999. United Nations Population Fund.
- WHO Regional Office for Europe and BzGA (2010) Standards for Sexuality Education in Europe A framework for policy makers, educational and health authorities and specialists. https://www.bzga-whocc.de/fileadmin/user_upload/WHO_BZgA_Standards_English.pdf
- Widman, L., Choukas-Bradley, S., Noar, S. M., Nesi, J., & Garrett, K. (2016). Parent-Adolescent Sexual Communication and Adolescent Safer Sex Behavior: A Meta-Analysis. *JAMA Pediatrics*, 170(1), 52-61. <https://doi.org/10.1001/jamapediatrics.2015.2731>

დანართი

ცხრილი 1: სქესობრივი განათლების ინდიკატორები ევროპის 26 ქვეყანაში

	სავალდებულო სქესობრივი განათლების შემოღების წელი	სავალდებულო სქესობრივი განათლების დაწყების ასაკი	სქესობრივი განათლების მინიმალური სტანდარტი
ავსტრია	1970	10	+
ბელგია	1995	6	+
ბულგარეთი		11	
კვიპროსი		14	
ჩეხეთი	1970	7	+
დანია	1970	12	+
ესტონეთი	1996	10	+
ფინეთი	1970	7	+
საფრანგეთი	1998	6	+
გერმანია	1968	9	+
საბერძნეთი	1995	6	
უნგრეთი	1975	10	
ისლანდია	1975	11	+
ირლანდია	2003	6	
იტალია		14	
ლატვია	1998	11	+
ლიტვა			

	სავალდებულო სქესობრივი განათლების შემოდების წელი	სავალდებულო სქესობრივი განათლების დაწყების ასაკი	სქესობრივი განათლების მინიმალური სტანდარტი
ლუქსემბურგი	1973	6	+
ჰოლანდია	1993	13	
ნორვეგია	1974	12	+
პოლონეთი		12	+
პორტუგალია	1999	5	+
სლოვაკია	1996	12	
ესპანეთი		14	
შვედეთი	1955	6	+
გაერთიანებული სამეფო		5 ან 7	+

წყარო: Parker et al. 2009; Ketting et al., 2018